

సంకన
శ్రీకృష్ణము

భారతి

సంపుటము 29
సంచిక 6

మన్తస్కంఠో లేబోరేటరీ

శ్రీ దాశరథి

మొహంజోదారో శిథిలా లోతుల లోకి—

శతాబ్దాల మట్టి పొరలకింద బొగైపోయిన పురాతన

నాగరికతా గర్భంలోకి—

సూర్యుడు అస్తమించిన బాడల్లోకి

వొకదారి;

మరోదారి

మన్తస్కంఠోని మాయొంటికి.

మా యొంటి వెనుకగా—

తాజమహల్ అందాల్లో మెరిసిన మాజహాల్ తీర్తి;

అ ఇ డ్డెబ్బలతో

ఋలుక్కులతో కట్టిన వైయాకరణి సమాధి;

లోకాన్ని అడక్కుండా ఎవడో దుష్ట నృపతి రచించిన

కఠిన శాసనాల రాసులు—

మరి, మాయొంటి ముందుగా— లేబోరేటరీ

బేడాకు దొరికే నా పెన్సిల్ ముక్కులో—

జగత్తుకు ప్రాణం ప్రసాదించిన కార్మక పరమాణువు ;
అందులో సెంట్రల్ న్యూక్లియస్ చుట్టూ చాందాయణం చేసే
అరు ఎలెక్ట్రాన్లు—

సూర్య తేజోరాశిచుట్టూ శని గురువూ మరోడు మరోడు
వాళ్ళవెంట భూమి తల్లి ప్రదక్షిణం చేసినట్లు.

మరి ఆనాటి పాతగంటం కంటిలో—

రాక్షసీ వికటాట్ట హాసం,

రంభోర్వశీ నాకవాసం,

రాజుల పాదాల క్రిందుగా పరచిన

రైతుల రతనాల బతుకుల తివానీలు

పాతకాలం పసిడి రంగుల బరువు లోర్చిన

పట్న వాసపు మ్యూజియంలో—

పనందైన శ్యామాకమలాల మెత్తదనం వొత్తుకున్న చిత్తరువులు

శిలా విగ్రహాల నీతార్కరం

అలం కారాల బలాత్కరం.

మరి నాలో లోపలి చిత్రశాలలో

చిత్రించరాని

శిల్పంకూర్చలేని వేదన

చితికిన ఆటం వంటి బతుకులో ప్రణయం కదాచిత్ !

శిశిరంలో గుడ్డలూడిన,

రహస్యాలు లేని, దెయ్యాల ఆడబిడ్డలవంటి

పెద్ద పెద్ద మోదుగు వృక్షాలకు

నిప్పు బట్ట కట్టించిన రీతిని—

నా వేదనలో జన్మించిన ఊహింపులు

తొడగడానికి వ్యాకరణ సూత్రపు రెడీమెడ్ దుస్తులు లేక

దిన మొలల్లో ఉరుకుతున్నాయి లోకాన పక్షి ;

దండించనా,

రండి రండని పిలిచి నా కవిత్వపు

పండు పెరుపు చేలా లందించనా !

కటిక రాతిగోడలతో కట్టిన కారాగేహంలో

గత కాలపు శాసనాల

కట్టుబడిన్న ధీవలె

భయం భయంగా, ఆవున్న ఆవున్నగా
 గాలి పీల్చుకుంటా వేం భాయీ !
 ఊపిరితిత్తుల్ని కొలిమి తిత్తులుగా
 నొక్కినొక్కి ఊది ఊది మండించవోయ్ మానవతా బ్యాలావళి.
 కదలేని వృతం వలె
 కాలం అక్కడక్కడే పెరగ్గలదా !
 'నయాగరా' జలపాతం వలె
 నడుం విరిగేట్టు దూకంది తప్పదు గదా !
 తిరగనీ, కాలాన్ని సుళ్లు సుళ్లుగా ;
 పడనీ బ్రతుకు నిండా చిక్కులు ముళ్లు ముళ్లుగా,
 చొక్కకు బాగా ఆకలిరుచి దొరకనీ—
 చలి ఏణలు సరాలలో చొరబడి
 చక్కని పాటనొకటి వాయిచనీ—
 ప్రశ్నలు గొలుసులు గొలుసులుగా
 బంధింపనీ మన మేధను—
 దూకి దూకి ఈ జలపాతం
 ప్రాకించనీ పైకిపైకి విద్యుద్వల్లీ మత్తల్లి కలను—
 సన్నని ఇసుక కణం పరీక్షించి
 జగజ్జాతకం వ్రాయనీ శాస్త్రజ్ఞులను—
 ఏడిగ్రీలో వేడి నిలిస్తే
 ఏరకం ప్రాణికోటి పుడుతుందో—
 ఏడిగ్రీకి వేడి జారితే
 ఈ విశ్వ మహాగోళం మృత్యుజలధి అంతస్సున
 తన్నుకులాడి సశిస్తుందో—
 ఏ ఖల్లా గోడనీడ
 ఏ మహారాజ వంశాన్ని ఎంతకాలం కాపాడిందో ;
 ఏ రకం ఎత్తుగడల్లో పెత్తనం
 ఎవడెవడి చేతిలో ఎన్నెన్ని నాళ్లుంటుందో
 పరిశోధించు ఈ లేబూరేటరీలో.

అజంతాలోను హాలంత భాషలోను
 శిలా సుందరికి లేని
 తుదృఢా సంచలనం
 పల్లెపడుచు కున్నాడని గమనించుకో భాయీ !

నిశ్శబ్దంగా నిద్రోయే

నిరవరాధి సరమాలువు

జొక్కిచించి జోలుకట్టి

ప్రమాదాలు తేజోకు.

మస్కెట్లనుండి రైఫిల్ల దాకా నడచిన దేశం

కొడవల్ల నుండి* కోత యంత్రం దాకా సాగలేదు.

చల్లని పాలుతాగే పిల్లలవంటి

రసిక శిఖామణుల నాల్కలు

వేడి వేడి కవిత్వం చురుకుడనం నహించేదాకా రాలేదు.

ఇంకా అక్కడక్కడా ఎత్తైన గడి గోడ నీడలు

చిన్ని చిన్ని గుడిసెల్ని పెరగ నీయడం లేదు--

ఇంకా భయంతో తలవంచుకుని

తన నీడనే తాను దూసుకుంటో

బరువుగా బరువుగా నడుస్తున్నాడు బానిసీను.

ఇంకిపోయిన పెద్ద పెద్ద నమ్మదల వలె

జీవం చచ్చిన పాత జాతుల నోళ్లలో

ఒక పెద్ద ప్రళయ కలధరాన్ని పట్టుకువచ్చి

కట్టివేసి ఉరిమించి ఉల్కలు కురిపించి కరగించి

జీవనం ప్రసాదించే శుభిక్షకాలం ఇంకా రాలేదు.

ఇన్ని శతాబ్దాలు ప్రయాణం చేసినా

ఇక్కడేవున్నాం ఈపూరి పాలిమేర పక్కన

డార్విన్ బయోలజీలో పరిణామాల పట్టిక

పది యోజనాలంత వున్నా

మానవుడు మానవుడయ్యే కాలాన్ని

నిర్దేశించగల ప్రదేశం కానరాదు !

గతంలోంచి కొంత నేర్చుకోవోయి

గతానికి తాకట్టు పడుతున్నారు కవులు

ఈ లేబారేటరీలో కూచుని

లోకంనిండా విరివిగా శాంతి పంజే రీతిని

కొత్తరకం విత్తనాల్ని

కనిపెట్టే పిలువ్నది.

ఈ లేబోరేటరీలో కూచుని
 కలం పాళీ కొనలోంచి
 ఎంత బలంగల కవిత్వం సృష్టించ వచ్చో—
 పేదాడి స్వేదం లోంచి ఎంతగా
 దేశానికి జీవం ప్రసాదించ వచ్చో---
 నిరాశతో ఏడ్చే దరిద్రాంగన
 కన్నీటి చుక్కలకు
 ఎంత దూరాన నవ్వు పువ్వులన్నాయో---
 హృదయంలో ఏ పౌరలో దయ
 స్మృతిలో నిర్దయ
 ఏ దిక్కున త్యాగం
 ఏ దిక్కున రాగం దాక్కుని సెల వేస్తాయో--
 కనిపెట్టే అపకాశం
 ప్రసాదించి నా నిదిగో !
 పని సాగించుము భాయీ!
 బ్రతుకు నాగజముడు కూడ
 పూలు పూయనీవయ్యా !
 మెతుకులలో ప్రోటీనులు
 మిక్కిలిగా రానీవయ్యా !
 బక్కపడిన దేశానికి
 పొండు పొండు మాంసానికి
 ఎంతి తిండి కావాలో
 ఎంత హాయి కావాలో
 అవి అన్నీ కల్పించే
 అమృత ఘటికకోసరమై
 నిరీక్షించు మానవునికి
 త్వరగా ఫల మందించే
 మార్గా న్న స్వేషించు !
 మ స్తిష్కంలో వెలిగే
 మాయాటికి ముందుండిన
 లేబోరేటరీ తెరచి వుంది.
 మధనపడే మేధావుల
 శిథిలాశలు చిప్తరించే
 రసరాజ్యం, లేబోరేటరీ!

ఇవాన్ ఇలియిచ్ మృతి

మూలం :

లియో టాల్స్టాయ్

అనువాదం :

శ్రీ పి. గణపతిశాస్త్రి

టాల్స్టాయ్ 'ఇవాన్ ఇలియిచ్ మృతి' (The Death of Ivan Ilych) అనే ఈ చిన్న నవల 1886లో రచించాడు. ఈ నవలారచన బహుశా 1882 లోనే ప్రారంభమై ఉండవచ్చునని విమర్శకు లూహిస్తున్నారు. అంటే ఇది ముగించేసరికి ఇంచుమించుగా నాలుగు సంవత్సరాలు పట్టించన్నమాట.

ఈ చిన్న నవల ముగించేసరికి టాల్స్టాయ్కి 58 ఏళ్లు సుండాల్సి. అప్పటి కప్పడే ఇతడు 'ఎన్నాకెరనినా' మొదలైన గొప్ప గొప్ప నవలలు రచించి ప్రపంచవిఖ్యాతుడైనాడు. ఈ కాలంలో టాల్స్టాయ్ రచించిన రచనలన్నిటిలోను ఇది ఉత్తమోత్తమమైనదని విమర్శకులందరు ప్రశంసించారు. ప్రకటించిన కొద్దిరోజుల్లోనే ఇది రష్యాలోను, మిగిలిన యూరపులోను ఒక పెద్ద సంచలనం కలిగించింది. రోమా, రోలా, వంటి విఖ్యాతనవలారచయిత్ర ప్రాన్సులో అంతటా ఇది పాఠకుల మన్ననలందుకొన్నదనీ, పాశ్చాత్యధనిక వర్గాల జీవితాని కిది ప్రతిబింబమనీ ప్రశంసించాడు.

టాల్స్టాయ్ సునిశితమైన నైతికదృక్పథంలో వాఙ్మయనృప్తి చేసిన మహాశిల్పి. 'ఇవాన్ ఇలియిచ్ మృతి'లో ఈదృక్పథం ఒక సరమావధికి వెళ్లి నట్టుకనిపిస్తుంది. ఇంచుమించుగా ఇది టాల్స్టాయ్ స్వీయ చరిత్రవంటిదే అని ఒక ప్రసిద్ధవిమర్శకుడు వ్రాశాడు.

1

మొల్ విన్ స్క్రీజేసు విచారణ కొంతవరకు సడిచినతరువాత పబ్లిక్ ప్రాసిక్యూటరు, మిగిలిన న్యాయాధిపతులు అంతాకలిసి విచారణి సమయంలో ఎగరోవిచ్ గదిలో కూర్చుని కబుర్లు చెప్పకుంటున్నారు. క్రమంగా వారందరు క్రసో విస్కీ శేసుసుగురించి మాట్లాడుకోవడం మొదలుపెట్టారు. అది చాలా గొప్పశేసు. అకోర్డుకు ఆశేసు విచారణ చేసే అధికారంలేదని వాసిరోవిచ్ గట్టిగా వాదిస్తూంటే ఆ అధికారం ఉండితీరినదని ఇగరోవిచ్ నొక్కి చెప్పాడు.

ఈ వాదోపవాదాలు ఇలాగ సాగుతున్నా మొదటినుంచి ఉలక్కుండా పలక్కుండా ఒకచోట కూర్చున్న పీటర్ ఇవానోవిచ్ అప్పుడే వచ్చిన గెజెట్ పేజీలు తిరగవేస్తూ "ఇవాన్ ఇలియిచ్ చచ్చిపోయాడు" అన్నాడు.

"నిజంగా!"

"ఇదిగో! మీరే చదవండి" అని ఇవానోవిచ్ వాసిరోవిచ్కి ఆ గెజెట్ అందించాడు. అది అప్పుడే అచ్చుపడింది. అందుచేత ఇంకా తడితడిగానే

ಕಾಂಟ್ ಲಿಯಾ ಟಾಲ್‌ಸ್ಟಾಯ್

ఉంది. చుట్టూరా అయ్యచేసిన నల్లని అందుల మధ్యన ఆ గజెట్ ప్రకటన ఇలాగ ఉన్నది. "కోర్టులో న్యాయాధిపతిగా ఉండిన తన భర్త, ఇవాన్ ఇలియచ్ 1882 ఫిబ్రవరి 4 వ తేదీని మరణించి నారని బంధుమిత్రులకు తెలుపుడు వెయ్యడానికి ప్రెస్కోవ్యాఫెడోర్ న్నా మిక్కిలి విచారిస్తున్నది. కుక్ వారంనాడు మధ్యాహ్నం ఒంటిగంటకు అంత్యక్రియలు జరుగుతాయి."

అక్కడ ఉన్నవారి అందరితోబాటే ఇవాన్ ఇలియచ్ కూడా ఆ కోర్టులో న్యాయాధిపతిగా ఉండేవాడు. అందరూ అతన్ని ఎంతో ఆప్యాయంగా చూసేవారు. కోన్ని వారాలనించీ అతని నొక వ్యాధిలో బాధపడుతూండేవాడు. అంతే అది గర్భవ్యాధి అని అనుకునేవారు. జబ్బుతో ఉన్నవానిని అతని పదవి అల్లాగే ఖాళీగా ఉంచారు. కాని అతను చని పోవడం జరిగితే అల్లెగిన్నెను ఆ ఖాళీలో చేస్తారనీ, అల్లెగిన్నె ఖాళీలో విన్నీ కోవ్ నుగాని, స్టాడెల్ నుగాని వెయ్యవచ్చుననీ ఊహగానాలు బయలుదేరాయి. అయితే ఇలియచ్ మరణవార్త విసగానే అక్కడ ఉన్నవారందరికీ, అతని మృతివల్ల తమకు, తమ బంధుమిత్రులకు ఆయా ఉద్యోగాల్లో రాబోయే మార్పులు, అధికారాలనుమాత్రమే మొట్టమొదటగా స్ఫురించాయి.

స్టాడెల్ పదవిగాని, విన్నీ కోవ్ ఉద్యోగం గాని తప్పకుండా తనకు దొరికి తీరుకుందనీ, ఆ ఉద్యోగం తనకిస్తామని అధికారులు చాలకాలం క్రితమే వాగ్దానం చేశారనీ, దానివల్ల అలెవెల్లులు అవ్వకాక సంవత్సరానికి ఇంకా ఎనిమిదివందల దాకాతన ఆదాయం పెరుగుకుందనీ వాసిరీవిచ్ అనుకున్నాడు.

పీటర్ ఇవానోవిచ్ ఇలాగ అనుకున్నాడు. "నే నిప్పుడు మాబావమరిదిని కలుగానించి బదిలీ చేయించే ప్రయత్నంలో పడాలి. ఇది జరిగితే మా ఆవిడ ఎగిరిగంతులేస్తుంది. ఇక నామీద తనవార్తకు నేనేమీ సహాయంవెయ్యడం లేదనే నింద వెయ్యడం మానిలేస్తుంది"

"ఇక ఇలియచ్ లేచితిరుగుతాడని నేననుకోనే లేదు. పాపం ఎంతవని జరిగింది!" అని పీటర్ ఇవానోవిచ్ గట్టిగా అన్నాడు.

"అయితే ఇంతకీ ఆ వ్యాధిమీదే తెలిసిందా?"

"డాక్టర్లవారికి ఏమీ అంతు దొరకలేదు. చివరికి ఏదోచేయవెట్టారుగాని, అందరిదీ తలా చారి అయింది. చెవక నే నతన్ని చూసినపుడు కొంచెం నయంగానే ఉండనుకున్నాను."

"నెలపు చిచ్చినప్పటివించీ, నేనతన్ని చూడనేలేదు. ఎప్పటికప్పుడు ఒక సారి వెళ్లిచూడాలని అనుకుంటూ ఉండేవాణ్ణి."

"ఇలియచ్! ఏమన్నా ఆస్తి ఉందా?"
"అతనిభార్య కోవ్ కొంత ఉన్నదని అనుకుంటాను. కాని అంతగా చెప్పదగ్గ ఆస్తికాదు."

"మనమంత ఒకసారి ఆవిణ్ణి చూసిరావాలి. కాని ఆ ఇల్లు చాలాదూరం!"

"అంటే మీ యింటికి వాళ్ళిల్లు చాలా దూరం అన్నమాట! ఆ మాటకొస్తే మీయింటికి అన్నీ దూరమే."

షెడెవ్ అన్న ఈ మాట విని ఇవానోవిచ్ ఒక చిరునవ్వు నవ్వి ఇలా అన్నాడు. "నేను ఏటికవరకే ఎక్కడో ఉన్నానని ఇవాన్ ఇలియచ్ ఎప్పుడూ వాదించ ఒక నింద చేస్తూండేవాడు."

ఆచైన వారందరూ ఆ పట్టణంలో ఒక చోటికి, మరొకచోటికి ఉన్న దూరభారాలను గురించి కలుద్దు చెప్పకుంటూ తిన్నగా కోర్టులోకి వెళ్లిపోయారు.

ఇవాన్ ఇలియచ్ మృతివల్ల ఇంచుమించుగా ఏర్పడే ఖాళీలను గురించి బడలాయెంపులనుగూర్చి, రాబోయే పెద్ద పదవులనుగురించి తట్టిన ఆలోచనలతో బాటు సామాన్యంగా అందరి ముక్తలేనే వారికిగూడా "అమృత్యా! ఆ చచ్చిపోయింది అతినేగాని నేను మాత్రం కాదు." అనే ఆలోచనకూడా కలిగింది.

ప్రతివాడు తన మనస్సులో "సరే! ఇలియచ్ చచ్చిపోయాడుగాని నేనుమాత్రం బతికేఉన్నాను బాబూ!" అనుకున్నాడు. అయితే ఇవాన్ ఇలియచ్ దగ్గరబంధువులు, అతని స్నేహితులబడే వ్యాఖ్య, అంత్యక్రియలు జరిగే సమయానికి నానా అవస్థలుపడి అక్కడికి చేరుకోవాలనీ, ఇలియచ్ భార్యని ఒకసారి పరామర్శించవలసిన పెద్ద బరువు తనుమీద విరుచుకు పడిందనీ బాధపడ్డారు.

వాసిలోవిచ్ఛీ, ఇవానోవిచ్ఛీ ఇవాన్ ఇలియిచ్ చాలా దగ్గర పరిచితులు. ఇవానోవిచ్ఛీ, ఇలియిచ్ఛీ వ్యాయోకాశాలలో కలిసి చదువుకున్నారు. అందుచేత ఇవానోవిచ్ఛీ ఇలియిచ్ఛీకి, తనకు బాగా సన్నిహితత్వమున్నదని భావించుకున్నాడు. ఇవానోవిచ్ఛీ ఇంటికి రాగానే భోజనాలవేళ భార్యతో ఇలియిచ్ఛీ చనిపోయినవిషయం చెప్పాడు. ఆపైన తన బావమరిదిని తమకు దగ్గరగా బదిలీ చేయించుకునే అవకాశాలున్నాయని కూడా భరవసా ఇచ్చాడు. ఆ పిమ్మట సామాన్యంగా మధ్యాహ్నంవేళ అనుభవించే నిద్రా స్వార్థత్యాగంచేసి, సాయంకాలం దుస్తులు వేసుకుని, సుర్రపు బగ్గీవీధ ఇవాన్ ఇలియిచ్ఛీ భవనానికి బయలుదేరాడు.

ఆ భవనానికి ముందుగా ఒక సుర్రపు బగ్గీ, ఇంకా మరికెండు ఇతర బగ్గీలు నిలబడిఉన్నాయి. లోపలికి పోగానే కిందహాలులో గోడవద్దగ్గరగా సరిగండు పట్టుకస్త్రాలో కప్పిన శవపేటిక కనబడింది. అప్పుడే మెరుగుపెట్టిన ఆ పెట్టెవీధి బంగారు బందులు, మేకులు తిగిరళా మెరుస్తున్నాయి. అక్కడ నిలబడిఉన్న స్త్రీ లిద్దరు తమ ఉన్నికోలులు విప్పి వేస్తున్నారు. వారిలో ఒక స్త్రీ ఇవానోవిచ్ఛీకి పరిచితురాలే. ఆమె ఇవాన్ ఇలియిచ్ఛీ చెల్లెలు. కాని రెండవ స్త్రీ ఎవరో ఇవానోవిచ్ఛీకి తెలియలేదు. ఇవానోవిచ్ఛీ సహవ్యాపకాధిపతి హ్యారెట్ అప్పుడే మేడదిగి కిందిహాలులోకి వస్తున్నాడు. ఇవానోవిచ్ఛీని చూడగానే అతడు ఒక్కసారిగా నిలబడిపోయి అరిచివేసి చూసి కన్నుగీటాడు. “చూశావా! ఇలియిచ్ఛీ తనవ్యవహారాలన్నీ ఆర్థాన్నపు అడివిలో విడిచి పెట్టి పోయాడు! నేనుగాని నువ్వేగాని అయితే ఇలాగ జరగనివైమా!” అన్నభావం ఆ కన్నుగీటులో మెరిసింది.

ఆ బుగ్గీవాసాలు, సభాకులాఉన్న అతని శరీరము, ఆ సాయంకాలం దుస్తులు చూస్తే హ్యారెట్ హుందాగా మూతివిగించుకున్నట్టున్నాడు. కాని అతడు చాలా సరదాగా సంచరించే వ్యక్తి. అందుచేత అత నివ్వుడు ఇక్కడ నిలబడడం ప్రత్యేకంగా ఈ సరిస్థితుల్లో ఎచ్చెట్టుగానే ఉంది. లేకపోతే, ఇవానోవిచ్ఛీకైనా అలాగ అనిపించిందని చెప్పాలి.

ఆ స్త్రీ లిద్దరు బయలుదేరిన తరువాత ఇవానోవిచ్ఛీ కూడా వారివెంట నడిచి, మేడవీధికి వెళ్లాడు. హ్యారెట్ కిందికి దిగకుండా అలాగే ఆ ఉన్నచోటే నిలబడిపోయాడు. అతడు ఆ సాయంకాలంవేళ బ్రిడ్జి ఆడుకోవడానికి వెయ్యవలసిన కంబాయిం పంతా చేస్తున్నాడని ఇవానోవిచ్ఛీకి తెలిసిపోయింది. ఆ స్త్రీ లిద్దరు ఆ మేడవీధ ఇలియిచ్ఛీ భార్యఉన్న గదిలో ప్రవేశించారు. హ్యారెట్ ఒక్కసారి మూతిదిగించి, కనుబొమ్మలు కుంచించి, ఆ స్త్రీ లిద్దరికి ఇలియిచ్ఛీ మృతశరీరం ఉన్నగది చూపించాడు. అయినా అతని కళ్ళలో ఆ ఖులాసా భావం అల్లాగే మెరుస్తున్నది.

అందరికీమల్లేనే ఆ సమయంలో ఏం చెయ్యాలో తోచక ఇవానోవిచ్ఛీ మెల్లిమెల్లిగా లోపలికి వెళ్లాడు. అల్లాంటి సమయాల్లో సిలువమోస్తరుగా చేతులు కట్టుకోవడం మంచిదన్న సంగతి ఒక్కటే అతనికి తెలిసిన విషయం. అయితే ఆ పని నమస్కారపూర్వకంగా చెయ్యాలనే విషయంలో అతనికి కొంత సందేహం కలిగింది. కనక అతని విషయంలో మళ్ళేమార్గం అవలంబించాడు. ఆ గదిలోకి ప్రవేశించగానే సిలువమోస్తరుగా చేతులుకట్టి, నమస్కారభోరణిలో కొంచెం ముందుకు వంగి నడిచాడు. ఆ వంగిన సమయంలోనే ఏదైనంతవరకు ఆ గది అంతా నాలుగునైపులా పరికిరించాడు. ఇద్దరు యువకులు సిలువమోస్తరుగా చేతులు కట్టుకుని ఆ గదిలోనించి ఇరతికి వచ్చేస్తున్నారు. భోరణినిబట్టి చూస్తే ఇద్దరూ ఇలియిచ్ఛీ మేనల్లుళ్ళయి ఉండాలి. వారిలో ఒక యువకుడు హైస్కూలులో చదువుకుంటున్నాడు. అక్కడే ఒక వృద్ధస్త్రీ స్వభావంగా నిలబడి ఉన్నది. చిత్రంగా వంగిన కనుబొమ్మలుగల మరిఒక స్త్రీ అతిరహస్యంగా ఆ ముసలావిడ చెవిలో ఏదో ఉడుచున్నది. జమాజట్టిలా నిటాగ్గా నిలబడ్డ క్రైస్తవ మతగురువొకడు ఆ దగ్గరగా నిలబడి ఏదో గట్టిగా చదివి వివిధిస్తున్నాడు. అతని భోరణినిబట్టి ఆ చదివే విషయానికిక తిరుగుండడానికి ఏదేదన్నట్లుంది. వంటమనిషి దగ్గర పనిచేసే జిరాసిమ్ ఇవానోవిచ్ఛీకి ఎదురుగా నిలబడి నేలమీద ఏదో పొడి చల్లుతున్నాడు. అది చూడగానే ఇవానోవిచ్ఛీ ఆ మృతశరీరం కొద్దికొద్దిగా వాసనకొట్టడం మొదలుపెట్టింది.

నెనక ఒకసారి చూడడానికి వచ్చినప్పుడు ఇవానోవిచ్ అక్కడ జిరాసిమ్ను చూశాడు. ఇవాన్ ఇలియిచ్ ఆతనింటే ఎంతో ఇష్టం. జిరాసిమ్ ఆతనికి సకలోపచారాలు చేస్తూ ఒక నర్సులా ముసులుకుంటూ ఉండేవాడు. ఆ శివపేటికకు, క్రైస్తవ విగ్రహాలకు, క్రైస్తవమతగురువుకు మధ్యగా నిలబడిన ఇవానోవిచ్ అప్పుడప్పుడు నిలువ మాదిరిగా చేతులు ముడుచుకుని చావుకూనే ఉన్నాడు; మధ్యమధ్యన తల కొంచెం వంచుకూనే ఉన్నాడు. కాని చేతులు పొడుగుగా చాపడము, ముడుచుకోవడము కొంచెం ఇబ్బందికావడంతో అవ్వన్నీ మానివేసి ఆమృతశీరం పరిశీలించడం ప్రారంభించాడు.

అన్ని కవాల మాదిరిగానే ఇలియిచ్ శవం కూడా శివపేటికలోపరిచిన పరువువీధ బరువుగా కూలబడినట్లుంది. ఆ శిరస్సు నమస్కారం చేస్తూ న్నట్లు అల్లాగే తలగడాలో కూరుకుపోయింది.

ఇలియిచ్ కళ్లు లోలోపలికి దించుకుపోయాయి వాటివీధి కనుబొమ్మలు పచ్చని మైసంముద్దల్లా మారిపోయాయి. వాటిమధ్యమధ్యన కనుచెంట్టుక లూడిపోయిన ప్రదేశాలు మచ్చల్లా కనబడుతున్నాయి. మరణించినవారికందరికీ సామాన్యం జరిగినట్లుగానే ఆతని కనుబొమ్మలు కూడా బాగా ముందుకు చొచ్చుకుపోయాయి. ముక్కు పెడపులవాడిమీదికి పోతున్నట్లు బాగా ముందుకు వంగిపోయింది. ఇవానోవిచ్ నెనక చూసినప్పటికంటే ఇప్పుడా శరీరంలో ఎక్కువ చూపులు కనబడుతున్నాయి. ఇలియిచ్ ఇప్పుడు బాగా చిక్కిపోయాడు. అయితే మరణించినవారందరిలాగే ఆతని ముఖం పూర్వంకన్న బాగా అందంగా కనిపించింది. ఆతని ముఖంలో బ్రతికి ఉన్నప్పటికంటే ఇప్పుడే ఎక్కువ హుందాతనం కనబడుతున్నది. ముఖ కవళికనిబట్టి మాస్తే సాధించదలసినవన్నీ అనుకున్నట్లుగా సాధించడం జరిగిపోయిందనే భావం గోచరిస్తున్నది. ఇదిగాక, బ్రతికిఉన్న వారందరికీ ఆతని ముఖంలో ఒకరకం హెచ్చరిక, మందలించు కూడా కనిపిస్తున్నాయి. ఇవానోవిచ్ ఈ హెచ్చరిక కేవలం అర్థంలేదని అనిపించింది. ఒకవేళ ఉన్నా అది తనకు సంబంధించినది కాదని అనుకున్నాడు. అక్కడ ఉన్నంతవరకు ఆతనికి ఊపిరాడవ ట్టనిపించింది. మళ్ళీ వెంటనే ఒకసారి నిలువ మోస్తరుగా

చేతులు కట్టుకుని, తనమట్టుకు తనకే అమర్చడం అని పించినా, అదేమీ లక్ష్యపెట్టకుండా ఒక్క అంగలో ఆ గది దాటి ఇతరం పడ్డాడు.

మ్యారెక్ కాళ్లు బాగా బారబావుకొని రెండు చేతులతోను బూటీ ఎగరవేచి ఆ పక్క గదిలో ఆతని కోసం కనిపెట్టుకుని కూర్చున్నాడు. మాంచి పలుమరుగా వేషం వేసుకుని ఖులాసాగా కూర్చున్న మ్యారెక్ మ చూడగానే ఇవానోవిచ్ అయిదుసాణాలు లేచివచ్చాయి. ఇల్లాంటి వివాద సంఘటనల విషయం మ్యారెక్ ఎంతమాత్రము పట్టించుకోవనీ, ఒక వివాద నిశ్వాసమైవా తనకు పోకకుండా బాగ్రత్తపడే వ్యక్తి అనీ ఇవానోవిచ్ గ్రహించివేశాడు. మ్యారెక్ భోరణిమాస్తే ఇలియిచ్ కోసం జరగవోయే ప్రార్థనలు మొదలైన వేనీ ఆతను తలపెట్టేవ కులాసాకార్యక్రమానికి ఎంతమాత్రము అడ్డుపడలేదని లేచిపోయింది. అతనావేళ సాంఘికంకం ఒక కొత్తవేళ కొని నలుగురు స్నేహితులతోను హాయిగా కాలక్షేపం చెయ్యాలని నిశ్చయించాడు. నిజాని కీ ప్రార్థనాధికం ఆతని కార్యక్రమం అడ్డగోలదనడానికి ఆస్కారమే కనబడలేదు. ఇవానోవిచ్తో ఆతని విషయం అప్పుడే రహస్యంగా ప్రస్తావించి, స్నేహితులందరు వానిలోవిచ్ ఇంటిదగ్గర చతుర్ముఖ పురాణం వేసుకోవాలని చెప్పివేశాడు. అయితే ఇవానోవిచ్ కీ అదృష్టం పట్టేట్లు కనబడలేదు. ఇంతలో ప్రెస్కోవ్యా ఫెడిరోవా నఖశిఖ పర్యంతము నల్లని రుస్తులు ధరించి, తన గదిలోనించి ఇతరటికి వచ్చి అక్కడ నిలబడిఉన్న స్త్రీలందరినీ శవం ఉంచిన గదిదగ్గరకు తీసుకువెళ్లి "ప్రార్థన ఇప్పుడే జరుగుతుంది. దయచేసి లోపలికి వెళ్ళండి" అన్నది.

ఫెడిరోవా పొట్టిగా లావుగా ఉంటుంది. ఎంత ప్రయత్నించినా ఆమె పౌల్యం తగ్గలేదు, సరికదా భుజాలకు దిగువభాగం అంతా క్రమక్రమంగా విస్తరించడం మితిమీరిపోయింది. నెనక పేర్కొన్న స్త్రీ కనుబొమ్మలలాగే ఆమె కనుబొమ్మలు కూడా ధనురాకారంలో కిందికి వంగిపోయాయి. ఫెడిరోవా శిరస్సువీధ లేసుల మేలిముసుగు కప్పనన్నది.

మ్యారెక్ అంటే అంటున్నట్లుగా ఆమెకు నమస్కారం చేసి, ఆమె ఆహ్వానం అంగీకరించడమా? మానడమా? అన్న ఆందోళనలో అల్లాగే నిలబడిపో

యాడు. డెడరోవ్నా ఇవానోవిచ్ చూసి, వెంటనే నుర్తించి ఒక నిట్టూర్పు విడిచిపెట్టింది. అటుపిమ్మట అతనికి దగ్గరగా నిలిచి, తెయ్యి పట్టుకుని “మీరు ఇవాన్ ఇలియిచ్ చాలా అశ్చర్యములు. వాకా సంగతి తెలుసును.....” అని అతని ప్రత్యుత్తరం కోసం ఎదురుచూస్తూ నిలబడింది. వెనక ఇలియిచ్ ఉన్న గదిలో నిలువలకారంలో చేతులు చాచి మునుచున్నట్లే, ఇక్కడ నూదా యాధాభింగా ఏదో పిదప మూడు అవలన్న విషయం ఇవానోవిచ్ తెలుసును. అందుచేత అతని నామ చేయి అడిమిపట్టి, ఒక నిట్టూర్పు విడిచిపెట్టి “ఎంత మాట!” అన్నాడు. అతనిచేతులన్నీ జరిగింది. ఇద్దరికీ కళ్లు చెమ్మగిల్లినట్లైంది. అటుపిమ్మట ఆమె “ఒకసారి ఇలాగ రండి! ప్రార్థన మొదలుపెట్టే ముందు మీకో ఒక విషయం చూట్లాడాలని అనుకుంటున్నాను. మీ తెయ్యి ఇలాగ అందివ్వండి.” అన్నది. ఇవానోవిచ్ ఆమెకు తెయ్యి అందిచ్చాడు. వారిద్దరు లోపలి గదిలోకి వెళుతూంటే దోవలో మ్యూజిక్ కనబడి ఇవానోవిచ్ కేసి కన్ను గీటి, అతిశయంగా అతనికేసి చూశాడు.

ఇవానోవిచ్ తిమ్మ లేచిమనిషిలాగ మరింత బాలిగా నిట్టూర్చాడు. డెడరోవ్నా కృతజ్ఞతా సూచనతో మళ్ళీ అతనితెయ్యి అడిమిపట్టుకుని, పెట్టిగా లోపలికి వెళ్ళిపోయింది. వారిద్దరు ఒకచిమ్మ పోయి ప్రవేశించారు. అక్కడి దిపాలన్నీ కొంచెం మందకొడిగా వెలుగుతున్నాయి. ఆ గదిమీదా చక్క రకాల సోఫాలు, వాటిమీద రంగురంగులదిండ్లు అమర్చబడిఉన్నాయి. ఆమె ఒక బల్బుపక్కగా అమర్చిన సోఫామీద కూర్చుంది. అతినాపక్కనే పట్టు దిండు అమర్చిన మరొక మర్చిమీద కూర్చున్నాడు. అతడు కూర్చోగానే ఆ దిండు తిలలున లోపలికి దిగబడిపోయింది. అంతకు పూర్వమే ఇంకొకమర్చిలో కూర్చోకుని ఆమె అతనితో చెప్పాలని అనుకోన్నదిగాని తన ప్రస్తుతపరిస్థితులమట్టి ఆవిధంగా అనడం బానుండునని ముట్టాడబోతుంది. ఆ మర్చిమీద కూర్చోగానే ఇవానోవిచ్ ఇలియిచ్ ఆ గదిలో ప్రత్యేకంగాచేసిన ఏర్పాట్లు, ఆపట్టుదిండలతల అల్లికలరివయంలో తనతో చేసిన సంప్రదింపులు మొదలైనవన్నీ జ్ఞాపకంవచ్చాయి. ఆ గది అంతలా సోఫాలు మర్చిలు అమర్చబడి ఉన్నాయి. సోఫామీద కూర్చోడానికి ప్రార్థన, డెడరోవ్నా కష్టమన్న నల్లని కాలవా అందు చేతులు ఒక మర్చి కోసకు తిలుతుంది చిమ్మలు పడ్డాయి. ఇవానోవిచ్ ఆ చిమ్మలు విడిచియాలని లేచాడు. తాను

కూర్చున్న మర్చిదిండలో అమర్చిన స్ప్రింగు లాక్క సారిగా అతన్ని పైకి నెట్టివేళాయి. ఇంతలోనే డెడరోవ్నా లేచి స్వయంగా ఆ లేచు చిమ్మలు విడిచిమీదకివదిం మొదలుపెట్టింది. అందుచేత ఇవానోవిచ్ మళ్ళీ మర్చిలో కూలబడి ఆ ఊపులో స్ప్రింగులన్నింటినీ కిందికి అడిమివేళాడు. కాని డెడరోవ్నా ఎంత ప్రయత్నించినా ఆ లేచుచిమ్మ విప్పలేకపోయింది. అటుపిమ్మట ఇవానోవిచ్ మళ్ళీ లేచి నిలుచున్నాడు. తిరిగి స్ప్రింగులన్నీ ఉబ్బెత్తుగా పైకిలేస్తూ గట్టిగా చప్పుడు చేళాయి. ఎట్లాగో ఆ చిమ్మలన్నీ తొలగించినవెతరవారి డెడరోవ్నా ఒక తెల్లని చేతిరుమాలుతో మొహం ముడుచుకుంటూ సన్నగా విడవడం ప్రారంభించింది. అకాలవా లేచుల చిమ్మల గొడవతల్ల ఇవానోవిచ్ లోలోపల కొంచెం క్లిమిరిపడి, దిగాలుపడిన మొహంతో అట్లాగే కూర్చుండిపోయాడు.

సోలోలోన్ అక్కడికి రావడంవల్ల ఈ దుర్ఘరపరిస్థితికి కొంత విఘాతం కలిగింది. అతడు ఇలియిచ్ దగ్గర పనిచేసే వంటవాడు. సోలోలోన్ అక్కడికి వస్తూనే ఇలియిచ్ కేరీరం సమాధి తెయ్యడానికి ఏర్పాటుచేసిన స్థలం ఖరీదు వెంతువందలపు గుండుని చెప్పాడు. దానితో డెడరోవ్నా బాగా తిమాయించి, అంత ఖరీదుపెట్టి ఆ స్థలం కొనడం తన తలదాటిపోయిన వ్యవహారమని బాగా బాధపడుతున్న వ్యక్తిలాగ, ప్రెంచిభాషలో ఇవానోవిచ్ తో ఆ విషయం ప్రస్తావించింది. ఇవానోవిచ్ అదంతా లాగ్రత్తిగా విని, అందులో అనుమానమేమీ లేదన్నట్లు తల పంకించాడు.

అపిమ్మట ఆమె ఎంతో తీవ్రంగా “ఇదిగో! ఈ సిగరెట్లు ముట్టించండి!” అని చెప్పింది. కాని ఆ కంక ధ్వరం బాగా దిగులుపడినట్లు వివరించింది. వెంటనే సోలోలోన్ తో కృతావధానం సమాధికి అనువైన ప్రదేశాన్ని గురించి చర్చించడం ప్రారంభించింది.

ఇవానోవిచ్ సిగరెట్లు జరిగించి ఆ యిద్దరికీ సుగ్రాహి సడిచే సంభాషణ అంతా వింటూ కూర్చున్నాడు. ఆమె ఆ సమాధిచేసే ప్రదేశానికి సమీపంలో ఉన్న చెక్కల సరవలన్నీ అడిగి, చివరికి ఏదో ఒకటి నిర్ణయించాలని అనుకుంటున్నది. ఆ తరవార చర్చిలో జరిగే ప్రార్థనకు కాకలనిన సరంజాం అంతా ఏర్పాటుచేసింది. వెంటనే సోలోలోన్ అక్కడించి వెళ్ళిపోయాడు.

పిమ్మట డెడరోవ్నా అక్కడ పడివున్న సోలోలోన్ కదిలిస్తూ “ఈ ఏర్పాటులన్నీ నే

స్వయంగానే చేసుకుంటున్నాను" అన్నది. తదనంత ఇవానోవిచ్ తాల్చే నిగ్రహబూడిత బలవిదపడి బల్లంతో పావపుమాన్నవని గ్రహించి, అతని కొక ప్రేమ అందిస్తూ మెల్లిగా ఇలా అన్నది. "పుట్టెడు దుఃఖంలో మునిగి ఉన్నావని అంటూ, ఇల్లాంటి చిన్న-చిన్న విషయాలు గమనించకపోవడం—వా కొక వలవలా కనబడుతుంది. ఆయన వస్తువులన్నీ వాగ్రద్ధిపెట్టడంమూలాన—వా కేవల ఒకాదు కలుగుతుందని చెప్పలేమని,—కొంత కాలతేవం మాత్రం బతుకుతుంది." ఇంతలో మళ్ళీ ఆమె ఒక సారి చేతి నుమూలతో కళ్ళు ఒడ్డునంటూ విచారించడం మొదలుపెట్టిందిగాని, మాత్రాగా తనవంటి తానే దుఃఖోపశమనం చేసుకుని, ఎంతమాత్రము తొలగకుండా, "అయితే నే నివ్వకు మీతో ఒక వ్యవహారం మాట్లాడా లనుకుంటున్నాను." అంది.

ఇవానోవిచ్ మళ్ళీ దిండు కదలకుండా ఆదిమి పట్టి ఆతనినయంగా కూర్చున్నాడుగాని స్పృండులు మళ్ళీ కొంచెం గందరగోళం చేశాయి.

"చివరికోణాల్లో ఆయన ఆ జమ్మిలో తీసుకుంటూ చాలా బాధపడ్డాడు."

"నిజంగా!" అన్నాడు ఇవానోవిచ్.

"అయ్యో! ఇంత అంతా! గంటలంతరమి చాలా దీర్ఘకాలంగా గావుకేలు పెట్టేవాడు! నేనా కేకలుకూడా వినిలేకపోయానని. ఆదంతో తలుచుకుంటే ఆ బాధలన్నీ ఎలాగ భరించావా! అని పిస్తూంది. ఆయన ఆదువులు పీఠానికి కూడా విసబడేవి. అబ్బా! ఎంత యాతన అనుభవించాను!"

"అయితే, అలాగ అరుదున్నంతేపు అతనికి ఒంటిపొడ స్వారకం ఉందా? అని నా అనుమానం."

"లేకం! చివరి కుదందా కా స్వారకం, తప్పిపోలేదు" అని ఆమె మెల్లిగా సమాధానం మొదలు పెట్టింది. "ఒక పావుగంటకి ప్రాణంపోతుందనగా ఆయన మా అందరిదగ్గర వెలుపు తీసుకున్నాడు. చివరికి చిన్న పిల్లవాణ్ణి దూరంగా తీసుకుపోయి గూడా వెళ్ళాడు."

ఇవానోవిచ్ చిన్నపట్టివించి ఇలియన్తో కలిసిమరిసి తిరిగినవాడే. అందుచేత చిన్న తనంలో అనుకుంటున్న ఆ ఇలియన్ మూర్తి మొట్టమొదటగా అతని కళ్ళకు కనబడింది. ఆ తరువాతి ఇలియన్ లో చదువుకుంటున్నట్లు, పెద్దవాడై ఉద్యోగం చేస్తాన్నట్లు కనిపించాడు. ఫెడకోవా, తన కలిసి చేదుభావం ఎంత తెచ్చిపెలుపున్నా, ఇలియన్ బాధ

మాట వినినకి—ఇవానోవిచ్ గుండె ఆగిపోయినంత భయంపడింది. మళ్ళీ అతనికి ఆ ఇలియన్ కవచం, ఆ కనుబొమ్మలు, ఆ పెదవులమీదికి దిగబారిన ముక్కు బావకం వచ్చి వఖిఖపర్యంతం ముచ్చెమటలు పోశాయి.

"మాదుకోణలపాటు యమయాతన అనుభవించి చచ్చిపోయాడు! ఏం? అల్లాంటిది ఎవ్వడో అవ్వకు నాకు రావచ్చును" అని అనుకుని ఇవానోవిచ్ లోలోపల గజగజ వణికిపోయాడు. అయితే మళ్ళీ అందరికీ సామాన్యంగాతిశ్రేయ ఆ ఆలోచన మాత్రంగా తన క్లౌగ తల్లివం అతనికి తెలియదు. మళ్ళీ ఆచచ్చిపోయింది ఇలియన్ చేగాని తామమాత్రం కాదనీ, అల్లాంటి దురదృష్ట ఎన్నడూ తనకు పట్టదానికి ఏర్పడదీ అనుకున్నాడు. అదేవ అల్లాంటి విషయ చ్చాయలు లోలోపల రానివ్వకుండా తిరిమిచెయ్యాలనీ, దానికి హ్యుడే బాధలా అనీ స్థిరపరుచున్నాడు. ఈ ఆలోచనలన్నీ లోలోపల తిరిగిన తిరువారి ఇవానోవిచ్ మళ్ళీ కొంచెం దీతం వచ్చింది. అటు పిమ్మట ఇలియన్ చచ్చిపోవడం అతిశయంగా జరిగిపోవలసిన వ్యవహారమనీ, తనకుమాత్రం అటు వంటి దుర్ఘతి పట్టవలసిన అవకాశం ఏమాత్రమూ కనబడదనీ నిశ్చయించుకుని, ఇలియన్ మృతికి సంబంధించిన వివరాలన్నీ ఇంకా సుచ్చిసుచ్చి అడిగి తెలుసుకున్నాడు.

ఇలియన్ అవిధంగా దుర్ఘరయాతనలన్నీ అనుభవించిన వివరాలన్నీ చెప్పినతరువాత, ఫెడకోవా మళ్ళీ యధావ్రకారంగా తన స్వంతవ్యవహారం ప్రస్తావన తెచ్చేటట్లు కనబడింది. అసలు ఆ ఇలియన్ బాధలన్నీ ఫెడకోవా ఎలాగ భరించినో తెలుసుకోడానికి ఇవానోవిచ్ ఈ వివరాలన్నీ తెలుసుకున్నాడు.

ఫెడకోవా మళ్ళీ "ఇవానోవిచ్! నేను ఎన్నెన్ని అవధులు పడ్డాను. అంతటి యమయాతన ఎన్నడూ ఎరగను." అని చెప్పి, తిరిగి విషవనం ప్రారంభించింది. ఇవానోవిచ్ ఒక నిట్టూర్పు విడిచి చెట్టి, ఆమె మొహం తుడుచుకునేదాకా అగి, ఆపని జరిగిన తరువాతి "దోనాను! ఏం చేస్తాం" అన్నాడు. మళ్ళీ ఫెడకోవా మాట్లాడటం మొదలు పెట్టి అసలు తన ప్రస్తావించినలయకున్న ఆతిముఖ్య వైన వ్యవహారంలోకి దిగింది. తన భర్త కనిపోవడం వల్ల ప్రభుత్వం దగ్గరంచి గ్రాంటు సంపాదించడం ఎలాగా అన్నదే ఆమె ప్రస్తావించడలయకున్న అతిముఖ్య వ్యవహారం. ఆమె తనకు రాబోయే

సింధువు సంగతి అడగబోతున్నట్లు కనబడింది. కాని ఆ విషయాలన్నీ తనకంటే పదిగట్లు బాగా తీర్చడంగా ఆమె కొంతమే పూర్వమే తెలుసుకుని ఇవానోవిచ్ గ్రహించుకున్నాడు. తన భర్త మరణానంతరం తనకు మట్టవలసిన సింధువు విషయం అంతా ఆమె కొంతమే పూర్వమే గగ్గ్రహించి ఉన్నది గాని 'ప్రభుత్వం దగ్గరనుంచి ఏమైనా ఇంకా ఎక్కువగా పొందడానికి వీలుంటుందా?' అనే ఆమె అతివని ఈ విషయం కథించింది. ఇవానోవిచ్ ఎక్కువగా నమ్మకాలపై ఉపాయాలు కొన్ని చెప్పాడు గాని మళ్ళీ కొంతమే పుస్తాయించి, కేవలం మర్యాద కోసం ప్రభుత్వవర్గాలలో కిక్కిరింపు బాగా దుబ్బుబట్టి, ఇక అంతకంటే రాబట్టడం కష్టమని చెప్పివేశాడు. అటుపేయట ఆమె ఒక నిట్టూర్పు విడిచిపెట్టి అతన్ని నెంట్ నే సాగనంపడానికి తగిన ఉపాయాలు నెవ కనిపించుటపెట్టింది. ఇవానోవిచ్ నెంట్ నే ఈసంగతి గ్రహించి సిగరెట్ ముట్టించి, మళ్ళీ పాదరంగా కరచాలనంచేసి, నెయ్యిడిగా పక్కగదిలోకి తప్పుకున్నాడు.

ఆ భవనం భోజనాలగది గోడమీద ఒకగడియారం కనబడుతుంది. ఆగడియారం అంటే ఇలియిచ్ కోసో ఇష్టం. అతనిది ఒక ప్రాచీనవస్తువుల దుకాణంలో కొని ఆ గోడమీద తగిలించాడు. ఇవానోవిచ్ కిక్కడ ఒక మతస్థుడు, కొంతమంది పరిచితులు కనిపించారు. వారందరి ప్రార్థనకోసం అక్కడికి వేరుకున్నారు. అతనికి వారిలో ఇలియిచ్ కుమార్తె కూడా కనబడింది. ఆమె చక్కని చుక్క. పన్నుగా పోతుగా ఉన్న ఆమెకీరం నల్లని దుస్తులవల్ల మరింత వాచాకుగా వారింది. ఆమె బాగా దిగులుగా ఉంది. ఎవరివివాదనో కోపగిస్తున్నట్లు, ఏదో ఒక పని చెయ్యాలని నిశ్చయించినట్లు కనబడింది. ఇవానోవిచ్ ని చూడగానే అతని తన తండ్రి మృత్యువుకు కారణం అన్నట్లు పె విసురుగా అతని నైపు తిరిగి నమస్కరించింది.

ఆమెనవకొల ఇంచుమించుగా ఇల్లంటిఫోంట్ లోనే, ఉన్నమరి ఒక యాజమాని కనిపించాడు. అతను బాగా సనంతుడు. ప్రస్తుతం మేజిస్ట్రేటుకోర్టుగం చేస్తున్నాడు. ఇవానోవిచ్ అతను పరిచితుడే. ఇలియిచ్ కుమార్తెకు, అతనికి వివాహం స్థిరపడింది. ఇవానోవిచ్ విచారంగా వారిద్దరికీ వదుల్పరించి, ఇలియిచ్ కీరం ఉంచిన గదిలోకి వెళ్లిపోయాంటే మళ్ళీ ఇంకొక పిల్లవాడు కనిపించాడు. అతను ఇలియిచ్ కుమారుడు. స్కూల్లో చదువుకుంటు

న్నాడు. ఆకురవాడు ముమ్మాదులా ఇలియిచ్ ని పోలిఉన్నాడు. అతనికేసి చూస్తూంటే మళ్ళీ ఇలియిచ్ చిన్నపిల్లవాడై తిరుగుతున్నాడా అనిపించింది. తన చిన్నతండ్రి ఇలియిచ్ అచ్చం అలాగే ఉండేవాడని ఇవానోవిచ్ అనుకున్నాడు. పది పన్నాలుగు ఏళ్లు వచ్చేవరకే పిల్లల కళ్ళలో ఒక విశేషమైన అపవిత్రత కనిపిస్తుంది. కన్నీళ్లు చారితలుగట్టిన ఇలియిచ్ కుమారుని కళ్ళలో గూడా అలాంటికవరకే కనిపించింది. ఇవానోవిచ్ ని చూడగానే ఆకురవాడు మూతి క్రించుకొని మొహం తిప్పివేసున్నాడు. ఇవానోవిచ్ అతన్ని పలకరించినట్లుగా తలపంకించి మృతకీరం ఉంచిన గదిలోకి వెళ్ళి పోయాడు. అతను చెళ్ళీ జైన్ డింకోనే ప్రార్థన ప్రారంభించిఉండి. ఆ గదిలో కొన్ని కొవ్వొత్తిడిపాలు వెలుగుతున్నాయి. సాంప్రాదానికాగ గది వాలుకుమారులూ వ్యాపిస్తున్నది. ప్రార్థనల మధ్యన మూలుగులు, బుడిబుడిదీర్లులు, ఏడుపులు, వినిపిస్తున్నాయి. దిగులుగా తన పాదాలకేసి చూస్తూ ఇవానోవిచ్ అలాగే నిలబడిపోయాడు. అంతేగాని మళ్ళీ ఇలియిచ్ కీరంపై పు చూడలేదు; తరవాత చీకు, చింతా మనస్సులో ప్రవేశించకుండా నిద్రురంగా ఉండి, అందరికంటే ముందుగానే ఆ గదిలోనుంచి ఇవతలికి వచ్చేవాడు. ఆ పక్కగదిలో ఎవ్వరు లేరు. కాని జిరాసిక్ ఆ ఇలియిచ్ కీరం ఉంచిన గదిలోనుంచి నెంట్ నే ఇవతలికి వచ్చి, తన మోటుచేతులతో అక్కడ తగిలించిన ఉన్ని కొలులన్నీ తిడిచూసి, అందులో ఇవానోవిచ్ కోటు పట్టుకుని, అతని కోటు తొడుక్కుంటూంటే నెవక నిలబడి పాయంచేశాడు.

ఏదో ఒక మాట అవారిగదా అని ఇవానోవిచ్ అతనితో ఇలాగ అన్నాడు. "నేస్తం! చూశావా! పాపం! ఎంత అపవిత్ర వచ్చిందో!"

జిరాసిక్ "అది అంతా బగనుంతుడి దయ బాబూ! ఈయలో లేదో మనవంథా అక్కడి కళ్ళారీ గండా బాబూ!" అన్నాడు. జిరాసిక్ ఆ మాటలంటూంటే అతని తెల్లని పళ్ళవరద రైలు పడింది. అది ఆరోగ్యంగా ఉంచే రైలు పళ్ళవరద. ఈ మాటలన్నీ తరవాత జిరాసిక్ ఈవివాదని పనితో కొట్టుకుంటూన్నవాడిలాగ అందుకు నిలబడిన క్షణి బండి రైలుపులు తెరిచి, ఇవానోవిచ్ ని అందులో ప్రవేశపెట్టి, ఏదో ఇంకొక తొందరపనికోసం వెళ్ళేమనిషి లాగ నమ్రుంచాటి లోపలికి ఒక్క గంతువేశాడు.

ఆ సాంప్రాదానికాగ, ఆశనం, ఆ వాసన, నెంట్ నే వాటినించి తిప్పించుకుని ఇవతలపట్టి తిప్ప

వారే పిథిగాలి సోకగానే ఇవానోవిచ్ పంజ (పాదాలు లేచినట్లు).

అంటేవాడు "ఎక్కడికి తోలువన్నాడు చాలా!" అని అడిగాడు.

ఇవానోవిచ్ "ఇప్పుడేలే నేం! మించిపోయిందేమో లేదులే! ఫెడర్ నాసిలోవిచ్ ఇంటివైపు పట్టించు" అన్నాడు.

అంటే అక్కడికి వెళ్లి అగింది. ఇవానోవిచ్ లోపల ప్రవేశించేసరికి ద్విద్విఅట ఒక ఘట్టం అయింది. వెంటనే ఇవానోవిచ్ ఒక ఆసామిని అబ్బు పట్టుకుని లేచిపో ఆ ఆటలో పడ్డాడు.

2

ఇవాన్ ఇలియన్ బ్రతుకంతా చాలా సంపాద పడుంగాను, సరళంగాను గడిచిపోయింది. కనక నే అది అత్యంత ధయంకరమైన జీవితం.

అతడు కొద్దులో అడ్డిగా పనిచేసేవాడు; 15వ ఏట చనిపోయాడు. అతని తండ్రి ఒక పెద్దఉద్యోగం లో ఉండేవాడు. పీటర్స్ బర్గ్ లో అనేకమైన ప్రభుత్వకాల్లో చాలాకాలం పనిచేసి తరువాత అతనికోక పెద్ద హోదావచ్చింది. సామాన్యంగా చాలాకాలం ఉద్యోగాలుచేసి గొప్ప హోదాలోకి వచ్చిన మనుషుల్ని - ఇలాంటి వదలైన నిర్వహించడానికి ఏ తెలి అసమర్థులయినా - చట్రమైన బర్రర్ ఫ్ యెయ్యడం చాలా కష్టం. అందుచేరి ఇలాంటి జవాబుకోసం కొత్తగా కొన్ని ఉద్యోగాలు సృష్టిస్తారు. వీటికి అయిదారు వేలరూపాయల జీతాలుంటాయి. ఈ ఉద్యోగాలు కేవలం ఆ మహామీ ఉద్యోగాలే కావచ్చునుగాని, ఈ ఉద్యోగులు స్వీకరించే, జీతాలుమాత్రం చాలా గట్టిది. ఇలాంటి జీతాలు వేలంలో వేలమంటూ వీరింత చిరకాలంపాటు జీవిస్తారు.

ఇలాంటి పెద్దపెద్ద ఆమహామీ ఉద్యోగాలన్నీ చేసిచేసి, చివరికి ప్రిన్సిపాల్స్ లైన ఇన్స్ పెక్టివోన్ గోర్విన్ జీవితంగా అంతిటిది!

అతనికి ముగ్గురు పుత్రులు. వీరిలో ఇవాన్ ఇలియన్ రెండవవాడు. పెద్దవాడు ఇంకోక ప్రభుత్వ కాల్లో కేవలం తండ్రి అనుగుణాధిలోనే పడిచి పోతున్నాడు; అప్పుడే అతను కూడా తండ్రి మార్పుగానే పనిపాలా లేని పెద్దఉద్యోగం ఒకటి అందుకోబోతున్నాడు. మూడోపుత్రుడుగికి ఎక్కడికి వెళ్లివా పెద్దమేల్ ప్రత్యక్షమయింది. ఎన్నో పెద్ద ఉద్యోగాలు చేశాడుగాని చివరికి అన్నింటిలోను

కటిచేతగానివా పనినించుకున్నాడు; ప్రస్తుతం రైల్వేలోపని చేస్తున్నాడు. అతని తండ్రి, సోదరులు వారి భార్యలు - అతన్ని చూస్తూనే దూరదూరంగా తప్పుకుపోవడమేకాక, వీరో అత్యంత వసరంవస్తే తప్పు అతడు చరిత్ర ఉన్నాడన్న మాటే మరిచిపోయే వారు. అతని సోదరి బారన్ గ్రెఫ్ ఆనే పీటర్స్ బర్గ్ ఉద్యోగిని వివాహంచేసుకున్నది. ఇతడు కూడా ఈమె తండ్రితో సమానమైన హోదాలో ఉన్న ఉద్యోగి గనుడే. ఇక మన ఇవాన్ ఇలియన్ చే పుటుంబానికి పరువుప్రతిష్ఠలు తీసుకువస్తామని అందరూ అంటుంటే వారు. ఇతడు అన్నగారిలాగ అందరికీ దూర దూరంగాను ఉండిలేడు; తమ్ముడిలాగ అయినవారే తోను, కానివారేతోను కలిసి తిరుగులేరు. కాని ఇద్దరికీ మళ్ళీమార్గంలో మనులుకుంటూ ఉండే వాడు. తమ్ముడితో కలిసి వ్యాయకళాశాలలో లా వదివాడు. తమ్ముడు చదువు పూర్తిచెయ్యలేక పోయాడు. రెవ సంవత్సరంలో కళాశాలాధికారుల తలెన్నీ బర్రర్ ఫ్ చేసి బయటికి పంపించి చేశాడు. ఇలియన్ బాగా చదివి, పరీక్షలన్నీ గడిచి గచ్చెక్కాడు. ఆ తరువాత ఆజన్యాలతిమి కనబడిన ఆ ధోరణి అంతా అతనికి ఆ చదువుకునే నోబిల్స్ కే అలవాటయింది. ఇలియన్ సమర్థుడు. అందరితో కలిసి వెలిసి తిరుగుతూ ఉండి ఉత్సాహంగా ఉండే వాడు. తన ఉద్యోగవ్యవహారాలన్నీ బాగా నిక్కచ్చిగా పడినవి. ముగ్గురు ముడిగా పల్లి పోహుండేవాడు. రెవ విధులన్నీ క్రమంగా నిర్వహించేవాడు; అయితే పై అధికారులంతా ఇది వ్యాయం అనుకుంటే ఇతను కూడా నిరీక్షివట్టుగా అట్లానే పడిచిపోయేవాడు. చివ్ రెవంలోగాని, పెద్ద తనంలోగాని అతనికి ఇచ్చుకాలు మాట్లాడే అలవాటు ఉండేదికాదుగాని, దీపంబట్టు పురుగులు తేరినట్లు పెద్దపెద్ద ఉద్యోగవ్యవహారాలే బాగా ఆస్థా యిత కనబడుతుండేవాడు. వారి జీవిత దృక్పథాలు, ఆచారవ్యవహారాలు మొదలైనవన్నీ బాగా అకళించుకుంటూ వారితో పే హించుకుండేవాడు. చివ్ తనంలోను ఆ తరువాత వయస్సులోను ఉండే ఆదర్శాలు, ఉత్సాహాలు మొదలైనవన్నీ అవ వాలైనా తనంబా వారింపిపోయాయి. క్రమంగా స్త్రీ శక్తిపనానికి, చాటుదర్శాలకు వాడుడే పోయాడు. బాగా పెద్దఉద్యోగవ్యవహారాలతో కలిసి తిరిగివచ్చుడు ఏది పడితే అది చేయవచ్చుననే సువిశాల దృక్పథంతో మాట్లాడుకుండేవాడు. కాని సహజంగా తన పృథివిగానికీ వ్యాఖ్యామని స్ఫురించిన పరిమితుల్లోనే వ్యవహరిస్తూ, ఎప్పుడూ బాగ్రతగా మనులుకుంటూండేవాడు.

చతుర్థాశ్విన్మాసాల్లో తాను చేసిన పనులు తలుచుకుంటే ఆ శాస్త్రాల్లో అతని కష్టస్థి చాలా తక్కువ పనులని పశ్చాత్తాపం కలిగింది. కాని, తరవాతి పెద్దపదవుల్లో ఉండేవారే అలాంటి పనులు చేయవలసి, అని తప్పుకు పనులుకొనని అందరు అనుకోవకనుచున్నారని తరవాత ఇలియిచ్ తానుచేసినవి మంచివనికొనసేసుకొక, ఇంక మరెవరైనా వాటిని గురించి అలోచించడమే మంచివేనాడు. కొంతకాలానికి వాటి గోడే మరిచిపోయాడు.

లాస్టిగ్రి సంపాదించిన తరవాత సివిల్ సర్వీస్లో ఒక చిన్న ఉద్యోగానికి తీసిన అర్హత సంపాదించుకున్నాడు. ఆ సంధ్యంతో తండ్రి అతనికి కావలసినంత డబ్బు కూడా సంపించాడు. పెంటనే ఒక పెద్ద తరహా దర్జీ దగ్గరికి వెళ్లి కావలసినవి చుట్టలు వుట్టించుకున్నాడు. ఆ పైలితవ ప్రొఫెసర్ దగ్గరికి, తన స్కూలుకు పోషకునిగా ఉంటున్న జరిమానాను దగ్గరికి వెళ్లి, ఎంతో మర్యాదగా చెల్లుతున్నాడు. ఒక పెద్ద హోటలులోకి వెళ్లి ఆర్యాలంగా తన ప్లే సింకులందరికీ వందుకోజనం ఏర్పాటుచేసి వారిదగ్గరకూడా చెల్లు తీసుకున్నాడు. తన ప్రయాణానికి అవసరమైన వాటావన్నీ పెద్ద పెద్ద మార్పుల్లో ఖరీదచేసి, వాటితో ఇంకోక రాష్ట్రానికి తిరిగి వెళ్ళిపోయాడు. అక్కడ తన తండ్రికి తప్ప పలుకుబడివల్ల అక్కడి గవర్నరుదగ్గర ఒక ప్రత్యేక ఉద్యోగాని పొందుకున్నాడు.

ఇలియిచ్ అక్కడ కూడా, స్కూల్లో మోస్తరుగానే మునుకున్నాడు. క్రమంగా ముఖంగా పాగిపోయే ఒక మంచి ఉద్యోగం సంపాదించి అందులో పొందుకున్నాడు. తన ఉద్యోగవిధులన్నీ క్రమంగా విరమించుకుంటూ, కొంతకాలానికి ఇంకోక పెద్ద పదవిలో ప్రవేశించాడు. ఇలాగ ప్రైవేట్ వత్తాన్నా, ఖుబాసాగాను, ముఖంగాను కూడా కాలక్షేపం చేస్తూ మంచి పొందగా ఉండేవాడు.

అప్పుడప్పుడు పల్లెటూళ్ళలోకూడా మకాములు చేస్తూనే ఉద్యోగం వుండేవాడు. కొంది ఉద్యోగములన్నీ ఎంతో మర్యాదగా వ్యవహరిస్తూ, కులకక్షిలకు సంబంధించిన బాపాదీపిలన్నీ గూడా తప్పని నిబద్ధమైన విషయాలతో పరిష్కరిస్తూ, గొప్ప గౌరవం సంపాదించాడు. ఆ తరవాత తొలిపయిలన్నీ తలచుకొన్న పద్ధతల్లా అతనులోలోపల మరిచిపోతూండేవాడు.

బాగా వయస్సులో ఉండేంతవల్ల సరదాగా తిరగాలని ఇష్టం ఉన్నా, ఉద్యోగ వ్యవహారాలలో

మాత్రం బాగా ముఖావం కనబరుస్తూ, ప్రతి చిన్న విషయము పరిశీలిస్తూ ఉండేవాడు. అప్పుడప్పుడు కలిసేసగా వ్యవహరిస్తూ ఉండేవాడు. కాని నలుగురిలోకి వచ్చినప్పుడు మాత్రం చాలా సరదాగా కలుగుచెబుతూ, నలుగురితోను వేళాకోళాలాడుతూ, మర్యాదగా ఉండి, పెద్దమనిషిలా కాలం వెళ్ళుచున్నాడు. గవర్నరు దింపకులిస్తూ అతన్ని తమ పలుకుబడిలోని కర్మకైగా పరిగణిస్తూ, ఇలియిచ్ అంటే ఎంతో మర్యాదగాను, ఆ పాత్రయంగాను మాట్లాడుతూండేవాడు.

ఇలియిచ్ పల్లెటూళ్ళలో మకాం చేసి ఉన్నప్పుడు ఒకానొక ఇతని ఆర్యాలము అదీ చూసి, కొంతకాలం పాటు తోస్తే కలిసింది. ఆ తరవాత ఖోపిలుకుంటే మరీ ఒక ప్రైవేట్ లెటరుపడింది. అటుపిమ్మట మరీ ఒక వ్యక్తితో మరీ కొంతసేరయం ముదిరింది. క్రమక్రమంగా అతను మర్యాదవర్ణాలు పెళ్ళ కూడని సందుగొందుల్లోకి కూడా పడుతూండేవాడు. ఒకప్పుడు అధికారులందరినీ తలవంచుకోవలసిన పరిస్థితి కూడా వచ్చింది. అయితే అదంతా కొంత గట్టిగానే గాను, దర్దగాను పాగిపోవడంవల్ల అంతగా పెట్టవేరూ రాలేదు. ఒక ఫ్రెంచి నామెరి ఖోంటిలో అదంతా 'పరుదుదనం' కింద జను అయిపోయింది. అతనినింగి వ్యవహారాలన్నీ పెద్ద పలుకుబడితోను, అనుకుంటూ అతాంగీ కా రాలతోను, అతి మర్యాదగాను, చల్ల చల్లగాను పాగిపోయాడు.

తొలిసారిగా అయితే తన గగిలినతరవాత ఇలియిచ్ ఉద్యోగంలో ఒక మార్పువచ్చింది. వ్యాయాసాలలో కొత్త మార్పులు కొన్ని చేశాడు; అందుచేత కొత్త మనుషులు కాలినివచ్చారు. అలాగ కావలసిన వచ్చిన వ్యక్తులలో ఇలియిచ్ ఒకడు. ఇతనికి మేజిస్ట్రేటువని ఇచ్చారు. దీనివల్ల తన పాత వ్యవహారాలన్నీటికి దీర్ఘవదులు మరి మళ్ళీ కొత్తచారి తొక్కువలసిన అవసరం ఏర్పడినా, ఉన్నచోటు వదిలి మరొకచోటికి బదిలీ కావలసివచ్చినా తక్కువెక్కువ ఇలియిచ్ ఈ ఉద్యోగానికి సిద్ధపడ్డాడు. ఈ సంగతి తెలిసి ప్లేసింకులంతా అతనికి విడ్డూరిచ్చారు. వారందరితోను కలిసి అతనికొకటి తీయించుకున్నాడు. ఆ సందర్భంలో ప్లేసింకులంతా కలిసి అతనికొక పెండి సిగరెట్ కేసు బహుమతీ చేశారు.

మేజిస్ట్రేటుగా ఉన్నప్పుడు గూడా ఇలియిచ్ పూర్వం మాదిరిగానే ఉంటూ అతిమర్యాదగా అందరి మన్ననలు అందుకుంటూ ఉద్యోగవ్యవహారాలలోను, స్వంతవ్యవహారాలలోను, ప్రత్యేకంగా తన చూడ

నిలబెట్టుకుంటూ బాగ్రతగా కాలక్షేపం చేసి వాడు. ఇలియన్ కి చెవీ ఉద్యోగంకన్న ఈ ఉద్యోగమే బాగా వచ్చింది. చెవీకి ఉద్యోగంలో పెద్ద పెద్ద దిల్లీల కుట్టిన నిలువైనదున్నులు వేసుకుని గవర్నరు ఇచ్చేవారేమోనో అన్న విందలకొంది అర్జీదారుల ముగ్గురించి విడిచిపోతామనడం చాలా విధంగా ఉండేది. తీవ్రంగా విడిచిపోతూ ముగ్గురి ముగ్గురి గవర్నరుతో కలిసి పిగతెల్లు, టి. సే. వి. ముఖులూ పాగా కలుగు చెయ్యూ అధికారం చెలాయించే అతిమృదుసి అర్జీదారులందరూ అమాయకమయ్యి ఉండేవారు. అయితే ఎవరో పోలీసు ఉద్యోగులకు, కులకక్షలవినావాయి తీర్పు మరేకొంతిమందికి మాత్రమే అరిచి అసాధ్యకావకీవడమే. ఇలియన్ వారి సందర్శి చాలా ముగ్గురిగానే ఆదరిస్తూ ఉండేవాడు. తిలుచుకుంటే కారీకంది పెట్టి మట్టి చెయ్యగల కత్తివాడుగ్గాలున్నా 'మమ్మల్ని అందరినీ ఎంతో ముగ్గురిగా గౌరవిస్తున్నాను మహా!' అన్నట్లుగా అతి చాలా అర్జీదారులందరితోను వ్యవహరిస్తూ ఉండేవాడు. అయితే ఎంతో చూసినా అట్లాంటి మనుష్యులూ రోజులూ చాలా తక్కువగానే ఉండేవారు. కానీ మేజిస్ట్రేటు గిరి వచ్చిన తరువాత కొమ్ములు తిరిగి పెద్ద పెద్ద అధికారులంతా అరిచి నువ్వుతో ఉన్నట్లుండేది. ఒక కౌగిరినిదాన వాయిల గీతలు గీసింది! ఎంతెంతటి అధికారులైనా ముద్దాయాలో, పాత్రలో అయి, చేతులు కట్టుకుని అరిచి ఎదురుగా రోజులు కావసినదే. అలా పోవాలే, అతిమ కుక్కయినే చాకా అలా నిలవడం ఉంది, అతి వడిగిన ప్రశ్నలకు సమాధానా లివ్వవలసిందే. అయితే ఇలియన్ మాత్రం తన అధికారం దుర్వినియోగపరచలేదు. ప్రాచీన చాలా చిల్లగానే కలుగు చెయ్యూ ఉండేవాడు. అందుచేత అరిచి కచేరీ అంటే అందరు అకౌంట్ లిగా చెప్పకునేవాడు. కేసులు విచారణ చేసే సందర్భాలలో కూడా అనవసరమయిన బాధపడండి అంతా తీసేచేసి, తన ఇష్టానిష్టా లొకపక్కకునెట్టి, కేవలం ఆ ప్రకారం ముక్కుకు సూటిగా వల్లిపోతూ ఉండేవాడు. 1864 లో కొత్తగా నూతన వ్యాయస్కాత్రాలములులోకి వచ్చాయి. ఆ పనిఅంతా కొత్తగా ఉన్నా, ఇలియన్ అవ్వన్నీ అమలులో పెట్టి పడిసిండుకుపోయాడు.

ఇలా మేజిస్ట్రేటు గిరి మోయిస్తుండగా అరిచి ఇంకోక పట్టణానికి బదిలీ చేశాడు. అక్కడ అతిమ కొత్తకొత్తవారితో పరిచయం చేర్చుకుంటుని, కొత్త బంధుత్వం కలుపుకున్నాడు. ఇప్పుడు ఒక రకం కొత్తకీరి అవలంబించి, భార్యలతో భోజనం వాదనలకు తగ్గించిపోయాడు. ఆ ప్రాంతంలో అధికార

కార విధానికి కొంతవరకు మారడంగా ఉంటూ, మారడమేమిట ఒకరకమైన వర్గా కనబడుతూ ఉండేవాడు. పెద్ద పెద్ద వ్యాయస్కాతులతోను దిబ్బున్న వారితోను తోస్తూ కలిసి పెరిసి తిరుగుతూ, అప్పుడప్పుడు ప్రభుత్వం వ్యవహారాలు సరియైన దారిలో నడిపించలేదని విమర్శించేవాడు. ప్రజలకు పొరపాటుకొంత్రాయ, హక్కులు ఇంకా కొంచెం ఎక్కువచేయాలని అంటూండేవాడు. ఇది ఇలాగ పాసుకున్నా తన వేడుభాషలేమీ చెప్పలేదనీయలేదు; కొంచెం మామయికోసమని గడ్డం కూడా పోగా పెరగనిచ్చాడు.

ఇలియన్ ఈ కొత్తపట్టణానికి వచ్చిన తరువాత కొంతకాలానికి ముఖంగా తన ఉద్యోగంలో కుదుగుకున్నాడు. ఆ పట్టణంలో పెద్ద పెద్ద ఉద్యోగిలు అందరికీ అక్కడి గవర్నరుంటే అంతగా పడేది కాదు; అందుచేత వారందరు ఇతలంటే వీంతో అపారమతి కనబడేవాడు. ఆ మైన కేతం కూడా పెద్దదియింది. ఈ రోజుల్లో ఇలియన్ ఒక కొత్తరకం బ్రిడ్జి ఆట ఆడుతూండేవాడు. దీనితో అరిచి మరీ ముఖంగా కాలక్షేపం అయిపోతూఉండేది. పైకి ముఖంగా జరుగుతున్నా, ప్రత్యేకకేరీ హక్కుగ్గాలుండగిరికి గిరికొలంలో బాగ్రతగా లెక్కలుకట్టి పాపావ్యయంగా ఆ ఆటలన్నీ తన గెలుచుకుపోతూ ఉండేవాడు.

ఈ పట్టణంలో నెండు సంవత్సరాలున్నీ తరువాత ఇలానే ఇలియన్ కు ముగ్గురిందూ వివాహ ముడి పోయే యువతతో పరిచయం కలిగింది. ఆమె భ్రాతృకేతు (ప్రెస్కోవాగ్ ఫెసికోవా మిఖేల్. అతినికి పరిచయం అయిన అమ్మాయి లందరిలోను ఆమె చాలా అందగిరి. మంచి తెలివీలున్నాయి; చురుకైనది. తీరికసమయంలో ఆమెతో తోస్తూ తిరుగుతామనడం-ఇప్పుడెరిచి ఇతరవ్యా వ్యక్తులతో బాలిక వ్యావృత్తిగా తయారయింది. భార్యం గవర్నరు దగ్గర ప్రత్యేకకేరీగ్గా పనిచేసేటప్పుడెరిచి అదపారదీపా వ్యర్థం చేసే అలవాటుండేది. ఇప్పుడయితే ఏదో ప్రత్యేకసమయంలో తప్ప అది జరగడం లేదు. అధికార పద్ధతుల్లో సరికొత్తవాల్కులు వచ్చినా, పెద్ద పెద్ద అధికారాల్లో అయిదో అంత ముఖం ఉన్నా, అనవసరం చేసే అందరికన్నా తానే బాగా స్వర్థం చెయ్యగలవని అనిపించుకోవడం కోసమే, అతిపెద్ద స్వర్థంకోవాల్లో పాల్గొనేవాడు. అందుచేత వేల అవ్వవివృత్తు స్వర్థానికి దినోచాల చివరికీదాల్లో ప్రెస్కోవాగ్ ఫెసికోవాతో కలిసి స్వర్థం చేస్తూండేవాడు. ఈ సందర్భంలోనే కేవల కొన్నా కట్టి అరిచివిన పడ్డాయి. ఆమె అరిచి

ప్రేమించింది. మొదట్లో ఇవాన్ ఇలియిచ్ ఈ విషయంలో గట్టిగా ఏమి అనుకోలేదు గాని, ఫెడకోవ్నా ప్రేమించిన తరువాత తనలోతాను “ఏం? ఎందుకు పెళ్ళిచేసుకోకుండు?” అనుకున్నాడు.

ప్రేమోక్త్యా ఫెడకోవ్నా పరువు మర్యాదలన్నీ కుటుంబంలోంచి వచ్చినవి; అనాకారి కాదు; కొత్తో గొప్పో అక్షిమాడా ఉంది. ఇలియిచ్ ఇంటికన్నా మంచి సంబంధం వస్తే రావచ్చుమని, ఈ సంబంధమేవా మంచిదే. సరే, అతిని జీతం ఉండనే ఉందిగదా! ఆమె అక్షిమాడా దీనితో సరి సమానమైనదే. ఫెడకోవ్నా బంధువులంతా పెద్ద పెద్ద ఉద్యోగాల్లో ఉన్నారు. ఆమెన ఆమె చక్కని చుక్క. మంచి ఒత్తిఉన్నది. బంధువులంతా తిలయాచాని గాని, లేక పరస్పరము ప్రేమించుకోవడం జరిగిందని, గాని అతి దీనివాహం స్థిరపరచలేదు. మొత్తంమీద ఈ రెండు విషయాలు ఈ వివాహం స్థిరపరచడానికి కాకపోయే. అన్నివిధాలా అతిని కీ సంబంధం ఉన్నది. ఇంకా పెద్ద పెద్ద పదవుల్లో ఉన్న బంధువులంతా ఇది మంచి సంబంధమే అన్నాడు.

కనకనే ఇవాన్ ఇలియిచ్ వెంటనే వివాహం చేసుకున్నాడు. పెళ్ళిప్రయత్నాలు, కొత్తకాపరం కోసాల్లో ఉండే పరిధాలు, కొత్త బట్టలు, గురుగుమలు, సాగెహమామలు, బహుమతులు మొదలైనవాటితో ఇలియిచ్ ప్రామాణిక జీవితం అంతా—ఫెడకోవ్నా గర్భవతి అయ్యే పర్యంతము—హాయిగా సాగిపోయింది. తన పరదాంతు, మర్యాదలకు, కులాసా కాలక్షేపాలకు ఈ వివాహం అడు తిగులు కుందని అంతవరకెప్పుడు అతని నాహించలేదు. తన సాతితోరణి అంతా సమాజమేనని అనుకుంటూ ఉండేవాడు. దీనికి సంఘంకూడా బోనాసని తిలకించింది. అందుచేత ఈ వివాహం మూలం మరింత హాయిగా కాలక్షేపం చెయ్యవచ్చునని ఇలియిచ్ అనించాడు. అయితే ఫెడకోవ్నా గర్భవతి అయిన కొద్ది నెలలకే కుటుంబంలో లోగాదాలు, చిరాకులు, ఎవమొహం పెవమొహం పెట్టుకోవడాలు మొదలయినవన్నీ ప్రారంభమైనాయి. ఇక ఈ ఇబ్బందులలోనించి ఇవతలపడే దుర్గమే కనబడలేదు. ఇది ఇల్లా పరిణమిస్తుందని అతడు కలలోనైనా ఉహించి ఉండలేదు.

ఫెడకోవ్నా కూరికే ఉత్తపుత్ర్యానికి కుటుంబ మర్యాద, సౌఖ్యము మంటగలిసి కేస్తున్నదని ఇలియిచ్ అనుకున్నాడు. ఆమె ఆ కారణంగా అనుమానపడుతూండేది: పొద్దు ప్రమానము తనతోనే కలుగుచెమతూ కూర్చోవాలని పట్టుపట్టేది. అయినదానికీ, కాని,

దానికి నీటికూటికి అతన్ని సాధిస్తుండేది—పరువు, మర్యాద లేదండా దీని ఒక రకపన తెచ్చిపెట్టి ఇల్లంతా నానాహంగానా చేస్తూండేది. ఇలియిచ్ ఇంతకు పూర్వం ఖులాసాగా కాలక్షేపం చేస్తూ, ప్రైవేటుర్యాదల కేవీ లోటురాకుండా జాగ్రత్త పడేవాడు. అందుచేత ఇప్పుడుకూడా అవిధంగా కాలం గడుపుకు పోవచ్చునని మొదట అనుకున్నాడు. ఆమె చిరాకుగా మాట్లాడితే వినివినవట్టు మాట్లాడ కూరుకుని, తనకు అలవాటయిన ధోరణిలో పడి పోతూండేవాడు. ఒక్కొక్కప్పుడు కేకలుకోసమని తన స్నేహితుల్ని ఇంటికే పిలిచేవాడు. లేకపోతే సాయంత్రం వేళ కలుసుకోనే స్నేహితులతో కేకాదుకూడుతున్నేవాడు. ఇల్లాఉండగా ఫెడకోవ్నా ఒకనాడు ఇల్లెగిరిపోయేటట్లు కేకలు పెడుతూ, అనరానిమాటలని, తిట్లనం మొదలు పెట్టింది. ఆతరువాత తన ఇష్టంవచ్చినట్లు నవనవపట్టుకొని అల్లాగే హంగామా చేస్తూ, తిట్టుతడుతూ, నానాకాపనార్థాలు పెడుతూండేది. అమీద ఇలియిచ్ ఇంకా లొంగి వచ్చేవాకా—అంటే పొద్దు ప్రమానము ఇంట్లో కూర్చుని ప్రాణంవిసికేవాకా తనతో కలుగుచెప్పక పోతే—ఆధోరణి మానేటట్లే కనబడలేదు. దీనితో ఇలియిచ్ హవలెల్లిపోయాడు. పరిస్థితు లీవిధంగా నూరిపోయేసరికి—అసలు వివాహం బంధనంవల్ల—తిత్తానీ ఫెడకోవ్నావంటి భార్యతో ఏర్పడిన బంధనంవల్ల—జీవితంలో సామాన్యంగా సౌఖ్యము, ఆనందము అనేవి అందుకోవడం కష్టమైపోయిందనీ, ప్రైవేటు ఇల్లాంటి నిగళిబంధనంవల్ల జీవితంలో మర్యాద, మనస్కాంతి పూర్తిగా మటుమాయమై పోతాయనీ, నిశ్చయించి అప్పటినుండి తనసౌఖ్యం విషయంలో నాగా జాగ్రత్తపడ్డాడు. దీనికోసం ఇలియిచ్ కొన్ని కొన్ని కొత్తఉపాయాలు పన్నుతూండేవాడు. ఫెడకోవ్నా అప్రమానము ఆఫీసును పట్టుకుని కూర్చుంటారని సాధిస్తూండేది. ఇలియిచ్ సర్వకాలాల్లోనూ, ఆ ఆఫీసులోనే ఉండి కాలక్షేపంచేస్తూ తన స్వాతంత్ర్యం నిలబెట్టుకునేవాడు.

ఇంతలో కొంతకాలానికి ఇలియిచ్ సంతానం కలిగింది. అన్నింటి పాలుపొయ్యడానికిని ఫెడకోవ్నా ప్రతిరోజు ఒక పెద్దగండరగోళం లేవదీస్తూండేది. ఆమెన తనకు ప్రియమని, ఉన్నది లేనిది కొన్ని జబ్బులు ఏకరువుపెట్టి అతిని ఆస్థానంత ఆకర్షించుకోవాలని ప్రయత్నించేది. అయితే ఇలియిచ్ ఆ కోరికల గోడే తెలిపేదికాదు. ఆ గొడవలవల్ల అతని వయింటిలోనించి పారిపోయి ఎక్కడైతాలోలదాదుకోవలసిన గట్టిఅవసరం ఏర్పడింది. భార్య దుశకున తెక్కుచెవకొద్దీ. అతని ఇంటిముఖం చూడడమే

మీద ఉండేది. చివరికి అతనికి ఆ ఆస్తిని లోకమయిపోయింది. రాత్రింబగళ్లు ఆస్తిమంజూరిలో మునుపటి తేలుతూ ఉండేదేమో అతనికి ముఖం అనిపించింది. ఇప్పుడతనికి తానొక గొప్ప అధికారికనీ భావం తాగా పోతున్నట్లయింది. ఎలాంటి వ్యక్తినివా ఇలియన్ ఇప్పుడు ఒక్క క్షణంలో అభిమానానికి తోక్కి చెయ్యగలడు. కోర్టులో ప్రవేశించేటప్పుడు అతనికిచ్చే పారా మామయలు, ప్రత్యేక మర్యాదలు, తనకంటే తక్కువతరహా ఉద్యోగస్తులతో మాట్లాడేటప్పుడు వారు చూపించే విధము విధేయతలు, పెద్ద అధికారులు, ఎన్నో అధికారులు తాను చెప్పినదానికట్లా తలబాపుతూండేవారు, కేసులు పరిష్కరించడంలో కనపరచే శక్తి పామర్యాల, తోటివారిలో బాతాఖానీలు, విందులు, పేకాటలు మొదలైన సమస్త విషయాలతోను అతనికాశీవరం అంతా హాయిగా గడిచిపోతున్నట్లు అనిపించేది. మొత్తంమీద ఇలియన్ కోరుకున్నట్లుగా జీవితం అంతా అలాగే సరదాగాను, మర్యాదగాను గడిచిపోతూండేది.

ఈ మార్పుగా ఇలియన్ జీవితం ఏడు సంవత్సరాలకాలం సాగిపోయింది. అతని పెద్దకుమార్తె కన్యకే 18 వ ఏడు వచ్చింది. ఈలోపుగా ఇంకొక కుర్రవాడు జారిపోయాడు. ఇక మిగిలిన వాళ్ళొక్కడే. ఇతని విషయంలో భార్యధర్మ తీర్చిదిద్దటం కలవలేదు. ఇలియన్ ఈ కుర్రవాణ్ణి బాగున్నాల్లో తేల్చాలని ఆదేశమన్నాడు కానీ, పెదకోర్కా కేవలం అతని మాట కాదనడానికని వాణ్ణి మోహనాల్లో తేల్చించింది. ఆదేశాలకి ఇంటిదగ్గర చదువు చెప్పించారు. ఆ పిల్ల చదువు బాగానే సాగింది. మొత్తం మీద ఆ పిల్లవాడి చదువు కూడా తాగానే సాగిందని చెప్పవచ్చును.

3

వివాహసంతరం 17 ఏళ్ళవరకు ఇవాన్ ఇలియన్ జీవితం అంతా ఈవిధంగా గడిచిపోయింది. అతడిపట్ల చాలాకాలంవించి పట్టికొ ప్రావీణ్యం కలిగి పనిచేస్తున్నాడు. అధికారతర్ఫిని అనేక సార్లు బదిలీ చేస్తూవున్నాడుగాని ఉన్నదానికంటే మరొక దుంచుకున్నాడు రాగలదనే ఆశతో ఇలియన్ దానికి ఇష్టపడలేదు. ఇంతలో ఒక కష్టంవచ్చి, హాయిగా గడిచిపోయే అతని జీవితం అంతా తారుమారు చేసేసేసింది. విశ్వవిద్యాలయం ఉన్న ఒక పట్టణంలో ప్రధానాధ్యాయాధికారి ఉద్యోగం లెవలైనా అతని ఇలియన్ చాలాచాలా ఉద్యోగం చేసాడుగాని, చివరికి చాలా అనే వ్యక్తి ముందుకు తోడుకున్నాడు, ఆ ఉద్యోగం కాస్తా తన్నుకు చక్క

పోయాడు. దీనితో ఇలియన్ తాగా చిరాకుపడి, హావనీ, తన పెద్ద అధికారిత్వం తాగా మాటలు అని, వారిలో పెట్టులాట పెట్టుకున్నాడు. దానితో ఆ అధికారుల రీతిని ఒక మాటకు పెట్టివేసాడు. ఇలాంటిదే ఇంకొక భారీ వచ్చిందిగాని ఆ అధికారుల రీతికూడా ఇంకొకరికి ఇచ్చివేసాడు.

ఇది 1880 లో జరిగింది. ఇలియన్ జీవితంలో ఇలాంటి పాడునంపత్వం ఎన్నడూ రాలేదు. తనకిచ్చేతరం చాలలేదన్న విషయం ఆ విషయం అతనికి మాటి మాటికి స్ఫురిస్తూనే ఉండేది. అతని అధికారులు తనకూటే, మరిచిపోయారన్నది కూడా స్పష్టపడిపోయింది. ఇంతే గాదు; తనజీవితం అంతటిలోను ఇంతటి భూరమైన అన్యాయం జరిగలేదని అతను భావపడుతూంటే, మిగిలినవారందరూ అది సర్వపాపాపర్యం గా జరిగిపోయి మేమని ఆ గోడ పట్టించుకోవడం మానివేశారు. అఖిరికి తిరిగివచ్చాడా అతనికి సహాయం చెయ్యాలనే తలపెట్టలేదు. ఇవాన్ ఇలియన్ ఇక తన మాటంటే ఎవ్వరు చెరిచి పెట్టడమే మామకున్నారని అనుకున్నాడు. ఇది ఇలాగ ఉండగా నెలకు మాకువేల అయ్యి వందలిస్తూంటే చాలదా? అనీ, నిజంగా ఇలియన్ అవ్యవస్థకుంటేనేనని అందరు అంటూండేవారు. తనకు భూరమైన అన్యాయం జరిగిందని ఇలియన్ ఎప్పుడు లోలోపల కుములుతూండేవాడు; ఆతని ప్రతికోణ భార్య సాధించిపోస్తూనే ఉంది; దానిమీద ఇలియన్ కూడా తలకు మించిన అవ్వలు చేస్తూ దుబారాగా భయపెట్టాడేవాడు; వీటి అన్నిటిపట్ల అనుభవించేయాలనే ఇలియన్కి తప్ప ఇంకెవరికి తెలుస్తుంది?

ఎలాగైనా కొంత డబ్బు అలాచెయ్యాలనే ఉద్దేశంతో ఇలియన్ ఆ సంవత్సరం వేసవిలో వెలపుపెట్టి, భార్యతోసహా బావమరది ఇంటికి వెళ్లాడు. అక్కడికి వెళ్ళిన రేరవారే జీవితంలో మొట్టమొదటగా అతనికి నిష్కారం, విసుగడల అంటే ఏమిటో తెలియాయి. ఇంతే గాదు; ఇంకా కొన్ని కోణాలనుండి అతనికి దిగులు, తింక కూడా పట్టుకున్నాయి. ఆ రేరవారే ఇంక ఈవిధంగా జీవితం సాగించడం సాధ్యపడినదీ, దీని విషయంలో గట్టిగా పనిచెయ్యాలని అతను నిశ్చయించుకున్నాడు.

ఇలియన్ ఒకనాడు రాత్రి అంతా మేలుకుని వరండాలో ఆటాఇటా పోయిచేస్తూ, ఒక పారి పిట్టర్ని బట్టి వెళ్ళి తాను చేసినపని గురించేదని చెబుతూ ఉద్యోగస్తులందరికీ కాస్త చెయ్యాలనీ, ఎలాగైనా మరి ఒక ప్రభుత్వకాఖలో బదిలీ చేయించుకోవాలనీ స్థిరపరుచుకున్నాడు.

ఇలియన్ ఆ మర్నాకు పొదున్నే లేచి బావ నుండి, భార్య వద్దని ఎంత పోరినా వినిపించుకో కుండా, ఎల్లాగో అల్లాగ ఏకాంక ప్రభుత్వకాఖలో నెలకు అయిదు వేలవచ్చే ఉద్యోగం సంపాదించే ప్రయత్నంమీద పీటర్స్ బర్గ్ కు ప్రయాణమైనాడు. అతని ఉద్యమ ఉద్యోగం ఎటువంటిది? అన్న ప్రశ్నయిం ఏమీలేదు. అది ఏ ప్రభుత్వకాఖలయినా సరే. రైల్వేలోగాని, బాంకులోగాని, చివరికి హార్వరులోగాని, ఎక్కడయినాసరే అతనికి కావలసిన వల్ల అయిదువేల ఉద్యోగమే. తన కాఖలో పైఅధికారులు తాను చేసినపని గుర్తించలేకపోయారు కనుక ఆ ఉద్యోగం మాత్రం మరొక మంత్రివర్గంలో దొరికితే చాలు! అతనికి కావలసినది అంతా అంతే.

తెలవని తెలంపుగా ఈ ప్రయత్నంలో అతను పట్టించిల్లా బంబారం అయింది.

కురస్కో స్టేషన్ లో ఇలియన్ స్నేహితు డోకను తెలుపుపడ్డాడు. ఇతను ఇలియన్ కూర్చున్న ఫ్లూక్ నాడులోకి వచ్చి కూర్చున్నాడు. అతనిపేరు ఇలియన్. ఇద్దరు సంభాషణ ప్రారంభించిన తరువాత ఇలియన్ “ఇప్పుడిప్పుడే మంత్రివర్గంలో మాన్యులను నురించి కురస్కో గవర్నరు కొక టెలిగ్రాం వచ్చింది” అని చెప్పాడు. ఈ టెలిగ్రాంవల్ల ఇవానో విచ్చిరి తీసివేసి అతని స్థానంలో సెమీనోవిచిని వేస్తారని తెలిసింది.

దీనివల్ల రష్యా అప్పడం ఏవారిపట్టిగా, ఇలియన్ మాత్రం బాగా లాభించింది. దీనితో పీటర్ టెట్రావిచ్చి, జఖార్ ఇవానోవిచ్చి బాగా పెద్ద పదవుల్లోకి వెళ్లారు. దీని ద్వారా అతని జఖార్ ఇవానోవిచ్ ఇలియన్ చాలా దగ్గర స్నేహితుడు; ఇంతకు పూర్వం ఇద్దరు ఒకే కోర్టులో కలిసి పనిచేశారు.

మాస్కో పెన్సివెరవాత పై విషయాలన్నీ నిజమేనని యుజువయింది. పీటర్స్ బర్గ్ వెళ్ళగానే ఇలియన్ జఖార్ ఇవానోవిచిని కలుసుకున్నాడు. అతను ఇలియన్ పనిచేస్తాన్న వ్యాయాకాఖలోనే అల్లాంటి ఉద్యోగం ఇస్తానని గట్టిగా హామీ ఇచ్చాడు.

ఒకవారం గడిచిన తరువాత ఇలియన్ భార్య కొక టెలిగ్రాం ఇస్తూ వానిలో “జఖార్ కి పెద్ద ఉద్యోగం అయింది. ఒకవారం రోజుల్లో వాని అద్దను వదులి” అని వ్రాసాడు.

తెలిగ్రాం తెలవని తెలంపుగా మంత్రివర్గంలో మాన్యులు రావినంతవల్ల ఇలియన్ తాను పనిచేసే వ్యాయాకాఖలోనే ఒక పెద్ద ఉద్యోగం అయింది. ఈ ఉద్యోగంలో అయిదు వేలవేలమే కాక, బదిలి

ఖర్చులకంటే ఇంకా మూడువేలమూడా ముట్టాయి; ఇలియన్ ఇప్పుడు తనతోటి ఉద్యోగం లందరి కన్నా రెండువేలముల పైకి వెళ్ళాడు. ఇంతకు పూర్వం తన పిహ్యు మెంటన్నా, ఆ అధికారులన్నా అతనికి మంటగా ఉండేదిగాని, ఇప్పుడు అంతా మాయమైపోయింది. ఇలియన్ యిప్పుడు అన్ని విధాలా హాయిగా ఉన్నాడు.

ఇవంతా జరిగిన తరువాత అతను మళ్ళీ స్వస్థానానికి వేరుకున్నాడు. ఇలియన్ ఇప్పుడు దివిమాచి సంత హాయి, పాఖులు ఇదివరకెప్పుడు గుచ్చిమాచి ఎరగడు. ఈ కొత్త ఉద్యోగం వచ్చిన తరువాత సెనెకోవ్నా ధోరణి కూడా బాగా మారిపోయింది. సంపత్తురీధిమధ్యా కొంతవరకు సమోద్యమమిది. పీటర్స్ బర్గ్ లో ఇప్పుడుండరు ఇలియన్ విండులు చేసేవాడే. అతని క్రికెట్ లందరికీ క్లింగుభంగం జరిగింది. వారందరు ఇప్పుడు పిరివి యట్లా తిరగడం ప్రారంభించారు. కొత్త ఉద్యోగం వచ్చిన తరువాత అందరు అతనిప్పుడు “ఒకటో ఒకటో” అని గొర విస్తూ, “అద్విష్టం అంటే అలాగ ఉండాలి” అని అంటూ లోలోపల అతని కొంత ఉద్యోగం అయిందని అనూయపడుతున్నారు. ఇలియన్ అంటే ఇప్పుడు పీటర్స్ బర్గ్ లో ఉన్న వారందరికీ బాగా అపొయిత కలిగింది. ఇలియన్ ఈ విధంగా వచ్చిన మాన్యులన్నిటిని నురించి అప్పుడప్పుడు తన స్నేహితులతో ప్రస్తావిస్తూనే వాడు.

సెనెకోవ్నా ఈ మాటలన్నీ వింటూ అవ్వన్నీ నిజమేనని నమ్మునట్లే కనబడేది. ఏమీ అనుమానాలు చెప్పకుండా తను ప్రయాణం సరంజాం చేస్తూ ఉండేది. ఇలియన్ ఇవంతా చూసి ఇవాన్ కోకు తన ప్రయత్నాలన్నీ వారిలో పడ్డాయనీ, భార్య కూడా ఇప్పుడు తనతో విడివిడుతున్నదనీ, కొంత కాలంవించి ఇబ్బందులు పడుతున్నా ప్రస్తుతం అవ్వన్నీ సద్దుమపాతున్నాయనీ, ఇప్పుడు తన తివజీవితం మర్యాదగాను, ఖలాసాగాను సాగి పోగలదనీ సంతోషపడ్డాడు.

సెనెకోవ్నా పక్కా చేదీవాటికి ఇవాన్ ఇలియన్ కొత్త ఉద్యోగంలో వేరకోవాలి. అందుచేత ఒక పది రోజులపాటుండిపోవచ్చుననే ఉద్దేశ్యంతో స్వస్థానానికి వచ్చాడు. అదీగాక క్రొత్తతోటి కావలసిన హాయిలన్నీ విచ్చాయిచేసకోవాలి; ముటుం బంతంతా ప్రయాణం కావడానికి తగిన సరంజాంకూడా చేయాలి.

ఇప్పుడు సెనెకోవ్నా కూడా అతని తెలలో వాదికలాగ ముసులుతూంది. భార్యగర్భిద్రుదని ఒక్క నూటమూడు నడిచిపోతున్నాడు.

అదృష్టవశాత్తు తలపెట్టిన పనులు నిర్వీ ఘ్నుంగా సాగిపోతూండడంవల్ల భార్యగర్భవ్రతిద్దకు బాగా అనోష్ఠవర్ణంగా ఉంటున్నాడు. వివాహం అయినతరువాత ఎవ్వరూ వారింత ఆ స్వాయంగా ముఖులకోలేదు. ఇలియన్ చంటనే తన కుటుంబం అక్కడనించి కడిపినెయ్యాలని అనుకున్నాడు గాని బావమరిగి, అతని భార్య, కాదు కూడదని పట్టు పట్టించింది మరీ కొన్నాళ్ళపాటు అక్కడే ఉండి పోయాడు. వారి కుటుంబాని కష్టమీ కుటుంబంమీద తల్లిమూలిన భూమికారం ఏర్పడ్డది. చివరికి వారి బల వంతం మూలాన కుటుంబం అంతా బావమరిగినగృహ అట్టేపెట్టి, ఆ గృహానికి అతని నొక్కతే బయలు దేరి వెళ్ళాడు.

పట్టినదంతా వింగారం కావడంవల్ల ఇలియన్ స్వల్ప చాలా ఉత్సాహంగా ఉన్నాడు. దానిమీద భార్యమహుల్యం మరింత భరవహా ఉచ్చింది. దాని దీవా అతను బోలోపల ఉప్పొంగిపోతూ కొత్త ఉద్యోగంలో కరుణకున్నాడు. అక్కడ అతనికి ఒక చక్కని భవంతి దొరికింది. భార్యగర్భవ్రతిద్దకు చాలాకాలంనించి సరిగా ఆటాంటి భవంతిలోనే ఉండాలని ఉద్విగ్భూతుకొంటుండేవారు. అది బాగా విశాలమైన భవంతి. పెద్దమనుషులు కూర్చునే గదులు బాగా విశాలంగాను ఎత్తుగాను ఉన్నాయి. అదీగాక అవి పూర్వపద్ధతిలో కట్టిన గదులుకూడాను. ఆ భవంతిలో ఇలియన్ చదువుకోవాలి అన్న విధానా ఉపయోగమైన వేరే ప్రత్యేకమైన గది కూడా ఉన్నది. ఇదిగాక భార్యకు, కుమార్తెకు వేరే వేరే గదులు, కొడుకు చదువుకునే గది, చక్కగా అమర్చినట్లున్నాయి. కొడుకుగది ప్రత్యేకం అతని కోసం కట్టించినట్లే ఉంది. ఇలియన్ స్వయంగా దగ్గరఉండి, అక్కడ చేతులువలసిన ఏర్పాట్లన్నీ చేయించాడు. పోఫాలు మొదలైనవన్నీ ప్రాచీన పద్ధ తుల్లో తయారుచేయించి తినిపిచోట్ల పెట్టించాడు. ప్రతీదీ సరిగా అతను తలపెట్టిన అదర్శపద్ధతిలోనే సాగిపోయింది. పగంపగం తినునైనవికూడా అను కున్నదానికంటే ఇంకా ఎక్కువ బాగా ఉన్నట్లే కనిపించాయి. 'అవన్నీ పూర్తిఅయితే విషమంత్రేనా మూటుదనం లేకుండా ఎంత సాగునుగా ఉంటాయి!!' అని అనకుంటూ ఇలియన్ బోలోపల మురిసిపో తుండేవాడు. పడుకున్న తరవాత, ఒకసారి భవం తిలో నలుగురూ కూర్చునే గది ఎంత సాగునుగా తయారవుతుందో ఉహించుకొని ఇలియన్ ఉద్యమంగా ఉప్పొంగిపోయాడు. తరవాత ఆ గది అలంకరించే వస్తువులన్నీ అక్కడ ఉన్నట్లు భావించు కుని మరీమరి అనందించాడు. తరవాత, తన భార్యకు కుమార్తెకు అవన్నీ అచ్చంగా వారు కోరుకున్నట్లే

ఉంటాయనీ, వారు కూడా పరమానందభరితులౌతా రనీ అనుకుని ఎంతో సంతోషపడ్డాడు. కాని వా రిద్దరూ కూడా ఆ గది అంత ప్రహ్లాదంంగా ఉంటుందని అనుకొని ఉండరు. ఇలియన్ పూరాతన వస్తువులమ్యేచోటికికెళ్లి నుంచి ఖరీదైన వస్తువులన్నీ చవకబాదుగా కొన్నాడు. అది అలంకరించడం వల్లనే అధనంతికంతటికి ఒక పెద్ద జమిందారీఫాయా వచ్చింది.

అయినా ఇంటికి ప్రాచీన ఉత్తరాలలో అతడా విషయం వ్రాయలేలేదు. హతాత్తుగా అవ్వన్నీ మాని వారిద్దరూ అశ్వర్యపోవాలనీ, అందుచేరి ముందుగా ఈ విషయం తెలియనివ్వకూడదనీ ఆత ననుకున్నాడు. చాత్రంబవర్షింధంగా కాలం గడిచి పోయింది. అట్టికుపనీ అంటే అతనికి ఇవ్వకున్నా, ఇవ్వడీ పని ముందది అంత ఉత్సాహంగా కనిపిం చేదు. ఒక్కొక్కప్పుడు కోర్టులో పని చేసేటప్పుడు కూడా తన గదిలో అనుర్చ తేరలమకురించి పగధ్యా నంగా ఆలోచిస్తూ కూర్చునేవాడు. ఈ భోరటి ఎంతవరకు పెచ్చిందంటే—ఒక్కొక్కప్పుడు ఇలి యిచ్చే స్వయంగా అక్కడ కుర్చీ లిక్కడ, ఇక్కడ కుర్చీ లిక్కడ సదుపాంఠేవాడు. ఒకసారి పనినా దొకడు గోడ ప్రభాగం మీద అలంకరిస్తున్నాడు. ఇలియన్ చెప్పిందరినీ బోధపడలేదు. అందుచేత నిచ్చినవై కొన్ని మెట్లెక్కివెళ్ళి, ఆ పనినాడి కా విషయం తెనిసేటట్లు చెప్పాలనకున్నాడు. కాని నిచ్చిన ఎక్కువంటే కాలం జారింది. అయితే నుంచి సత్రా ఉన్న మనిషి కనక ఆ నిచ్చిన పట్టుకు వేర్పాడాడు. కాని అతని పాశ్చ్యం ఆ పక్కనున్న కటికి గడియకు గట్టిగా దీక్కుంది. మొట్టమొదట అది గీయకుపోయినచోట బాగా బాధ పెట్టింది. కాని కాస్తేపటి కా బాధ తగ్గిపోయింది. దానిమీద ఆత నికి మరింత ఉత్సాహం వచ్చింది. అటునిమ్మల ఒక ఉత్తరంలో "నాకు మర్చి 15 ఏళ్ళ వనక ఉన్నంత ఉత్సాహం వచ్చింది" అని వ్రాశాడు. ఇలియన్ ఆ భవంతి ఏర్పాట్లన్నీ పెట్టెంబరు నాటికి పూర్తి అయిపోతాయని అనుకున్నాడు గాని, చివరికి అవన్నీ అక్రమమయ్యడాకా జరి గాయి. అయితే పనులన్నీ పూర్తి అయ్యాక అతనే గాక చూసినవారందరూ అవి చాలా బాగున్నాయని మెచ్చుకున్నారు.

నిజాని! ఇలియన్ చేసిన ఈ ఏర్పాట్లన్నీ సామాన్యసంసారులు తమకంటే కొంచెం ఉన్న వారిని అనుకరిస్తూ చేసే ఏర్పాట్లలాగే ఉన్నాయి గాని అంతకంటే ఏమీ విశేషంగా లేవు. ఈసామాన్య సంసారులైనా ఇందుమందుగా తమవంటివారినే

అనుకరించగలగుగాని అంతకంటే మించిపోలేదు గదా! ఇలియన్ సంపాదించిన ఆకండు విగ్రహాలు, ఆరగ్గులు, ఆవులకుండీలు ఎరిగి అలాగే ఉన్నాయి. ఇంతచేసినా అతని యిల్లు సామాన్యంగా అల్లాంటి తరహా మనుష్యుల ఇంటిలాగే ఉన్నదిగాని, అతనికి మాత్రం అదంతా ఒక పెద్ద బ్రహ్మాండమైన భవంతి లాగవలసింది. ఆతని భార్య, పిల్లలు బయలుతేరి స్వేదమును వస్తున్నారని తెలియగానే ఎంతో సంతోషపడి, ఇలియన్ వారిది కలుసుకోవడానికి అక్కడికి వెళ్ళాడు. వారాయంటికి వచ్చేసరికి ఇల్లంతా పూలకుండీలతోను, కొత్తదిపాలతోను కలకలలాడుతూంది. నలుగురు కూర్చున్నెగిరి, చెరువుకునే గది మొదలైనవిన్న మానీ కుటుంబం అంత బహుమంద భరితులైనారు. ఇలియన్ వారికందరికి తానా భవంతిలో ప్రత్యేకంగా చేసిన ప్రతీ ఏర్పాటు చూపించాడు; వారవ్వన్న భద్రాజుల్లా పొగడుతూంటే ఎంతో ఆహ్లాదంగా విని, పట్టరాని ఆనందం అనుభవించాడు. సాయంత్రంవేళ అందరు కూర్చుంటే పుచ్చుకునేటప్పుడు పెద్దకోవా అరవికి తగిలిన చెట్టుని సరించి అడిగింది కాని, ఇలియన్ అదింత పెద్దచెట్టు కాదని నవ్వేసి, తానెంత చరచరా నిచ్చిన ఎక్కి చెల్వొంది ప్రత్యక్షంగా వారికి చూపించాడు. అటుతరవాత "నేను కొద్దో గొప్పో వస్తాడును కనుక, ఆటే చెబుతగలకుండా తిప్పించుకున్నాను. కాని మరొకరయితే ఆ చెబుతో ప్రాణాలు పోవలసిందే. ఏదో కొంచెం గీటుకుపోవడంతో సరిపోయింది. ఇదిగో! ఇక్కడే కొంచెం చెబుతిగిరింది. ఇక్కడ మట్టుగుంటే కొంచెం గెప్పిగా ఉంది. అప్పుడే చాలావరకంతా తగిలిపోయింది. ఏదో కొంచెం బొప్పికట్టింది. అంతే!" అన్నాడు.

వారందరూ ఆయింట్లో సర్దుకోవడం మొదలు పెట్టేసరికి సామాన్యంగా జరిగేట్లు, మొత్తంమీద ఇంకొక చిన్న గదిఉంటే బాగా సరిపోయిఉండునని అనిపించింది. అయితే ఇప్పుడు అనుకున్న దానికంటే ఇంకొక అయిదువందల ఎక్కువ వస్తున్నాయి. ఈ మొత్తం ఎంత చిన్నదయినా ఇల్లాంటి మొత్తాలు చేతిలో వడ్డప్పుడు కలిగే ఆనందం చాలా గొప్పది.

అభవంతిలో అక్కడక్కడ చిన్న మార్పులు. అంటే ఆపోఫా ఇక్కడికి ఈ కుర్చీ అక్కడికి జరపడంలాంటిది—ఇంకా జరుగుతూనే ఉండడం వల్ల, అన్నీ సహజంగా జన్మిపోయాయి. భార్యభర్త రిద్దరికీ ఆ భవంతి అన్ని విధాలా సచ్చింది. అదిగాక వారిద్దరు ప్రత్యేకంగా సర్దుబాటుచేసుకోవలసిన దింకో అనేకం ఉన్నాయి.

అందుచేత ఆ యిద్దరికీ కొన్ని కొన్ని విషయాలు మాటవట్టింపులు వచ్చినా—పెద్దగొడవలు ఏమీ రాకుండా చివరికి అవ్వన్నీ సర్దుకుపోయాయి. ఇంట్లో చేయవలసిన ఏర్పాట్లన్నీ పూర్తి అయిపోయిన తరువాత ఇంక చెయ్యవలసినవి ఏమీ లేకపోవడంవల్ల మొదట్లో కొంత నిరుత్సాహంగా ఉండిగాని, కొత్త వారిలో పరిచయాలు, కొత్తకోట్లకు ఏకాదులు మొదలైనవాటివల్ల మొత్తంమీద అక్కడి జీవితం చాలా సౌఖ్యంగా గడిచిపోతున్నది.

ఇలియన్ పొద్దున్నే కొద్దుకుచ్చి మధ్యాహ్నం భోజనానికి ఇంటికి వచ్చిందేవాడు. సామాన్యంగా ఇంటిద్వార ఉన్నంతసేపు ఖులాసాగానే ఉంటే వాడు గాని ఒక్కొక్కప్పుడు దిరి సాయంత్రం గొడవలవల్ల బాగా చిరాకు పడుతూండేవాడు. బల్ల మీద పరిచిన తెల్లని బట్టమీద కాస్త మరకపడినా, కిటికీ తెర గీలుపడెనా కొంచెం వంకరపోయినా, అతని చిరచిరలక అంఘాదరీ ఉండేది కాదు. అయితే మొత్తంమీద జీవితం అంత అరుసు కొద్దుకున్నట్లే ఆటే కోడభిషలు లేకుండా పోయినాను, మర్యాద గాను గడిచిపోతూ ఉండేది.

ఇలియన్ పొద్దున్నే తొమ్మిదింటికి లేచి, కాఫీ పుచ్చుకుని పేదరు చదివి, అభీషుచుట్టును సరించి కొద్దుకు పోవరపుతూండేవాడు. అక్కడ అభీషు గోరణిఅంతా అప్పుడే ఒకచారిని పట్టిపోతూఉండేది. ఇలియన్ కూడా దానికేమీ అడ్డతగలకుండా అనంతా అల్లాగే నడిపించుకుపోతూ ఉండేవాడు. అర్థి దారులు, విచారణలు, కొద్దుపరిపాలన, అభీషు వ్యవహారాలు, మొదలైన విషయాన్ని జిల్లాను, ఏదైనా విజయితీ గాని, కొత్తపద్ధతి గాని ప్రచారపెడితే చాలా గందరగోళం బయలుదేరుతుంది. అందుచేత ఇలియన్ జనం అందరితోను కేవలం అధికారపద్ధతిలోనే వ్యవహరిస్తూ, ఉద్యోగి వహించా నిలచెట్టుకుంటూ ఉండేవాడు. ఎవరైనా ఒక ఆసామి ఒక విషయం తెలుసుకోవడానికి వచ్చాకనుకుందాము. ఆ విషయం ఇలియన్కి సంబంధించింది కాకపోతే అసలతనా వ్యక్తిని దరిమానానికే రానిచ్చేవాడు కాదు. ఒకవేళ ఉద్యోగ భర్తీలో ఎవరైనా తన దగ్గరికి వస్తే అధికారిగా తాను చెయ్యవలసిందింతా చేస్తూండేవాడు; అల్లాంటప్పుడు ఆ వ్యక్తితో నై నై మర్యాదల కేమీ లోటు రానీయకుండా చూటాడి, సంబంధంలే పంపించివేస్తూండేవాడు. ఆ అభీషువని అయిపోయిందంటే ఆ వ్యక్తికి సంబంధించినదంతా ఆ క్షణంతో

ఆఖరము చూచే! అట్టిను వ్యవహారాలు, వ్యక్తివ్యవహారాలు, ఎప్పటికప్పుటి! వేరువేరుగా చూసుకుంటూ, రెండు కలగా భ్రమం కాకుండా కానుకోవడంలో ఇలియన్ చాలా గట్టివాడు. అలాగ కొంతకాలాని! ఈ రెండు ఒక కొనివాడా తీసుకుపోయాడు. దీనిలో బాగా అంచనా వేసిన వెయ్యి కాబట్టి, ఒక్కొక్కప్పుడు ఉద్యోగవ్యవహారాలలో వ్యక్తి సంబంధాలు కూడా కలిపిపోవచ్చేవాడు. అతనిరం అయితే ఏ క్షణంలోనైనా ఈ వ్యక్తిసంబంధాలు బారవిడిచివెయ్యగల శక్తిపాటుర్వా లున్నాయనే భూమననే అతి దీనినగా చేస్తూ ఉండేవాడు. ఇలా వ్యక్తిసంబంధాలు వదులుకోవలసినవన్నకు ఎవరికి నొప్పి కలగకుండా అతి చాకచక్యంతో అన్నీ ఇట్టే బారవిడిచేస్తూండేవాడు. కోర్టుపని కొంత జరిగిన తరువాత, మధ్యాహ్నం వేళ విశ్రాంతిసమయంలో టీతాగి, సిగరెట్టుముట్టించి, రాజీయాలు, పేకాబు, మొదలైన వాటిని సరించి బాతాఖానీ చేస్తూండేవాడు. అయితే మొత్తంమీద, అది అంతా చాలావరకు ఉద్యోగాలు, బదలాయింపులు మొదలైనవాటి మీదే పడిపోతూ ఉండేది. కాని, కోర్టు వ్యవహారాలన్నీ అత్యంత చాకచక్యంతో నిర్వహించి, ఇంటికి వేరువేరు తరవారే బాగా అలిపిపోయి ఉండేవాడు. ఇంటికివచ్చేవరికి భార్య, మహదైవా మాన్యంగా ఆ ఇనుగుపొదురునా తవరి ఇంటికైనా వెళ్లేవాడు. లేకపోతే ఇనుగుపొదురు బారవరేవావారింటికి వచ్చేవాడు. కోర్టుకు నక్కలుకు బల్లి ప్రైవేటుమాఫ్టరు దిగిరపోతాలు పదివి, హైమాలులో చెప్పిన వేళో చదువుకుంటూ ఉండేవాడు. ప్రతీదీ అనుకున్నట్టుగా జరిగిపోతూ ఉండేది. భోజనాలయిన తరవారే మావడాని! వచ్చినవారెవరు లేకపోతే ఇలియన్ సామాన్యంగా ఆరోజులో వాదోపవాదాలు లేవదీసిన పుస్తకాలు చదువుకుండేవాడు. సాయంకాలం కాగానే అట్టిను కాగితాలు పదివేవాడు. పాఠాలు చెప్పినవన్నీ బాగ్రతగా పరిశీలించి, బాగ్రతకం వాటి మధ్యచెట్టలు నిర్ణయించేవాడు. ఈ పని అతనికి వచ్చేదనిగాని, వచ్చేదనిగాని చెప్పడం కష్టం. అది బ్రద్డి ఆనుకునే సమయమయితే ఆ పని అంతా నిరుత్సాహంగా ఉండేది. పేకాబు వేళ కాకపోతే భార్యతో బాతాఖానీ వెయ్యిగంకంటే బాగానే ఉండేది. ఇలియన్ విందు భోజనాలంటే చెవి కోసుకునేవాడు. పెద్దపెద్ద ఉద్యోగగడ్డు లందరినీ సమటంబంగా ఈ విందుల కాహ్వానిస్తూ ఉండేవాడు. అతని భవంతిలో హాలు లాగే ఆ విందులు కూడా సర్వసాధారణంగానే ఉండేవి.

ఇవాన్ ఇలియన్ ఇంట్లో ఒకసారి వృత్తం జరిగింది. ఆ వృత్తం చూసి ఇలియన్ చాలా సంతోషించాడు. ప్రతీదీ బాగానే జరిగిపోయిందిగాని ఆ విందులో వాదిన మిత్రులు సరించి, భార్యభర్తల చిద్దరి మధ్యా గట్టిగా అంటుకుంది. ప్రవోక్తాగ్నేవోన్నా ఈ విందుత ఒకవినగా జరిపించాలని అనుకున్నదిగాని, ఇలియన్ ఆ విందుకు కావలసిన తీరి సరుకంతా ఒక పెద్ద హోటలుమించి తెప్పించాలని పట్టుపట్టి, వనకామందు మానుకోకుండా బాగా దుబారాగా ఖర్చుపెట్టాడు. అలా తెప్పించిన పదుకులో చాలాభాగం మిగిలిపోయింది. అందుచేత హోటలుమిల్లంతా కలిపి తడిసి మా పెడైంది. చివరికి భార్యభర్తల చిద్దరిమధ్యా లతులుతేరిన ఆ తిగాదా చిలికిచిలి గారివాస అయింది. పెడకోన్నా అతన్ని "చేతావాతా కాని తెలియకున్నది దద్దమ్మ"ని కవీరింది. హానిమీద ఇలియన్ రెండుచేతులతోను తల గట్టిగా నొక్కిపట్టుకుని, ఒప్పు తెలియని కోపంలో విదామలవాకా వెళ్ళిపోయాడు.

అయితే ఆ వృత్తం అంతా చాలా బాగా జరిగిపోయింది. దాని! ప్రత్యేకంగా పెద్దపెద్దవార్యంతా హాజరైనారు. ఇలియన్ ఆచార్యోక జమం దాడు వెల్లెలితో కలిపి వృత్తం చేశాడు. అజమించారోక పెద్దసంస్థ స్థాపించిన వ్యక్తి.

పై పదిపులమీద ఉండే వ్యామోహం మూలాన ఇలియన్కి ఆసీనుపని అంటే, మంచి ఉత్సాహంగా ఉండేది. ఇక విందు వివేదాలవల్ల అతనికి చే నింతేదినాన్ని అనే ఆహంభావం బాగా బలిపేది. అయితే బ్రద్డిఆలుఅంటే అతని రెండటికన్నా ఎక్కువగా చెవికోసుకుంటూ ఉండేవాడు. తీవ్రతలో ఎలాంటి ఇబ్బందివచ్చినా బ్రద్డిఆలు ఉంటే అది అంతా మరచిపోయి ఎంతైనా ఖులాసాగా ఉండగలవనీ, ఆ ఆలు తన తీవ్రతని కోక చల్లని పన్నెలవంటి దనీ అతి పంటుండేవాడు. అయితే ఆ ఆలుగాళ్లు కాస్త సత్తా గలవారై ఉండాలి; చిటికెమాటికి చిలిపి తిగాదాలు తెచ్చిపెట్టకూడదు; అయిదుగురు కూర్చుని ఆహ్వానంపై నలుగురుంటే ఆలు మరీ మజాగాఉంటుంది. అయిదుగురుంటే—పైకి ఆకు చూస్తూ పడించినా—ఎవరో ఒకరు ఆలు మానివేసి ఊరికే కూర్చోవాలి. అందుచేత, నలుగురూ కూర్చుని, అతిచాకచక్యంతో ఆకునుంటుంటే, కొంచెం మంచి ముక్కలుకూడా కలిగాయా—అతని కావేళ పండుగ! అది అయినతర

వారి ఇరియియో భోజనము చేసి, కొంతసేపు మధ్యం చేరించేవాడు. ఇరియియో, ఈ అట్టలలో ఎక్కువగా గలవడం ఇష్టం ఉండేది కాదు. అయితే కొద్దో గొప్పో గాబుచినవాడు మాత్రం ముఖంగా నున్న పట్టి నిద్రపోయేవాడు.

ఈవిధంగా వారి మటుంబ తీవ్రం గావించి పోతూండేది. గొప్ప గొప్ప చోటల్లో ఉన్న పెద్దలు, పిన్నలు అంతా వాల్లింటికి వచ్చి పోతూండే వారు. ఆ వచ్చినవారిని సుసించి భార్య, శర్త, మమూరై, ఒకే శోరణిలో చూట్టాడేవాడు. కొంతమంది ఆమటుంబంతో వోర్తగా ఉండాలనే ఉబలాటంతో పిలిచి వా పిలవకపోయినా చీటికి మోటికి వచ్చి పోతూ మహా ఆహ్లాదముగా ఉన్నట్లు వట్టిస్తూ ఉండేవాడు. అయితే ఆ మటుంబంలో వారందరి అట్టాటి-బంగు ముక్కు లంద

రీనీ, అతిచాక చక్యంతో మారమారంగా కే వింటెను తూండేవారు. మరికొందరిని మంచిమాటలతో సాగి పంపి, మళ్ళీ సుమ్మం తొక్కకుండా బాగ్రత పడే వారు. ఈవిధంగా బంగుమిక్కుల్ని తూర్పారబట్టిన తరువాత వాగా పన్ని హినులైనవారి ఇంటికి చాకపో కలుసాగించేవారు. యువకులు కొంతమంది ఇరియియో మహావైదివ కన్ను తేవాను గానీ, పుటేషెల్ కొంత వరకే ప్రయత్నించో కృతికృత్యపయ్యాదు. తిండికి అతిసొక్కడే కొడుకు. ఇరాన్ ఇరియో ఈ వివాహ విషయం అప్పుడే భార్యతో ప్రస్తావించి, నిశ్చయించే సందర్భంలో ఒక విందు చేస్తే తానుంటుందని అన్నాడు.

ఈవిధంగా ఆ మటుంబం తీవ్రం అంతా పోయినా పోగిపోతూ ఉండేది.

(ఇంకా ఉంది.)

స్త్రీల సమస్త వ్యాధులకు

మద్రాసు ఆఫీసు, సం. 10, గణపతిమొదలివీధి, రాయపేట, మద్రాసు-14.

పాత్రలు

చెంగమలదాసు, దాది, లోపలి పెట్టి
రాయసం చెంకన్న, వికోటి, భాను,
షేషివాయి, నయిదుసామెలు,
భట్టుడు, ఆశ్వికుడు.

* * * *

దృశ్యం—1

[స్థలం—తంజావూరు రాజభవనంలో దాది
గృహం. సమయం—రాత్రి దెండ్రుబాము.]

(విలదియేళ్ళ వయస్సు గల దాది, లోపల
పరుండి ఉంటుంది. మహారాజు చెంగమలదాసు
వచ్చి, మెల్లగా తలుపు తెట్టుతాడు.)

దాది : (లోపలనుండి) ఎవరు ?

(మరల తలుపు దప్పడు)

దాది : (కొంచెం క్షణంగా) ఎవరు ?

చెంగ : నేనే, చెంగమలదాసును.

దాది : మా మహారాజు చెంగమలదాసా !

చెంగ : ఆవునమ్మా !

దాది : (త్వరగా తలుపు తెరిచి) రా బాబూ ;
లోపలికిరా ! (చేయిపట్టుకొని లోనికి తీసికొని
వెళ్ళి) మాకోసం ఇలా మంచముపై కూర్చో. (చెంగ
మలదాసును మంచముపై కూర్చుండితెట్టి, తానుకూడా
(పక్కన కూర్చుండి) ఏం బాబూ ; ఇంతరాత్రి
చేరే ఇలావచ్చేవు ?

చెంగ : చాలా ఆవసరమైనదని ఉండి వచ్చే
నమ్మా !

దాది : ఏమిటది ? ఎవరితో ?

చెంగ : ఆత్మవసరమైన రాచకార్యం. నీతో
ఆలోచన చేయటానికి వచ్చేనమ్మా !

దాది : నాతోనా ? రాచకార్యమా ?

చెంగ : అవునమ్మా ! నీతోనే.

దాది : సాక్షాత్తు విజయ రాఘవబాయిని చాలి
కుమారుడివు, దానిగా రంగంగములో క్రతువులను
బడించి, మరల తంజావూరు రాజ్యలక్ష్మిని చేపట్టిన
పింఛామణిని, పట్టాభిషిక్తుడవు కాకున్న నవ వీరు
డవు, చెంగమలదాసువు, నీవు, సామాన్యపు ఆడు
దానిని, బానిసను, నీదానిని, నాతోనా రాచ
కార్యపు ఆలోచన ?

చెంగ్: అవును! నీతోకాక మరెవరితో ఆలోచించగలను? పూర్వం, ముగ్గుర చొక్కానాథ నాయనివారి చెంగటకృష్ణప్ప నాయనితోడి యుద్ధంలో, మా తండ్రిగారు వీరస్వర్గము నలంకరించి నవ్వుకు, నాలుగండ్ల పసిపాపపిను వన్ను మోచి కొని, క్రొవ్వులకంట బహుంప ఎల్లో నాగవల్లుం చేరి, కావోల్లు, కాంపొల్లుపడి, చెంచి, వన్నింత వానిని చేసినావు. నీ చేతిపాలతో, ఆహారముతో, పెరిగి, నీ ఆకీర్వాణబలమున ఈనాడు మరల తింజాపుర రాజ్యమును పొందగలిగెను. నా తల్లిదండ్రులను నే నెఱుగను. నా సర్వస్వము నీచే. నీవు నాపాలిటి చాడివి కావు; చేపతల్లి.

దాడి: (చెంగములదాసును తోమ్మన హస్త కొని) అవును బిడ్డా! చెంచేను. ఆ రోజులలో, ఆ క్రొవ్వుల ఆలవడలలో, ఆ అజ్ఞాతవాసలలో ఉండి, మనం ఆనుభవించిన బాధలు ఇంతింతలుగావు. వన్ను, అది తిలచవద్దు. ఒక్కమాటుగా నుండే పగిలిపో నుంది. అయినా, దీని ఉప్పుకారముతో బ్రదికిన దానిని, చాడివి. తోమ్మన గట్టుకొని మిమ్ము చెంద వలసిన బాధ్యత వాడి. నా ధర్మమును నేను నెర వేర్చుకొన్నాను.

చెంగ: కాదు తల్లీ! విషయరాఘవనాయని వారి సంకాంతురమును, చేతులమీదుగా చెంచి, చెంపొందించినావు.

దాడి: కాని, బిడ్డా! ఒక్కటే విచారము. ఆ దుర్జినములు అట్లు వచ్చినవి. విజయరాఘవనాయని వారి రతనాల మీదలో, విన్న బంగారు తొట్టెలలో పొగించుభాగ్యము నాకు లేకపోయినది!

చెంగ: నీ ఒడికిన్న, నా కా బంగారుతొట్టె గొప్పా తల్లీ! అందుకల్లే, ఈనాడు నేను నీతో రాతకార్యములను ఆలోచించవలసి వచ్చినది.

దాడి: పోనీ, విన్ను కాదనవేల! అట్లే ఆలోచింతము. అంత ఆలోచించవలసిన ఆ రాతకార్యం?

చెంగ: లేవు నాకు సామ్రాజ్య పట్టాధిపేయకదా?

దాడి: అవును. ఆ మహోత్సవము నిరంతరాయముగా జరుగునుగాక!

చెంగ: పూర్వపు మన సరదాదులు, క్రొత్త వారు, పొచ్చాలు, ముఖ్యముగా మన విజయమునకు కారణభూతుడైన వికోటిరాజు మొదలైన ప్రభువులు, పలువురు వస్తువుగదా?

దాడి: వారి అందఱు సమక్షమున, నేవేంద్ర కైభవముతో, నీవు పట్టము కట్టుకోవాలి.

చెంగ: వారివారి గౌరవములకు తగినట్లు: మనము నానావిధ వస్తుభూషణ వస్తువాహన మనే కవకొడులతో గౌరవించవలెను గదా?

దాడి: అవును. అందుకు ఎంతో ధనం కావలెననియేనా నీ ఆలోచన?

చెంగ: అవును. రాజులర్యాదలను, పూర్వపు చేతు ప్రతిదలను నిలుపుకోవలెనుగదా? మనకు ధన మేది? క్రొత్తగా కొల న్నా దీ ప వ ర ముకొంటివి. క్రొవ్వులు కొల్లగొట్టగా మిగిలిన కొద్దిపాటి ధనము మాత్రమే కొలలో మనకు లభించినది. ఉత్పితపు ఖమ్మలకే అది సరిపోవువల్లు చేదు.

దాడి: అదా నీ ఆలోచన? మరేమి ధనం వనదు. కైవంచల్లుగా చూడవలెనాని, నీవంటి మహారాజుకు ధనం తిమ్మివా చెంగములదాసా?

చెంగ: ఈనాడుపడిన కొలలో నాకు ధనం ఎలా లభిస్తుంది?

దాడి: అలాగే! కా. ఇలా కా. ధనం లభించే దారి చూపుతాను. (అని మందముచేసుండి లేచి, చెంగములదాసును వెంటబెట్టుకొని వరుసగా కొన్ని గదులుదాటి, ఒక చీకటి గదిలోకి తీసికొనిపోయి) ఒక్కక్షణం ఉండు. దీపం వెలిగించుతాను. (అని దీపం వెలిగించి, తపచేతితో పట్టుకొని క్రోశ చూపుతూ) వద. ఆ చీకటి గదిలోకి వది. ధనం లేదు. వద. (అని లోపలికి తీసికొనిపోయి) ఇదిగో, ఈ సారంగకృత తలుపుతీయి. ఇదిగో తాళపుచెవి.

చెంగ: అలాగే. ఏది? (అని తాళపుచెవి అందుకొని తలుపు తెరుస్తాడు)

దాడి: అదిగో, చూచావా? బంగారు ధనపు దిండెలు. పైన చూతూవేసి, నీలుచేసి తీగించి, నాగ పడిగల కాపురలలతో ధ్రువము చేయబడి ఉన్నవి. చూచావా? విన్ను చూచిన అసందేబుతో కావోయి, అది దీపపు కాంతిలో తళిరిత మె ఆ నీ పోతున్నవి. ఆ దిండెలమీద, వరహాలు, నానారకాసులు, కొట్ల కొలది ఉన్నవి. వానిలోని సువర్ణభూషణములకు అందులేదు. అదిగో, ఆ దిండెలమీద సారంగము లోని గదిలో, నానా విధ రత్నములు, వస్తువులని యింటిలో వలె, నిశురెత్తి ఉన్నవి. ఇది. అది, అన్నియు నీచే.

చెంగ: (విచ్చలపోతూ) ఇదంతయు నాధనమే?

చాది : అవును. నీ ధనమే. నీతాత తండ్రుల ధనము. నీవంక పరంపరచాక్కు. నీకై ఇవట నీవీ ప్రస్తై ఉన్నది. ఆనాడు యుద్ధములో నీ తండ్రి గారు విజయ రాఘవనాయనిగారు, ఇక ఓడిపోక తప్పదని నిశ్చయమైన వెంటనే, పట్టణములోని, జవానాలోని, స్త్రీలందరు, అంతఃపురములో అగ్నిలోపడి ఆహుతి అయినారు. ఆనాటి ఆ చిత్రాగ్ని ధామముతో నల్లబాబీ, పెటిలిపోయిన గోపలతో పొక్కిపోతూ ఈనాటికి నిలిచిఉన్న పరస్పరీ మహాలలోని కొట్టమ చూచితివిగా ?

చెంగ : హా! దుర్భరం!

చాది : ఆ సమయమున, నాలుగేండ్ల పసిపాప పేత, నిన్ను కాపాడి, మరల తంజాపురాధిపతినివేసి, నీకు సంక్రమింప జేయబడెనను నూనాతో, ఈ ధనము విచ్చట వాచిఉంచినాము. ఇప్పుడు బ్రదికిఉన్న వారిలో నాకును, రాయసం వెంకన్న నియోగిగారికి తప్ప, మిగిలినవారికి ఈ రహస్యం తెలియదు. నీకడుపు చల్లగా, ఈనాడు మా కోరికలు సఫలమైనవి.

చెంగ : అమ్మా! నిజంగా నీవు నాపొలిటి కేవలము. కృతజ్ఞుడను.

చాది : పొలలతో త్రవ్వి గోతాల కెత్తించి, రెక్కిరాములు తీసికో. బంగారు రింటలు రెండు వైపుల పెట్టించుకో. శేవు విండుకొలుపులో పట్టా భిక్షిస్తున్నవై, ఈ దీర్ఘబాహువులతో, ఈ పెద్ద క్రానీ కృతో, నీ యుద్ధము వచ్చినట్లు బహుళకరించు. ఎంత బద్ధు పెట్టగలవో, నీది ఎంతపెద్ద చేతులో చూతాము.

చెంగ : అలాగే పూర్వం కట్టవేసికొన్న ప్రకారం, ఏకోటిరాజులకు లక్షవరహాల నగలు, వస్త్రములు, నాలుగు వినుగులు, వెండి బంగారు ముస్త్రీలు చేసిన గుడ్డలు ఎదిమిది, కాక, ఆయన సొంతానికి ఇనాముగా పదిహేనులక్షల నాణేలు ఇస్తాను. వారివెంబడి కార్యస్తులకు లక్షవరహాలు నగలు; దివాన్ జేభువాయికి రెండులక్షల నాణేలు; భానుడికి లక్ష నాణేలు; సయ్యుసాహేబుకు లక్ష యాపాయలు; తక్కిన సరదార్లకు పదేసి వేల నాణేలు; కాక, అదనంగా నాకు రోచినన్ని ఇచ్చివేస్తాను. యుద్ధములో వారు మనకు చేసిన సహాయం ఎన్నడూ

మటువరానిది. ముఖ్యంగా మన రాయసం వెంకన్న నియోగిగారికి అంతులేని ధనం ఇవ్వవలెనాక, ఆయనకు అంతాటి ఉత్సవం చేయిస్తాను. ఆయన బుద్ధి బలవల్లనే కదా, ఏకోటి సహాయం మనకు లభించి, మనం ఇంతవారమయింది? అమ్మా! నీ ఆశీర్వాద బలం. ఇక నా కేవలచారము లేదు.

చాది : అలాగే నిర్విచారంగా, తాతముత్తైలల పేరు నిలుపుతూ, రాజ్యమేలు. అభిషిక్తమైన మూర్తముతో, రత్నకట్టముతో, నా కన్నులకు పంతువు చేయి... సరే. ఇక ఆ కొట్టులేలువు చేసివేయి. అవతలికి పోదాం. (అని గదిలోనుండి వెలుపలికి పోతుంది.)

చెంగ : (కొట్టు తలుపులువేసి, చాదిని అనుసరిస్తాడు.)

చాది : (ప్రోవలో వెనుదిరిగి చెంగముల చూచుచుచి) మణి, క్రొత్త ఉద్యోగాల నియామకాలన్నీ పూర్తి అయినవా ?

చెంగ : ఈరోజు సభలోనే అవన్నీ పూర్తి విషయం. కాని...

చాది : ఆ? కాని ?

చెంగ : ఒక్కనియాయుకం మాత్రం దిగిరిపోయింది.

చాది : ఏమిటిది ?

చెంగ : రాయసం విషయం.

చాది : ఎందువల్ల ?

చెంగ : రాయసం ప్రధాని నియాయుకం విషయంలో పలువురు పలు ఆభిప్రాయాలు నూచించినారు.

చాది : నిర్ణయానికి రాలేదా ?

చెంగ : లేదు. తరతరాలనుండి ఆ వదలిలో ఉంటున్నవారినే, ఈనాడుమాత్రం నియమించటం మంచిదిని కొందఱు ; క్రొత్త ప్రభుత్వం కాబట్టి, సమర్థులైన క్రొత్తవారిని నియమించవచ్చునని కొందఱు ; వాదోపవాదాలు లేవదీసినారు.

చాది : తరతరాలవారు అంటే, రాయసం వెంకన్న నియోగిగారే కదా ?

చెంగ : అవును.

చాది : మణి నీతోనా ?

చెంగ : వాకు హాడ అదే సమంజసముగా తోచినది. వెంకన్నగారు, మన విజయ రాఘవనాయ నిగారికి మిక్కిలి విశ్వాసపాత్రులేకాక, రాజ్య సుప్రతిష్ఠకు తమ యావచ్చ కైని ధారపోసిన వారని అందఱిసోట అవ్యాచారంగా వినవస్తున్నది. అంతే గాక, ఈనాడు ఈ యుద్ధములో, వారు మనకు చేసిన సహాయము అమేయము. అందుకు మనము వారికి కృతజ్ఞులము కావలెను గదా ?

దాది : తప్పక.

చెంగ : కాని, సభలోని వాదోపవాదాలతో బాటు పాలుపోక, నీతో ఆలోచించిన మీదట కార్యముఖమునకు రావచ్చునని, ఆ చర్చ వాయిదా వేసినాను. ఆ విషయమే, ఇప్పుడు నీతో ముఖ్యముగా ఆలోచింపవలసినది.

దాది : సరి సరి. ఇట్టి గడ్డు సమస్యలలో, ఆడు వాని ఆలోచన? ఇక ప్రళయం అట్టే దూరంలో ఉంది.

చెంగ : నీవు వాతలవులో అంగులి ఆకువారి వంటివానవుకావు. ఇప్పుడు నీ ఆలోచన నాకు తప్పక కావాలి.

దాది : అత్యంతము దాష్ట్యలేగల ఇట్టి నియామకములు, దూరాలోచనతో చేయవలసిన పనులు.

చెంగ : అవును.

దాది : రాయసం నియోగి వెంకన్నగారిని పూర్తిగా నీ వెలుగవు. ఆయన రెండవ యుగంధుడు.

చెంగ : ఆయన, ఆయన ఆపాధారణప్రజ్ఞ మనకు కేమిమే కదా?

దాది : కేమియు కావచ్చును; మఱొకటి కావచ్చును. అది ఆయన నిగ్రహనిగ్రహములను బట్టి ఉంటుంది.

చెంగ : ఒకప్పుడు మనపై నిగ్రహింపవలసిన అవసరం ఆయన కేముంటుంది?

దాది : పగపట్టి కాటువేయటానికి, క్రూరు పాముకు, మన మేమి అపాయం కలిగిందా? అది వాని స్వభావం.

చెంగ : అంటే?

దాది : నియోగి వెంకన్నగారు అంతే.

చెంగ : ఆ?

దాది : సందేహమా? పూర్వము, మధుర నాయకులతోడి పగలు మున్నగువానిలో, వెంకన్నగారి ఎత్తు ప్రయత్నాలు అలా ఉండవచ్చి. వెంకన్న మొన్నటి ఆశగరన్న పోరులో ఆయన చేసినకుట్ర?

చెంగ : అప్పుడు వెంకన్నగారు కుట్ర చేసి వాడా?

దాది : అవును. పచ్చికుట్ర. మొట్టమొదట మీ తండ్రి విజయరాఘవనాయనివారు యుద్ధంలో ఓడిపోగానే, తంజావూరులో చొక్కనాథ నాయనిచే ఆశగరన్న, తమ ప్రతినిధిగా నియమితుడైనాడు. వారిరువురిలో మిత్రభేదం పుట్టించి, వెంకన్నగారు, మహాయుద్ధం తెచ్చిపెట్టినారు. ఆ తరువాతి, ఏకోజి రాజాతోచేరి, ఆయనను ఆశగరిపైకి దండెత్తించినాడు. తత్ఫలితముగా ఈనాడు నీ కి తంజావూరు రాజ్యం లభించింది.

చెంగ : మనకోసమే గదా ఆయన ఇంత చేసినది?

దాది : కుట్రదారుల కుట్రలు పైకి అలాగే ఉంటవి. ఇది మనమీది అనుగ్రహం కాదు. ఏ నిమిషం ఎట్టి విపత్తుకైనా, వెంకన్నగారు, నిర్భాగ్యముగా తెచ్చిపెట్టగలడు. తడినర్జులతో గంతులు కోయగలడు. ఇట్టి స్వార్థపరుడు. క్షణములో ఒక రిని దింపి, ఒకరిని నిలబెట్టి, ఆయన రాజకీయములను తలక్రిందులు చేసివేయగలడు. ఆయన స్వార్థమునకు అంతులేదు.

చెంగ : అందుకు నిదర్శనం?

దాది : రాయసం నియామకములో ఆయన మోక్షిభావమే. ప్రభుత్వ ప్రధాన కార్యదర్శిగా ఉండి, నిన్ను, తన మాత్రం నిర్దేశములపై నడిపింప వలెనని ఆయన తలంపు. అది నీ వెలుగవు. ఆయనో మా తలలు బొప్పలు కట్టినవి.

చెంగ : అమ్మా! ఇదంతా నిజమా?

దాది : నిజంకాక మఱొక బాబూ? మమ్మాటికి నిజం. ఇప్పటికి నీకు పడునాలుగేండ్లు గిన్నగా నిండిలేదు. అనాయకుడవు. ఇట్టి పన్నాగములు నీవు తెలిసికోలేవు.

చెంగ : అయిన, నన్ని ప్రకారం చేయమని నీ సలహా?

దాది : అదే ఆలోచిస్తున్నాను. (కొంచెం ఆలోచించి) నీ వన్నట్లు అపదలో ఆడుకొన్నవారికి మనం జన్మ జన్మేపి కృతజ్ఞులమై ఉండాలిగా?

చెంగ : తప్పక.

దాది : అట్టివారిలో, మనకు ఈ విధంగా వెంకన్న గారి కంటే ఇంకా చాలా ముఖ్యులు ఉన్నారు.

చెంగ : ఎవరువారు? అమ్మా! నేనా మహా నీయులను స్మరించక, వట్టి కృతజ్ఞుడ నవుతున్నావా?

దాది : నీ కంఠా ద్ధానికి రాలేదా?

చెంగ : రాలేదమ్మా! రాలేదు. ఎవరో చెప్ప.

దాది : తనయింటిలో మన క్రాత్రయమిచ్చి, అన్నవస్త్రాదులతో పోషించినవాడు.

చెంగ : అవునవును. వాగవట్టు ములో ఆ కోమటికెట్టి.

దాది : దుర్బాగ్ధులైన శత్రురాజవర్ణములవారి వలన రాగల కష్టపద్ధతులను పూజ లెక్కింపక, తన యింటి పనిప్రద్రును విన్ను, నన్ను, దాచి, పడేండ్లు, తాను కంట నిదురిచేక, కంటి ఆవృతం కాపాడి వాడు.

చెంగ : అవును. ఆతినికి మనము సర్వదా కృతజ్ఞులము.

దాది : అంతేకాదు. ఎంతో ధనం వెచ్చించి, నీకు రహస్యముగా అన్ని విద్యలు నేర్పించి, ఇంతటి వైభవమును కారణమైనాడు. ఆ కోమటికెట్టికి, ఏమి ఇచ్చి, ఏన్ని జన్మములలో ఋణము తీర్చుకోగలము?

చెంగ : లేదు. ముహూర్తికి వాని ఋణం తీయదు.

దాది : దిడ్డా! ధనరాములు అప్పగించి, నీవా గ్ధానములను నీవు చెల్లించుకొనుదు అవకాశము కల్పించినాడు గదా? వాకు కూడ ఒక వాగ్ధాన మున్నది. అది నీవు చెల్లించవలె.

చెంగ : అగ్లే చెల్లించును. ఏమిటిది?

దాది : పెంచినతల్లినిగానిన్ను ఆర్తిస్తున్నాను. నీవు వా వాగ్ధానమును తప్పక చెల్లించాలి.

చెంగ : తికరణమృతిగా చెల్లించగలను. అమ్మా! ఏమిటిది? త్వరగా చెప్ప.

దాది : వా తను మనః ప్రాణములతో నిన్ను కాపాడుకొనుటే వా పరమలక్ష్యము. అందులకే, వాగవట్టు ము చేరగానే నేనా కోమటికెట్టిని మంచి చేసికొని, ఆతినితో ఒక ఒప్పందమునకు వచ్చివాను.

చెంగ : ఏమిది?

దాది : ఎన్ని కష్టములైన, ఎంత వ్యయమునైన, ఓర్పి, మాపనిరాజాను, పోషించినచో, అయిన తిరిగి తంజాపురు రాజ్యమును పొందిన విమ్మట, అయిన రాచరికములో, నీకు దళకర్త ప్రధానికం ఇప్పించగలనని, నేనా కోమటికెట్టికి వాగ్ధానం చేసిఉన్నాను. దైవకృపతో నీవు తిరిగి తంజాపుర మహారాజా వైనావు. ఈనా కోరిక చెల్లించి, నన్ను అసత్య దోషమునుండి రక్షించుదిద్దా!

చెంగ : వట్టి పిరి! కోమటికెట్టి! దళకర్త ప్రధానికమా?

దాది : ఎందుకు కాగూడదు? అందఱు పెట్టవలె ఆరడు పిరికివాడు కాదు.

చెంగ : అంతమాత్రమున ఆతిను దళకర్త ప్రధానికమును నిర్వహించగలడా?

దాది : తప్పక నిర్వహించగలడు. ఆతిను మిక్కిలి సమర్థుడు. అన్ని రాజ్యతంత్రములు ఆతినికి తెలుసును. అంతియగాక, ఆతినికి అపారమైన ధన బలము, బుద్ధిబలము, ఉన్నది. పడవలపై పెద్దపెద్ద వర్తకములుచేసి, దేశదేశముల నేరుకెక్కినవాడు. అవసరమైనచో నదులపై, సముద్రములపై, ఓడలతో నేసలను నడిపి, శత్రులను పట్టుకోగలవాడు.

చెంగ : పోనీ ఆ కెట్టి అంతటి ఘటికుడే అనుకొందాము. మన మీ పదవిని ఆతిని కిచ్చిన, మన కొలువువారు సమ్మతిస్తారా?

దాది : సర్వాధికారియైన మహారాజాకు, ఇతరుల సమ్మతితో పనియేమి?

చెంగ : పోనిమ్మ. నీవన్నట్లు దళకర్త ప్రధా

నికమునకు అనించుకొని ఉన్న వెంకన్నగారికి, ఇది పరాధింపు, కోపకారణము, కాదా?

దాది : అయిన, అనుగాక. ఆయన కోపవల్ల మనకు నష్టం?

చెంగ : ఆయన యుగంధరుడని నీవే చెప్పితిని గదా?

దాది : ధనవలము, బుద్ధివలము, అధికారవలము, ఉన్నవారిమందు, ఇట్టివారు ఒక లెక్కా? జనా? ఆయనవల్ల నీకు వచ్చిన ధయమేమీలేదు.

చెంగ : ఒకవేళ వెంకన్నగారే, సభలో, ఆ పదవి వాకే కావలెనని పట్టుపట్టిన?

దాది : నీవు నిర్భయముగా దిరకర ప్రధానికము పెట్టితిచ్చి, కావలెనన్నచో వెంకన్నగారికి, ఆ పెట్టికొంద పేష్కరినాని, నీకు అమలుగాని, ఇయ్యవచ్చును. అంతేగాని, పదిపన్నెండేండ్లు మనలను కాపాడిన ఆ పెట్టిని వదలి, ఈ పదవిని, ఈ ముసలిదాపడికి ఈయ నీలులేదు.

చెంగ : అమ్మా! ముక్కాటికి ఇదే నీ యిష్టమైనచో, అలాగే చేస్తాను. కాని, నియోగి వెంకన్నగారు, రెవరిది పరాధింపుగా పరిగణించి, మన కొలువు విడిచి పోగలడేమో అని నాకు తోస్తున్నది.

దాది : పోలే నేమి?

చెంగ : వెనుకటివలెనే, ఏకోటిలో కలిపి కట్టబడవన్నీ, మనపై పగతీర్చుకోగలనని నా నమ్మకం.

దాది : అంత యెత్తు వచ్చివచ్చును యాదుకోవచ్చును. మన నీర్పండిలో మాత్రము అంత చేతులు చచ్చినవా రెవరు? అన్నిటిని పెట్టియేగలను. ధయపడకుము.

చెంగ : సరే, నీ యిష్టం ప్రకారమే నడుస్తాను. రాత్రి చాలా ప్రాద్దుపోయింది. ఇక పోయినట్లు.

దాది : చిరంజీవ!

చెంగ : (వెళ్ళిపోతాడు.)

దృశ్యం—2

[స్థలం—సుంధికోణంలో ఏకోటి కొలువు.
సమయం—ఉదయం]

(ఏకోటి కొలువుచేరి ఉంటాడు. కేపువాయి, భాను, సయ్యు సాహెబు, రాయసం వెంకన్నగారు, పరిచేష్టించి ఉంటారు.)

ఏకోటి : వెంకన్నగారూ! మీరు మా ఆస్థానానికి వచ్చిన ఇంతకాలంనుండి, మాకు చాలా ఉత్సాహంగా ఉంటున్నది.

వెంకన్న : ఏకోటి మహారాజుల ఆవాగ్దేశము గ్రహయనకు కృతజ్ఞుడను.

ఏకోటి : మజి, లంజావురు విశేషము లేమీ చెప్పక పోతిరి?

వెంక : చెప్పట కేయన్నది మహారాజా! ఈనాడు లంజావురు వెనుకటి లంజావురుగా లేదు.

ఏకోటి : అనగా? ముఖ్తీమేనా? మనచెంగ మలదాను.....

వెంక : ముఖ్తీమే. చెంగమలదాను దేవేంద్ర భోగములను అనుభవిస్తున్నాడు.

ఏకోటి—సంతోషం. మన చేతులతో రాజ్యములో నిలిపిన ఆ పనిపాపడు, అంతవాడు కావనం, మాకు చాలా సంతోషం.

వెంక : ఏకోటి మహారాజుల అనుగ్రహం అటు వంటిది. లంజావురు వారివృత్తు బహుముఖముల రాజ్యమును పెంపొందించినారు. క్రొత్త క్రొత్త కట్టడములు, క్రొత్త క్రొత్త మందిరములు, కట్టించినారు. క్రొత్త క్రొత్త పేటలను కట్టించి, ఎన్నో ఆగారములను, ఆయుర్వాలలను, నిర్మించినారు. అన్నింటికన్న బృహదీశ్వరాలయమును అనేక విధముల పెంపొందించినారు. ఎందుకో, అందు అనేక రహస్య ప్రదేశములనుమాత్రం ఏర్పరచినారు.

ఏకోటి — ఎందుకేమున్నది? రాజ్యమును విస్తరింపజేయుట, కావలసిన క్రొత్తవాని నిర్మాణము, జీర్ణోద్ధారము, మున్నగునవి, రాజ్యవృత్తులేకదా?

వెంక : కావేరిలోనుండి క్రొత్తక్రొత్త కాలువలు, వానిపై క్రొత్త వంతెనలు, బ్రహ్మాండముగా నిర్మించినారు. కావేరి నీటికోరింజావురు వివాదాదులం గారము పండుకున్నది. ఎన్నో గజకాలలు, గుట్టల చావడులు, ఏర్పరచినారు. అందుగల రహస్యాయుధాగారములను లెక్కలేదు.

విజో : అట్లాగా? అయిన, ఈవాటి తంజా
పుర ప్రభువము ఒక్కరూలు చూచిరావలసినదే!

సెంక : చూచిరావడ మేమిటి? మహారాజుల
వారు తెలచినదో, అంతే నిలువదమ్మును.

విజో : అదేమిటి సెంకన్న గారూ? అది మన
రాజ్యము కాదుగదా?

సెంక : మన రాజ్యముకొక, వారి చెల్లునను? కన్నవడే మహారాజులు సంపాదించి యిచ్చినదేకదా?

విజో : తోడిరాజుకు, మీ కోరికవల్ల సహాయం
చేసినాము. అంతే. అయినా, ఇప్పుడు తంజా
పురలో వచ్చిన విపరీత మేమిటి? చెంగమలదాసు
మనకు మిత్రుడే గదా?

సెంక : అవును. మహారాజు అన్నట్లు, చెంగ
మలదాసు మనకు మిత్రుడే! కలిసిన మిత్రునియింట
మిత్రులు కొంతకాలం నిలువగూడదా?

విజో : ఓహో! అదా మీ అభిప్రాయము?
అయిన సంతోషమే.

సెంక : తంజాపుర ప్రభుత్వరిధానము కూడ
కొంత చూచినది. అసలు, వారి అభిప్రాయములే
చూచినట్లున్నవి.

విజో : ఎందువలన?

సెంక : రాజ్యములో అన్నికాఖలను చెంతు
టయే గాక, వారు ముఖ్యముగా కోటలను బండ్లవస్తు
చేసి, వైదికకాఖలై దృష్టి కేంద్రీకరిస్తున్నాను.
ఇప్పటికిప్పుడే, సేనాబలము అపారముగా భుజు
కూర్చినారు. క్రొత్తక్రొత్త దళవాయులను నియా
మకంచేసి, అవ్వటవ్వట నిరీసిరారు. చూడగా,
వారి ఉద్దేశములో, విజో దంపత్యులతో, మఠేనో,
ఉన్నట్లున్నది.

విజో : వా రెవరు? ఈ యేర్పాటులలో మీరు
లేరా?

సెంక : లేదు.

విజో : కారణం?

సెంక : ఈనాడు చెంగమలదాసుకు నేను
పనికిరాను.

విజో : మరి, మీ రాయసపు పదవి?

సెంక : నాకు లేదు. నేనిప్పుడు తంజాపుర
పొరుడనుకూడా కాను.

విజో : మరి, యిప్పుడు తంజాపుర దళకర్త
ప్రధానికం?

సెంక : ఒక కోమటిసెట్టి.

విజో : ఆత రెవరు?

సెంక : వాగవల్లు పుతాడు. చిన్న రెడమున
చెంగమలదాసును, దాదని, తన యింటనుంచుకొని
ఆతకు పోషించినాడు. అందువలన ఆతని కీనాడు
ఆ పదవి లభించినది.

విజో : ఓరి కోమటిసెట్టి దళకర్త ప్రధాని!
అట్లాటా! (విరుగబడి నవ్వుతాడు.)

(సభలోని వారందఱు పెద్దగా నవ్వుతారు.)

శేఖువాయి : (నవ్వుతూ) సెంకన్న గారూ!
మీ రాజుకు ఏమైనా మరిపోయిందా?

సెంక : మఠే కాదు.....

ఖాను : ఈ అధికారం, మీకు గాకపోలే,
మఠోక గ్రాహ్యుడికి గాని, వెలకు వెలవరికి గాని,
మఠోక సమర్థుడికి ఈయవచ్చును గదా? ఈ కోమటి
సెట్టి యేమిటి?

సెంక : కాలరాజు చిత్తం అలా పనిచేసింది.

సయ్యదు : ఇది రాజుచిత్తం కాదు. తెరచాలు
భాగవతిపువారి చిత్తం అయిఉంటుంది.

విజో : సరిసరి. ఆ నియామకం జరుగునప్పుడు
మీరు కోమటిలో లేరా?

సెంక : ఉన్నాను. మొట్టమొదట దళకర్త
ప్రధానిగా వచ్చే వియోగింపదలచి, నాకై తెప్పించిన
అలంకారములతో సెట్టిని అలంకరించి, ఆతని
చేతికి అధికారి ఉంగరం వేయించి, చెంగమలదాసు
ఆ కోమటి సెట్టిని ఏనుగు పశుదాలో కూర్చుండజెట్టి
పట్నం ప్రవేశం చేయించినాడు.

ఖాను : పరాభవం! సెట్టి కృతఘ్నుడు.

శేఖు : తంజాపుర రాజ్యానికి మీరు మీ సర్వ
కస్తులు భారపోసినారు!

సయ్యదు : విజోకి మహారాజుల సహాయమును
కూడా, చెంగమలదాసు, ఈనాడు తెలపోసినట్లులేదు.

సెంక : పట్నం ఈరేగవచ్చి, ఏనుగు దిగి,
ప్రభువు పాదాలపై బంగారుపూలు చల్లి, నిలబడ
గానే, చెంగమలదా సారినది కాగిరించుకొని, దిగ

రగా కోలువులో ఇట్లు ప్రకటించినాడు—వేటి ముడి ఈ కోమటిపెట్టి మన దిగ్గజ ప్రధాని. ఈ కోమటి మొదలు మీరందఱు ఈ పెట్టి వరిది ప్రకారం పడుచుకోవాలి—

ఏకో : అందుకు కోలువు వారందఱూ సమ్మతించారా?

వెంక : ప్రభు చిత్రమునకు అధ్యంతరమా మహారాజా! అలా చెప్పి, వెంగమలదాసు, మరల ఇలా కానించినాడు—గౌరవ చిహ్నముగా మీరందఱు, మన దిగ్గజ ప్రధాని పెట్టిగారితో, వారి విడిదివాకావోయి, వెలపు గొనిరావాలి—రాజాజ్ఞ ప్రకారం అందఱు అట్లే కావించినారు.

శేషు : మీరు?

వెంక : నామూత్రం అది సుర్యురం అయింది. ఇక ఈనాటితో తంజావూరుకు, నాకు ఋణం తీరింది. ఇంత పరాధీనంతో ఇక్కడ ఉండేకన్న, ఎవ్వటి కైవాటోయి, భగవద్దాస్యంతో ఈ వృద్ధాప్యంలో కాలం గడిపుకోసనమృదుని, వెంటనే ఇల్లువదిలి, వేకాంతరములకు పయని చేరినాను.

భాను : అప్పటికే వెంగమలదాసు, మీ విషయంలోంచిదనే లేదు?

వెంక : అరిగి! అంత తీరిక, అంతాశము, ఎక్కడిది? కోలువులో అట్టి విపరీతశక్తులు ప్రవేశించినవి. ప్రభువు స్వయంగా అవగాయికుడు, బాలుడు.

ఏకో : ఆ రహస్యం?

వెంక : వేకాంతరములకుపోతూ, త్రోవలో, మహారాజావారి దర్శనం చేసికొని, కొలదిదిములు ఇచ్చట నిలువబడుచున్నవా అని, ఇచ్చటికి వచ్చినాను.

ఏకో : ఇంత వృద్ధాప్యంలో మీ కిట్టి అగౌరవం మాకు సహించరానిదిగానే ఉన్నది. మీరిచ్చటికి రాక, మాకు అపరీమితానందం కలిగించింది. ఇక మీరెక్కడికీ వెళ్లి సర్కరలేదు. వయిగా మాదివాలములో, కాశ్యపియుగా నిర్మించి పోవచ్చును.

వెంక : మహారాజుల అనుగ్రహమునకు కృతజ్ఞుడను.

(సభకులందఱు వత్సయుభావంతో తమ ఆనందం, సమ్మతి వెలిబుచ్చుతారు.)

ఏకో : (ఇంచుక ఆలోచనతో) వెంకన్న గారూ! ఇంకను, ఈ విషయంలో, తంజావూరు గౌరవ అభిప్రాయం?

వెంక : ఏమంటుంది? ఇక తంజావూరు రాజ్య పరివానికి అట్లే దూరం లేదు. అందువల్లనే, వారు ఆ కోమటిపెట్టిని ఆ పదినిలో నియోగించుకొన్నారు.

ఏకో : అందుకు ప్రబలమైన కారణం?

వెంక : వెంగమలదాసును పెంచినవానికి, ఆకోమటిపెట్టి వలపునున్నది.

ఏకో : ఓహో! అర్థమయింది. తాల నాయకత్వము! శ్రీ బుద్ధి!

వెంక : చిత్రం, మహారాజా! మీ చేతులు ప్రతి స్థితమైన తంజావూరు సింహాసనము, శేషో, శేషో, మనశ్శయించే, పరాయి గౌరవనీయం కానున్నది. అదే నాకు పట్టిన హృదయ వేదన.

ఏకో : పాపం! చట్టి అప్పగింపినాను!

వెంక : అని చెప్పి విడిచి, ఈ సమయంలో మనం సోమకోపరాదు మహారాజా!

ఏకో : సోమకోపం?

వెంక : ప్రభువులే ఆ సమస్యను చక్క బరచినది.

ఏకో : ఎట్లు?

వెంక : తాము సంపాదించిన తంజావూరు సింహాసనమును తామే నిరధ్యంతరంగా లోబరచుకొనవచ్చును.

ఏకో : వెంకన్న గారూ! వేసిన విస్తరి తీసివేసి, పాపం కట్టుకోమంటారా?

వెంక : పరిశోధింపుమైన రాజ్యమును ఉద్ధరించుట పాపమా మహారాజా!

శేషు : (ఏకోతో) ఒకప్పుడు మన మేకదా, సంగమముగానుకు ముడిమిడిపోయిందా?

భాను : మరల మన శోక్యముతోనే, అదొగి నిడ్డదు బానువదలి.

సయిదు : ఆవశ్యం.

వెంక : అంతేగాక, మహారాజా! కావేరి మధురజలంతో బంగారుపంటలు పండి, ధూలోక స్వర్గంగా ఉంటే ఈ భోజమును వదలి, మీరేల, మీ కొందల ప్రభోజమునకు తిరిగి పోవలసివచ్చినాలో, తెలియవచ్చుటలేదు.

ఏకో : మా కింకరు పనియన్నది? రాజ్యమా? గిజ్యమా? ఏకో, పాటిరాజుకు సహాయమువలె వచ్చితిమి. అంతేకదా?

వెంక : రాజ్యమునకేమి కొదువ? మహారాజుల చిత్తము సమ్యగింపినచో, రాజ్యము సంపద్యముగానే ఉన్నది.

ఏకో : ఈ తరుణమున మీ ఊహ సరికాదని నే ననను. మీ పూర్వహములను భేదించగలవారు ఎవరూ లేరని కూడా నాకు తెలుసు, అయినా, తంజావూరు సీంహాసనము నభిలషించినచో, మన మిప్పుడు వారిపై దండెత్తిపోవలసివచ్చేకదా?

వెంక : పోవలెను.

ఏకో : అందుకులేక నన్నాహము మన కెక్కడిది? అందుకు రోడు, తంజావూరునా రివ్వకు, కోటలను బలపరిచి, నేనాబలమును పెంపొందించి, మిక్కిలి బలవంతులై యున్నారాకదా?

వెంక : ఎంత బలవంతులైన నేమి? ఏరికి కోమటిపెట్టి యాజమాన్యమేకదా?

ఏకో : అదియునుగాక, మే మీ భోజమునకు, క్రొత్తవారము. క్రోవలు, నుట్టునుట్లు మాకు తెలియవు. అంతేగాక, మీద్యుసీమనా రంతా రగలు కట్టి, ఈ భోజమునై బడుటకు సిద్ధంగా ఉన్నారు. పడమరవాడువాడు కొల్లగొట్టటానికి ఆవకాశంకోసం వేచిఉన్నారు. ఈ మృగరాష్ట్రంలో మాత్రం శివుని విడిచిచేసి, నుజ్జుపుభోజ పెట్టిఉన్నందువల్ల, ఏకో ఒకవిధంగా అణగిఉన్నది. ఇట్టి సందర్భంలో, తంజావూరును వశపరచుకోవడం మాకు అంతి సులభం కాదు.

వెంక : మహారాజులు అందుకేమీ భయపడ నక్కరలేదు. ఏపాటి యుద్ధమూ, ఆయాసము లేకుండా, మహారాజులు, తంజావూరుకోటలో ప్రవేశించి అయ్యెట్లు నేను చేయగలను. ఆ నుట్టునుట్లన్నీ నాకు తెలుసు. ఆ భారము నాది. తంజా

వూరు రాజ్యము, చెంగమలదాసుకు ఉండువలె; లేదా, ఏకోజీ మహారాజులకు ఉండువలె. అంతియే గాని, మహాకవి చెతిలో అది పదిపోవుటను, నా కన్నులతో నేను చూడలేను; నా చెవులతో నేను వివలేను. అందువల్లనే, ఇంతగా వేడుకొనుచున్నాను. మహారాజా! ఇక మనము ఉపేక్ష చేయరాదు. సమ్యగి తెలిపియింది!

ఏకో : మీరు చెప్పినది సమంజసముగానే ఉన్నది. కాని, మన మిదివరకు క్రతువులనుబయించి, చెంగమలదాసుకు వట్టుము గట్టిఉంటిమి కదా? మన మే ఇప్పుడు వానిపై దండెత్తిపోయిన, లోకం మనలను ఒప్పుతుందా? వట్టి స్వాధ్యక్షపరులు అని తిట్టిపోయారు? పోనీ అవకీర్తిలోబడి, దండెత్తిరిమే అనుకో. తమ పూర్వజైరాలు మానుకొని, తిరుచినా వల్లెవారు, తంజావూరువారు, ఏకముఖంగా, తమ దండుతో మనపై పడినయెడల, వారికి మనం అట్టి నిలవగలమా?

వెంక : అంత దూరమేరాకుండ నేను చేయగలను. నేను చెప్పినప్పుడు, నామమాత్రముగా మీరు తంజావూరుపైకి దండు నడిపించిన చాలును. సర్వము మనకు వికేం కాగలదు. ఒక్క పురుగునా చావక, ఒక్క చిమ్మిడీ ఖర్చుగాక, నే నీ విజయమును సమకూర్చగలను.

ఏకో : మీరు అంత గట్టిసమ్యక్ ఉంటే, అట్లే కానీయింది. నాకూ సమ్యక్మే.

వెంక : మహామృగహము.

ఖాను : పెటాన్! వెంకన్న గారూ! పెటాన్! శేఖు : ఆహా! వెంకన్న గారి మాటలు తిరుగు లేదు. ఇక ఒక క్షణంలో, తంజావూరు రాజ్యం...

సయ్యు : మన ఏకోజీ మహారాజుల వశమైవల్లే. (కోలువువారు అందఱు) ఏకోజీ మహారాజులకు జయమునగాక! జయమునగాక!

దృశ్యం-3

[స్థలం—చెంగమలదాసు రాజభవనం. సమయం—దీపాంతిము.]

(రాజభవనంలో, చెంగమలదాసు, కోమటి పెట్టి మంత్రాలోచన చేస్తూఉంటాడు.)

(రాజభవనం వెలుపల, మాగధులు పరికిన జయవాక్యాలు ఇలా విినవ ప్రది.)

మాగధులు : శ్రీ రామచంద్ర సాంద్రకరుణా కటాక్ష బృహద్ధి సారస్వతవిశేష, నిరర్థకవాగ్ద్యభివ శేష, సరససాహిత్య కళాభోజ, సత్య సంఘాపిత ముఖాంభోజ, సకల సామ్రాజ్యధారేయ, విత్య వితీర్ణ ధారారాధేయ, నిరతాన్న సత్ర సంతోషి పంచాభి ల్పహస్రభూసుర, బహువారావ ర్తిత మహాదాన ప్రభవావ ర్తిత కీర్తిభాసుర, విజనామాంకితా కళంక వస్తు సమగ్ర బహుశౌగహార భూపతి చోభిరా మండల, విభిలభోగవిభవ వివిధితాఖండల, సాధిత సముద్రాంతరదీప్తివ, పరవృషాపసంక్షుత ప్రతాప, శేషాల భూషాలస్తావనాచార్య, కర్ణాల రాజపూజ నీయ ధారంధర్య, రామసేతు శ్రీరంగ విజయరాఘవ పుర కుంభభోజాది వివ్యస్థలప్రతిపాపిత శ్రీరామ భద్ర, పర్యజనసంభావిత గాంధీర్యముద్రా వినిర్గత సముద్ర, సహస్రకలి భరణదీప్తి దక్షి దక్షిణానింహాసనా ద్యక్షి, రాజాధిరాజ సము తా సా ధారణ కార్య, దిగంతర ప్రవిద్ధిత ర్దార్య, కుజ్జాన జవక, సతత సంపేదితజవక, పోషితవిద్యత్కవియూభ, భువన భోజితగుణజవాభ, బలవత్పరి సంధిగృహీత సామంత మహికాంత విమోచన క్లాభునీయ మహావిల, మూర్త మాంఠా గర్భకు శ్రీ మంత్రోప, చిన వెవ్యయామ్యురి పృషాలపుర్తి, సజ్జనప్రేరిహిత, రూపరేఖా విజిత సుమసాయక, రఘువాభ వాయక ధరా సంక్రందన సందన, జగదానందన, సకలసామ్రాజ్య భారేయ, నిత్య వితీర్ణ ధారారాధేయ, నిరతాన్న సత్రసంతోషి ద్యావిత సహస్రభూసుర, బహువారావ ర్తిత మహా దాన ప్రభవావ ర్తిత కీర్తిభాసుర, కర్ణాల రాజపూజ నీయ ధారంధర్య, రాజగోపాలనిత్య కైంకర్యధుర్య, భువనవిజయ, శ్రీ విజయరాఘవేంద్ర, ధరణీంద్ర శ్రీ కళావత్సలంబికానందన, సుకవిజన చందన, పునర్బల్యలంకాపుర రాజ్యలక్ష్మీ దృఢపరిష్యంగ, దలితి విమల జన మదమాతంగ, రంగద్యోవిలాస, శ్రీ చెంగమలదాన, రాజాధిరాజ మహారాజ ! జయ ! విజయాభవ ! విజయాభవ !

(మా గధుల విజయవాక్యాల ఆగిపోతవి)

చెంగ : పెట్టిగారూ ! చెంకన్న గారి వర్ర మానాన్ని నురించి మీ అభిప్రాయం ?

పెట్టి : ఏమన్నది ? ఏకోశీరాజ, ఎందువల్లనో మనమై ఆగ్రహించే ఉంటాడు.

చెంగ : ఆయనపట్ల మనమేమీ అపచారం చేయలేదే ?

పెట్టి : మనమైతే చేయలేదు...

చెంగ : మఱింకెవరైనా చేసినారంటారా ?

పెట్టి : ఏమో ! ఈ విశాల సామ్రాజ్యంలో, ఏమూల, ఎక్కడ, ఏమి జరిగిందో ?

చెంగ : మన యెటుక లేకుండానే ?

పెట్టి : ఎంతకని కనిపెట్టిఉండి, కనుక్కొ గలం ? ఒక్క దుకాణంలోనే ఏమూల ఏమి ఉన్నదో కనుక్కొనినమే కన్నమే ! ఇంక ఇంత ప్రజని ఎవరు కనిపెట్టగలరు ?

చెంగ : అయితే, అపచారం జరిగిందనే అంటారు ?

పెట్టి : చేయవలెనని ఎవరూ అట్లా అపచారం చేసిఉండరు. ఏదో నిలుసంత విషయం, ఆయనకు అపచారంగా తోచిఉండవచ్చు.

చెంగ : అంతమాత్రంతో, ఏకోశీ, మనమై దండెత్తవలసినంత అవసరమేమి వచ్చింది ?

పెట్టి : అవసరమేమిటి ? ఆ మాయమరాటి వాళ్ళని నమ్మిపనాల్లేవరు ! వాళ్లు ఎంత పనిఅయినా చేస్తారు. ఉత్త చారిదోపిడిగాళ్లు.

చెంగ : మీ రమోహిష్టలు, ఏకోశీరాజ, దొంగల దండునాయకుడు, బాటిదారు, కాదు.

పెట్టి : కాకపోతే, అంత చూరదేశంమంది, ఇంతదాకా ఎందుకు వస్తాడు ?

చెంగ : మన సహాయంకోసం.

పెట్టి : పోనీ, చెంకన్న గారే స్వయంగా ఇలా వచ్చి ఆటకాలు వ్రాసిపంపినారనా మహారాజుల వారే అభిప్రాయం ?

చెంగ : ఏమో, భోభవడటం లేదు.

పెట్టి : చెంకన్న గారు ఎన్నడూ అలా వ్రాయరు. వారు మన ఆశ్రీకులు. మన క్షేమం కోరినవారు.

చెంగ : ఒకప్పుడు అంతే.

పెట్టి : ఒకప్పుడేమిటి ? ఎప్పుడూ అంతే. చెంగమల దానమహారాజులు అంటే, ఆయన ప్రాణం విడుస్తాడు.

చెంగ : ఈ విషయంలో, మా దాదిఅమ్మ అభిప్రాయం ఎలా ఉంటుందో?

పెట్టి : అః! ఆమె అభిప్రాయం తప్పక తెలిసి కోవలసినదే.

(దాది ప్రవేశం)

పెట్టి : అదిగో, చూడండి! ఆమె కూడా వచ్చింది. సంఘటన అంతే, అలా ఉండాలి.

దాది : ఏమిటి విషయం?

చెంగ : అమ్మా! ఈనాడు, రాయసం వెంకన్న నియోగి గారు, మా కొలువుకు ఒక వర్తమానం పంపారు.

దాది : వెంకన్న గారా? ఇప్పుడు వారెక్కడ ఉన్నారు?

చెంగ : అయ్యంపేటలో.

దాది : ఏం చేస్తున్నారు?

చెంగ : వృద్ధాప్యంలో విశ్రాంతిగా కాలం గడపుకొంటున్నారట.

దాది : వారి వర్తమానం అయ్యంపేటనుంచే పంపేరా?

చెంగ : అవును.

దాది : ఏమని?

చెంగ : పెట్టిగారూ! ఏదీ ఆ కమ్మ చదివి వినిపించండి.

పెట్టి : (కమ్మ విప్పి ఇలా చదువుతాడు.)

“శ్రీ శ్రీ చెంగమలదాసు మహారాజులుం గారి పాదసన్నిధికి, తమ ఆశ్రతుడు రాయసం వెంకన్న; అనేక దణ్ణములు పెట్టి, పంపుకొన్న విన్న పములు.

ఏ కారణంచేతనో, కొద్ది రోజులకుండి, ఏకోడీ మహారాజు, మీపై మిక్కిలి కోపంతో ఉన్నారు. ఎంత ఆలోచించినా, కోపకారణం తెలియకయ్యట లేదు. తంజావూరునుండి దండు నవ పుటకు కూడా, ఏకోడీరాజు, ఆజ్ఞాపన చేస్తున్నట్లు, వాకు తెలియకయ్యింది. తమ ఆశ్రతుడను, తేమయ కొలివనాదను, గనుక, వేసి వర్తమానమును ముందుగా, రహస్యముగా, ప్రభువులకు తెలియబరచుకొంటున్నాను.

ఇట్లు

తమ ఉప్పుకారములతో పెరిగిన రాయసం వెంకన్న.

అయ్యంపేట.

దాది : ఏదీ? మఱొక్కచూడు చదవండి!

పెట్టి : (మరల తాపీగా చదివి వినిపించును.)

దాది : మోషం. పచ్చిమోషం.

పెట్టి : మోషమా?

దాది : అవును. తంజావూరును చూచి, కమ్మ నుట్టి, ఆ జీర్ణులమారి పన్నివ పన్నాగమే ఇది.

పెట్టి : అంత అవసరం?

దాది : రాయసం దళకర్త ప్రధానిగా తమ్ము వియామకం చేయలేదని, తంజావూరునుండి లేచి పోయి, ఏకోడీతో కలిసి, మరల మట్టలు సాగించి వాడు ఈ దుష్టుడు. వట్టి రుద్దెవులు.

పెట్టి : రాజా కొలువులో ఉద్యోగం కాళ్ళి తంగా తనకే ఉంటుందనీ, తనకే ఉండాలనీ, ఏ బుద్ధి మంతుడూ అనుకోదు.

దాది : అది బుద్ధిమంతుని విషయం.

పెట్టి : ఆ మాయల మరాటివార్లమహాదా, ఆయన, తన వలలో వేసికొన్నాడంటానా?

దాది : మరాటిల వేమిటి? ఆయన, యముడి నైవా తన వలలో వేసికొగలడు.

పెట్టి : దొంగమరాటి దండువాళ్ళకు, ఈ చదువులు ఒకరుచెప్ప నక్కరలేదు.

దాది : ఏమైనా కానీయండి. ఇది ఆ నియోగి వెంకన్నగారి మట్టగాని, మఱొకటిగాదు. మట్టతోనే ఆయన, మన చిట్టిరాయును సింహాసన మెక్కించినాడు; ఈనాడు మరల మట్టతోనే, మఱొకవిధం చేయ సంకల్పించినాడు. ఆయన చేతులలో తంజావూరు సింహాసనం, బంతితలె, చాలా చేతులు మాటింది.

పెట్టి : పోనీ, వెంకన్నగారి మట్టయే అను గాక. మరాటివాళ్లు మనమీద కోపగించే ఉంటారు కదా?

దాది : నిస్సందేహంగా. అంత కోపం ఆయన తప్పక కలిగించి ఉంటాడు.

పెట్టి : గారెల చిచ్చయితే నేమి, బూరెల చిచ్చయితే నేమి, కొంప ముట్టుకొనడానికి? మరాటి వాళ్ళకు మనమీద లాగా కోపంవచ్చింది. ఇక మన కర్తవ్యం?

దాది : మన రక్షణ మనం చేసికోవటమే.

పెట్టి : ఎలాను ?

దాది : సేనాబలంతో.

పెట్టి : ఆమోగ్! ఆ మరాటివాళ్ళతో యుద్ధమే?

దాది : అదనరమైతే.

పెట్టి : దాలో; అది మనవల్లకాదు. ఆ కొండ దొంగల సంపుటందు మనం నిలవలేము. మనం గెలుచుము.

దాది : అలా ఆదైర్యపడకండి పెట్టిగారూ!

పెట్టి : ఆదైర్యమేమిటి? గుండె లలిసిపోతుంటేమి. మన మెంతి? మన మిద్దెంతి? మరాటి వాళ్ళతో తలపడటమా? చాలాచాలు. ఇక నీ అడవిలోదవ కట్టిపెట్టు.

(ధీటుడు ప్రవేశం.)

ధీటుడు : శ్రీ శ్రీ మహాబలకు జోహారు. ఎవరో ఒక ఆశ్వికుడు వచ్చి, ప్రభువుల నిర్బంధానికి, వారిని వేచి ఉన్నాడు.

చెంగ : లోనికి ప్రవేశ పెట్టు.

ధీటు : రాజాజ్ఞ.

(చరచర వెళ్ళి, ఆశ్వికుని లోనికి తీసికొనవస్తాడు.)

ఆశ్వ : మహారాజులకు జోహారు.

చెంగ : (ఆశ్వికునితో) ఎవరు నీవు ?

ఆశ్వ : రాయసం వెంకన్నగారు, ఒక వర్తమానం వ్రాసి, అతి రహస్యంగా, విమలమీద, ప్రభువులకు అందజేయమని ఇచ్చివారు. అదే ఇది. (బాబుమాసి ఇవ్వబోతాడు.)

చెంగ : పెట్టిగారికి ఇవ్వ.

ఆశ్వ : (బాబు పెట్టిగారికి ఇస్తాడు.)

చెంగ : (ఆశ్వికునితో) ఇక నీవు పోవచ్చును.

ఆశ్వ : చిత్రం. రాజాజ్ఞ (నమస్కరించి వెళ్ళిపోతాడు.)

ధీటు : (ఆశ్వికుని వెంటనే వెళ్ళుతాడు.)

చెంగ : పెట్టిగారూ! ఆ వర్తమానం విప్పిచదవండి!

పెట్టి : (బాబువిప్పి చదువుతాడు.)

“శ్రీ శ్రీ చెంగమలదాసు మహారాజులంగారి పాదసన్నిధికి, తమ ఆశ్రితుడు రాయసం వెంకన్న, అనేక సమస్కారములు చేసి, అత్యవసరముగా వ్రాసి వినవలయుమని నిన్ను పంపించెను.

వికోటిరాజు, తంజావూరుపైకి దండు సాగించనే సాగించివాడు. ఆయన ప్రయత్నం, పెద్దయెత్తున ఉన్నది. ఏమికారణమో, తంజావూరు పేరు చెప్పితే, ఆయన, మండిపడుతున్నాడు. ఈ రాత్రికే, ఆయన, నండుతో తంజావూరు చేరగలడు. ఈతరుణములో మీరు ఆయనయొడుట పడినయెడల, పెద్దమోసము జరుగగలదు. కావున, మీరు, ఈవేళకుమాత్రం తప్పి, తొలగిఉండండి. సింహద్వారం తెరిచిఉంచి, అందరినీ ఆయనకు కోటలోనికి స్వాగతం ఇచ్చేట్లు చూపించానీయండి. నిమ్మకొంపిమీద, నేను, వికోటి మనసు దిద్ది, సమాధానపరచి, మీకోట, మీ రాజ్యము, మీకు మరల విశేషమేసిట్లు చేయగలను. మీపాదము, మీ ఉపకారముతో బ్రదికినవాడను, గనుక, నా ముద్దికి తోచినట్లు, నా అడుర్దాకొలది, వ్రాసి వినవలయుమని వ్రాసెను.

ఇట్లు

నమ్మినబంటు

రాయసం వెంకన్న,

అయ్యంకేట.

పెట్టి : (అని చదివి, ధీయంతో వణిపోతూ) అమ్మయ్యా! ఇంకేముంది? కొంపమువిగింది! ఆ మరాటిదండువచ్చి పడనే పడింది.

దాది : (గుండెలు బాదుకొంటూ) అయ్యా! అయ్యా! ఎంతమోసం? ఎంతమోసం?

పెట్టి : నేను చెప్పితే, విన్నారు? ఆమాయల మరాటి వాళ్ళని సమ్యకవద్ద.

దాది : (నడకుతో) ఇప్పుడు ఏంచేద్దాం?

పెట్టి : ఏంచేద్దామా? ఇమకచేసిందే: ప్రాణాలుంటే, ఎక్కడైనా బలసాకు దివి బ్రదుకవచ్చు. లేదండి! లేదండి!

దాది : ఎటుపోదాం?

పెట్టి : ఎవేమిటి ? ముక్కుకు నూటిగా. ఈ రాజ్యమువద్దు. ఈ యుద్ధాలవద్దు. (విగ్గరగా) ఎవరక్కడ ?

చెంగ : పెట్టిగారూ!

పెట్టి : పెట్టి లేడు. పెట్టి లేడు. నీవు వట్టి పని పొపవెత్తు చెంగమలదానూ! ఏమీ ఎటుగవు, ఉండు. మా తిప్పలు మేము పడతాము.

చెంగ : అది గారు పెట్టిగారూ!

పెట్టి : నీకేమీ తెలియదు. అలా ఉండమంటే! మరాటివాళ్ళు చేతుల్లో పడి మాడిపోతానా? (మరల విగ్గరగా) ఎవరక్కడ ?

భటు : (పరుగున ప్రవేశించి) చిత్రిం. ఏమి తెలవు?

పెట్టి : కొక్కం, బంగారు నగలు, రత్నాలు, సందుల పెట్టుకొని, నువ్వులతో వేయిమంది జవాన్ని, మూడు పల్లకీలను, తెరలు వేసి, సౌధం వాకిట సిద్ధంగా ఉండు. పో త్వరగా పో.

భటు : (చిత్రిం. వెళ్లిపోతాడు.)

దాది : పెట్టిగారూ! మన మేటు పోవాలి?

పెట్టి : (ఆలోచించి) ఆ! ఆ! తిరుచినాపల్లె వెళ్తుగా.

దాది : అమ్మయ్యా! అది మనకు శ్రమస్థానం కదా?

పెట్టి : ఖరవాలేదు. తిరుచినాపల్లెను అనిఉన్న పోలియపట్టులో, ఆ ఊరి దొర, రంగప్ప మనీష రాయడు, నాకు మోములుపట్టుడు. అయిన అయ్యంలో మనం ఉండవచ్చును.

దాది : అది మనకు కేమిమే పంటారా?

పెట్టి : ఖరవాలేదు. జమకటి వ్యాపారంలో ఆరిసి నామా చాలా లావాదేవీలున్నవి. మన కేమీ మోసం జరగదు.

భటు : (ప్రవేశించి) సర్వము సిద్ధమైనది.

పెట్టి : సరే. నీవు త్వరగా పోయి, —కోట వాకిరి, రాజప్రాసాదంలో అన్ని వాకిళ్ళూ, తెలుచి ఉంచుకుని, పగలులో ఎవరూ కత్తి పట్టవద్దనీ, ఏకోటి రాజుకు ఘనంగా స్వాగతం ఇచ్చునీ, —రాజాజ్ఞగా మహామండ్రాలకు విన్నవించు.

భటు : చిత్రిం. (అని, చరచర వెళ్లిపోతాడు.)

మారాన మహిమలు కార్చిన చవ్వల్లూ, నేనా కలకలం వివదస్తవి.)

పెట్టి : (ఏమి వదవద వదవతూ) అవిగో, మహిమల చవ్వల్లు. మరాటివాళ్లు వచ్చి పడవే పడి వారు. లేవండి! త్వరగా లేవండి!

(చెంగమలదానును, దాదని, చేయి పట్టుకొని, త్వరగా కుర్చీలలోనుండి లేవరిస్తాడు.)

(ముగ్గురు ఒక్కపరుగున రాజసౌధం వెళ్లియై, పల్లకీలలో ఎక్కి వెళ్లిపోతాడు.)

(వేయిమంది జివ్వకులు వారిని అనుసరిస్తాడు.)

దృశ్యం-4

[స్థలం—తంజావూరు రాజవర్సారు మహాలు. సమయం—ఉదయం]

(మంగళవాద్యాలు, వగారా నౌబత్తుఖానా వగైరా, మ్రోగుతూ ఉంటవి. ఏకోటిరాజా సామంతు సచివారులతో కొలువుకు వస్తాడు. రాయసం వెంకన్న, భాను, వేషువాయి, సముద్రపాహాయి, ఆయన ప్రక్కనే శ్రోత్రిదుస్తులతో ముస్తాఫాయి, వస్తాడు. రాజోద్యోగులందఱు బర్రాబర్రులు చేస్తూ ఉంటారు.)

(పార్వ్యాన వేయిదీపాలు, పగలువర్షాలు, ముత్రాలులు, చంద్రవ్యోమలు, ప్రకాశిస్తూ ఉంటవి. కుభినూచికముగా కోటవాకిట సీరంగులు మ్రోగుతూ ఉంటవి.)

(వందిమాగధులు ఇలా పలుకుతారు)

వందిమాగధులు : శ్రీ శ్రీ శివావతర శ్రీ శివాజీ మహారాజ సహోదరం! మహారాష్ట్రావ్యయ పయః పారావార రాకాసుధాకరా! నిష్టల బాహు బల నిర్మితరాతిమండలా! నిజవైభవాజితా ఖండలా! సాంద్ర కరుణారస తరంగ తరంగిత నిజశౌర్యదయాంత రంగా! శ్రేణినా ద్విధంగా! జీర్ణ కర్ణాట రాజ్యపునః ప్రతిష్ఠాపన మహాదీక్షదమ్! తంజాపురరాజ్య లక్ష్మీ ద్విధా వ్యయంగ్రహమహోత్సాహ విలాసవిలసిత నిపుల నిజవయ! రాజాధిరాజశ్రీ ఏకోటిమహారాజుల సార్వభౌమా! జయ! విజయార్థక! విజయార్థక!

ఏకోటి : (సింహాసనమును సమీపించి, ఒక్క మాట అందజేసి కలయజూచి, అడిమడతాడు.)

మంత్రి సామంతులు అందఱు : (నిలు

చుండి ఉండి) రాజాధిరాజ రాజుల పీఠాశీమహారాజుల
గుల సావ్యభామా! జయ! విజయార్థక! విజయార్థక!

(అని పలికి, రాజా కరసంజ్ఞతో రమ రమ అనన
ములలో ఆసీనులౌతారు)

శ్రుతిహితులు : (ఒక్క స్వరముతో)
సావ్యరాజ్యం సైరాజ్యం మహారాజ్యమధిపత్యం,
పృథివీసముద్రపర్యంతాయా వసంతాయా ఏకరాజితి.
శివహంభవతి శతాయాః పురుషాః శతేంద్రియ
ఆయుష్యేంద్రియే ప్రతిత్ఫలి.

(అని ఆశీర్వాదములు పలుకుతారు)

(నృత్తగీత విసోదాదికములన్నీ పూర్తి అవుతవి)

విశోజ : ఈనాడు పర్యవసం. మీ అందరి
ఉత్సాహముమీద, మేమీ తంజాపుర రాజ్యమును
చేపట్టి, సర్వ ప్రచారంజకముగా పరిపాలన సాగించ
దలచుకొన్నాము. ఈనాటితో తంజాపురరాజ్యము
లోని చిక్కలన్నీ తీచిపోయవని.

కొలుపువారందఱు—జయ! విజయార్థక!

విశోజ : ఈ మానైభవమునకు కారణభూతు
లైన మీ అందఱిని నేను అభినందిస్తున్నాను. ఘన
పాత్రకముతో, నన్ను సింహాసనమునకు ఆహ్వానిం
చిన తంజాపురరాజాకార్యముల వారిని, మిక్కిలి
అభినందిస్తున్నాను.

మంత్రులు : మహారాజుల మహామగ్నహం.

విశోజ : ఆనాయాసముగా మా కిట్టి విజయ
మును సమకూర్చిన శ్రీరాయసం జెంకన్న నియోగి
గారికి, ముఖ్యముగా మా సంతోషమును తెలుపు
కొంటున్నాము.

చెంక : సర్వ సంస్థాపనమునకు కంకణము కట్టి
కొని అవతరించిన అపరశివావతారము శ్రీ శివాజీ
మహారాజుల సహోదరులు శ్రీ విశోజీ మహారాజులు
మారాజులు కావటం మా అద్భుతం.

విశో : చెంకన్నగారివంటి మహా మేధావులు,
ప్రజాగురందరులు, మాకు సహాయం కావటమే, మా
అద్భుతవిశేషం.

చెంక : శ్రీ శ్రీ విశోజీ మహారాజుల నిండు
కొలుపుతో, ఈనాడు, ఈ ఇందిరా మందిరము,

సామ్రాజ్య ఇందిరామందిరముగా ప్రకాశించుతున్నది.

విశో : నేటినుండి తంజాపురరాజ్యము, మా
మహారాష్ట్ర పరిపాలనము క్రిందికి వచ్చినది. అయి
నప్పటికీ, ఇది మేము ఆపహరించవలెనని కానీ,
కావలెనని కోరుకొన్నదికానీ, కాదు. కాబట్టి, రావ
కార్యములలో, మునుపు ఉన్నవారి నే, ఆయా పద
వులలో, అట్లే ఉండ నియోగించుకున్నాము.

కొలుపువారందఱు—మహారాజుల మహామగ్న
హమనకు కృతజ్ఞులము.

విశో : రమ రమ ఆచారములలో, మాన మర్యా
దలలో, మేమెన్నడు ఎట్టి అభ్యంతరము కలిగించ
బోమని, తంజాపురు ప్రజలకు, మేము, ప్రతిజ్ఞ
పూర్వకముగా అభయమిచ్చుచున్నాము. ఎవరి అగ్ర
హారములకును, అగ్రహస్తులకును, జీవానాయకుల
కును అడ్డురాదు.

కొలుపు వారందఱు—మహారాజులకు జయ
మగుగాక!

విశో : పూర్వపురాణాల వరదములలో వచ్చి
మేముకూడ తెలుసుభాషను, తెలుగుకవులనుబోషించి,
వారిచే శ్రోతప్రబంధములను నిర్మించింపగలము.
పూర్వ ప్రబంధములను, అడగించి, ప్రకటనలోనికి
తీసికొనిరాగలము. మా రాజ్యముకదా అని, మా మహా
రాష్ట్రభాషను తంజాపుర ప్రజలపై దుద్దము.

కొలుపు వారందఱు : సర్వప్రభువులకు జయ
మగుగాక!

విశో : తెలుచి ఉండవలె, మనస్వగత పూర్వ
కముగా, మాకు అఖండ విజయమును సమకూర్చిన
తంజాపురు కోటవాసిరీకి, మా సంతోష చిహ్న
ముగా, “సరే దర్వాజా” అని సార్థకముగా నాను
కరణము చేయుచున్నాము. ఈనాటినుండి అది అట్లు
వ్యవహరింపబడును గాక!

సభలో : (హర్షధ్వానాలు)

విశో : రమ రాజా చెంకములగారు బాల్యజైవ
కారణమున, ఆయనను లెక్కచేయక, కామకలా,
కరదలు, మానివేసి, తల యొగకట్టిన చుట్టుపట్ల సీమల
లోని సేన్యాధిప సేందఱసీని, నయ భయములమీద
వశపరచుకొని, పాలెగాండ్లను శ్రోత్రీకపుష్పలోనికి
గొనివచ్చి, సీమ అంతా స్వధతకు తీసికొనివచ్చుటకు

నడుగులైన వారిని నియమించి, ఆ పనులు రెండు మాడు కోళ్లలో పూర్తిచేయవలసినదిగా మంత్రులకు ఆజ్ఞాపిస్తున్నాను.

మంత్రులు : మహారాజుల ఆజ్ఞ.

ఏకో : ముఖ్యముగా మీ అందఱు సమగ్రమున మే మిప్పు డొకటి చేయవలసిఉన్నది.

సభికులు అందఱు : (అది యేమా అని ఆతుర తో ఏకోజీ ముఖంఠంక చూస్తూఉంటారు.)

ఏకో : మా ఈ వైధవమున కంతటికి ముఖ్య కారకులు ఎవరో మీకు తెలిసియే ఉంటుంది.

శేషు : అవును. రాయసం వెంకన్న నియోగి గారు.

ఏకో : ఆయన మాకు చేసిన సహాయం, మఱుక రానిది. ఆయనకు మేమెంతో ఋణపడియున్నాము.

భాను : నిజంగా.

వెంక : మహారాజుల ఆమగ్రహం.

ఏకో : ఏమి బహుకరించి, వారి ఋణం తీర్చుకోగలరే, మాకు తోచుబడి కావటంలేదు.

వెంక : మహారాజుల ఆమగ్రహం చాలు.

(సభలంతా ఊగంపేళ్లు విక్రమించి ఉంటుంది.)

శేషు : వెంగమలదాసు రాచరికంలోని దళ కర్త ప్రధాని కోమటిరెడ్డి, పరాధీ అయినాడుగదా?

భాను : భలే పోహ. వెంకన్న గారిని ఆ హోదాలో ఉంచటం, మాకు చాలా ఖరీదుగా ఉంటుంది.

ఏకో : అందుకు వెంకన్న గారు అంగీకరిస్తారా?

వెంక : మహారాజుల ఆజ్ఞాపాలనమే నావిధి.

ఏకో : (కొంచెం ఆగి) అందుకు వెంకన్న గారు సమ్మతించినా, ఈ పోటి స్వల్పఉత్కృష్టం వారికి ఇవ్వటానికి, నా మనస్సు పెప్పటలేదు. (కొంచెం ఆలోచించి) వెంకన్న గారు, ఆ సమాన ప్రజాధురీణులు. వారి ఆలోచనలు, యత్నాలు, అర్థం చేసి కోగలవారు ఎవ్వరూ లేరు. ఎంతటి ఆపాధ్యమైన పనినైనా, ఆయనయంగంధర వ్రజతో, ఇతరులు వొచ్చకుండా, సాధించగలడు.

భాను : నిజం నిజం.

ఏకో : ఈ వెంకన్న గారు, ముందు వెంగమల దాసును వెంట తీసికొని పాచ్చాదగ్గరకువచ్చి, మా ముమ్మకు మీద ఎదిరిన జయించి, ఆరేనికి పట్టంకట్టించి వాడు. తిరిగి యిప్పుడు తనకు, వెంగమలదాసుకు, సరిపడకపోవుటచేత, తంజావూరునుండి లేచివచ్చి, ముమ్మలను ఎనికొలిసి, చండు వెదిరించి,కుయ్య రైతో, వెంగమలదాసు పట్నం విడిచి పాటి పోయేటట్లు చేసివాడు. పాపం! ఆ అమానుకపు చాలరాజా, ఆ పిరికి కోమటిరెడ్డికి, ఆ ముసలివాడికి, వక్రమై, దూరా లోచనలేక, ఇంత దుర్గతిపాలెవాడు!

సభికులు : (నివ్వెంత, విహదంతో, తారు మరపుకొంటారు.)

వెంక : (అదనునందెతో కళ్ళవర పోతూ ఉంటాడు.)

ఏకో : ఈ వెంకన్న గారు పామామ్యకు కాదు. బహు కుయ్యక్రిపరుడు. ఇతడు నిలబడిన తోట, ఉన్న గడ్డిమాడిపోయి, ఇక మళ్ళీ మొలకెత్తిను. సంచు దొరికిందో, ఇక ఆయన మనలను తోలుబొమ్మలవలె అడిస్తాడు. అతడు చెప్పివచ్చు నువం పడుచుకోవాలి. లేదా, తంజావూరువారిగలే, మనకు పట్టుకుంది. కనుక, ఆయన విషయంలో, అతి జాగ్రత్తగా ఉండవలెనుగాని, ఏముంచి ఉండరాదు.

శేషు—నిజం నిజం. వెంటనే, ఆయనపై తగిన చర్య తీసికోవాలి.

ఏకో : ఒక్కక్షణమైనా, ఆయనను స్వతంత్రునిగా ఉండనిరాదు. ఎంతైనా, ఏమైనా, చేయగలడు.

వెంక : (భయపంద్రమాటతో) మహారాజా! మహారాజా!

ఏకో : వెంకన్న గారూ! ఇంకా మీ నక్క విషయాలు, ఈ ఏకోజీమందు సాగవు... (భానును, శేషువాయిదీరుచి) వెంకన్న గారిని వెంటనేపట్టి, యావజ్జీవం కారాగారంలో...

సభికులు అందఱు—(భయోద్వేగాలతో ఉరికి పడి, విప్పిన కళ్ళతో, ఏకోజీవంక చూస్తూ ఉంటారు.)

శేషు, భావ : (తమ మర్మలతోనుండి లేచి బంకన్న గారిపై పువ్వు చూపాడు.)

బంక : (అసలుతో) మహారాజా! మహారాజా!

ఏకో : ఆ! తమిందాడు. భావ! అలా కాదు. ఆయనను పట్టి, వికారిని చేసి, మన తంజా పూరునీను నాటించి, తిరుచినాపల్లె చాలిమేరకు తిరి మిచేయండి. తిరుచినాపల్లెవారికి, తంజాపూరువారికి, తీరుచి పక్షము తెచ్చి పెట్టి, బంకన్న గారు, ఆ రెండు రాజ్యాలవారిని నేటిదినము నిద్రపోనీయకుండా చేసి నాడు. ఆయన అతి తెలివీ, ఆత్యాకు, కుట్రలకు, మాయలకు, తిరివ ప్రతిఫలమును, తిరుచినాపల్లెవారే కలిగించుతారు.

బంక : (అసలుతో వచ్చిపోతూ) మహారాజా! మహారాజా!

ఏకో : ఇంక నీ ముఖం నాకు కనపడరాదు, నీ మాట నాకు విపవడరాదు. శేషవాణ్! భావ! ఆ! పట్టి బంధించండి.

భావ, శేషు : (బంకన్న గారిని పట్టి బంధించి, తీసికొనిపోతారు.)

ఏకో : (నింహానమునుండి లేస్తాడు.)

కొలుపు వారందఱు : (రీఏకోత మహారాజులం గారికి జయమును గా! మహారాష్ట్ర సామ్రాజ్యము వర్ధిల్లును గాక!

ఏకో : (కొలుపు విడిచి, సాధంలాకి వెళ్ళి పోతాడు.)

కొలుపు వారందఱు : (తమ తమ స్థానాలకు వెళ్ళిపోతారు.)

(తెర)

కొండవాగు

శ్రీ సూర:పూడి దాస్కరరావు

కొండవాగు కొన్నాల్లై పువ్వునా

గుండెలోన గలగల ముందీ!

నిండి వెండి చుక్కల గమితో నీ

రెండలోన రథ రథ ముందీ!

మొగ్గ కడుపులో తేనెలూరులే

ప్రాద్దువోలె మన బ్రతుకులలో

ఇరువదేండ్ల నూనూగు జవ్వనము

పరువ మొనగు తీయని కాలం!

సన్న సన్న పాటల మధు ధారలు

జాలువారు ఆ గడియలలో

కొండవాగు కవిగీతికలా నా

గుండెలోన గలగల ముందీ!

నిండి వెండి చుక్కల గమితో నీ

రెండలోన రథ రథ ముందీ!

కాని నీటి వేసగి యెడారిలో—

నిలువలేక, పెనుకడలి నీరముల

కలియలేక, అర్ధాయుష్కుని వలె—

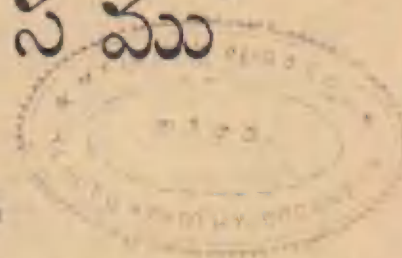
కొండవాగు జీవన విహీనమై

యెండి యిసుకపూర దాగినదీ!

‘దేశీయ శి - ప్రవాసము’

శ్రీ పొట్లపల్లి సీతారామావు

పాశ్చాత్య వాస్యమున కొవ్వములు కథా ప్రధానములు. మన కొవ్వములకు రసము ప్రధానము. *Unity of Action - Unity of Time - Unity of Place* - వీనికున్నంత స్థానము *Sentiment* పకు వారిలో లేదు. అందుచే *Romanticism* అననది వచ్చి *Sentiment* ను కొంతవఱకు పొందినది. షేక్స్పిర్, మర్క్యెట్ మొదలైనవారందఱు నా మార్గమున వారితేరినవారు. మన వాస్యములు పుట్టుకతోడనే రసప్రధానముగా నున్నది. అందుచే *Sentiment* కొంత దీనికేలేదు. ఒక రామాంశభవ పలువురు కొవ్వములుగా మలచుకొనుట కిదియే హేతువు. ఆ కథలో రసమును పొందించుటకున్నంత యాస్కారము వేటొక కథలో లేదు. అట్లుగాక కథాప్రధానముగా మన వాస్యములు పుట్టియున్నచో పంపిణు నన్ని రామాయణములు వ్రాయవారే కారు.

ములు వ్రాయునపుడు మనసులో నున్నది. అక్కడ యూర్వశి కాపకముచేత లలియినది. ఆ లలి విక్రముని స్వర్గచేత మరల యూర్వశిగా మారును. అందుచే కవి తనము, కోకిలు మొదలైన ప్రకృతి వాలముచే లలారూపమున నున్న యూర్వశి కనుగుణ ముగ నుద్దీపింపజేసివాడు. ఇక్కడ అంత ప్రయోజనముకొరకు వాచకపోయినను లోకసామాన్య మయిన దియత్కార మున్నది. దోర్వశి—ప్రవాస ములలోని యితీవృత్తిపంథియు వాయుకుమ వాయుక కొరకు పడు విరహమయమే. అలంకారశాస్త్రము లన్నియు నీ పద్ధతులే స్రుష్టులైనవి. శృంగార రసమున కిది ప్రాణములవి చెప్పవచ్చును. ఈ కొవ్వములందలి భావము లన్నియు మాధుర్యగూఢ ముచే కొవ్వమున ద్యోతకపానముననున్నవి. శృంగార భావముల నీ మాధుర్య గూఢమే కర్మముజేయగలదు. భావముకంటె సుగమే యిందు ప్రస్ఫుటమగు చుండును.

“వింగినివల మెట్లుగా, నీలి మొయలు జలుగు విరుపులుగా, పులసులుగ, నలరులుగ, నలలుగా, కలలుగాగ, పొగయిజోని”

ఇందు భావముకంటె పదముల విరుపులే రమణీయములు. ఇదంతయు మాధుర్యగూఢములోని మాహాత్మ్యము. కృష్ణశాస్త్రీ కవిత్యమంతయు మాధుర్య గూఢమయమే హాయిహాయి అనుపించును. భాషలో నున్న కృణిత్యమును పాక్షికానీయవి యీ సుగమి కవిత్యమునకు ప్రాణమగుచున్నది. ఈ కవి కవితా శక్తి కలవాడని నిరూపించుట కీ సుగమ చాలును. కవితాశక్తిగల కవులందఱకు పద్యము పదక పొగములే ప్రధానములు. ఇట్టి సుగప్రధానమయిన రచనను కొందఱ తాలంకారికు నీసదించిరి. తేమేంద్రుడు—

“అలంకార స్వలంకారానంతా వికరణాపదా ద్విత్వికరసదీప్తి స్థిరం కొవ్వస్యతీవితమే.”

అన్నాడు. అందఱు రసమార్గము నొప్పుకున్న వారే. ద్వైచిత్యమిని, రసమిని, భవనియనిన నొక్కటియని నిష్కర్ష.

ఈ కవి కొన్ని మధురమైన కల్పనలుచేయును.

నీ, రచనాల్లభమంది పాశ్చాత్య సంస్కృతి మన జేతమును ముంచితి నినది. దానివలన మనకు లాభములు జరిగినవి. కాని పన్నము లెక్కువగా జరిగినవి. అది మన భాషకు పుష్టినిచ్చిన దానికంటె సహజత్వమును వాణివముజేసిన భాగ మెక్కువ. తద్వారా కొవిరులైన మన జేతములు గొప్ప యధికారములు సంపాదించి భాషాసహజత్వము మాచముట్టుగ పెల్లగించిరి. సహజమైన భాషకు మారుగ కృత్రిమమైన భాష బయలుదేరినది. ఆ వాస్యమును దదివిన పెద్దలు జేతయకవిత్యమును సంస్కరింపవలె నను కొనిరి. ఆ ప్రభావము తెలుగుజేతమువీడ మాచ పోకెనది. షేక్స్పిర్, టెల్లర్, షర్ట్లెస్లర్ ప్రభావము లన్నియు మన భాషలో ప్రతిబింబింపసాగినవి. ఇటాలియన్ కవి ‘డాఫ్’ మధురములైన భావములు గూర్చు నేర్పరి. ఆ కవితే *Inspire* అయిన కవులిద్దఱున్నారు. ఒకాయన బవరరాజు అప్పారావు, రెండవయాయన దేవులపల్లి కృష్ణశాస్త్రీ. ఈ రెండవయాయన ప్రభుత్వము పలువురులో ప్రతిఫలగింప కవి. *మొదటియాయన మధురమైన భాష కవి. రెండవయాయన మధురమైన భాష కవి.* ఈయన వ్రాసిన ఖండకొవ్వములు — దోర్వశి— ప్రవాసము—అనునవి విమర్శనీయములు.

కాళిదాసుని విక్రమార్వణి నాటకములోని చరుద్ధాంకము కవిత ధారామాత్రముగనైన నీ కొవ్వ

ఆ కల్పన సంప్రదాయసిద్ధము, సుప్రసిద్ధ పాంశేతి తము గావత్తును ముగురమనియే చెప్పవలెను.

“కావ్యాయిలు పెదవుల భండభండములుగ

జదికిపోయిన కామదీ మృదులకలిక”

ఈ భావచ్ఛాయను పూర్వకపు లెవ్వరూ వాడలేదు. ఇది ఆంగ్లమును చదువుకొని జీర్ణించుకొనిన కవి ప్రతిభాసంధనమే. ఇట్లే మాగుర్యమును శ్లోక్రము జేయు కల్పన లనేకము లున్నవి.

చెలియ వరులు నీలమేఘనిశ్వాసముల ప్లున్న వలు. ఈ యువములోని పలుకుబడి ప్రతిభ గలవారి యందే గీతమిందును. ఇట్టి పలుకుబడులు భావము నకు పరమ వ్యంజకములుగ నుండును. లోకములో జనుత్కారము—ఉత్తరచిత్రము నాశ్రయించిన పలుకుబడికంటె వ్యంజనశక్తి నాశ్రయించుకొని తొణిగిన పలుకుబడి గొప్పది. ఈ పలుకుబడి ఈ కవికి వరుగుట ఆశ్చర్యముగ నున్నది.

“చల్లగా జారిజారిగా కాలతమధురముగ నుడుః కాలకామది సాగసుచైతని” “నీవరాభిక్రాంత కుటిల పుత్రిములలో నీరుల నువననలో వినిపించును” ఇవి మధురాతి మధురములు. “వాటి యనువన కన్నీటి పాట నేనె యెచ్చినది” “గృహ నేరే వాతాయన ములు” ఇట్టి తీయని కల్పనలు కొన్ని యాయన కవి త్వములో ప్రాణమున కంటుకొనియున్నవి. మహాకవి రసము నంగిగా విశ్లేషించి దానిని సునిశ్చయముగా పరామర్శించుచు నిట్టి మధురములైన కల్పనలు గల పలుకుబడులచే కావ్యము నాకాశమున కెత్తును. ఈ కవి దీనియందు జూపిన శ్రద్ధ, దానియందు జూప లేదు.

“మొగిలు లల్లతల్లపనై భరంబులైన నిట్టూర్పు నొంతరలయినవి” “బ్రతుకొక్కటి యెడునైన గారి... నుప్రపత్రాళి నొదిగి పొంచిమామయ చలియించి పోయినాడు” ఇట్టి చిత్రనిర్మాణశక్తి యంతోలే మాత్రమైన కవిలో నుండవు. ఈ కవికవిత్వమే యంతికు మించి లేదు. శబ్దాలంకారములు, శ్లేషలు కవి వాడిన బ్రగుపించదు. కొన్ని అంత్యనుప్రాసలు వాడినా తేమా కొని యంతికంటె నెక్కువ దిగింపులు లేవు. శ్లేష చతుర్మూర్త మొకచో కనపించుచున్నది. “నా ఆమృతగళరవంబున కవుడె పక్షములు చెలియ” గళరవ మనగా పావురాయి. ఇక్కడ తన వ్యవస్థను పావురాయిలో గలిపి శ్లేషించినాడు. ఆ శ్లేష కూడ మెత్తిగా నున్నది.

మనభాషలోని యలంకారము లన్నియు పలుకు బడులే. భావము సొక్కొక్క పద్ధతిలో చెప్పట కొక్కొక్క యలంకారము వుట్టినది. మరల

నా యలంకారము సొక ప్రయోజనముకొఱకే వాడుట మన సంప్రదాయము. భావమునో—రస మునో—కనీస మే వస్తువునో యుద్ధిపింపజేయని యలంకారమే మన కవులు వాడలేదు. రావణుడు రంభను మాదుటతోపేసి ఇట్లు భావించినాడు.

“మించి దృష్టికి మిలుమిల్లు గొల్పెడి నది

తెలియ గాదుమెఱుంగు తీగయేమో

కాన్పెఱుంగున కిట్టి కళకలదే యిది

సోగవైత చెన్నెల సోగయేమో

చెన్నెలసోగకే చిన్నెలున్నవే? యిది

మరునిరాచిల్ల సాంబ్రాణియేమో

చిలక సాంబ్రాణికే తెలువంపు నవలందు

నా? యిది కలికిరాయంచ యేమో

కలికి రాయంచ కే సోయగంబు కలచ

యెన్నె గలదిది జూకునానొమ్మయేమో

జూకునానొమ్మ కే విలాసములు గలవే

మెచ్చినను నచ్చరజలంది మిన్నయేమో.”

ఇందులోగల సందేహాలంకారము వస్తువు నెంతైన దీ పైలోనికి చెప్పుచున్నది. ఇది కంకంటి పాపరాజు గారి ఉత్తర రామాయణము లోనిది. ఆంగ్లభాషలో Similie, Metaphor ల వంటివే కొన్ని మాత్రమే పలుకుబడులున్నవి. ఇందులో వారి నవీన కవు లందఱు Metaphoric Expressions యెక్కువగా వాడుదురు. అది వారు సామాన్యముగ వాడు Expression. అసలు ప్రతిభయించుటలేగాని మన భాషలో Expression చేయుట కనేక మార్గము లున్నవి. పై పద్యములో మెడికయనిగాని తీగవంటి శరీరమనిగాని రావణునిచే కవి యనుపించినచో నింత రమ్యముగా నుండదు. ఇందు రావణుని వాంఛన వధికత్వము స్ఫురించినంతగా మెడికయెన్నచో స్ఫురింపదు. అందుచే పాత్ర—రసము—మానసిక పరివర్తన మొదలైనవాని నాశ్రయించుకొని యలంకారము వాడుచుండును. Sentiment ను Raise చేయుట కా భాషలో Metaphor వారికి యొరవడి యైనది. దానిని తీసికొని కృష్ణకావ్య తన కావ్య సుంతయు గ్రుక్క బ్రెప్పికొనకుండి గ్రుక్కినాడు. ఆ రూపకము కృత్రిమముగా నుండును. దానివలన నే చతుర్మూర్తము జరుగును. ఎక్కడికక్కడ విక్ర Image ఏర్పడుట కుపయోగించును. భావము నుద్దీ ప్తికి దీసికొని రాకపోగా దానిలోని యచ్చత్వమును తెడగొట్టును.

Mysticism అను కవిత్వపుచ్ఛాయ ఈకవి మన స్సులో నున్నది. అది యీ రూపకమునకు దోహద మిచ్చినది. ఆ కవు లందఱు రూపకములో రూపక.

మూల బోనినీ తమ కావ్యములు దీర్చికొనిరి. ఆ పద్ధతిగా తన కావ్యము నిర్మించవలెనని ఈ కవి యాచా. అందుచే కవిత్వమంతయు విరమముకాదు. అన్వయ క్లిష్టత యచేత సందర్భములలో గోచరించుచుండును. ప్రవాసములోని ఈ క్రింది పాదములు జూడును—

“అంత మేలేని నా యాత్రాపథాన నా
పదచిహ్నములు వోలె పడియున్న వెన్నెన్నో
అడుగుజాడలు మడియార్చి హృదయమ్యులో
నిశాకదుభ్రులో తారలై నిశ్చల
వాటిలో చిరుపాటలై!”

సాగిపోవుభావన ఈ రూపకములతో నెంత క్లిష్టమగుచున్నది? “గర్భకుహరమ్యు విదలించు
కారుచిహ్న కైదుపుమంట మూలుగు—” ఈ
రూపక మే ప్రయోజనముకొరకు వాడబడినది? ఎఱుఁపుమంట మూలినదన్న పదములోని ప్రతిబింబమే
కాని గర్భకుహరమను విదలించు కార్మియ్యయొక్క
భయంకరత్వమున రెంతవలకు దోహదము చేసినది?

“ఏ నొక వియోగకాలిన హృదయరాగ
వేదనారేఖ, నాకలివేస, నామె
యంచుకేసలయ చందలందలముల
విడిచి యగుంత విశ్వాస బడితివాడు.”

తన్ను వియోగగిరిక గూడించుకొన్న
కొంతవలకు నయమే. అంచుకేసలయను లాకలివే
వేసుచున్నవని వేటొకరూపకము చేసినాడు. దీని
వలన పద్య ముక్తిరీతి క్లిష్టరీతిగా గజవితిగా చేరి
పోవుచున్నది. ఈయన కవిత్వము చదువుచున్నంత
వలకు నెక్కడి కక్కడికి చిత్రము లేర్పడును. కాని
యసలు భావమేమా యర్థముకాదు. పూర్వకవులలో
భావమచ్చముగా పోగిపోయెడిది. వా రెంతవలకు
భావమును సాగదీయును చితుత్కరములు నేయు
దురు కాని భావమునాది వట్టిపదములతో సాను
చేయదు.

ఈ గ్రంథములో ప్రతీక లేకపోవుటచే మరింత
భాషకరముగ నున్నది. విడివిడి భావములు చెప్పన
వుడు ముందు ప్రతీకలువ్రాయట మన కవుల యాచా
రము. గ్రంథమంతటి జదివిన రిథువారి నేదో చచ్చి
పెడిచేయంగల విన్నపములుగా నొక భావము నూహిం
చుకొనుటయే గాని యెక్కడికక్కడ వివిక్తముగా
భావము తెలియదు. ఆ చిహ్న తీర్వణకంటె ప్రవా
సములో నెక్కువ.

“ఏను తొలరిచే గూడేనిలేని పులుగు
రాయడ, వహించినాడ వా ప్రమథురాల

నాట నవయవి దెక్క యుయ్యలకొనల
తెరువెలేని, తీరమేలేని దివ్యసీమ!
అంత నే నూరిపోతి సంధ్యామనోజ్ఞ
చిత్ర సింఘారలేఖగా; చేయిదెయ్యగ
మెయిమెయిగ, హాయిహాయిగా మెలగినాను
వైదివన్నియతో నీలినదతోడ!”

ఈ పద్యము హాయిహాయిగ నున్నది. కాని
విస్తృతమయిన భావము దెప్పట కష్టము.

“కంట నురిసిన కార్మియ్యమంట యేళ్ళ
కారి మళ్లెయై నడించె వాంఛాలవాడ.”

ఈ రూపకము లెంత ప్రయోజనరహితములో
జూడును. అది క్రొత్తదన మనుకొని ధ్రువించి
యూరకే యలంకారము వాడును. ఆ వ్యామోహము
లేనిచో పరమ మధురమైన కవిత్వము ప్రవహించె
డిది. ఈ క్రింది పాదములు జూడును:

“ఉభయ సంధ్యాంధలముల నెదో వెలుగు
కలుగ కలవరబొవు ఘాతంబువోలె.”

ఘాత ముదయ సంధ్యాకాంతిని జూచి కలవర
పోవచ్చును. కాని సాయంసంధ్యాకాంతిని జూచి
కలవరబొదు.

ఎంత చూచినను కవి విరహముచే కృతీర్థు
కుడై ప్రకృతిలోని కొన్ని వస్తువులను దీసికొని వాని
సామ్యమును తనకు కల్పించుకొని విలపించుటయే ఈ
రెండు కావ్యములలోని కథాంశము. ప్రేయసీ విర
హిత జీవితము వర్ణననుకొని యీ కవి మూర్ఖ ప్రళ
యోహృదాతప్థలు కూడ వర్ణించినాడు.

“నా మరణతయ్య పరమకొన్నాను నేనె.”

“ఇదియే నా చితిపేర్చితి”

వివిక్త ప్రాణములు తరుగుకొనిపోవును. తాను
భావించిన క్రొత్తదనము జోస్యనంతవలకు నీ ఘట్టము
పరమ రమణీయముగా హృదయద్బందనము చేయును.
ఆ కవి భాషలో మనము లీనమైపోదుము. అలంకార
ములు పొడుగుట మొదలు పెట్టివాడో మనలో గలిగిన
యా కొంచెము స్పందినము జూరిపోవును. ఈ కవి
సహజముగా మధురమైన కవిత్వము వ్రాయగలవాడు.
కాని తాను కొన్ని మార్గములు మనసులో నుంచుకొని
కొంత కవిత్వమును కృత్రికము చేసినాడు. ఇవన్నియు
ప్రసిద్ధమైన సాంప్రదాయమున చేసినవి. కాకపో
వచ్చును. అచ్చముగానైనను వ్రాసినాడుకాదు. అట్లు
వ్రాసినచో నీ కవి కవిత్వము కొలికే పూజవంటి
దైయించును.

ఇక నీకవి వాడినభాష పరమ కృత్రికము. అసలు
జారిలడిగమంతయు భాషలోనుండును. ఆచారములు

సంప్రదాయములు భాషాసముపాధములు. ఏబాటి భాష జూచినను ఆ భాషలో సంప్రదాయములు లక్షణములు కన్నులకు గట్టినట్లునుపించును. కవి మొదటి యాదుకొనవలసినది భాషాపాటకము. భాషా పాటకమునగా శబ్దప్రపంచము తెలిసికొనుటయేకాదు. ఏ శబ్దముచేత బాటిలక్షణము వ్యక్తమగునో ఆ శబ్దమును బట్టుకొని యాయా భావముల కద్యుగట్టినట్లు సరిపుచ్చుటలేదు. ప్రసిద్ధికవులను జనువులు యనగా వారు వాడిన శబ్దముల కర్తము తెలిసికొనుట మాత్రమే కాదు. శబ్దార్థము తెలిసినను నా శబ్దము సుచిత్రమైన తోట వాడలేదు. ఏ భావమును తెప్పట కే శబ్ద మే విభక్త్యంతముగ వాడబడినది యని యూహించి యాచినగాని యా పెలకుపలు తెలియవు. శబ్దమున కర్తము తెలిసికొనుటకంటే శక్తిని తెలిసికొనుటకు సహ్యపరమును ప్రయత్నించుక. కవిత్వమంతయు వా శక్తిమీదనే యున్నది. శబ్దమును ప్రాణములలో కన్నులు పెట్టుకొని పాడుగలగెను. పింగి సూరన

“పానగ ముత్రైపుసరూర్ పోహళించినవల
తెనులోన దొరయు శబ్దములు నూర్చి.”

అని యుల్లేఖించినాడు. ఎంత జాగ్రత్తగా శబ్దముల నేరే గూర్చుకలెనో యందు సూచితమైనది. ఇందులోనే యొక చిహ్నార్థమున్నది. ముత్యముల పోరములు స్రుచ్చునపుడు పల్లవి బట్టపై ముత్యములు పోసి నూర్చుగురు. పోరము రాను రాను క్రమక్రమముగ ప్రవాహిక భాగమును గవ్వ భాగము పై పునకు మ్మలముగా చేలును. ముత్యమునకు ముత్యమునకు గలిగిన యా సూక్ష్మభేదమును గ్రహించి నూర్చుకలెను. ఏ ముత్యము తిరువారి నే ముత్యమొకచో భేదముతో తులనానునోయన్న సునిశిత సూక్ష్మ పరిశీలనాదక్షత యే కొందఱకో యందును. ఇట్లు స్రుచ్చుటకే పోహళించుట యని పేరు. పోహళింపు శబ్దము నీ సందర్భమునందే వాడవలెను. చర్మములు మొదలైన పెద్దపెద్దమణులవారము స్రుచ్చునపుడు పోహళించుశబ్దమును వాడిన కవికి శబ్దచిత్రియ తెలియదన్నమాట. కృష్ణకాష్ట్రవాడిన యే శబ్దము శక్తిమంతమైనదికాదు. కొన్నికొన్ని శబ్దములు భావముతో గలియక Vague గా నుండును.

“ఇచ్చెడు వద్రవా నీ కొర
కెదురు చూచు నీవియోగి
యెడల మంచుజగులు కురియును
మాపేమో, తేపెటకో
వదిలి చనునో, నిదురయనునో!”

పదములు భావముతో గలియక పోడిపోడిగా పలిపొవుచున్నవి.

భాషాపరంపరలో మూడుపద్ధతులు ముఖ్యముగా కనిపించుచున్నవి. ఆచారములు—సంప్రదాయములు మొదలైనవానిని దీక్షికొనివచ్చి భాషనుద్దీపింపజేయుట. ఈ మార్గము మహాకవులందఱలో మన్నది.

“అయమా గృహీతకమనీయ కంకణస్తవ మార్తి
మానివ మహాత్మకా కరః”

అన్నాడు భవభూతి. చిత్రపటదర్శనముతో సీతావివాహము జ్ఞప్తికి వచ్చి యిట్లు చెప్పినాడు. గాతాలలోనివివేక కరమును పట్టుకొనుట వివాహకోభ సంతయే వ్యక్తముజేయుచున్నది. అంతోయింతో యీ మార్గము తిప్పవలెనే మన బ్రార్థకవిత్వమే లేదు. మహాకవులలో నీది యొక్కొకగా కనిపించును. ఇక రెండవది రసమార్గము ఆ చేయి పుర్రుతగిలినది—పులకలు వచ్చినవి యని చెప్పట. భవభూతి

“రవప్పర్యేప్పర్య ముహూ పరిమూఢేంద్రియగణో
వికారశ్చైవ్రవిధం భ్రమయతి పశుస్థిలయతివ.”

అన్నాడు. సీత పుర్రుతగిలిన కొలదిగా రాముని పరిమూఢములైన యింద్రియగుణములు వికారము పొందుచున్నవట. ఇక కాళిదాసులో నీ మార్గములు లెక్కలేనన్ని యున్నవి. ఇక మూడవది. ఆమె పుర్రుతగిలినది—కళాకేసులో నున్నావని చెప్పట. ఇది Lyric మార్గము. హేతువునకు ఫలితమునకు మధ్య మన్న వికార మిందు తెలియదు. ఏ గుణమో—ని యలంకారమో—కెప్పుకొని యీ రచన పానును. కృష్ణకాష్ట్ర కవిత్వములో వాత్సల్యప్రాయమైన భాగ మొకాడవ మార్గము. పై రెండు మార్గములు చాల స్వల్పముగ నున్నవి.

‘మధున మధిక మకుట మాణిక్యరాజీ’ యని యార్యశిని సంబోధించుటలో కొంచెముగా మొదటి మార్గము గోచరించుచున్నది. ఆ మార్గములు కనిపించినంతమేర ఈ కవిత్వము రమణీయముగ నే యున్నది. కాని ఆ మార్గములేని భాగ మే యొక్కొక. ఆ మాడవ మార్గము ప్రసిద్ధప్రస్తాన. వ్యతిరేకమయినది. దాని నీ కవి యవలంబించినాడు. ఈ భాష యనువాదమునకు సులభమగు నేకాని భాషయొక్క చేతను ప్రకటించదు.

ఈయన భాష యొక పరిమితిని చుట్టి పెట్టుకొని రిరుగుచుండును. అది చాటి కొంచెమైనను జరుగదు. హృదయమునుండి వచ్చు బాధ మలగి భాషను పోసి కొని బయటకు వచ్చినట్లునుపించదు. కొన్ని మధురములైన శబ్దములు భావమును బలవంతముగా లాగుచున్నట్లు కనిపించును. దీనికి వేరే యువాచారణ లవసరము లేదు. ఈయన కవిత్వములో దేవతైన సువాహరింపవచ్చును. ఏ భాషమైనను—ఒక్కటే పోత—ఒక్కటే నిర్వహణ. ఆమె స్వప్నాలు కనును,—

జలదాలు, మాపాలు, — ఇట్లు ము వర్షము లోపించిన బహువచనము లనేకము జేయును. ఇవిన్నియు మాధుర్యమును పోషించుటకు కవి చేయు ప్రయత్నములు.

కవిత్వములో నాత్మశ్రేయ కవిత్వ మనియు, పరాశ్రేయ కవిత్వ మనియు రెండు భేదము లిట్టివల కలసివి. ఇవి Subjective Poetry, Objective Poetry అనువానికి ననువాదములు. ఈ విభేదము రసాశ్రయమైన మన కవిత్వములో లేదు. రసమున కంతకు ప్రభువపరిగణనీయములు విభావములు. కావున వీని విషయమైన మన పూర్వులు శ్రద్ధవహించిరి. నాయక నాయికాది భేదములు దీనిని దృష్టిలో నుంచితానియే వెలసినవి. అదిగాక అత్మశ్రేయ కవిత్వములో నాయకుడు కవి యగుటచేత రిగి పంథ విభావపుష్టి యేర్పడక రసము స్ఫురింపదు. రసము స్ఫురింపవలెనన్న విభావానుభవాదుల పుష్టియంపెలెను. అందుకే అభినవ నుత్తుగు లోచనములో రసమును గూర్చి “శిల్పసమర్పణయోగ హృదయ సంవాద సుందర విభావానుభావ సముదితి ప్రాప్తి విష్ట రత్నాని వాసనామరగా గురువార స్యసంవిదానంద వర్ణన వ్యాపార రసనీయ రూప రస” అని చెప్పినాడు. ఎక్కడైతే కవి స్వోక్తిచే భావమును వ్యక్తము చేయునో, అక్కడే ధ్వని రసాదుల ప్రధానములై పోవును. అందుచే శిలకముల ప్రోత్తములలో రసములేదు. కేవలము భావము మాత్రమే యుండును. ఈ ధ్యముచేతనే మేఘ సందేశములో గూడ కాళిదాసునకు విభావమును గూర్చికొనికే తిప్పివదికాదు. కృష్ణకాశ్రీ కవిత్వ ముంతయు నాత్మశ్రేయమైనది. అందుచే రస ముండదు. ఏ భావముచేత చెల్లి మొదలైన కవులు శ్రోతరచన పొందినట్లే ఆ ప్రయత్నములో పరాకాష్ఠ పొందిన రసమార్గము మన కున్నది. కృష్ణ కాశ్రీ దీనిని గ్రహించలేదు. తాను శ్రోతమార్గ మునకొని కొంతవఱకు పొందినది ఏ సంచారభావ మునో ధ్వనింపజేయుట మాత్రమే. అది రసమార్గ ములో సంతర్పించును. అందుచే మనదేశమున కిది శ్రోతగా లేదు.

ఈ కవిత్వములో స్ఫురణ లెక్కువగా లేవు. సంఘటన నాశ్రయించిన మెల్లదనము తిప్పు యను త్కారమేమియు స్ఫురింపదు. ఇది సుద్రప్రధాన మైన కవిత్వము మాత్రమే యని ముందే చెప్పిరి గదా. ఇందు రసమే లేదు. కాని, అక్కడెక్కడ కవిభావోద్వేగము మాత్రము కొంతవఱకు స్ఫురించుచున్నది.

“దీర్ఘకీర్తిర్యో!! నాతో

దేశో పర్యాంచలముల

బడె తెలుగని కనుమూయుము.”

ఈ మాటలన్నీ కవిలోని భావోద్వేగమును స్ఫురింప జేయును. ఆసలు దీర్ఘకీర్తిర్యోయన పెట్టుటలోనే కవి తపాలనా స్ఫురించును. అలంకారములు వదిలి పెట్టి భావములోనికి యాచినచో కవిభాగ సువ్యక్త ముగా కనిపించును. ఈ కవిలో నచ్చమైన కవిత్వము గావలెనన్న అలంకారము లన్నియు లేవనకొని యాదవలెను. అప్పు డీయన యంత భావమహిమ యూహించగలము. ఆ దృష్టితోనే కవిత్వమున మువక్రమించిన ఈయన కవిత్వము స్పష్టతలో పట్టకం దెడిది. ఎందుకో యీ కవి యితరమైనవానికి వ్యాపారము పొందినాడు.

ఈ యూహలు పరిశీలించుడు. “సడిలేని సడి రెయి పడిపోయినట్టి నీ కడయాల రవకులే చిరుగాజు న్రాతలే నేలెత్తి యాపు జీవితపథములు నాకు” ఇట్లు దేశాలను సహజముగా పొగిపోనిచ్చినచో ప్రాణము హాయిగా నుండును. ఈ కావ్యములోని దీర్ఘకీర్తి స్వర్గములోని యూర్యకీర్తిగానే కల్పవలతో చమత్కరించిన రమ్యముగా నుండెడిది. ఈ కవి అట్లుగాక కొన్నిచోట్ల దీర్ఘకీర్తి మానవ పామాద్యగా వర్ణించును. అందుచే నా భాగమంతయు హృదయము నంతగా స్పృశించదు. స్వర్గములోని యూర్యకీర్తి భావించినపుడు మాత్రమే హృదయస్పృందనము జరుగును. అది సంప్రదాయము తెలిసిన రచన.

“మఘవ ముద్రక ముకుట మాణిక్యరాజ్ ! నీ వెలుగు యా పాకరేయి వికసించి వాసించి మలమిలా తేతెభా మెఱువినది కురిసినది పాతాళ భువనాంతి పరిసర తమస్సులకు”

ఈ యూహా రమ్యముగాదని పోహనించుచు రచించుదురు.

“ఒరగా నోరగా నొరుగు నిండుని శిరసు విడిపోయి దిగిపోయి పడినావు నామాల”

ఇండుని శిరసు ఒరగా వంగినపు డీమె జారి పడినదట.

“బ్రతుంక మృదుకంక బై జయంతిమాల తేగ నేమె దిగబాట జగములన్నీ చాటి ! సురభి నాదామనిగ తంక మధుధారగా ఈశ్వరాలోకమే యిటు వడలెనే” నేడు !”

ఇటువంటి కవిత్వమే ఈ కవి యొందువ ప్రాయశో అప్పుడుగాదు. ఇందులోగల కల్పనలు పరమమధురమైనవి. ఆ మాధుర్యమును సంప్రదాయము నాశ్రయించి భాసించినది. ఈ కవి నుంచి యూహాళారి. ఏ చిన్ని విషయమునైన నూహించి మధురముగా గట్టించును.

“నునుమమ్ము లేదున్న కొనలపై పోసె రా నెలవంక చిలువపువ్వు యువపాట,

కాలి ప్రాచుర్యమును పొందినాడు
 ఏలూరు నుంచు కన్నీరుపాట,
 పావురా యుయ్యల పడల యంచుల
 బాలుర గారి నీలపాట,
 నిరజాత కన్నీరుదుర కన్ను తెప్పల
 కాలి నీ గొంతు త్రోవల పెలలుకట్టి
 అలల మహిమి నా హృదయంచలముల
 బాటి నాహన నీటలువారి యెందు
 ఈ బ్రతుకునింద నిండిపోయినది చెలియ !"

ఇట్లుహించుట ముగిసిన పనిగాదు,
 మనస్సు ఎంత ఆత్మజ్ఞుడైన పట్టాహించ గలగును !
 ఎంత శిష్ట శిక్షనను సాగనునంతయు సంపూర్ణగా
 శిష్ట సామర్థ్యముండదు. ఎవ్వడు గొంత సాగను
 మనస్సుచే నాహ్వానించవలసినదే. ఈ పద్య మట్లా
 స్వాధీనపడగలది.

అందరి కన్నులే యీ కవికి శిష్టబోధము
 లన్నవి. వానిని పురస్కరించుకొని కవిని అనమర్థ
 డనుట కొందరు విమర్శకుల కాచారము. బోధము
 లలో ప్రతిభాబోధమే పెట్టింది. మిగిలిన వన్నియు
 పరిగణించదగినవి కావు. అట్లని గారిలో నీవము పెట్టి
 ప్రాయువారిని ప్రతివారిని క్షామించుమని నా యభి
 ప్రాయము గాదు. విమర్శకుడు ప్రతిభాబోధము
 బయట పెట్టిన బాలుడు. మిగిలిన చెత్తలైనను రూపింప
 గలగుదురు. అయినను విమర్శనా పోషకము కొఱకు
 కొన్ని శిష్టబోధము లుల్లేపింతును.

"అంతలో నా హృదయమందు సంజయకావి"

"సంజయ" శిష్టమునకు సంధ్యారాగ మను
 వర్ణము రాదు. "సంజ" యనవలెను. "సంజె" యను
 రూపమున్నచో గాని "సంజయ" యను రూప ముండు
 కాస్కారము లేదు.

"కారుమాపు చౌకగ నీలి
 కాలి కుములు ఈ చీకటిలో"

"కారు" శిష్టమున కగ్ని యను వర్ణ మెట్లు
 పొసగును?

"చీకటిపర్ణాంచలముల—" కారు. చీకటి
 పర్ణాంచలము లనవలెను.

"పామల జడధరమ్ము గనెనొ"
 జడధరర్య మనవలెను.

"కంకిరవము స్థానమయ్యెనొ" ఇందు ధర్మము
 నకు పదార్థమునకు సామ్యము.

"తారలే కనువిచ్చి తిముమలే త్రుతి విచ్చి"

కను విచ్చుట పతే. త్రుతి విచ్చుట యేమిటి?
 ఇది యథార్థము.

"నీ హృదంతికములో—" హృదంతికమున
 అనుట సంప్రదాయము.

"నిరుపమానాభాతరత్నాకరము" అభాత
 మనగా త్రేత్యులనినది యర్థము. ఇక్కడ అభాత
 రత్నాకరములు తెందును సముద్ర పర్యాయవాచక
 ములే. అభాతమనగా కవి యువాకులో లోలైన
 దనియేమో, అయినచో 'నగాధ' యని యంట
 వలయును.

"ఈ యశ్రు గురులతో, ఇరులతో, కొవలతో,
 సాదలతో, ఈ బోధముల వాసనలతో,
 విషముతో, సిగ్గుతో, కొనరు లేనియలతో,—"

నీ భావమేమి తిరుగులే! పదములు మాత్ర
 మన్నవి. వాని కర్తములు గూర్చుకొను సామర్థ్యము
 లేదు. నల్వనకు మహాసాధి ధర్మములున్నవా?

ఆంగ్లభాషలోని నుడికార మీ కవిలోకం లేని
 ఉన్నది. మన కర్తముకాని భాగమంతయు నా
 పలుకుబడిచే నాచూపితిమైనదే. ఇక ందమ్ములో
 గూడ చెప్పికొనినంత చింతాత్మకము గనుం
 చును. ఈయన కవిత్వా పద్ధతి గీతపద్యమే తగదు.
 గీత పద్యమెంతవరకు హృదయములోని భావను
 పొక్కినట్లు చెక్కి వర్ణము చేయుటకే పరిమిద్దును.
 మధుర మధురములైన కల్పనా చిత్రముల ఎది తనలో
 నొదిగిండు కొన లేదు. భావమునకు భావకు నెట్లు
 సంబంధముచేకొ యట్లే ందమ్మునకు భావమునకు
 బాక్తు కుదురుట లేదు. ఈ యని శిష్టములన్నియు
 వృత్తియలో నున్నచో గొంతవరకు సర్వకానిబోయి
 యుండెడిది. వృత్తిములు, శయములు—నీనిలో
 నీయన శిష్టము మెఱవినట్లుగా గీతపద్యములో మెఱ
 యును. ప్రవాసములో నొక చోట మాత్రము
 ందమ్ము చింతాత్మకముగా కుదిరినది. లోక సామా
 న్యమైన మనః ప్రకృతిని ందమ్ముగా విరిచినాడు.
 లోకములో విచారము విచ్చినపుడు తలచి
 కొని తలచికొని దుఃఖించి, చిట్టచివరకు
 దుఃఖ ముత్కిటము కాగా ఉన్నతికడకుండు సహజము.
 ఆ పద్ధతిగా నీయన చేసినాడు.

"ప్రేయసీ ప్రేయసీ ఓ యమావాస్యతి
 మస్మిన్! గమనీయంతి! నా సఖి!
 నీ దీర్ఘ ధమ్మిల్ల నీలవల్లిచ్చాయ
 బాడిచికొని విడుర చెఱవిడిచి పూవులు నేడు
 ములుగు మృదయాల నాకొఱకు తిరిగి పాడు;

... ..

వా సభి! వా సభి! శేషవగా లేను
ఓ నితాంత వియోగిణి ఓ నిశిధి
నీ కకోరప్రణయకారిణి! శ్రుమింపు!
చాలు, వా సభి! నీ ప్రేమ కావ, మీయ
పూర్వవారక యాతాభార్యతాపము!"

పైసంతయు శేయముగ వెప్పి వెప్పి హఠాత్తుగా గీతిక
నందు కొన్నాడు. దీనివలన పైని చూచించిన స్థితి
వ్యక్తమగును. ఇది యొక చమత్కారమతి యెప్పి
కొని తీరవలసినది.

క్రొత్తదనము కవిప్రతిభనుబట్టి యేర్పడును.
ఆ యితర భావలలోని నిర్దాంతములు తీసికొనివచ్చి
తునదానికే జర గల్గినంతమాత్రమున రాదు. అది
క్రొత్తదనము శ్రమ మాత్రము మొదలు గలుగును.
కాని అది యెక్కువకాలము నిలువదు. ప్రతిభా
నంత్యము వలన కవి వాణికి నవక చేర్చుచువది భవ్యవా
లోక కావదు చెప్పియేయున్నాడు.

లోకములో క్రొత్తపాదము వెలువడినచో దాని
నొరవడిగా చెప్పుకొను కవులు యందురు. ప్రతి కవికి
అనుకరణ సహజము. వా రనుకరించిన
కవులు సర్వశిల్పనిర్మాణదలు లైవరో
నందులో కొంతవరకైన వీరు చెగ్గి కవులగుదును.
నన్నయ తిక్కనలవారులలో నవచి, వారి నొర
వడిగా చెప్పుకొని పేరుపొందిన కవుల చేతు
లున్నారు. కొందలు వారి వారి ప్రతిభాసంత్యముల
వలన వారి ననుకరించి నవకమును సంపాదించు
కొన్నారు. శ్రీనాథుడు, పోతున, పెద్దన-వీరందఱు
నిట్టి వారే. అనుకరణ ఎప్పుడును తిప్పదు. ఎవరితో
యొకరి నొరవడి చెప్పుకొనినది రచనయే సాగదు.
సహజ కవుల విషయము చెప్పలేముగాని యెక్కువ
మంది కవుల తిరుగులను జదివి భావోద్వేగము నందియే
వ్రాసిరి. అయితే ఆ యుగకార్యమైన కావ్యము
లోకోత్తరమైనదై యుండవలెను.

కృష్ణకాష్ఠి కావ్యమును పలువు రనుకరించి
వారు. వారందఱును కృష్ణకాష్ఠిలోని మంచినగు
ములు పట్టుబడకపోయినను మిగిలినవి పట్టుబడినవి. ఆ
నాతావరణము చెందుమాడు చకాబులు తెలుగుచేక
మును ముంచివైచినది. ఏ కావ్యమున జూచినను
కోదవ భవించిపోయినది. అవన్నియు సంతత్యైరము
తిరుగకపూర్వమే నశించినవి. కొంతవరకైన నిలువ
వ్రోక్కికొనగలిగినది కృష్ణకాష్ఠి రచనయే.
మాధుర్యగుణము, కొన్ని కల్పనలు—ఈ కావ్య
మును నిర్మించి.

దీర్ఘశి కావ్యము చివర కవి శివునికరించి
వ్రాసివాడు. అది పరమ రమణీయముగ నున్నది.

"అవధరింతువు ప్రతి దివసాంతమును
నిత్యనూతన తాండవ నృత్యకేరి
ఓయి పలురాజ! తలమై నూప లేక
భువనములు దుర్భరానందమున వదంగ."

ఈ పద్యములో నవ్యయక్షిష్టతయే లేదు. భావము
చరచర పొగిపోయినది. ఈ శ్రేణిలో వ్రాసినవి
మరికొన్ని గలవు. కవి భక్తిభావనలో తవ్వయత్వ
మును పొంది వ్రాసివాడేమో యనిపించును. ఇంకొక
విషయముతో నీ వ్యాసమును ముగించును. ఆధునిక
కవిత్వమునుసూర్చి క్రొత్త క్రొత్త విమర్శనలు బయలు
చేరినవి. ఆ విమర్శలకు తలయు లోకయు నుండదు.
పూర్వకవుల లందిలు కదకుచాది వ్యవధి చేసిరి. ఆ
వర్తన లనవ్యాదులు లగుటచే నవీనులు దానిని విరమించి
క్రొత్తపాదము వ్రోక్కిరట. అందుచే ఆధునిక కవిత్వ
ములో నాయితాబోధులు యుదాత్తమైనవిట. ఇది
వారి వాదము. ఈ వాదమున కర్థము లేదు.

పూర్వకావ్యములలో వర్తనలకు మూల మేమి?
ఇది ప్రధానముగా వర్ణించబడిన విషయము. పూర్వ
కవులలో వర్తన కవిసమయము కాకపోయినను కవి
సమయమువంటిది. కేవలము నాయక వాయకుల
మార్పులు గట్టుటకు మాత్రమే పూర్వకవులు వర్తనలు
పెట్టలేదు. ఆ మెముఖము నుండ్రముగా నున్నది. శిరీ
రము మెల్లగా నున్నది—అన్నచో మూర్తి గట్టి
నట్లుగా ముఖము పద్మమువలె నున్నది. శిరీరము
తీగవలె నున్నది యనుటతో మూర్తిగట్టుదు. ఈ
యువమానము లన్నియు నామెలో నొక విశిష్ట లక్ష
ణమును వ్యంగ్యము చేయును. కామకాష్ఠ్యములో
చెప్పబడిన పద్మినీజాతిలక్షణ మిందు వ్యంగ్యముగును.
కావ్యములో నాయకుడు భోగదాతుడుగా నుండు
వలెను. అందుచే అవికత్తినాదులు నాయకునికి
చెప్పవలెను. అట్లే నాయకకు పద్మినీ
జాతిత్వ లక్షణ మారోపించవలయును. ఈ
కాష్ఠ్యనిర్దాంతముల నుపసృరించుకొని వర్తనలు
పుట్టినవి. ముఖము తామరపూవువలె నున్నదని
కవి వర్ణించినచో కామకాష్ఠ్యములో ప్రోత్తమైన
పద్మినీజాతి స్త్రీ లక్షణము కలిచే చెప్పవలయున్న
విన్నమాట. ప్రసిద్ధములైన కావ్యప్రబంధములలోని
స్త్రీ వర్తనలన్నియు నీ ప్రయోజనముతోఁజే పుట్టి
నవి. అప్రసిద్ధులు పిచ్చిగా అప్రసక్తముగా, కామ
ప్రేరితముగా వర్ణించిన వర్ణించవచ్చును. వారప్రసి
ద్ధులు గనుకనే అట్లు చేసిరి. అంతే కాని,
పూర్వకావ్యములలోని స్త్రీవర్తన యార్థగర్భము
ప్రధానముగా వ్రాయబడినది కాదు. కాళిదాసు
మేఘసందేశములో—

“తస్మిన్మాతా శిశురీడతేవా పక్వంబింబాధశోషే
మధ్యేషామా రశ్మతీ హరితీ ప్రేక్షదానిమ్నవాభిః,
శ్రోత్రేభారా దలసమనా ప్రోకనద్రా ప్రవాభ్యాం
యాత్రేత్రస్యా న్యువతిరపయేవృత్తిరాశ్మకధానుః”

అని చెప్పినాడు. ఈ శ్లోకములో మూర్తి
యేర్పడిన నేర్పడినప్పుడు, కాని, అంతకంటే
ప్రభావముగా పద్మినీబారి లక్షణము ఆ స్త్రీయందు
ధ్వనించుచున్నది. మన కావ్యములన్నియు శాస్త్ర
దృష్ట్యా ఏర్పడినవి. ఈ మార్గమే నానుష్ఠానవా
చున్నచో కాలిదాసాదులే మన యాధునిక కవులతో
సరిపోలక పోయినవలెను. ఢిల్లీవాల్లైన గుణములు
వాయవ్యునియందును, పద్మినీబారి లక్షణము వాయవ
యందును ధ్వనించకపోయినచో శృంగార రస
ములో మహత్తరముండును. వర్ణన లిందుకొఱకు
వుట్టినవి. కృష్ణశాస్త్ర మొదలైన యాధునిక
కవులు శ్రద్ధిచిన మనుభావము చిత్తవ
ప్రజలకు స్ఫురింపజేయుట కట్లు మార్పిరి గాని,
పూర్వవర్ణనలలో నవాచిత్య ముండుటవలన గాదు.
పూర్వకవుల వర్ణనలు నాచారములైన యథావత్ వర్ణ
నములు గాన, యథావత్ వైన పాత్రలను గెచ్చగొట్టినవి
కొందరి రందును. వీరికి కావ్యానంద ములాకముని
తెలియును. విగతిరే వేద్యాంతరమైన యానందము
గదా రసమునందె యాలంకారికులు మడిచిరి. కావ్యము
చదువుచున్నంతసేపు పోకుమి! లాకభావనయే
యందును. అతికు సద్యః పరివిర్యుతిని బొందును.
ఈ వర్ణనలు పాతమని గెచ్చగొట్టినను వారందరికి నీ

వీక్షాంతములు తెలియవు. అది వారి దురదృష్ట మను
కొనుటకంటే ప్రస్తుతమునకు మన దురదృష్ట మను
కొనుట మేలు. మన పాపిత్యరిమర్మయంతయు
నలంకార శాస్త్రములో మన్నది. వాని వీని నన్ని
టిని వివరించియే చెప్పిపోయినాను. కావ్య ప్రయో
జనముగరించి మమ్ములు చెల్లు చెప్పినావో
మాడును :

“కావ్యం యశసీ అర్థ కృతే వ్యకతా ర విశే
శవేదరశితయే సద్యః పర విర్యుతియే”

కాంతా సమ్మిరియా తియోపజేయజే”
పూర్వకవు లందరు నవకమును పాఠిండుటకు ప్రయ
త్నించినవారే. పలువురు సంప్రదాయమును విడు
వక నానినైన తిను ప్రతిభావలముచే నవత్వమును
ప్రతిపాదించుకొనిరి. ఆ ప్రతిభావలనివారి
గంభీరులన్నియు కీశించియే పోయినవి. సంప్ర
దాయమును తీర్చించుకొని ప్రతిభావంత్యముచే నిలువ
క్రొత్తకొకగరిగిన కావ్యములే ప్రసిద్ధములైనవి.
కావ్యము సమీపరేఖండుట అవగా వట్టిది. ఇతిర భాష
మార్గములు మన భాషలో ప్రవేశ పెట్టుటతో శ్రద్ధిచిన
మేమియు చేర్పడదు. అది మిగు మిక్కిలి కృతికముగా
గనిపించును. కృష్ణశాస్త్ర కృష్ణ పక్షిమలోని కొన్ని
గీతకలు, పల్లకి మొదలైన కొన్ని గీతీఖండాములు
చదివి తిప్పితుత్వమందినవారిలో నే వొకఁనెను.
ఈయన మహురమైనకవి. మంచి యాదాశాది. అంత
కంటే కావ్యమును కీర్తించుట ఈయనకవిత్వమును
శంకించుట యని వా యభిప్రాయము.

శుభగ్రహం

శ్రీ సింగరాజు లింగమూర్తి

శ్రీ తాపతి ఇంట్లో ఆకురు పెట్టి పశ్యవధానం చేశాడు. వంటింటిలోంచి దుపదులతో, బిడబిడలతో భార్య ప్రత్యక్షమైంది. ఒకసారి జమె ధర్మ ముహూర్తానికి చూసి, మూతిముడుచుకొని తిరిగి వంటింటిలోకి వెళ్లింది. ఒక్కడం అలాగే నిలబడిపోయాడు సీతాపతి. తనవారే వెళ్ళుచున్న గదిలోకి వెళ్లి కోటు విప్పి బింగి తినివినాడు. వంటింటిలోంచి భార్య వెంటలు, గిన్నెలు ఎత్తివేయడం, విదో విడుక్కవడం వివవచ్చింది. కుక్కి మంచంమీద కూలబడ్డాడు, వంటింటికి గదికి మధ్యవున్న గోడవంక చూస్తూ.

‘నుందరికీ కోపం ఎందుకు వచ్చిందో?... తాను పల్లెత్తుమాట కూడా అవలేదే... ప్రాధులు తాను ఆశీసుడు వెళ్లేయందు కూడా సప్రయోజనం చేసి లింగం... ఇంతలో ఏం పుట్టి యిటిగిపోయిందని ఈ ధుమధుమలు?... ఒక వేళ పిల్లలు ఏమైనా విసిగించారేమో?’ అనుకున్నాడు సీతాపతి. కాని ఆ సమాధానం అతిజీ అంతగా తృప్తిపరచలేదు. కారణం ఏమైవుంటుందో అది పరిపరివిధాల ఆలోచించసాగాడు. కారణం బోధపడకపోగా పైగా ఆరోగ్యతెలివూ మారింది అతనికి.

‘ఎంత సంపాదించినా గోచిపాతకు వెళ్ళుకోవడమే... పిల్లల ముద్దామచ్చలు తీర్చడానికి నోరుకోలేదు నా బ్రతుకు అంటూ వంటింటిలోంచి వినబడుతున్న నుందరమ్మ సలహాకు అరిచి హృదయాన్ని గాయపరిచింది.

‘విజమే... ఎంత సంపాదించినా గోచిపాతక చాలదు’ అనుకున్నాడు సీతాపతి. అప్రయత్నంగా అరిచి దృష్టి బింగి తినివినిన కోటుమీద పడింది. కోటు వెనుకకు తేలిన మాసికలు, చేతుల చివరి

నుండి వ్రేలాడుతున్న చారపుపోసులూ, బోసి పోతున్న నుండీలస్తానాలూ నుందరమ్మ అన్న మాటలను వ్యక్తపరుస్తున్నాయి. రంగు మాసిపోయి వెలతెల పోతూ శిథిలావస్థలోవున్న ఈ కోటు తన గౌరవాన్ని కొంత కాపాడుతున్న దనుకున్నాడు సీతాపతి. చిరిగిన చొక్కాలపై ఆ కోటును ఎంత ఘరానాగా వేసుకుంటున్నాడు. క్రమంగా సీతాపతి దృష్టి కోటుమీదనుంచి క్రిందపడివున్న చెవ్వల మీదకు పోయింది. గదిలోకి వచ్చి చెవ్వలు విడచడంలో ఒకటి పోగొట్టబడింది. ఒక తెగినవారు తొంగిచూస్తున్నది. అక్కడక్కడా మిగిలివున్న అట్ట ముక్కలకు మట్టి, చేప అతుక్కుపోయి వున్నాయి. ‘ఇన్నాళ్లనుంచీ నీ కాళ్ళకింద పలిగిపోయాం... మాలో కత్తి నశించింది. ఇహ నైనా మాకు ముక్తిలేనా’ అంటున్నట్టుగా వుంది ఉంగరాలు తెగిన రెండవ చెవ్వ.

‘చూపాయి పావలాకుకాని మరమ్మతు చేయనన్నాడు చెవ్వలవాడు... ఎక్కడినుంచి లేనా? అనుకుంటూ సీతాపతి నుంచుమీద నడుం వాల్చు పోయాడు. నవారు పుటుక్కున తెగింది. ఇంట్లోని ప్రతివస్తువు, ప్రతివ్యక్తి తన అసమర్థతను దుయ్యబట్టుకుంటున్నట్టుగా బాధపడ్డాడు సీతాపతి. ‘నిజంగా ఇది తాతలకాలంనాటి నవారు.. ఇంకెన్నాళ్లవి బలంగా వుంటుంది’ అనుకున్నాడు. వంటింటిలో నుందరి చేస్తున్న ఆర్భాటం కొంత తగ్గింది. ‘అవును... తగ్గలేం చెప్తుంది... కల్పించుకొనేవాళ్లు లేకపోలే’ అనుకున్నాడతడు. ఈ సత్యం, నుందరమ్మ కాపురానికి వచ్చిన మరునాటి రోజులోనే గ్రహించాడు సీతాపతి. లేకపోలే సీతాపతి కల్పించుకుంటే ఈపాటికి ఎంత రథసాయ్యోదో?

‘ఇన్నాళ్ల కాకీ ప్రాప్తి లేదేమో’ అనుకుంటూ

సీతాపతి మంచంబొడనుంచి లేచాడు. ఇంతలో, 'శత్రు ఫీజాకట్టారి వాన్నా...లేకపోతే పేరు కొట్టే ప్రాదు' అంటూ ప్రసాదు గదిలోకి వచ్చాడు. ఏను వాలో తోచక సీతాపతి కొంచెంసేపు బుర్ర తడుము తున్నాడు. తండ్రి బినిపించుకోలేదేమోనని ప్రసాదు మళ్ళీ ఒకసారి పువశ్యరణ చేశాడు. 'ఏలే...మాద్రాం లేవోయ్' విసుగ్గా అన్నాడు సీతాపతి. ప్రసాదు గదిలోంచి వెళ్ళిపోయాడు. ఇంట్లో నిలవడం సీతాప తికి ఎంతో కష్టమైపోయింది. నుంచరి కాఫీ ల్యరగా తెచ్చిస్తుండేవా తాగి లైటపడేదా మనుకున్నాడు. ఇంతలో చటుక్కున భాషకం వచ్చింది. రాత్రి తానే వెప్పాడు, ఖర్చులు ఎక్కువ అవుతున్నాయనే ఉద్దేశంతో 'నాయంరంధ్రాబ కాఫీలు మానె య్యో'నుని ఇవా వేచివుండడం అవసరమని సీతాపతి ఆ శిథిరావస్థలో వున్న చెప్పలనే తోడుకొని ఇంట్లోంచి లైటపడ్డాడు.

బజారులంట నడుస్తున్నాడే కానీ సీతాపతి మనస్సుతా భీభత్సంగానే వుంది. ఎవరెరికితేమందా ఏవేవో ఆలోచనలు వస్తున్నాయి, పోతున్నాయి. 'ఎన్నాళ్ళనీ ఈ బాధామయతీవిరం గడవడం?' అని ఎన్నోసార్లు ప్రశ్నించుకున్నాడు. దానికి ఏ స్థాయి అంటూ ఏమీ చిక్కకపోవడంవల్ల ఆలోచనలు ఏ ఏ వివరాలమీద కొద్దిసే తిరిగి అతే ప్రశ్ని ఎదురౌతున్నది. 'నమస్కారమండీ' అన్న గొంతు విని పక్కకు తిరిగిచూశాడు. ఆవ్యక్తి అప్పుడే సీతాపతిని చాటిపోయాడు. తన పరాకుకు ఆశ్చర్యపోయాడు సీతాపతి. ఎదురుగుండా వున్న దుకాణం గోపమీద 'అధికాహారోత్పత్తి చేయండి' అనే వార్ పోస్టర్ మీద ఆరిన దృష్టి పడింది. ఒకసారి నవ్వుకున్నాడు. 'వేల ఖర్చులో వార్ పోస్టర్లు అన్ను చేయించి పట్టణాలలో గోడలకు అంటించినంత మాత్రాన అధికాహారోత్పత్తి ఇచ్చే అయివూర్పుంటుంది కాబోలు' అనుకున్నాడు. నాలుగురోడ్ల కూడలి వచ్చింది. 'ఎటు పోదామా' అని ఆలోచించాడు. 'అలా గార్డెనుకు వెడితే రేడియో అయినా వివరయ్యగా' అనుకుంటూ గార్డెను కై పురు నడికపొగించాడు. దారిలో ప్రభుత్వ కచ్చేరీ ఒకటి కనిపించింది. ఆ ఆవరణలో వరుసగా దూర దూరంగా నాటబడిన మొక్కలమీద సీతాపతి దృష్టి

పడింది. ఆ మొక్కలకు ఏ జంతువుకల్లా హాని కలుగ నుండా మాత్రం దమలు కట్టివున్నాయి. మొక్కలు ఎండిపోయి ఆకారమాత్రంగా నిలిచి వున్నాయి. 'ఇదేగా మొన్న జరిగిన వనమహారోత్పత్తి సందర్భంలో నాటివ మొక్కలు.....ఈ ఉత్పవం తేరుతో వేల కొలది డబ్బు ఖర్చు పెట్టారు...ఇలా ఎన్ని మొక్కలు ఎండిపోతున్నాయో పోషణలేక.....దీని కడకు తాగులు?...ఇలాంటి పరిస్థితిలో ఉద్యమం ఆశ యాలు ఏవిధంగా ఫలిస్తాయో?' అనుకుంటూ నడుస్తున్నాడు సీతాపతి. ఈలోగా గార్డెనులో ప్రవేశించి ఒకమూల పచ్చికలైలుమీద కూర్చున్నాడు. రేడి యోలో అధికాహారోత్పత్తిని గూర్చి ప్రసంగం పాసు తున్నది. 'అధికాహారోత్పత్తి అని మొత్తుకుంటారే కానీ, అవుతున్న ఉత్పత్తిని సక్రమంగా వినియోగం అయ్యేట్లు చూడలేం ఎవ్వరూ?' అని ప్రశ్నించుకున్నాడు సీతాపతి.

క్రమంగా గార్డెనులో దీపాలు వెలిగాయి. మరికొంతసేపు రేడియో వింటూ అలాగే కూర్చున్నాడు సీతాపతి. ఆకలి వేచున్నట్టు అనిపించింది. 'మానవులకు ఆకలిరహస్యలు లేకుండా చేయలేకపోయాడేం మనిషిని సృష్టించగలిగిన బ్రహ్మ' అనుకుంటూ సీతాపతి లేచి నెయ్యిదిగా ఇంటిమీదం పట్టాడు.

రాత్రి భోజనాలమందరూడా సీతాపతి మానంగానే కూర్చున్నాడు. నుండరమ్యమాత్రం ఏవో సణుగుతూనేవుంది. భర్తమీద నూటిపోటి మాటలు విడుదుతూనేవుంది. సీతాపతికి పాలమారింది. మంచినీళ్లు తాగి, 'అబ్బ...ఇండులో ఇంత కారం తగిలేకావేం...కాస్త నెయ్యి నెయ్యి' అన్నాడు.

'నెయ్యి నెయ్యిదానికి అక్కడే వుండేమిటి? మీరు తెచ్చిన ఆర్థశేరునెయ్యి అప్పుడే అయి పోయింది...అడుగున కాస్తవుంటే మీరూ అబ్బాయికి రాల్పాను.' అంది నుండరమ్య.

'విజమే...ఎన్నాళ్లు వస్తుంది ఆర్థశేరు నెయ్యి ...అక్కడికి నుంచరి విక్రచ్చి మనషికొబట్టి పది రోజులు వాడింది' అనుకుంటూ సీతాపతి మారు మాటాడకుండా భోజనం చేస్తున్నాడు.

‘సాయంత్రం నీవు వెళ్ళాక డాక్టరుగారు మనిషిని పంపారువా?.. బిల్లుకోసం! అన్నాడు. పక్కనే కూర్చుని భోజనం చేస్తున్న ప్రసాదు.

‘ఊ! అన్నాడు సీతాపతి మంచినీళ్ళగ్లాసు క్రింద పెడుతూ.

‘సాయంత్రం పసిదానికి మళ్ళీ ఒక్కో చెప్ప వడింది... రేపు డాక్టరు దగ్గరికి తీసుకు వెళ్ళింది.’

‘వీటికిమాటికి డాక్టరుదగ్గరికి వెడితే ఇహ చెప్పక్కరలా సంసారంసంగతి... ఇప్పటికే ఆయనకు బోలెడంత బిల్లుచెల్లించాలి.’

‘అయినా ఇవ్వాలింది ఇవ్వకుండా మళ్ళీ మందుకెడితే వింటానుంటుందమ్మా!’ అన్నాడు ప్రసాదు.

‘తండ్రిగోడుకులు వీనవారితనంలో అక్కడ కూడ పెట్టిందేం కనబడదు.’ సాధించుగా అంది సుందరమ్మ. ఇహ తాను మానవమీసేనే తప్పలేక పోతే వాడవ పెరుగుతుందనే ఉద్దేశంతో సీతాపతి త్వరత్వరగా భోజనం ముగించి గదిలోకి వెళ్ళాడు.

మంచంమీదనుంచి పక్కబట్టలుతీసి, తెగిన నవారును ముడిపెట్టడానికి వట్టిలు చిగించసాగాడు. కొంతనీవు క్షమపడి ఆ తెగినబోలు ముడిపెట్టి పక్క పరుచుకొని నకుంచాల్సాడు. ఇంతలో సుందరమ్మ మరచెంబుతోవచ్చి చెంబు మంచంక్రిందచెట్టి సీతాపతి కాళ్ళవైపు కూర్చుంది. సీతాపతి ఆమె మొహం లోకి ఒకసారిచూశాడు. కోసం చాలామటుకు చల్లారినట్టే గ్రహించాడు.

‘ఏమండీ... పంపెక్క అమ్మాయిని అల్లుణ్ణి తీసుకురావన్నారటగా’ అంటూ సుందరమ్మ నూటిగా ప్రశ్నించింది. అప్పటికి అర్ధమైంది సీతాపతికి భార్యచేసిన ఆర్యాటానికి కారణం.

‘మాట్లాడకండి... రాత్రి మన పక్కంటి విశ్వనాథంగారితో అన్నారటగా’ అని సుందరమ్మ తిరిగి ప్రశ్నించింది.

‘ఏం... ముంచుకుపోయినట్టు ఆయన భార్య అప్పుడేవచ్చి చెప్పింది నీతో?’

‘దాగా నేవుంది వరుస... మీరు అవసరం బాగానే

వుందికానీ అవెవచ్చి చెప్పడం కష్టమైందా మీకు? ...వైగా ఆయన్ను కూడా తీసుకు రావద్దన్నారటగా?’

‘లేనిపోయిందే వైగా ఇదొకటా... ఆయనే అన్నాడు, ఈ ఏడు తీసుకురావని.’

‘వాళ్ళ గొడవ మనకెందుకుగానీ మీ సంగతి చెప్పండి. అమ్మాయి కాపురానికి వెళ్ళింది ఈ ఏడేగా... తొలిపండుగయ్యే తీసుకురాకపోతే ఏం బాగుంటుందండీ? ... అవెప్పిల్లయ్యే ఉమారు మనమా? ... విశ్వనాథంగారు... టే ఏటేటా కూతుర్నీ, అల్లుణ్ణి తెస్తున్నారకాబట్టి ఈ పంపత్తిరం మానుకున్నా పరవాలేదు. వారితోపాటు మీరూ లేనంటే ఎట్లా?... ఇగురుపొరుగువారంతా అడుగుతున్నారు. ఇంకా అమ్మాయిని తీసుకురాలేదేమని... పట్టుమని వదిలొకాలులేదు పండుగ! అంటూ సుందరమ్మ ఎడ తెలివితేటలా మాట్లాడింది.

‘నీవు చెప్పింది నిజమే... కాని కాస్త ఆలోచించు—వాళ్ళకు తీసుకు రావాలంటే మాటలా? ఇద్దరికీ బట్టాపాతా పెట్టాలామరి... బోలెడంత ఖర్చు... ఎక్కడి నుంచితేనా?’

‘మన ఇల్లందులు ఎప్పుడూ వుండేవే... ఒకనాటితో పోయేవిగమకనా? ... ఏదో విధంగా చేయాలిమరి తిప్పకుండా?’

‘తిప్పకుండాఅంటే ఎట్లా, చేతి కానప్పుడు తిప్పించుకోవాలి—దాని పెళ్లికి చేసిన అప్పులో వాలుగవభాగమైనా తీర నేలేదు. అదీగాక ఇంకా బోలెడన్నీ అప్పులు ఏడ్వాయి... రేపు ఫీజుకట్టకపోతే అగ్గారైతేను కొట్టేస్తారుట... వైగా బిల్లు కోసం డాక్టరు మనిషిని పంపాడయ్యి... ఎట్లా చెప్ప?’

‘మీరు అన్నిటికీ అన్నీ చెబుతారు... ఎప్పుడూ చాలదన్నగొడవే... మీకేం... వలుగురూ నన్నె అంటారు... పెండ్లియిన ఏడుకదా, పండుగకు ఎట్లాగో కూతుర్నీ తీసుకు వెళ్లితేదని వియ్యాల వారు మనల్ని లేమిడిచేస్తారు.’

‘ఒకరు అంటారనీ, లేమిడి చేస్తారనీ మనం భయపడితే ఇహ సంసారం ఇరిగినట్టే... రేపు మనం

కన్నంలోవుంటే పిరంతా మనల్ని అనుకుంటారా?

‘అలా మొండిగా సమాధానం చెబితే ఎలా గండి?...మీకుమటుకు వామర్నాకామా నలుగురిలో?’

ఇహ ఎంత నచ్చచెప్పినా లాభించేదని సీతా పతికి తెలుసు. అనవసరం గా వాదన పెరగడం, ఆమె కంటికి పెట్టడం మొదటినుంచి అనుభవంలో తెలుసుకున్నాడు సీతాపతి. ‘సరే...మాథ్యాంలే’ అన్నాడు, అప్పటికి ఆమెను సమాధానపరచడానికి. సుందరమృతమాలలో కొంత తృప్తిపడింది. ఇహ నేమో ముట్టాడకుండా తేలిపెట్టింది తన పక్కమీదికి.

సీతాపతికి మాత్రం ఆరాత్రి సరిగా నిద్రించలేదు. సమాజంలో తిరుగుతున్న తనబోటి మధ్య తరగతి జనం అభిమానం చింపుకోలేక ఎంతమంది బాధపడుతున్నారోనని సీతాపతి విచారించాడు. ఆర్థికవ్యవస్థ మారితే నేగాని సమాజం బాగుపడదనీ, సమాజం బాగుపడిందాకా పుగ్గ తరగతి జనం ఇలా బాధపడల్సిందేనని అనుకున్నాడు.

సీతాపతి మరునాడు ఆఫీసులోపనిచేస్తుండగా బోస్టుమనవచ్చి కవరు అందించి పోయాడు. చేస్తున్న పనిని ఆపి సీతాపతి కవరు ఎక్కడినుంచి వచ్చిందా అని ఎగాడిగాచూసి, కూతురు వ్రాసింది తెలుసుకొని కవరు చించి ఉత్తరంబదిది తెల్ల ముసాం చేశాడు.

తోటినుమాస్తా సీతాపతి ముఖం కదిలికలనుబట్టి, ‘ఎక్కడినుంచి ఉత్తరం...అంతా తేలుచున్నా?’ అని ప్రశ్నించాడు. ‘అ’ అన్నాడు సీతాపతి ముక్తసరిగా. ‘మరెందుకూ అలా వున్నారా?’ తోటినుమాస్తా తిరిగి ప్రశ్నించాడు.

‘అత్తే.....ఏమోలేదండీ.....మా అమ్మాయి పంపిస్తోంది వస్తానని వ్రాసింది.’

‘అయితే ఇంకేం...సంతోషమే గలదండీ!’ అన్నాడు తోటినుమాస్తా. రెండు నిమిషాల విమల అలెరికేం తెలుసు అనుకున్నాడు సీతాపతి.

రాత్రి కూతుర్ని తీసుకురావడం విషయంలో

మాటవదలి: ‘సరే...మాథ్యాంలే’ అని భార్యతో అన్నా అసలు తీసుకురావడమే అనుకున్నాడు సీతాపతి. కాని ఇప్పుడు తప్పించుకో నేట్టులేదు. కూతురు వ్రాయడం కూడా చదువ్కొరంగానే వ్రాసింది. ‘పంపిస్తోంది వస్తానని మమ్మల్ని తీసుకుపోతారనుకుంటున్నాము’ అని. విషయమిప్పుడే వచ్చాడు సీతాపతి. ‘తీసుకురాకపోతే భార్య అమ్మట్టు వియ్యాలవాడు నిజంగానే తనను ఆడిపోసుకుంటారు. తెస్తే పందిరూపాయలకు తక్కువ ఖర్చు కాదు’ ఎంత ఆలోచించినా ఏమీ పాలుపోదు సీతాపతికి. అల్లుడి చూడకు తగినట్లు బట్టలు పెట్టాలి. పెట్టిలో కూతురికి ఒక చీర తక్కువ పెట్టామని, ఉగాదికి నుంచి పట్టుచీర కొనివెడతానని మాటివ్యటం కూడా స్ఫురణకు వచ్చింది. ఎంత ఆలోచించినా అల్లుణ్ణి కూతురినీ తీసుకురాక తప్పట్టు కనపడలేదు అయినా. ‘ఒక వేళ తీసుకురాదలకుంటే ఇరవై రూపాయలు ఖర్చు పెట్టుకొని తాను బట్లెంబం కనికీ రమ్మని వ్రాస్తే చాలామా’ అనుకున్నాడు సీతాపతి. ఇంతకూ తనకు అప్పిచ్చే చాలయేడీ?...మొమ్మతోటినుమాస్తా రంగనాథం, చెమ్మ అత్యవసరమై, ఒక రెండుగరూపాయకి రెండవారి పట్టిరొప్పన తీసుకున్నానని చెప్పాడు. తనకూడా తీసుకుంటే... ఆమ్మా...ఇంకేమైనా వుందా కొంపపల్లమే... ఎలాగా? అని తర్కించుకోసాగాడు సీతాపతి. పరగానూ కూర్చోవడంవల్ల సీతాపతి చెయ్యి విరాబుడికి తగిలి, నీరొక్కింది పడింది. ‘అరే’ అనుకుంటూ పంక్తితును పిలిచి అది తుడిపించి పనిలోపడ్డాడు.

* * * *

తెల్లవారితే ఉగాది అవగా నుకలూ ఆమె భర్త బ్రాహ్మణులరావు దిగాడు. సీతాపతి ప్రసాదును వెంటబెట్టుకొని వాళ్ళను ఇంటికి తీసుకురావడానికి స్తేషనుకు బయలుదేరినాడు. సీతాపతి ఎంతో సంతోషంగానే అల్లుణ్ణి కాగరించుకున్నాడు. కాని అయిన మొహంలో ఏమూలనుందో తోంగిచూస్తూన్న నిషాద తెలుసు బ్రాహ్మణులరావు కనిపెట్టకపోలేదు. కారణం మాత్రం చూపించలేకపోయాడు. కూతురూ అల్లుడూ వచ్చినందుకు సుందరమృతమరిసిపోయింది. సుపీరిచిన్ని తమ్ముణ్ణి ఎత్తుకొని ముద్దులాడింది. తల్లితో రెండు

అత్తవారింటి సంగతులు చెబుతూ ఎంతో ఉత్సాహంతో తల్లి చేసే పనుల్లో ఆమె కూడా పాలు పంచుకుంది. 'మొదట మీ అల్లుడు గారు రావన్నారమ్మా... ఎంతో బలవంతం చేస్తే వచ్చారు' అంటూ సుశీల భర్త విషయం చెబుతూ అంది. ఆ రాత్రి సుశీల తల్లిదండ్రుల కొంచెంసేపు పడుకొని తాను అత్తవారింటికి బర్మాక నేర్చుకున్న క్రొత్తపాటలను పాటి వినిపించింది.

సీతాపతి పైకి ఎంతో సంతోషంగా వున్నట్లున్నా, లోపలపడుతున్న ఆవేదనను కప్పిపుచ్చడానికి ఎంత ప్రయత్నించినా క్యామలరావు అందిరితో మాట్లాడుతూనే మామగారి విచారాన్ని కనిపెడుతూనే వున్నాడు.

* * * *

తెల్లవారింది. రెలంట్లు, చేదు తివ్వము అన్నీ ఒకరాని వెంటనే ఒకటి సక్రమంగానే జరుగుతున్నాయి. మామగారూ, అత్తగారూ, బావమరుదులు లేనకు జరుపుతున్న మర్యాదలకు సిగ్గుపడ్డాడు క్యామలరావు. 'అల్లుడింటే పీరికింత హాసెందుకో?... లేదు కుటుంబంలో అల్లుడుకూడా ఒకడని భావించకుండా, ఒక అధికారికి తేనెపట్టు మర్యాదలు చేయడం, వాచి పెట్టడం చేసికో?' అనుకున్నాడు క్యామలరావు. 'లేదు కూతుర్ని సుఖంగా వీలబానికనా, ఈ మర్యాదలూ, కొనుకలూ' అనికూడా అనుకున్నాడు. వరం పరామగతంగా వస్తున్న ఈ అచారానికి ఎన్ని కుటుంబాలు ఋణాల పాలవుతున్నాయో నని క్యామలరావు తలచాడు. రాత్రి గదిలో మామగారు లేనకూ సుశీలకూ తెచ్చిన బట్టలను చూపించింది సుశీల. 'పాపం ఆయన పీడికోసం ఏ వంద రూపాయలలో ఖర్చుపెట్టివుంటాడు. మిగతా పిల్లలకు కూడా ఏమీ బట్టలు తేనెట్టువుంటే పని సులభంగానే గ్రహించాడు క్యామలరావు. మొదట క్యామలరావు పంపిణీ అల్లవారింటికి రావన్నది కూడా ఇదే కారణం. చివరకు సుశీల కన్నీళ్లు పెట్టుకొని లేను కూడా వెళ్ళవని బ్రతిమాలే తప్పనిసరిగా బయలుదేరి వచ్చాడు.

తిలంటిపోడుకున్నాక, క్యామలరావు 'హిట్లోకి వెళ్ళివస్తా' నని సుశీలతో చెప్పి వెళ్లాడు. సీతాపతి అర్థంబు పనులున్నాయని ఆఫీసుకు వెళ్లాడు. పిల్లలు కేరింబలు కొడుతూ ఆడుకుంటున్నారు. సుందరమృ

నుడికట్టుకొని వంటచేస్తూ, 'అమ్మాయ్.....కాస్త వచ్చి కూర తిరిగి పెట్టమ్మా' అంటూ సుశీలను కేక చేసింది.

'ఏమే అమ్మా...రాత్రికి పినిమాకు నడదామే అంతాకలసి.' అంది కూర తయారుతున్న సుశీల.

'ఏమో తల్లీ...మీ నాన్న గారు ఏమంటారో. అంతా బర్మాంటే చూలాలా?...బోలెడంత అవుతుంది.'

'అంతగా అయితే మీ అల్లుడిగారిచేత ఖర్చు పెట్టిస్తారేనే అమ్మా.'

'బాగానే వుంది...అలాగేనేలేత ఖర్చు పెట్టిస్తే ఏం బాగుంటుంది?...మీ నాన్న గారిచేతిలో డబ్బు లేదు...ఇప్పటికే బోలెడంత అప్పుయింది తల్లీ... అంతగా అయితే, నెలన్న మీ పెద్దమామయ్యకి వచ్చి సప్పుకు పది రూపాయలు ఇచ్చిపోయాడు నాకు... అవి మీ నాన్నకు తెలియకుండా నాచాను. అవి పెట్టుకు నడదామలే.'

ఇంతలో క్యామలరావు రావడంవల్ల వాళ్ళ సంభాషణ ఆగిపోయింది. క్యామలరావు గదిలోకి వెల్లిపోయాడు. సుశీలకూడా అలిసి వెనుక నే గదిలోకి వెళ్ళింది.

'ఏమిటి సుశీ...మీ అమ్మ రామకున్న పది రూపాయలలో పినిమాకు నడదామనే?'

'అత్యే...లేదండీ...నా అమ్మ అంటున్నది కానీ ఇంతలో నడతామటండీ?...ఇదేమిటో..... పొట్లం?...అయ్యో...ఇవన్నీ ఏమిటండీ...ఎందుకు తెచ్చారు?'

'ఎందుకేమిందీ...నీ తమ్ముగ్నూ చెల్లాయలకు మాత్రం పండుగ కాదా?...నాన్నకుటుంబ క్రొత్త బట్టలు కట్టుకోవద్దా?'

'బాగానే వుంది...ఎంత లెగడలా లేమిటి?... వాళ్ళకు మనం పెట్టడం ఏమిటండీ?'

'ఏం...నాన్న పెట్టివని మనం కట్టుకొని కులక వచ్చుగానీ మనం వాళ్ళకి పెట్టకూడదంటే? అన్నాడు క్యామలరావుకంటువుగా. సుశీల ఇవనేమీ మాట్లాడలేకపోయింది పొట్లం తీసుకొని 'ఇవిగో'

వచ్చా...మీ అల్లుడుగారు బట్టలు తెచ్చారు అంటూ వంటింట్లోకి వెళ్ళింది.

* * * *

భోజనాలు అయినాయి. అంతే క్రొత్తబట్టలు కట్టుకున్నారు సీతాపతి సుందరమ్మలు తప్ప. సీతాపతి తన గదిలో మక్కిమంచంలో కూర్చుని అయిన ఖర్చునుగూర్చి, మొమ్మటివరకూ గూడుదీసి, అల్లుణ్ణి లేపినిచెప్పిన విశ్వనాథం తనకంటే ముందే వాళ్ళను పెరిపించడాన్ని గూర్చి ఆలోచిస్తున్నాడు చుట్టతాగుతూ. ఇంతలో సుసీలా క్యామలరావులు క్రొత్త బట్టలు కట్టుకొని వచ్చారు.

“కాళ్ళు చావువాన్నా... దిద్దంపెడతాం.” అంది సుసీల.

“ఎందుకు లేతిల్లి”...అంటూనే కాళ్ళు బాపాడు సీతాపతి. సుసీలా క్యామలరావులు ఒంగి ఆయన పాదాలను వదున్చిరించి లేచారు. తరిపిల వడంతో సుసీల గదిలోంచి వెళ్ళింది ఆమెతోపాటే క్యామలరావు గదినుమ్మంవరకూ వెళ్ళాడు. సీతాపతి దృష్టి అప్రయత్నంగా ఒంకి తిరిగించివున్న కోట మీదా, క్రిందపడివున్న చెప్పలమీదా పడింది. మాసికలు చేపిన కోటూ, కిధిలమైన చెప్పలూ తనను పెక్కిరిస్తున్నట్లుగా వున్నాయి. “మామగారు” అంటూ, క్యామలరావు గది ఉమ్మందగ్గరినుంచి వచ్చి పిలిచేప్పటికి సీతాపతి ఉలిక్కిపడి “ఏమిటి నాయనా?” అన్నాడు.

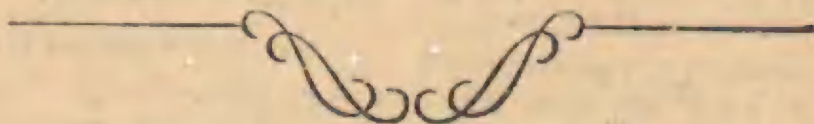
“నాన్నగారు మీకీ మాకు రూపాయలు ఇవ్వున్నారే బట్టలకింద... మమ్మల్ని తీసుకురావడానికి మీరూ అత్తగారు వస్తారేమో అక్కడే బట్టలు పెడదానుమకున్నారు. మీరు రాకపోవడంవల్ల బట్టు పండించారు.”

సీతాపతి ఆశ్చర్యపోయాడు. తను ఎదురున్నంత

వరకూ అటువంటి ఆచారమేమీ లేదని ఆయనకు తెలుసు. ‘తావిడయం సుసీలకు తెలిసివున్నట్లయితే మాట వరుసకైనా మా మామగారు ఇలా బట్టు పండించారని చెప్పేచే...ఒకవేళ క్యామలరావు లేన పరిస్థితిని అర్థంచేసుకొని ఇస్తున్నాడేమో...ఏమైనప్పటికీ తాను తీసుకోవడం భావ్యంకాదు” అనుకుంటూ సీతాపతి “ఎందుకు లేతాటూ అనవసరంగా” అన్నాడు.

“అనవసరమేంకాదు ... తీసుకోండి...మీకు వేరువిధంగా అనుకోవద్దు...ఊ...తీసుకోండి...మల్లి సుసీల వస్తుంది” అంటూ క్యామలరావు మారుమూపాయలతో సీతాపతికి అందించబోయాడు.

సీతాపతికి ఏమిచేయాలో తోచలేదు. మనసు రెపరెప కొట్టుకున్నట్లయింది. ఒణుకుకున్న చేతిని బాపాడు. తన దగ్గరనుంచి బట్టు తీసుకుంటానికి మామగారు వస్తున్నట్లు అతడనుకున్నాడు. మాసికంగా తాను ఆయనకు కష్టం కలిగించానేమోనని కూడా అనుకున్నాడు. ఇంతలో “అక్కయ్య పిలుస్తున్నదిగానా” అంటూ సుసీల చెల్లెలు వచ్చింది. క్యామలరావు మరవలితో గదిలోంచి వెళ్ళిపోయాడు. సీతాపతి నూరురూపాయల శోటును చేతిలో వుచ్చుకొని దానివంక యావ్తూ ఆలానే ఒక అరవిముడు నిలబడిపోయాడు. “తీసుకోకుండా ఉండవలసింది...పోసి తిరిగి ఇచ్చివేస్తే... అతిచెరుసుమంటాడో!...కష్టమవుతుంది తెలుసుకున్న అల్లుడు దొరకడం లేన అద్దెపై మే” అనుకున్నాడు సీతాపతి. అతనికళ్ళు చెమ్యగిరినాయి. “మీరుకూడా లేచిరండి ఫలహారానికి” అని వంటింటి నుంచి భార్య పిలుపు వినవచ్చింది. శోటు జేబులో పెట్టుకొని వీరడంగా అడుగులువేస్తూ గదిలోంచి వంటింట్లోకి వెళ్ళాడు సీతాపతి.

దశవాయిరామప్రయ్య

శ్రీ చల్లా రాధాకృష్ణకర్మ

ఒక మెట్టు తిరణి దీగిన
నొక మెట్టు శాంకు దెక్కు; సుర్యస్తలిలో

నొక రాజు సన్నగిల్లిన

నొక రాజు జంతెంతకు మహాన్నతి గనడే!

అని చేమకూర వేంకటాచల మహావిష్ణుగా
ఒక రాజు సన్నగిల్లిన మహాక రాజు మహాన్నతికి
వచ్చుట జైతము. ఈ పద్యమును చదివినప్పుడెల్ల
విజయనగర సామ్రాజ్య చరిత్ర స్ఫురణకు వచ్చుచుం
డును.

ఆంధ్రప్రదేశ్ నది అఖండమశ్శు సముపార్జించిన
శ్రీకృష్ణదేవరాయలవారి నిర్వాణానంతరము,
విజయనగరము తన శోభను కోల్పోవ నొడిగినది.
దురదృష్టవశాత్తు విజయనగర రాజకుటుంబమున ఏర్ప
డిన కలహములను పురస్కరించుకొని సమ్రాట్టులకు
సామంతులుగానో లేక ప్రతినిధులుగానో వ్యవహ
రించుచుండిన పరిపాలనాధికారులు తమ తమ రాజ్య
ములను ముక్తేంద్రము చేసికొనుచు స్వాతంత్ర్యము ప్రక
టించ సన్నద్ధులయిరి. లాభము సూత్రము లభ్యము
కాలేదు కాని, విజయనగరాధీశ్వరిని పక్షము చేరి
శ్రువర్ణముతో బాంధవిని స్వామిభక్తులను లేక
బాంధవులు.

విజయనగర సామ్రాట్టుల నెదిరించి స్వాతంత్ర్యము
ప్రకటించినవారిలో శేష్నానపగనవాడు
మధురకు (క్రీ. శ. 1623 నుండి 59 వఱకు పరిపాలిం
చిన తిరుమలకొరి నాయకుడు. ఇతడు బాహుబోధకు
సవియ్యం, కళారాధకు సరియ్యం జగద్వ్రాసినట్టి బాంధవుడు.
నొలుతి తాంబూలకరంజి వాచుకుడుగ కృష్ణదేవరా
యలవారి కొలువుకుటలులో చేరి పిమ్మట మధురలో
నాయక రాజ్య స్థాపనాచార్యుడుగా విశేషవిఖ్యాతి
నార్జించిన కొట్టయ విశ్వవాగ్దానాయకుని వంశమువకు
చెందిన ముద్దికృష్ణప్ర నాయకుని రెండవ కుమారుడు
తిరుమలకొరి నాయకుడు. ఇతడు క్రీ. శ. 1581 లో
జన్మించి, 39 వ ఏట సింహాసీక వలంకరించి 26 సం
వృత్తులు రాజ్యపాలనము చేసి చిర యశస్సు గడిం
చెను. ఇతని మరణమును సూర్య చింతగొలుపు కళ్ళు
గలవు. వానియందలి సత్యావర్తియు లెంతవరకొ
తెలియదుగాని కళాబోధకుడు గాను, యుద్ధవీరుడు

గాను తిరుమలకొరి నాయకుడు చరిత్ర విమర్శిలో
ప్రవతారయై చలుగొందుచున్నాడు.

తిరుమల కొరి నాయకుడు కేవలము భామబోధ
కుడును, కళారాధకుడు నేగాక, యుద్ధవీరుడును,
ఇతని భుజబలమును సువ్యక్త మొనర్చుకానవములు
గూడగలవు. ఇతడు మైసూరివారితోను, రామనాథ
పురము నేలు సేతుపతితోను సమరములు పోగించి
విజయలక్ష్మిని వరించెను. ఈ విజయముల ఫలిత
ముగా తిరుమలనాయకుని పరిపాలనాధికారము
విస్తృతమయినది. పీని కన్నీటి కారణము, తిరుమల
కొరి నాయకుని చిశవాయి (ప్రెస్టాభిపతి) యను
రామప్రయ్య సహకార పానుభూతులని నుడువ
దెనును.

రామప్రయ్య తిరుమలనాయకుని కాలమున
చిశవాయి ప్రధానమును నిర్వహించుచుండెను.
అవగా, ప్రెస్టాభిగ్రామముగాను, ప్రధానమంత్రిగాను
మండెనప్పమాట. ఇట్టి బ్రాహ్మణాయతమును రెండు
పదిపులను ప్రతిభావంతముగ నిర్వహించిన రామ
ప్రయ్య బుద్ధిబలమునందే కాక బాహుబలమునందును
అందచేసిని చేయి యని వ్యక్తమగుచున్నది. ఇతడు
మైసూరువారితో జరిగిన యుద్ధమునందు పాల్గొని
మైసూరు చిశవాయి యను సంజరాజును జయించి,
తిరుమలకొరి నాయకుని యాదరాధిమానములకు
పాత్రుడయ్యెను. రామప్రయ్యకు తోడుగా మైసూరు
యుద్ధములో డిండుగల్లు పాశేగారను రంగన్న నాయ
కుడు కూడ విశేషముగ సాహాయ్యము చేసినట్లు
చరిత్ర సాక్ష్య మొసగుచున్నది. యుద్ధానంతరము -
ఈ పీఠద్యయమును తిరుమలుకు సమూహించెనట!
పిమ్మట రామనాథపురము నేలు మఱచ వంశీభువన
రెండవ జడైక దేవ సేతుపతితో జరిగిన సంగ్రామ
ములో గూడ చిశవాయి రామప్రయ్య పాల్గొని
విజయము పంపాదించెను. ఇట్లు రామప్రయ్య
తైత్తియోత్రెణు సలుపుచు తిరుమలకొరి నాయని వారికి
చేదోరువాదోడుగ నాయముచేసి రిగిన మంత్రి అని
పించుకొ నెను.

చిశవాయి రామప్రయ్య తెలుగు బ్రాహ్మణుడు;
మధురకు ఏడుమైళ్ళ దూరముననున్న పరుత్తన

మంగలం' అను గ్రామములో జన్మించెను. 'నేటికిని ఆ గ్రామమునుండి దిలేదు నిర్మించిన శివాలయములో అతని విగ్రహము గలదు. ఇతని కిద్దరు పోదరులు. వైద్యవాద్యుని, కృష్ణవృద్ధుని అనువారు. వీరిలో వైద్యవాద్యుని అగ్రజుడు. ఇతనిని రామప్పయ్యకు అందుతేని అభిమానము. ఇతని ఆశీస్సులను గ్రహించిన పిమ్మటనే రామప్పయ్య రంగరంగునిని పెట్టెడివాడు. రామప్పయ్య వామాతలను శివరామయ్య, కొండప్పయ్యలకుడి ఘటికులని విశిష్టమనుచున్నది. సేతుపతితో జరిగిన యుద్ధములో శివరామయ్యకుడి పోల్గొని విఖ్యాతి వార్జించెను.

రామప్పయ్య జీవితచరిత్రను, అతని శైత్రయాత్రావిశేషములను తెలిసికొనుటకు చారిత్రకాధారములు కొన్ని కలవు. కాని ఆకృత్య మేమనగా, రామప్పయ్య తెలుగువిద్వత్తైవృత్తికిని నితని గూర్చి ప్రత్యేక పుస్తకములు తెలుగులో లేకపోవుటయే. ఈను తెలిసినంతవఱకు మదరాసు ప్రాచ్యరిఖరి పుస్తకశాలలోనున్న 'రామవాద పురంవారి వంశావళిలో రామప్పయ్యని గూర్చిన ప్రస్తావన— అనగా అతడు సేతుపతితో గావించిన యుద్ధమునకు సంబంధించిన విశేషములు—కలదు. కాని తిమిళమున నిలిచిన నుండి 'ఇ రామయ్యన్ అమ్మానై' అను ప్రత్యేక పుస్తక మేగాక 'తిరుప్పెంగొట్టు తిరుప్పవేమలై'లో గూడ వివరములు కొన్ని కలవు. తింజావూరు పుస్తకశాలలో, 'ఇ రామయ్యన్ అమ్మానై' అను తాళిదళ గ్రంథమును, మదరాసు ప్రాచ్యరిఖరి పుస్తకశాలలో 'ఇ రామయ్యన్ అమ్మానై' అను పుస్తకమును రామప్పయ్య సుగణములను చిత్రించుచున్నది. ఈ రెండు పుస్తకములను నొకటొక చేర్చి 'ఇ రామయ్యన్ అమ్మానై' అను పేరితో తింజావూరు పరస్పతి మహల్ ప్రచురణగా మదరాసు ప్రభుత్వమువారు 1950 సం॥ ప్రకటించి యున్నారు. ఇందులకు ప్రభుత్వమువారు చిరస్మరణీయులు.

1 ఈ అచ్చనగాయలకు అచ్చన నుండ్లు, అచ్చనలు, అచ్చనగండ్లు—మున్నగు ప్రఖ్యాతివాదులు గలవని తెలియుచున్నది. సింగళీ మారనవంటి మహాకవి యీ ఆటకు చిరంజీవిత్వము కలిగించివాడు

దినముల్ కొన్ని చవంగనంత గనునర్జిత బొమ్మ పెండ్లిండ్లు, నుజ్జనగూం, ధైర్యనగండ్లు, సింపిరంబు, కుచ్చికో, గీరనగింజ, లోమనసుంటల్, కనుమూసి గంతి, నలుగంతాలాట, లోనైన శేలవముల్ విఱుగ వోట్లతోనలరె బాలారత్న మెల్లప్పుడున్.

(కళాపూర్ణోదయము, 6 అ).

'అమ్మానై' అనునది దేశీ కవిత్వకావుకు చెందిన మధురరచనము. దేశింపురాజుకథ, బొమ్మలికథ, లక్ష్మమ్మకథ—మొదలగు గ్రంథములవలె ఈ అమ్మానై ప్రజాభాషలోనే వ్రాయబడియుండును. అచ్చన గాయలాడు సందర్భమున అమ్మానై పాడుచు ఆటాడుట తిమిళ తెలలెలకు పరిపాటి. కనుక తిమిళ వాడులో—ముఖ్యముగా పల్లెపట్టులందు—యీ రామప్పయ్య గాథకు విశేష ప్రచారము కలదనుట అత్యుక్తికాదు. తిమిళుల నోళ్ళలో పడిన రామప్పయ్యకు వింతింతి పేర్లు కలిగినవి. ఇరామయ్యర్, ఇరామయ్యన్, ఇరామప్పయ్యన్—అని నేటికిని వ్యవహరించుట మహాదహము. తెలుగువాడను రామప్పయ్య గాథను సజీవముగ మించిండులకు తిమిళులకు కృతజ్ఞత తెలుపుటతోపాటు తిమిళవాక్యము మన గల మంచినగునాన గ్రహించి శీర్షించుకొనుట తెలుగుల కర్తవ్యము!

ఇరామయ్యన్ అమ్మానై పాపాత్మివృష్టాగ్రంథీయము గాకపోయినను, చారిత్రకముగా వెలసేది రత్నముని నడుపుట లెప్పు. రామప్పయ్య జీవితమునకు సంబంధించిన వివరములు, తిరుమల కేరివాయ వది నుగణములు, సేతుపతితో జరిగిన యుద్ధములో రామప్పయ్యకు సహాయముగావచ్చి పోరాడిన దెప్పది రెండు పాశేగార్లు, ఆనాటి సాంఘిక, రాజకీయాది విషయములు, సేతుపతుల వృత్తాంతము, జడైక జీవ సేతుపతియొక్క ధైర్యపాపాపములు—మన్ను ను ముఖ్యాంశము దెన్నోయీ చారిత్రక గ్రంథమైన వివరింపబడియుండుట గమనార్హము. దళివాయి రామప్పయ్యతో పోరాడిన రెండవ జడైకజీవ సేతుపతి కూడ కేరవృత్తిని యుద్ధచీరుడమటలో పంచే హుతులేడు. ఇతడు కుట్టాన్ సేతుపతికి మొదటి కుమారుడు. కుట్టాన్ సేతుపతి మరణానంతరము, అనగా 1685 సంవత్సరమున జడైకజీవుడు సింహాసనమునకు వచ్చెను. ఇతనికి దళివాయి సేతుపతి యను చిరుదము గూడ గలదు. రామప్పయ్య, సేతుపతులకు జరిగిన యుద్ధమును సభిషర్జించు గ్రంథము రామప్పయ్యన్ అమ్మానై.

ఈ గ్రంథమునుండి రామప్పయ్యను నులించి మనకు తెలియవచ్చు కొన్ని ముఖ్యాంశములు: ఇతడు మహా స్వాధిమాని. స్వావిధివుడు. తిరుమల వాయని వారికి కుడి భుజము. ఇతని ఆంధ్రాభిమానము నిరుపమానము. అమ్మానైలో పలుకొట్ట 'నేను తెలుగు వాడను. జడైకజీవుడు తెలుగువారిని నిరసన భావముతో జూచుచున్నాడు. కనుక అతనిని వధించిన గాని నాకు మహాకృంతి లభింపదు—' అని రామ

ప్రయ్య నడువుట వ్యతిరేకమగును. పెద్దలైన ఆచారము. ముఖ్యముగా, అన్నయన వైద్యనాథయ్యపై విశేష గౌరవము. వైద్యకి కూడ విశేషముగా మన్ననలు తెలియుచున్నది. కాని కొన్ని సందర్భములయందు రామప్పయ్య కతివాత్మ్యముగా వస్తుట్లు కనబడుచున్నాడు. దీనిని బలపఱచునట్టి యొక కథ 'కొంగు మంపలకెరకం' అను తమిళపు ప్రకమున గలదు.

ప్రకముగా కప్పగు చెల్లించని హేతువుచే, రామప్పయ్య కొందరు పాశేగార్లను కారాగృహమున బంధించెనట. వారిలో ఆచూ 'సంబంధ చర్కక్కరై' అను పాశేగా కొకడు కలడు. అతడు తమిళ భాషా పోషకుడుగా ప్రసిద్ధికెక్కినది. ఒకనాడొక కవి బంధితుడై యున్న 'సంబంధ చర్కక్కరై'ను సందర్శించి యతనిచే సమ్యావిరుదనుటకు యత్నించెను. అప్పుడు తనయొద్ద విషయు లేకుండుటచేత సంబంధ చర్కక్కరై తన భార్యను దర్శింపుచుని కనిపింపెను. ఆమెతో కవి యాదిషయమును నడిపిన నంటినే, తన మంగళమాత్రమును కవికి సమ్యానించెనట ఆ మహాయోధులు! ఈ ఆద్యులేవిషయమును విశ్వవాయి రామప్పయ్యకు తెలియజేసిననెంటు నే పశ్చాత్తప్త్యుపయుడై దళవాయి సంబంధ చర్కక్కరై సర్వోత్తమును కొనియాడుచు అతనిని బంధము క్కుదిగ జేసెను. ఇటులనే యుద్ధవిషయములందు రామప్పయ్య బంధితులను బాధించెనని అమ్మనై నుడువుచున్నది.

ఇక, రామప్పయ్య మరణమును గుఱించి విచారించెను. తిరుమలకొరి నాయకుని మరణమునకు సంబంధించిన కథలవలననే, రామప్పయ్య మరణమును గూర్చికూడ కథలు చెప్పులన్నది. నేతుపతితో యుద్ధ మొనరించుటకుగాను రామప్పయ్య పాంబన్ కాలనపై అనక్కట కట్టి, జడైకేవునలో యుద్ధము చేయుచు వీరస్వర్గము నలంకరించెనని కొందరు చరిత్రకారులు విశ్వసించుచున్నారు. జడైకేవుకు గావించిన 'చేతిబడి' ఫలితముగా రామప్పయ్య మర

ణించెనని కొందరు నుడువుదురు. విశ్వాప్రయోగము వలన మరణించెనని మరికొందరి నమ్ముకము. ఇటుల రామప్పయ్య మరణమును గుఱించి భిన్నాభిప్రాయములున్నను, ఇతడు శ్రీ. శ. 1652 ప్రాంతమున మరణించి యుండవలెనని నుడువదగును. ఏలయన, యుద్ధమున మరణించిన రామప్పయ్యకు పిమ్మట, అతని అల్లుడగు శివరామయ్య తిరుమలకొరి నాయునిచే దళవాయిగ నియమింపబడెను. శివరామయ్యకును, నేతుపతికిని జరిగిన యుద్ధములో నేతుపతికి పరాజయము కలిగినది. కొన్నాళ్ళు జడైకేవు నేతుపతి మఘరలో కారాగృహముననుండి, తిరుమలకొరి నాయునివారి అమ్మగృహము నెట్లో సంపాదించుకొని మరల రామనాథపురమును పరిపాలించి, 1648 సంవత్సరమున జడైకేవు నేతుపతి తన తమ్ముడగు 'తంబి'చే హక్కిగ వాంఛింపబడినట్లు రామయ్యకొ అమ్మనై నుడువుచున్నది. కనుక, రణరంగమునందే రామప్పయ్య మరణించెనని నుడువుట సమంజసముగ కన్పించుచున్నది.

పయ నుదాహరించిన విషయము లన్నియు రామయ్యకొ అమ్మనైలో పేర్కొనబడినవి. ఒక్కొక్క చోట రామప్పయ్య 'పులిరామయ్య' అనియు 'రాక్షసులను సంహరించిన రామ' అనియు వాచియు ప్రస్తుతించబడినాడు. రామప్పయ్య, నేతుపతులకు జరిగిన యుద్ధము మహాజయము చిత్రించబడినది. ఇటుల రామయ్యకొ అమ్మనై రామప్పయ్య జీవితవిశేషములనే గాక, ఆనాటి సాంఘికరాజకీయాది పరిస్థితులనుగూడ కండ్లకు గట్టికట్టు తెలిపి జేయుచున్నది. కాన, రామయ్యన అమ్మనైచారిత్రక దృష్ట్యా అమూల్యమున గ్రంథములు నిర్వివాదాంకితము : ఈ గ్రంథమున విభిన్నతమయిన రామప్పయ్య గాథ కూడ తలపాదకము వంటిదని నుడువుట అత్యుక్తి కావేరదు. ప్రతిభావంతుడయిన దళవాయి రామప్పయ్య జీవిత చరిత్రను తెలుగువారికి మాత్రమేగాక వాషీజాతులకెల్లరకు చిరస్మరణీయము!

నామనమెల్ల నందనవనస్థిత కోమల పారిజాత మా
లామధురాత్మ కంబయి నిరామయభావ నిలిన గోపికా
కామనమై కృశించెడినికంపిత ఖండిత నాయకా మృగా
భీమృదుకేయ్యమై పరిమళించెడి గండపు పద్మిముద్దమై
నన్నని యేటివంకల పినల్లు పినల్లు తురాయిపూలు పూ
యన్నజరైన అక్కతుదియంచుల సోలిన పాలపిట్ట తే
వన్నెలవైన నాయకద భావుకతా మధురోహ లెన్నియో
చిన్నెలు గ్రుమ్మ రించుచును చేడ్చడిపోయె రసాపకర్షముల్
సుమధుర సాంధ్యరాగముల శోభలు చిమ్మిన యాకసంబుపై
గుమురుకవచ్చు ర క్తిమను గూర్చి పసిండివలెన్ భ్రమించితిన్
విమలినమైన శీవితము వెక్కనమై తటితీపు లారి మై
కము విడివడ్డ నాకునయి క్రమ్ముకువచ్చె విషాది మేఘముల్.

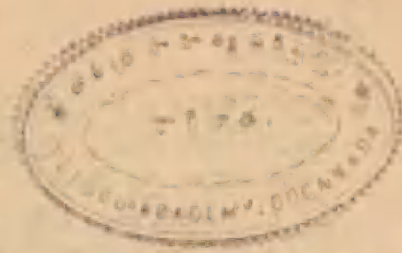
నలలిత పుష్పకోమల వనంత నదృక్తము యావనంబు ; నా
వలపుల పంట వీవనెడి భావన తేయుచు నున్ననాకు ని
ర్మల మధురోహ నమ్మితిర రాగపికిమృదునాద సంస్వరం
బులు విన గోక్కిపుట్టెడినిపోయెడలేక నహర్నిశంబులున్.

కమ్మని పండువెన్నెలలు గాయు దినమ్ములు పోయి కృష్ణ ప
క్షమ్మిక దాపురించునని సారెకు సారెకు నాయెడందలో
గ్రమ్ము విషాద మేఘపటలమ్ముల నిండిన చిమ్మ చీకటిన్
వమ్మయినట్టి నాప్రణయవాంఛలకై తపియింతు నోనభి !!

ముదరని ప్రేయసీ క్రణమ ముగ్ధ మనోహర ప్రేమగాధ నా
మది నదలించుచున్నది సుమా వినుమా యనుమాన మేలనో
మదవతి ! నాటి నీమధుర మంజుల ప్రేమరసార్ద్రామూర్తి యొ
ప్పిదమయి నేటికిన్ మధురపీక్షల కన్ను గృతాఘ్న జేసెడిన్.

భానజని చిత్తవృత్తి భావముల నెఱిగి
యుత్తమ గృహస్థ ధర్మంపు వృత్తమెఱిగి
మదన సామ్రాజ్య వైభవావృదుల మగుచు
నాకసంబున విహరింప నభిలషింతు.

తమస్సులో తపస్సులు

శ్రీ మునివల్లె రాజు

మా స్వగ్రామం అటు జిల్లా ముఖ్యపట్టణానికి యిటు తాలూకా ముఖ్యపట్టణానికి దగ్గర్లో, గ్రాండ్ బ్రంకురోడ్డు బస్సుమార్గంలో వుంటుంటే మా గ్రామిణ వాగరికతలో చాలా పెద్ద మాక్కు వచ్చింది. శ్రేయ అవకాశండా మీరు మా పూరికి ఒక్కసారి దయచేస్తే, యీ వాగరికతను బోంబాయిలోని దానిని కొలిచివెళ్ళు కొలిచి చూడవచ్చని మనవి చేస్తాను. మమ్మకు ఒకటి కొంతు వుదాహరణ లిచ్చినా మీరు సహించగలరని వస్తున్నాను. ఇవక మా గ్రామానికి గ్రంథాలయోద్యమాధ్యక్షులు వచ్చి వుపన్యాసాలు దించివెళ్ళు వచ్చిన వుద్రేకంతో సదిమందిమీ మానె బలకొన్నది ఏ స్థలంలో పెంకు టింటి గ్రంథాలయం స్థాపించాలను కున్నామో, ఆ పవిత్ర స్థలంలో శేష భూషణ్యుగారి చిన్న కాఫీ షాపులు జరిసింది. మా ప్రెసిడెంటుగారు (వీరికి సంకేతంవరకూ వచ్చు) సహకారసంఘ పేర్లు పోగు చేసి, వారి స్వంతి చిత్తాలో జనుకట్టక పూర్వం, మేము కట్టించవలసికొన్న దాబాయిల్లు గ్రామ సహకార సంఘస్థలంలో మొన్న మధ్యనే జేరా సినిమాహాలు వచ్చింది. ఇంకా కావలిస్తే, మా గ్రామంలోనూడా రోజుకు యాభై రైగా సిజరు సిగరెట్లు పెట్టెయ్యా, వారానికి దిజనుకురైగా కొత్త చీట్లపేక పెట్టెయ్యా వర్తిపొతుంటాయంటే నమ్మండి. అంతేకాదు, గత చిత్రంలో మా పూర్వోని రెండు పార్టీలవారు ఏ విషయంలోనూ ఏకీభవించి వున్నట్లు ఎవరైతే వృద్ధులకు గూడా జ్ఞాపకం లేదు. కాని మొన్న మధ్యనండీ, అంటే గ్రంథాలయం కట్టడపు పునాదులు పైకి లేవకుండా చేసేందుకు పెట్టిన అర్జీలోనూ, ప్రజల షేర్లధనాన్ని కూసుకు పెట్టిలో కట్టుంగా అడ్డం పెట్టుకొన్న ప్రెసిడెంటుగారి అడ్డం తప్పించటంలోనూ, మా ప్రాథమిక పాఠశాల ప్రాథమికోన్నత పాఠశాలగా మారకుండా అందరూ వికసుత్యంగా తీసుకొన్న

జాగ్రత్తలోనూ—తరతరాలనుండి వస్తూన్న మూలా కక్షలు యిటే చూయమై పోయాయని శేష గర్వంగా చెప్పగలను.

ఇటువంటి మా స్వగ్రామాన్ని మీరు పల్లెటూరునిగాని, బస్తీ అనిగాని అవలెదు. ఈ బస్తీ, పల్లె కొందూకాని మా పూర్వోనూడా ధర్మచేత ఒక పొదించిదయినా నడుస్తున్నదని శేష విన్నవిస్తే మీరు ఆశ్చర్యపెంచుకు పడాలి? మా పదిమంది బజారు పురాతన వాగరికతకు శ్రీరామ మంటపం అట పట్టు.

ఇక్కడ మీకు ఒక చిన్న విషయం మనవిచేయాలి. మీకు సంవత్సరంలో ఋతువులెట్లా నూరు కుంటామో, మా శ్రీరామ మంటపంమీద సీజన్లు గూడా అట్లా మాడుతూవుంటాయ్. మొన్న శే గడిచింది. పురీ మేక జాదం సీజను. అంతకు ముందు సీజను చీట్లపేక సీజను. ప్రస్తుతం జరుగుతోన్నది—పురాణ కాలక్షేప సీజను, వర్తమానమైన ఈ పురాణ కాలక్షేప సీజను పుణ్యమహాత్మ్యంలో శే మన కథనూడా ప్రారంభం అయింది. ఈ సీజా ప్రారంభంలోనే మా ఆచార్యులవారు “ఒరే, మన పూర్వో ధర్మం నాలుగు కాళ్ళమీద పంచరించటం లేదని ఎవర్రా అనేది?” అని వాచంటి సంస్కరణ వాదుల్ని సవాల్ చేసి, మందలిత్రుంటుం కర్దు.

* * * *

ఆరోజున శ్రీరామ మంటపం అరుగులమీద స్థల పురాణ కాలక్షేపం నిరాఘాటంగా పాగిపోతున్నది. తీర్థులవారు నుంచి పండితులే గాకుండా, కొంచెం సంగీత విద్యలోగూడా ప్రవేశం గలిగిన వారు కావటంలో వారి శిష్యవర్గంలో ఆ బాల గోపాలమూ వున్నారు.

తీర్థులవారి కడుగుగా మాపిల్ల బస్తీ విరంతు వర్గం ఆసినమైవుంది. వారికి ఎడమచేతగా స్థితిమం

రులైన లైతువర్గం కూర్చోనివుంది. వారికి కుడి పక్కగా దీదా విక్కి భక్తులూ, యీ దీపభక్త శ్రేణికి వెనకగా, మైన చెప్పబడిన బాలబృందమూ, వున్నవి. అందరికన్నా వెనక శ్రేణిలో, మట్టి కోడుకు అందుబాటులో కూర్చోవటంలో మా బాల భక్తులు తమ వర్గ యోగక్షేమాల్ని ఎంతటి పురాణ ప్రణాళికలలోనైనా ఏమరి పాటుగా విస్మరించే వాళ్లు కావని మీరు గ్రహించ వచ్చు.

తీర్థలవారు చదువుకోన్న జ్ఞోకాన్ని సంపూర్ణి చేసి, దాని ఆర్థ తాత్పర్యాలు పరికటించాకే ఆవురించి, తెరిచిన కోటిలోకి దగ్గరలోనే వేచి వున్న కోమలదండకు ప్రవేశించకుండా చిటికెవేసి, ఒక్క తార్కారిక క్షణం శిష్యకోటివంక తమ కరుణారస వీక్షణాలు ప్రసరింప జేశారు. అప్పటికే ప్రథమ శ్రేణిలోని విరంతు కోటిలో—లియవలి కొండపైల మహాత్మ్యకథ ప్రథి సమ్మిగిలి శోడశ్య మంకురుతనాన్ని వదిలించే వివిధోపాయాల అన్వేషణకు ప్రాధాన్యత చెప్పింది. ఆ వర్గంలోనే అక్కడక్కడ చిలకరించినట్లుగా వున్న నలుగురైనవరు శోడశ్యలో కొత్తంగా వచ్చిన తెలుగువనిమా చిత్రం లోని తారయొక్క వర్ణనలో అభిప్రాయ భేదాలు వచ్చినాయ్ బసవయ్య చెప్పిగానూ, వారి చెట్టు కింది పీడకు ఆబ్బాయి నాయడూ, బట్టతలతో నాడ్యాల పీతారామయ్య—వారి తరువాతి కోర్టు లిటిగేషన్ సరించి మాడ్చర్ ప్లాకేజ్నున్నారు. తీర్థలవారికి అపారమైన లోకానుభవంవుంది. వారికి లాక్యం వంశపారం పర్యపు సంపదగా వస్తోంది.

వారు శిష్యకోటిలో అధిక సంఖ్యాకుల తక్షణాభిరుదుల్ని గమనించినవారై, మరుక్షణమే, కొంటినున్న ఇంది పొడుంబుర్రను వదిలించి ముందూ ప్రదర్శించి, అందులోని “మమ్మగానంద అఫీసర్ల మద్రాసు వక్యాన్ని” కొంచెం అపాహన్య మైన పెద్ద పట్టులో దట్టించి, తిక్కలితంగా వచ్చిన బ్రహ్మసందంబలో ఒకక్షణం లీనమై, తెలివి తెచ్చుకొని, స్థలపురాణ గ్రంథాన్ని మాసి, తమ శిష్య సంతానాన్ని లౌకిక సభు పార్థవలో ప్రవేశపెట్ట దలంచినవారై—

“విన్నారా? కాణ్యమృగాయా! కోమటి సురవయ్యకు బలువుగా వుండటం” అన్నారు. (అశోకాభిక్ష, ప్రసాదం వంతు కాణ్యమృగారిది)

సురవయ్య వేరు వినగానే మొగవాళ్ళు పెత్తనాలో “చెల్లం” “చెల్లం” అని అప్పవవు సుప సుపలు వినిపించినై. చావుబతుకుల్లో వున్న సురవయ్యకూ చెల్లానికి అవి వా భావ సంబంధం వున్నా ఈ సుపసుపలు తీర్థుల వారికేమీ వచ్చలేదు.

“గతం గతి: అన్నాడు గదండీ కాస్త్రుకారుడు? చనిపోయేవాడి మనుజులు మాత్రమే లోకం చెప్పకోవాలవటం ధర్మమేగదా?” అని లాక్యంగా వారు శిష్యకోటికి మందలించారు. తీర్థలవారి మనస్సులోవున్న విషయం చెప్పరహస్యమేమీ గాదు. మా గ్రామంలో శ్రేష్ఠమైన చెల్లం పుట్టుకు పుట్టు పండుతుంది. కాని నిరుటి సంవత్సరం మూడుతెలల పాటు, కలువంటే ఏమిటో ఎరగని మామూటి గూడా చెల్లం యేమం వచ్చింది. చివరకు చెప్ప మూలు మామన గారు గూడా రులం చెల్లంకోసం గడప గడపా తరగవలసి వచ్చింది. “సురవయ్య కొట్టల్లో మురిగిపోతున్నదని” కొందరూ, “వంకమ నీడు చాదరి, సురవయ్య కలిసి దొంగతనంగా అమ్ముతున్నారని” కొందరూ వినుకుకొన్నారు. ఏమైతేనేం కదవు కరువుగానే చెల్లిపోయింది.

ఇంతలోనే సర్వాంతర్యామి అయిన సరసమ్మ గారు “బరువేమిటి స్వామీ! పాడ్తునే కిందిచెల్లారుగా” అన్నది.

“మహందాని కాదండీ—పుణ్యాత్ముడు. ఏ జన్మలోనో యింత చేసుకు పుట్టాడు. శివాలయానికి ధ్వజస్తంభం దానం చేయించాడు కదండీ” అని తీర్థల వారు మరోసారి ఆవురించారు.

ఈ సందర్భంలో తీర్థలవారు ఒక విషయం మురిచిపోయారు. సురవయ్య వేయించిన ధ్వజస్తంభం కలప చాక తారుదనీ, గారికి నిలవనీసి ఒంకారం వాస్త్ర కాస్త్రుజాతు చెప్పినట్లే, అది మొన్నటి కార్తీకంలో దిరిగి కూలిపోయింది. ఈ మాటలు అప్పటి దాకా వింటూ చెల్లంకోటికైన రాయివలె కూర్చున్న సురవయ్యగారి జ్ఞాతి కామమయ్య సంతోషం లోపల దాచుకొని “పాడ్తు తిరక్కయందే ప్రాణం పోయిందండీ” అని చల్లగా చారవిడిచాడు.

సభికులందరూ “సారాయణ” “సారాయణ” అని సకల పాపహుడి నామోచ్చారణ చేశారు.

ఇక సంభాషించుకొనుచున్నప్పుడు, పుణ్యం చేసుకొన్న వాళ్ళకు పరలోకంలో దొరికే పర్మిట్లు మీద వదిలింది. చాలామంది సభికులు ప్రశ్నలకును తుష్కపటికీ తీర్పులవారి సమాధానాలన్నీ వారి ప్రధాన శిష్యులతోనే మధ్యేంచే చెప్పుబడుతున్నవి.

ఇంతలోనే బజారులో మేకం వివవచ్చింది. అది రాసురాను రాసుమంటపం సమీపంలోనే విన వచ్చి, మంటపాన్ని గూడా తాటిపోనన్నది. పుణ్యం చేసుకొని వచ్చిపోయిన సురవయ్యగారి కేవాన్ని అయిన నలుగురు కొడుకులూ, పాదే నాలుగు కొమ్మలు పట్టుకొని శోకం మేకం వెనకనే నడుస్తున్నారు. ఆ వెనక సురవయ్యగారి కావమరిది పుల్లయ్యకెట్టి వడుస్తున్నాడు. పుల్లయ్యకెట్టి చేతిలో ఒక పూలపళ్లెం వున్నది. ఆ పళ్లెంలోని పూలలో కామలూ, ప్రేమలూ కలిసివున్నాయి. పరలోకయాత్ర కేగిన ముసలాయన రహదారిలో వైతిరనే ఎదిలాంటి అడ్డంకులు రాకుండా, అయిన వ్యాపారంలో భాగం పంచుకొన్న పుల్లయ్యకెట్టి పూలతోపాటు కామూ, ప్రేమలూ దానం చేస్తున్నాడు. కేవలమీది పసుపునడ విడిచిపెట్టి పైసలు కిందకు దొర్లిపడుతున్నాయి. ఆ తర్వాత సురవయ్య మనుమలూ, బంధువులూ వడుస్తున్నారు. చావు పూరేసింపు అది.

దెల్లంలో ఆత్మంత అదినా భావ సంబంధమున్న సురవయ్యగారి భౌతిక దేహపు అంతిమయాత్రను, శ్రీరామ మంటపంమీది సభికులందరూ మెడలు తిప్పి చూచేరు. కొందరు “కృష్ణ కృష్ణ కృష్ణ” అని తమ పాదభూతిని తెలుపుకొంటున్నారు. ముసలమ్మలకు కొందరికి తమ సొంత కేసుల్ని సురవయ్య గదిలో పోల్చుకొనగానే కళ్ళనీళ్లు వచ్చి, కొత్తదిగులుతో యింటిదారి కనిపించింది. ఇన్నాళ్లూ సురవయ్య పోటీ దారు హనుమయ్య తన పీడా వదిలించి మెడల్లో అనుకొని వెంటనే పాపభీతితో నరకలోకంలోని కాసుకూన్న మానె పాత రహస్యాలకి వచ్చి, కొండు చెంపలూ ఎవరూ చూడకుండా వాయించుకొని, తీర్పులవారు చూచేట్లుగా విచారపూరితమైన ముఖం పెట్టాడు. కొంగసాక్ష్యం నీతారామయ్యకు తను యామగ్యనే సురవయ్యనుండి తీసుకొన్న చేబరులు నంగతి, వచ్చిపోతూ వచ్చిపోతూ తన “మీలువా

ను” లో వుదాహరించ లేదుగదా అని భయపడు తున్నాడు.

కొని బసవయ్య చాదరికి స్వకావనైరాగ్యం అందురించి “వ్యామో, యావేహం గలేమిగాను?” అని అర్థం లేకండా ప్రశ్నిచాడు.

“జేహం మట్టిలోమట్టి, పంచభూతాల్లో పంచ భూతాలు. ఇన్ని ఆత్మ ఎగిరిపోయి అనంతాత్మలో కలిస్తే యీ దేహాల తెచ్చేమిటి, చాదరిగానూ?”

కేవలం స్వలాభం మాత్రమే ఆలోచించి, యీ విచార, ఆ ముష్టిక వేదాంతమూ, స్వకావనైరాగ్యమూ యీ మత్స్యరేఖగూడా పట్టించుకోని పిల్లలందరూ, శ్రీరామ మంటపాన్ని వదిలి సురవయ్య అంతిమ యాత్రకు ప్రేక్షకులుగా చేరారు. అందులో పన్నెండేళ్ళ బక్క యాదవులు ఒకడు. అస్థితేని రామదాసు కొడుకు, బక్క యాదవులు.

యాదవులు కళ్ళనీళ్లు పుల్లయ్యకెట్టిమీదనే వున్నాయి. ముంత కజ్జాయాన్ని పిసికివేట్లు పుల్లయ్యకెట్టి పూలను పిసికటం, కేవలంలో నులకరాళ్లు కలిపినట్లు ఆ పూలలో ప్రేమలు కలపటం—యాదవులు ఆత్మ ర్యంతో గమనించాడు. సురవయ్య కేవలం వెనక యివ్వకు దాదాపు వందమంది దాకా వడుస్తున్నారు. బంధువులే గాకుండా, వచ్చిపోయిన జీవితీ లోకివున్న పన్నుకారు జనమంతా, సురవయ్య వారసులు గండ్ర గత్తెలు లేకుండా, విశ్వబ్రంహ్మ, సంఘలు సుంఘలుగా నడుస్తున్నారు.

యాదవులు పెద్దరిగిన తర్వాత యిట్లాంటి వుత్సవం చూడటానికినే ప్రథమం. బజార్లో యీ పూరేసింపు వుత్తరాది ప్రయాణం చేస్తూండగా, యిళ్లల్లోని అడవాళ్ళందరూ ఎవరిపనులు వాళ్లు వదిలి పెట్టి పిధి సుమార్తల్లోక వచ్చి కేవాన్ని వింతగా, కబ్బమేమీ చేయకుండా చూస్తుండటం గూడా—యాదవుల మనస్సులోని ‘ఆ’ ను రేకెత్తించింది. చేత్రోలు కోరుకొండ తిరణాలతో యీ వుత్సవాన్ని పోల్చు కొంటూ, తిక్కున పిల్లల్లో ప్రేమలకోసం పోటీలు పడ్డూ యాదవులు, తనకు ఎన్నడూ వాలును గించని కేవలం గూడా కొనరు పెట్టని, సురవయ్య ప్రాణం లేని జేహం వెనక పోసాగాడు,

బక్కయోదవులు తక్కిన పిల్లల్లో పోర్చుగీసు వే
వక్కాని సింధ్రీ. పుల్లయ్యకెట్టి మురుసుల దెయ్య
బరువుగా, బాదగారి పుల్లయ్యకోసం వైకి లేవగానే,
బక్కయోదవుల ముందుకుపోయి, గడ్డ కళ్ళతో పూల
మండి వైచిన్ని నురుపట్టి, ఏనుకొని బొడ్డుదగ్గర చిన్న
సంప్రీలో దాచుకొని, తక్కిన కుటుంబముల తెలిసి
అందమందా బొట్టాకుకూ, యానాది మర్రిగాడికి
మాటకు మాటచెడుకూ, ఎలేకలసింగడిని మోచేరి
పగుడు ఎముకల్లో పొడుస్తూ, జబర్దస్తీగా, ముందు
అలోచన చేస్తూ వదిలారు. బక్క యోదవులి వైపు
య్యంతో ఆలోచన బక్క యానాది మర్రిగాడికి
రిప్పిచే, యింతో పిల్లవాడి కెరికి దమ్ముడి దొరక
లేదు. వాళ్ళందరూ ఎదుపు ముఖాల్లోనే యాద
వుల్ని చూచాయంచాడు. బాధంతో పోయింది బ్రతిమ
లాదారు, ఫలితిం కలగలేదు. చివరకు యాదవులి
వలసీపు పోయింటు—దయ్యల ధియం నృప్తిం
చారు. యాదవులు బొడ్డోనుంచి వైచా వైకిరాతేను.
యాదవు రిప్పకు బాంబాయిలో డబ్బు వడ్డీకిచ్చి
సినిమాలు తీయించే సుజరాతీవేక, వీధి కనకున్న
రివివచేసే బప్పుడు పెట్టే—ముఖవైపురి పెట్టి
అందర్నీ, గదమాయించాడు. ఆ గాగ్గంనుమండి
క్షణంలో తప్పించుకొని, గమక్య యొంకమ్య యింటి
ముందు పొద్దుట్నొందీ యాగలు మునురున్న జంతి
కలూ, నిన్నటి రద్దీ పకోడీలు, ముదురుముంజలూ
కొనుక్కులిన్నాడు. అందులోనూడా తోటివాళ్ళకు
భాగం పెట్టలేదు.

యాదవులి కడుపులో “టిఫిన్” సగం తీర్చవై
పోయినా గాగ్గంకు అతన్ని వదిలి పెట్టలేదు.

“అదే సస్తావురా!” అని కాపుల పిల్లకు సిన
కన్నయ్య కోసం బక్కకెక్కాడు.

“అ వైచలమిన దెయ్యంవుందిలే” అని
సింగడు బచ్చికింగా తెప్పాడు.

వంకాయల మాణిక్యం కొడుకు యిల్లమంద
యింతోపెట్టు ముందుకుపోయి “వచ్చినోడిమిది
వైచల్లోదింటే చేతుకి కాస్తే గందరా! తూరు బ్రిటాను
బుక్కా పిలుపుగాడు జచ్చింది చేసికరా? అనుచ్చ
వానంలో వైచలు దొరికితే చాంబయ్యకొట్టో
నుగ్గిస్తుంటే గాదంటరా? నాకు చెప్పిచే,
నువ్వునూడా తోమికోనాటికి బుడింగిమంటావులే.”

దొరకలేదు యాదవులు. వలకలేదు యాదవులు.
బక్కయోదవులందరి బళ్ళంతా చులుపుకొని, మామూరి
ధర్మకర్తలుండగానే పొడుబడ్డ “చివాలయం”
మొగవలకెట్టి, చివాయకుడి పాదాలముందు కూర్చు
న్నాడు చీకట్లో.

నిజానికి యాదవులు ఏనో ధియంతోనే అక్క
డికు వచ్చాడు. వాడి ఆత్మ నిశ్చలత్వాన్ని, కాంతిని
కోరియా ఏకాంతి ప్రజావాదికి తీసుకువచ్చింది.
వాడికి చీకట్లో వంకాయల మాణిక్యం కొడుకు
మాటలే తిరిగి తిరిగి స్పృతికి రాపొగినై నిజమేనా?
అనుకొన్నాడు. బుక్కా పిలుపుగాడు వచ్చింది
అందుకేనా? యిల్లమందగాడు గప్పాయి కొట్టే బాదను
కాచే? ఛా! యిదవకు బక్క జంతికిస్తే ఏంబో
యేది? నిజమా? బుక్కాయంటా?

యాదవులు చీకట్లో చీకటైపోయాడు. వాడికి
కళ్ళెంబు నీళ్లు వచ్చినై. తల తిరిగిపోయింది. ధియం
చేసి పెద్దగా అరుస్తూ మనుకొన్నాడు. ఎదురుగా
వున్న నంది చిగ్గరూం కదిలినట్లయింది. కాని గొంతు
పెగలేదు. కాబ్బి చేతులు చిమ్ముబడి కేళూం కదిల
లేదు. వాడి వ్యక్త మనస్సుకు కిరింపొద అధికారం
తగ్గిపోయి అవ్యక్త మనస్సుకు పూర్తి కంట్లోలు
వచ్చేసింది. ఇంతలోనే వీధి పోలీసు తూలుతూ
వచ్చింది. మనస్సు, చేపామూ అరిగిపోయి, బ్రతుక
గదా నాయకుడైన విశ్వేశ్వరుడి పాదాలముందు
నుమ్రోగవద్దలో యాదవులు పడిపోయాడు. నిద్రలో
వాడికి కలచిచ్చింది. అది ఆలోచనల కల.

“చావలమంటే ఎంతదర్దా? తమనూడా
చచ్చేనో? నాయకత్వా సురవయ్య బావమరిది పుల్ల
య్యకెట్టిలాగా పూలూ, వైచలూ తినమిది రిల్లు
తుంటే? తొట్లో జనమంతా పను బాపుకొని రిస
వంటనే అట్లా వస్తారు కాబోలు! యీ “పెరిగాని
యెడవనాగన్నలు”—చింగన్నా, మర్రిగాడూ,
యిల్లమందాయ్—అంతా రావాల్సిందేగా? ఎవడి
కోసం??”

అలోచనల కల నిజమైన కలలోకి మారింది.
ఈసారి బుక్కా పిలుపుగాడు కనిపించాడు. వాడికి
కండలు కేపు. ఒత్తి ఎముకలపొగు.

“ఏరా - పిలుపుగా? నవ్వు చచ్చిపోయావంటి నిజమేనా?” అని తను అడిగాడు.

వాడు నవ్వి—“అవును—అబద్ధమేముంది? నేను గవబట్టా!” అన్నాడు.

“అరేయ్, ఎందుకు జచ్చావురా!”

“సచ్చికోశ్యమిది పైపలేరుకుంటే!”

ఈమాటతో యాదవులికి జాగ్రద వ్యవచ్చింది. మళ్ళీ తెయ్యలలోకంనుండి భూమిద్వారకు దూకేవట్లయింది. భయంతో అర్థం చేసి అరుపులు అరవసాగాడు. ఈ భయంకర కత్తానికి సుల్లో ధర్మకర్తల ఏకెంట్లయిన గవ్వలలు లేచి చెదిరి అటూ యటూ ఎగరసాగి వాయ్. యాదవులు వివాయకున్నీ కావలించుకొన్నాడు. కాని గవ్వలలు తలమీదనే తలదెడ కొట్టుకొంటున్నాయ్. శిశిల కేవాలయపు మొండి గోదలు చీకట్లో ఆకా? మెత్తుగా చెరిగి పోతున్నట్లు యాదవులికి కనిపించింది. నుడినెవక చింత చెల్లుకుండినూడా ఏవో కత్తాలు విరిపించివై. నిజాని కది వానశిలం.

వివాయకుడి రక్షణ వదిలి యాదవులు బయటకు వరుగు లంకించుకున్నాడు ప్రాణభయంతో. “అయ్యో, పిరిబాబో! వాయునో! బాబో!” అని అరుదుకుంటూ, బయట ఎదురుదెట్టు తగిలి పోక్కోస్తోస్తో పది లేవబోయిందగా, తండ్రి వావలో గొంగళి కప్పకొని తనను వదుక్కుంటూ వచ్చాడు.

రామదాసు బక్కయ్యాదవుల్ని పట్టుకొని—

“ఏరా! ఒక్క కాకిపోతున్నది. జారం వచ్చిందా?” అని అడిగాడు.

* * * *

యాదవులు జ్వరం మరువాడునూడా తగ్గలేదు. రామదాసు మంగలి చైత్యుణ్ణి పదియ అడిగేందుకు వెళ్లాడు. యాదవులికి రాత్రి అమధిమం కలో నిజమో అర్థం కాలేదు. అర్థంకాక—“అమ్మా, బుక్కా పిలుపుగాన్నీ చూకావే?” అన్నాడు తల్లితో.

లచ్చమ్మ కొంచెం ఆశ్చర్యంగా కొడుకువంక జూసి—“ నీకేమి రా పిచ్చి? పిలుపుగాడు జచ్చి అరుచెల్లయితే” అని సమాధానం ఇచ్చింది.

“కాబో! నిజమే!” అని యాదవులు అవలోయాడు గాని మత్తువచ్చి నుట్టాడలేదు. ఆ మగతిలో మళ్ళీ బుక్కా పిలుపుగాడు కనిపించాడు.

ఆ మత్తు మత్తు రాత్రికిగాని తెలియలేదు యాదవులికి. జ్వరం కేలిపోతున్నది. వాడి ఒంటి మీద ఏ గుడ్డా విలవటంలేదు. ఈ ఒక్కశోణ జ్వరానికి చిక్కి తల్యమైపోయాడు. రామదాసు ఒకటికి రెండుపార్లు మంగలి చైత్యుణ్ణియట్టూ తిరిగాడు. తండ్రి జాత యిత్తాండగా యాదవులు బారిగా చూశాడు.

“ఈత గొట్టావా తూర్పు కాలవలో?” అని రామదాసు అడిగాడు.

“లే...లే...! ఉ...హూ...!”

“మరి జ్వరం లేనిదిరా?”

యాదవులు సమాధానం చెప్పక, కళ్లు మూసుకున్నాడు. కొంచెం పేదటికి కళ్లు తెరిచి—

“అ...య్యో...!” అని తండ్రిని పిలిచాడు.

“అయ్యో...సచ్చికోశ్యమిది పైపలేరుకుంటే తిరిగి బతికున్నోళ్లు సప్తారా?”

“నువ్వేనుకున్నావా?”

“అహ! బుక్కా పిలుపుగాడు.”

“పిలుపుగాడికి వన్నిపాత జారంవచ్చి జచ్చిండు”

యాదవులికి యీ సమాధానం ఏమీ వచ్చలేదు. వచ్చక తండ్రి బయటకు పోవటంచూసి తల్లిని పిలిచి అదేప్రశ్న చేశాడు. పిచ్చిలచ్చమ్మ “నిజమే” నన్నది.

వాలనుకోసాలు గడిచినా జ్వరం తగ్గుముఖం చూపలేదు. రోజురోజునూ రోగి చిక్కిపోతూ వ్వాడు. రామదాసు, కొడుకు మక్కిమంచపు కార్ల గట్టన సూక్ష్మిని కళ్ళనీళ్ళు చెట్టుకొన్నాడు. అది చూచి యాదవులు—“అ...య్యో...” అని పిలిచాడు. కాని ఏవో అవ్యక్తంగా, హస్తాల్లో సుర్దులు చూపాడు.

“అయ్యో...రో...ప...మా...?”

“ఉ...హూ” అని తలూపాడు రామదాసు కేవల అర్థం గాక.

“నేనేలేనే?”

“ఏమిటి?”

“కోమటి సురవయ్యమిది పైచలు”

“అరి ఏచ్చెవకావా, ఏమయితే?”

“కా...దు...”

“దు...రి...”

“బుక్క...పిలుపుగాడు”

కోగి పెద్దగా అరిచాడు. మూరిగి మగతలో
రిరిగి పడిపోయాడు.

* * * *

ఎనిమిదిరోజుల జ్వరానికి అంకులేదు. ఎనిమిది
రోజులకే యాదవులు తన స్నేహితులు సింగన్న,
మాణిక్యం కొడుకు యల్లమందను, యానాది ముల్లి
గాడిని, కాపుల పిల్లాడు వినకన్నయ్యనూ పిలిపించు
కొన్నాడు.

“అ...రే...యో... యల్లమందా ... నువ్వ
కె...ప్పింది...ఎజంరా!”

“ఏంది???”

“బుక్క పిలుపుగాడి మాట”

యల్లమంద నవ్వి “అబద్ధం. అబద్ధం. నిన్ను
బయలు పెట్టేందుకు కెప్పావా.”

యాదవులు బీషంలేని గొంతుతోనే, భావి
అనునమండి పూట్లాడాడు.

“ఎజంరా...అ...కు.. నాగ్గవలికెప్పిం..కు..”

పిల్లలందరూ దిగాలుపడి చూశారు. అందరికీ
కళ్ళనీళ్ళు వచ్చినై. వంకాయల మాణిక్యంకొడుకు
యల్లమంద పెద్దగా ఏడ్చాడు.

మల్కి. యాదవులు మాట్లాడాడు.

“అ...రే...యో...యో... మోడ్డురా ... నేను
బుక్క పిలుపుగాడిదిగిరి కెప్పా! మా బాబుకు
కెప్పి, నేను బచ్చివాక ప్రేమలు జల్లిపిస్తాను. యల్లా!
నువ్వేయకో; సింగడికియ్యి... వినకన్నయ్యకు... ముల్లి
...గాడికి కెరివగంగా యియ్యరా.”

యాదవునికి మల్కి తెరిచి అర్ధరాత్రికి
వచ్చింది. రామదాసు కొడుకుమంచం వదలేదు.

“అ...య్య... నేను బస్తీ... నరవయ్యకు
జల్లి...నట్లు... ప్రైలు... జల్లితావు...గా...”

ఈమాట రామదాసు బావులుమని ఏడ్చాడు.
ఆరాత్రి భిక్షున తెల్లవారింది. రాత్రింతా యాద
వులు కలవరిస్తూనే వున్నాడు. జ్వరం గంటగంటకూ
మదిరిపోయింది. మంగలి వైద్యుడు గరళం పోవీ
ఏర్పాటులేసి, పన్నెండేళ్ళ యాదవుని చూడగీచి
పట్టుకేస్తున్నాడు. కాని వంకాయల మాణిక్యం
కొడుకు యల్లమంద భవిష్యత్ చెప్పినట్లు కొమ్మిదో
నాటికల్లా యాదవులు యిహలోకయాత్ర చాలిం
చాడు.

* * * *

ఆరాత్రి గ్రామస్థులు రామదాసును, చచ్చిపో
యిన నరవయ్యచెట్టి కొట్టుకు కన్నం వేస్తాంవగా
పట్టుకొన్నారు.

దొరలందరూ దొంగను అడిగారు—

“ఎందుకుచేశావ్ దొంగతనం?”

రామదాసు అన్నాడు సమాధానంగా—

“నాకొడుకు చెవ్వందివద ప్రేసరికి”

సత్యగ్రహం

శ్రీ థట్టిప్రోలు కృష్ణమూర్తి

పూర్వం
ఉంచేది మనుష్యుల్లో సత్యాగ్రహమొకటి.
అది దేవికరాల్లో
ఒక కరవాలంగా నిలబడి
ఆమె నడచుచున్నాలో పొంచిఉన్న దొర్లనాన్ని
సమాఖం చెందాడూ
ఆ దొంగతనపు దాసులూ
మోసపువీడల చెల్లాచెది రొనరించుటలో
ఉపయోగపడే దవ్వడు.

అసిపిడిపై పిడికిలి దేవి విగించించా
ఆ నారకలోక దురాకారాపలు
తమమతి దట్టపుచీకటి ధటలను
వదిలి కదిలిరా భయపడి వక్కే వొకమూల.

కానీ
ఈరోజుల్లో దుష్టశిక్షకార్యం
దేవిదాడి సలిపే అవసరమున్నప్పుడు
మాకారా ఆ ఆయుధమెవరన్నా ?
ఊరకనిలబడి చూస్తున్నది
దేవిసేతు అన్యాయాన్ని!
కల్కు జగ్గుమనిషించే అమరకాంతిపుంజం
ఆముఖసీనుడు
నల్లవలై ప్రవహించకపోవడం వల్లమ—
దొర్లనపుధిక్కారం అణగారిచి
జాన్ని నిలువనీడ లేకుండా
దిగంతాలదాక తిరుమగలుగు
కారెల్లదై ప్రళయయద్ర వర్తనం
ఆ శిష్టజనావన హస్తాల్లో.

నిలువకుండడం వల్లమ
ఈ పాతాళ పీఠాదుల వికృతాననాలు
స్థితిలే లేకుండా
ప్రతిద్వంద్వి మొగంమాసి
వరిచాసింప సాచాసింపు !
ఆ మునువటిరోజుల్లో తొడిగిన ధర్మకవచమే
ఆనాటి శిరవస్త్రాణమె
ఈనాడూ అం గాన ధరించి
సదానీధ్ధం గా ఉన్నదిదేవి.
కాని నిర్దాక్షిణ్యంగా
కాపట్యం మొదలంటూ చెల్లగింప
ఆమె అస లకేతురాలు—
సత్యాగ్రహం లేదుజగతి...
లేదుదేవితేకర్తి.

2

ఓ దివ్యకృపాణం !
మరొక్కపాటి మాదేవి కరాలకు రావా ?
పరమాత్మునిబంపై ఆమె మరం
మా భూముల్లో ఏర్పగ చెరిగిన పాపపువంటను
మొదలంటగ తెగగోయగ ?
ఓ అమరకేత్తి సంకలితాగ్రహమా !
సత్యకాండ జనితానీ !
సృష్టినిమిత్తం
యజ్ఞపూర్వమే ఉన్న విభంగా
నానాగంధిరగోళం గా ఉన్నప్పుడు
దుర్భరమా ప్రాథమిక యుగాల్లో
అనందానికి వ్యతిరేకంగా ఉన్న ప్రతిదాన్ని

సమూలముగ వాకేసంచేసితిరి
 భగవానుడు స్వర్గాలు సృజించిన సమయంలో,
 క్రమవిహీనమును నిలయ ప్రకృతిపయి
 దాడివెడిలి పోనిరిని
 ఆ మర్మంనుండి
 అనేక సమిత్సమంధలాలూ
 నివితారా తరళపాళీ
 సృష్టిందావు గదమ్మా!
 మూసిన విశిష్టాగారంలో బండివిష్ణుకు?
 నీ నీతి నిశిత కనధారలు త్రుప్తెక్కినవా?
 ఓ సత్యకాండ్ర జనితానీ!
 అమరశక్తి సంగతితాగ్రహమా!
 ఆ హూరసికాయల వక్రవతాకల దౌర్జత్యం
 ఎదిరింపగలిగేవాడీ, సత్యాగ్రహశక్తివేడీ,
 నున్నాలై పోవడాన్ని
 దుష్టశక్తి కాయముడి లేపండా
 ఇన్నాలై అసహాయగ నిలబడి ఉన్నదిచేరి:
 ఆమెకేరి కడలాద్దూ
 మరలాల పరిశుద్ధం చేయగరావా?
 మహాకాండ్ర భారంతో తన దౌర్జండాబాగులావ,
 తనదుట్టూ విసిలే గాలినింప
 వేడిపాగల వెగలెగయగ,
 మరల వెదలవీ మహాత్మాహం
 ఆమె ముఝీమల!
 పరమప్రభు కోధాలు, బృహద్యహ్నులు,
 మరల పాదలవీ ధరాతలంలో!
 ఓ సత్య కాండ్రజనితానీ!
 అమరశక్తి సంగతితాగ్రహమా;

3

ఆరోజుల్లో
 మానవుని మనస్సులం
 పరిశ్రమీమగా ఉండేది.
 తేరిమాడరాని తెల్లదనంతో
 బరిగీ చెప్పమంటతో
 విమరుగ కమలము, ముగ్ధుతిగురుమావచ్చే
 ప్రళయానిల సంఘాతాల
 భయంకర దంపయాత్రలం లే
 నుండెల్లో రెదురగుటను

దుష్ట సరకశక్తులు
 ఆ పరిశ్రమందిరం గడపే త్రొక్కదలు వే
 అతి వాగ్రత్తగ నడిచేరి.
 కానీ ఇప్పుడెప్పుడు
 సత్యాగ్రహశక్తి అసలు
 యుద్ధానికి సంసిద్ధం గా లేకుండుటవల్లను
 ఆ రాక్షసశక్తులు
 పట్టపగలె పాలిస్తున్నాయో భరనంతా.
 విచ్చలవిడిగా విట్టివీగునూ
 మనుజుని తృప్తియూ న్నాక్రమించుకొంటు
 న్నాయు!

ఆ పదాల కదిలికలను
 దొంగచాటు దనంలేను.
 దిగరకాల వికృతశక్తుల చక్రాల్లో
 మట్టేసిన బురదమట్టిలా
 నేడా అసహాయ మనస్థలమంతా
 తమ ఉన్నత పదాల అర్థహీన ప్రచలనాల
 ఎవత్రొక్కిడి పెవత్రొక్కిడి చేస్తూ
 ఆ మార్గమంతా మాపేస్తున్నాయు!
 అమరకాంతులేనో
 విరంతరం నడయాడే దారులతో,
 చలువలనారికీ గాలులతో,
 భగవన్మందిరమే అనుభ్రమకలిగిందే పవిత్రతో,
 అనుకుల అమృతపు విందులతో కలకలలాడే
 రాక్షసులతో,
 అతి సుందరమూ మావపు మేధా వాతావరణం
 మానసిహింపగలాలక పోయిందా నారకపాతక
 బృందం.

కావట్టవుటన్నలను చనులొక్కిర్చి,
 కంజాయలతో భయంకరం గాఉండే సంజల్లో
 పొగమారిన అనుభిత్వంనిలవెట్టి,
 కాళ మేఘపటలాంధరమంతో
 సర్వాన్నీ ఆవరించి,
 పగటివలుగు మాయచేసి
 తమ కనుమూలంగా ఉండే వాతావరణం
 సృష్టింపగ మొదలిడిందా అమరశక్తిగణం.
 మనుజుమనసు మిన్ను మోచ
 ఇసుకతుపానులు ముమ్మలు
 దిగువగ వేలాడలేసి

కుదనుగలుపు పొందాయని !
నదని ఆ చేలపుటలో చూచిరన్నరిలులపై
ప్రళయపువల్లని నీడల మాడలేవో కవరావా ?

4

తానిదివరకంత మహోల్లాసంతో పాటలుపాడ్తూ
చూచిపనిచేసిన ఈ మానవతీరితే వనమీలాగున
పాడవటంచూసి చేసి ఎన్నాళ్లుపహిస్తుంది ?
పాడ్తులేని అహంకారంతో మిన్నూమన్నూ గనబో

కుండా

తిరిగి రక్కసిమాకలు నారక పాశ్విక సైనికులు
కరకుదనపు బతుకులతో ప్రాకాచిక నృత్యంతో
మెత్తిని విరిచేసులు నిండినదారులు చెప్పద్రోక్కుతు
నీవపువ్వునుంపుల్లా తోటంతా ఆక్రమించి
నాశనం పెడజల్లడాన్ని చేపంకన్నా శ్రోరుస్తుంది ?
నీరవ్యకేమి చేయగలదు ?

మూర్ఖపు చేరానా,

స్వార్థం.

మాధ్యం,

గోధైతన

నీచపు బండలదొడ్డిని, దీపిరి తిరుగని స్థలాన

చేవి నేడు

తైడిగడ !

మానవకన్నది బలవంతంగా చిక్కుతిచేసి

మన అసురచౌర్యవం—

మొరటాదనంతో కృతజ్ఞులగంలలో

పెడజల్లుతు మనంహింసారతిలో పొందేసంతృప్తి—

కార్తానాయా కోలుముటా

దిగియుగటి ఉంచిన మన ఈ వాగరికసంఘం—

కని ఆమె ఆడే మనునో అని

నీచపు బండలదొడ్డిని

దీపిరి తిరుగని మడ్డిని

చేవినిలా

నేడు మనం బండిగా తేకాం !

మనం చేసి ఘోరాంకు మందరించలేదు చేవి !

వ్యాయం పేర మనం

లోతుగగాయం చేసినగుండెలు—

పాతపురుగు గూటిలోన కీటకాలలా

మన వ్యాపారపుటినుపడికిగొలలో చిక్కుకు

రప్పించుకునే వారిలేక

గిజగిజ కొట్టుకుపోయే మృదులార్థాలు—

అబ్బా !

అది తలపుకు వస్తేనే

ఒడలంతా కంపిస్తున్నది !

మరదలోన పొరలాడే పండుల

బ్రదుకులకన్నా వికృష్టమౌ బ్రదుకులోన

మానవతీన్నది దిగబారగ,

ప్రకాచిక కృత్యాలకు నిలయాలని

ఘండాలుపు పండులలో, గొండులలో,

పరికివచ్చు మెట్లులేని

పాపపు మావంలో

దిగబడి

ఎలాటి వైచార్యవికీగూడా

పొల్పడిదానికీ సంజేహించని

పకుప్రవృత్తిని పొందుతున్న వే

ఎన్నెన్నో జీవాలు !

నాటికి నేడరికాన్నిచ్చి,

మనం చేసిన సేరానికి

అవి కైళ్ళలో కఠివశిక్ష లనుభవించాలి !

వారిఅన్నదే లేకుండా

ఈపూలమ నేలను రాలి-ది

ఆ కేకుల కాలను రాచే,

మనకర్క శకార్యానికి

మనలను మందరింపగల

మానసముండియె

లేచివచ్చు కిత్తివి గనలేదుచేవి,

తినలేలను నిలవమి వాచిక త్తి !

పండులు, కొల్లూ

పడిఉండే చోటులకన్నా

హీనమైన స్థలములలో నిద్రా,

లిండికొని తిండి,

ఇంలేనా ప్రతిఫలం ?

అఫీసుల్లో

ఫ్యాక్టరీలలో

పడి పంపాల్లో

పొలాలలో

భిక్షయిపోయే బ్రదుకులకు

మనమిచ్చే నిలువఇదేవా ?

వెలసెంతో తెలియని

జీవితాలిలా

దుర్వ్యయమైపోవడ మంతంకాదా ?

కేవలమీ పక్కని తివి బ్రతికే

రాబందుల్లా

మనమనూమనంగా

కోట్లకొలది తోడివార్నిలా

కదాపు తిరుక్కునిపోయే చేదరికంలా

అణగార్చినమేనా ?

చిలుకల పీకలకొరికే పిల్లలమై

పనిపాపలమనముల వికసింపగనీయక

నమిలేస్తామా ఈలాగున ?

తిండిలేక మాడదానికో —

లోహచక్రపైకాచికవిల్పానం

మానవ విజేతచాకిరి

భయంకరంగా ఆకరిస్తూ,

అంతులేని రహస్యార్థంతో

తమ ఉన్మత్తవర్తల భ్రమణ

హృదయ విదారణ చాటణ

భీషణ భూషణలతో

కొరికినల హృదయరేరాలు

దొంగరించికేయగా

చివరకచట

మానవులే నిర్జీవ పదార్థాలుగ

యంత్రాల్లో భాగాలే జీవంగలవస్తువులుగ

మారే యమపదవాల్లో

రేఖతల్లి క్రమించడానికో —

రాక్షసత్వమునతోడివార్నిలా చేదరికంలా

అణగార్చినమేనా ?

మన కార్యకలాపాల్లో

ఒకపాదైనా

పొందర్యమనే మాటను

తలపెట్టగదోమా ఇక ?

చేయదాని కింకేంలేదా

దైవానికి మొరలిడుకోడం మనచా ?

ఫీ, ఫీ, ఇంత ఆకస్మికమా ?

పాకవిక కట్టలమా !

కదలాడిన సత్యాగ్రహరక్తి

మరి ఒకమారీ కుళ్లు ప్రపంచంలో

కదలే నుడిసెం రాదా !

అప్పుడు లేచి దుఃఖభరంతో

కనుకొలకల వార్షదసలు

దుర్బలయై ఆశ్రుధార !

ఒక్క ఉదుట లేస్తుంది !

శ్రోతృపూర్ణ తీక్షణహస్త

కదలాడే పిడిగల అనిఒక్క !

అపరమాత్మని దివ్యరౌద్ర

తనకేల చలిస్తుంటే

ఆమె మనస్సంతా

ఉత్సాహంతో

పొంగి పొరులుతుంది !

నరకంలో

ప్రళయపు 'క్వాకీ' నుట్టలలో

రాయిదప్పు సంతరించి

తిన్ను కాలు పెట్టినక

మానవజీవిక చుట్టూ

దుష్టశక్తులలాకట్టి

నిలబెట్టిన గోడలు

పునాదుల్లో చేచి

నేలబడ గొడుగుది !

కృతక తారతమ్యాల్ని

అన్యాయపు వ్యాపారాన్ని

పేరానలిమాజహస్యమునకు వోపాదమగుపద్ధతుల్ని

ఒకదబ్బకు తెగగొట్టుంది

దీక్షపరతింత్ర, చేచి,

సత్యాగ్రహ తిరకలనిలిపితి నితాని ధారతో !

ముక్కుముక్కులై, పొగలై,

ఈ దౌర్జన్యాలన్నీ

మయ్యవకన్నా కనబడకుండా

మాయమైపోతాయి ప్రపంచంలో !

అన్యాయం మనస్సులో

మరణభీతినించే స్వరకల్పవతో

విలయగీతికలు పాడుచివచ్చుడు చేచి !

తిరిగి

తనవికాల రాజ్యపీఠుల్లో

ఉండేగుతుంది

* * * *

ఒకనాడీ మానవసంఘంలో

సత్యాగ్రహ ఖడ్గం
 దక్షిణానందంలో దిగబట్టి ఆమె !
 మరల సరణి వారంభిస్తాయి
 కనులను పండువు చేసి పైడివాడి వేడుకలు !
 ఆఖడ్గం వాడిఅందు
 చురుకునెలుగు లోర్యలేక
 మునిషిమనసు కాళ్ళరాన్ని
 మాని విక్యరేధూరిగా
 పతిస్తుంది పటానునమంత్రిం
 వివాదా దోరుకరాని నీనెలకోసం !
 బృహద్విలసిత్యాగ్రహ వర్తుల చాలనాలలో
 దృఢదీప్తాతోత్సాహ శ్రీ పాలనాలలో
 తినులుకొన్నచై
 గాలికెరుక గొట్టబడుతు పోతుంది
 బ్రదుకుల కొధారంగా
 మనం కట్టాకొన్న ఈ చీకటికుటి
 ఈ అశభాభమమా అర్థికగృహం !
 కర్తి అంచులుతుకు లోర్యలేక
 ఈ ఆరుకులబొంతెలు—
 మనవ్యాపారం, పేరాపా, పాలికాలు,
 మనదైకాచికలోకం ఆభివృద్ధి,

సమాధిగా ఆ వినుదులలో
 పరమానువులై చెల్లాచెదలైపోతాయి !
 మునిషిమనసు నింతివాక
 నాశనమున దిగగొట్టివ
 ఇనుపపేకు లీ పన్నులుగల బరువుననట్రాలు
 ఫణిపోయి,
 ఈలోహపు శ్రేణులై దిగజారిపోయి,
 వెలికి వస్తుంది
 ఆలోచనాశక్తి !
 చేపలోక రాజ్యవోలే
 ప్రణవాధాస్తావిక సురవీధుల్లో
 విహరిస్తుంది !

* * * *

మరొకపారి మాదేవికరాలకురావా
 సత్యరౌద్ర జనితానీ,
 అమరశక్తి సంకలితాగ్రహమా,
 పరమావ్యుధి బంట్రై
 మా ధూముల్లో విప్పుగపెరిగిన పాపులపంటను
 ఆమెమరల మొదలంటగ తెగగోయగ ?
 ఓ సత్యాగ్రహమా !

(లాసిలెన్ ఎబర్క్రొంబీవ్రాసిన "ఇండిగ్నెషన్ : ఎక్ ఓకె" ఆధారంగా రచన)

చంద్రబైకపుత్ర :

శ్రీ శ్రీనివాస చరితము

“అక్కయ్యా, బావ ఏంచేస్తున్నాడు” అంటూ పొద్దునే కరణము రామయ్య వచ్చి సుబ్బమ్మను అడిగినాడు.

“కూర్చోండి పంతులూ; నిన్ను ఉదయము పాలెంబోయినారు. ఇంతవరకూ రాలేదు. రాత్రికే వస్తాము అన్నాడు” అన్నది సుబ్బమ్మ.

“ఎందుకు పోయినాడు?”

“అక్కడి వారి తొలుకు ఎవడో పిల్లగాడు ఉన్నాడట. వాణ్ని పెంచుకోవలసింది అని వారి వారు అందరూ పట్టుపట్టినాడు. ఆ పిల్లవాణ్ని చూడటానికి పోయినారు”

“అదేమిటి అక్కయ్యా, బావకు మరిపోలే పోయింది; నీకుకూడా మరిపోయిందేమిటి?—ఏ ఒక్క దోటనైనా పెంపుకు కొడుకు అత్యవసరం కానీ పెంచుకోన్న తల్లితండ్రులకు ఉపయోగ పడటము కానీ చూచినావా! లేనిపోని తీర్థం. పెంపుకు అంటే తగాదా కొనుక్కోవలసి అన్న మాట. ఈ కాస్త విషయము నీకెట్లా తోచలేదు” అన్నాడు రామయ్య.

“పంతులూ, మీ బావగారి పంగతి నీకు తెలియనిదేమింది? అనుకోన్నట్టు చేసి తీరవలసిందే”

“కాదు లేవయ్యా, నీకు తోచిఉండిదు. లేకపోలే నీవు చెప్పితే బావ వివరపోవటము ఏమిటి?—

“అయితే వాణ్ణుచూతోనే మీ బావగారు ఈ ప్రయత్నము అంతా చేస్తున్నాడు అంటావా?”

“మతిరామానూ,”

సుబ్బమ్మ ఒక్కవత్సరమైంది. “వరే చూడవలసిందిగా చూడమ” అన్నది.

“అయితే అక్కయ్యా, నీకు పిల్లలు కనే వయస్సు మళ్ళింది అంటావా?”

“ఇంకేమి పిల్లలు. నేను కిందిటి గారివాని ఇంకా అయిదు సంవత్సరాలకు కొడుకుంది అనిగా కాపురానికి వచ్చినాను. గారివాని కొట్టి ఎక్కడు అయిందో తెల్ల చెప్ప”

“గారివాని కొట్టి ఇప్పటికీ పాతికేళ్లు అయింది. ఏమోలే—నీ కడుపున ఒక కాయ కాయ కూడదూ” అన్నాడు రామయ్య.

“చాలులే—నీ కడుపులోరము, నలభైఅయిదు చాటిపోయినవి. ఇంకా పిల్లలు ఏమిటి”

“పోనీలే—నీవు పిల్లలను కవలేక పోయినా మా బావకు పిల్లలు పుట్టే వయస్సుకూత్రెము మళ్ళీలేదు.”

సుబ్బమ్మ వదిలింది. కాని ఆమె తోటలు ఎక్కడెక్కడికో పోయినవి. ఒక్క పొర రామయ్యను లేచి పొరచూచి “విషమే పంతులూ, నీవు అన్నట్టా నా పిల్లవాడు కాకపోయినా అయిన గారి పిల్లవాడు అయినా కొంత నలుగు” అన్నది.

“అదేవయ్యా నేనూ తెలుసుకుంది” అని రామయ్య అంటూ ఉండేగాక గ్రుచ్చెప్పలతో గ్రామమున్నటువంటి వారయ్య వచ్చినాడు. రామయ్యను చూస్తూ “పంతులూ పొద్దునే వచ్చినావు. ఏమిటి తిహారేదారు మన తోరు వస్తున్నాను అని తాళిదు నిమైనా పంపించినాడా” అన్నాడు.

“అదేమిటలేదు. ఒక జ్యోషి మన తోరువచ్చినాడు. అయిన పొందిత్యము విడువ పరిషీంచవలెను”

“ఇంతకూ నీకు ఆయన ఏమి జ్యోష్యము చెప్పినాడు” అంటూ వారయ్య కుప్పిలో చేరగిలించినాడు.

“ఇప్పుడు ఉన్న పొద్దు చాలనట్లు యింకా నలుగురు అడవిపిల్లలు పుట్టుతారు అన్నాడు”

“శరణ్ మొత్తము పదిమంది ఆవులారా అమ్మ మాట, ఆడుది అంటే మా చెల్లెలుకే రిగిపోయింది. చూడు మీ అక్కడు...”

“సరేలే సరాగము” అంటూ ముబ్బమ్మ “ఎవ్వడో ఎందుకు పంతులూ—ఆ జోష్యులను ఇవ్వడే సిరిసిండు. మీ బాదగారు పోయినావున పని పండ్లో కామో తెలుసుంది. చూలేము” అన్నది.

“పంతులూ—ఇవ్వడే సిరిసింపకయ్య— మధ్యాన్నమునుంచి నేను మల్లి ప్రయాణము అయి పోతాను. మోతాపాడు లేదు. ఎవరిని పంపిస్తావు” అన్నాడు వారయ్య. “నరవన్నీ పంపిస్తానులే” అంటూ ముబ్బమ్మ లోపలికిపోయి పాలూ పెరుగునెయ్యి మొదలు అయిన మోయాడు పామిస్రులు అన్నీ ఇచ్చి అవన్నీ కరణముగారి ఇంట్లో ఒప్పు చెప్పి అక్కడ ఉన్న జోష్యులవారిని జంటచే పిలుచుకొని రమ్మన్నది. రామయ్య నరవన్నీ చూస్తూ “నీకు ఎవడుబావా, నుండు అల్లె ఉన్నాడు. నీకు ఏ చేకమునుంచి ఇక్కడికి దిగినాడు” అన్నాడు.

“మీ అక్క వంటచేసుకోలేక చిత్తూరుజిల్లా నుంచి అల్లా పిన్నీ రావించిందయ్యా” అన్నాడు వారయ్య.

“నీకు ఆట్టే తినలేదు అనుకొంటాను”

“చాలు రెండుమీదే వేరొకాం. జోష్యులు వచ్చేసరికి మీరు కాస్త నుంచుటలే చేసుకోండి” అంది ముబ్బమ్మ. వారయ్య లేచి ఇంట్లోకిపోయినాడు.

వారయ్య మామూలు గ్రామ మున్సీముల నూదిరిగా కరణాల దస్త్రాల కావరివాడు కాదు. అతడు శ్రీమంతుడు. ప్రతిభావంతుడు, చిన్నప్పను అయితే చదువుకోలేదు; కాని వయస్సు వచ్చిన తరువాత ఒక థిట్టరాజుగారిని ఇంట్లో ఉంచుకొని తెలుగు ప్రబంధాలు అన్నీ చదివించుకొని తెలుసుకొన్నాడు.

చు. వ్యవహార జ్ఞానముకోసము ఒక ఇంగ్లీషు. అయ్యవారిని పెట్టుకొని ఇంగ్లీషు నేర్చుకొన్నాడు. భారాళముగా ఇంగ్లీషు మాట్లాడుతాడు. దొరలు మాట్లాడినా ఇంగ్లీషు ఇట్టే తెలుసుకొని ఇంగ్లీషు లోనే జవాబులు చెప్పతాడు.

పితృ పితామహార్థిరము ఒక ఏదైయకరాల మాగాణిధూమి, ఒక నూరు యకరాల పెట్టధూమి ఉంది. తాత ముత్తాతలు “వద్దు కుమార్తె మొక్రో శిస్తులు కట్టలేము” అన్నప్పటికీ తిహసిర్దార్లు శిస్తులు పెంచడానికి మంత్రార్థు చేసిన ఇసుక పర్రలు వందలకొద్దీ యకరాలు వారయ్య మామూలుతో సరుకు వనాలు అయిపోయివని. అందువల్ల బోకు వేరముచేసి సరుకు కర్రల అడతీ ఒకటి... రైసుమిల్లు ఒకటి ఉన్నది. ఆయన ఆ గ్రామపంచాయతీలోద్ధ ప్రెసిడెంటు కూడాను. ఇంకా ఇట్లాంటి గౌరవోద్యోగాలు ఎన్నో ఉన్నవి. వదిలే చోట భారాళముగా వదిలివేయూ—పట్టవలసినచోట నుంచి గాత్రపట్టు పట్టవేయూ ఆయనకు బాగా తెలుసుకు. రావనూ ధర్మమూ చేయూ ప్రతిష్ఠా కలవాడు.

వ్యాపారమూ వ్యవహారాలూ వారయ్యవంతు. వ్యవసాయమూ నొద్దూ నోవా ఇట్లా వాకిలీ మొదలు

అయినవి అన్నీ ముబ్బమ్మ వి. వారయ్య చెప్పినమాట ఆటోఫో ఎవ్వడు అయినా చలామణి కాకపోతే కాకపోవచ్చున, కాని ముబ్బమ్మ మాట ఆటోఫో సుగ్రీవాజ్ఞ. ఇకను ఆదంపతులకు తీర్చరీ కూర్చరీ కరణము రామయ్యవంతులు. రామయ్య వారయ్యకన్నా పదివిక్లు చిన్నవాడు.

రామయ్యమాట వారయ్య ఎన్నడూ తిప్పివేసేవాడు కాదు. వారయ్య చెప్పింది చేయకుండా రామయ్య ఎన్నడూ యించిందిలేదు. ఇద్దరూ ఒక్కమాటమీద. పోవాండ్లు. అందువల్లనే

గ్రామములో పోట్లాటలు వచ్చి పార్టీలు పడి గడ్డి వాములు తినులపెట్టుకొడము కానీ వారి గొడ్లకు వాదూ నీచూ వీరిగొడ్లకు వాదూ మందులు పెట్టి చంపి వేయడాలు గానీ లేవు. ఇన్ని మాటలెందుకు— అది బస్తీవక్కను ఉన్న పల్లెటూరు. అయినప్పటి కిన్ని ఒక సివిల్ వ్యవహారము కానీ ఒక క్రిమినల్ వ్యవహారము కానీ దీరుదాటి కోర్టుకు పోయింది లేదు.

వారయ్య కానీ అంత గుంపునుబోట్లు పెట్టు కొని బోపలినుంచి బయటకు వచ్చినాడు. అప్పుడే జ్యోమ్యులున్నా వచ్చినాడు. జ్యోమ్యులు దివదానికి ముబ్బుమృతాదా వచ్చి రేలువుచాలున నిలుచున్నది. వారయ్య జ్యోమ్యుని ఎగదిగా చూచి “బాలజ్యో తిమం వృద్ధివైష్యం” అన్నాడు. బాగుంది. జ్యోమ్యులూ జాతకము ఇవ్వగా నే ముందుగా ఏమి అలోచిస్తావు?” అని ప్రశ్ని చేసినాడు.

“అయ్యారాయాన్ని గురించి ఆలోచిస్తాను”

“అయితే ఈ జాతకానికి ఆయ్యారాయము చెప్ప” అంటూ జాతకచక్రము ఉన్న కౌగితము వారయ్య జ్యోమ్యులకు ఇచ్చినాడు. రామయ్య “జ్యోమ్యులు బాబూ లగ్నము ఏమిటి—మక్షత్రము ఏమిటి” అన్నాడు.

“మేడలగ్నము—మహానక్షత్రము” అంటూ “జాతకుడికి దీర్ఘాయురాయము పట్టింది. జాతకము మహాదృష్టి. ఒక్క పంచమ భావానికి తప్ప మరి ఏ ఇతర భావానికి ఏదో ఉన్నా లేదు. పంచమాధిపతికిన్నీ పంచమ స్థావానికిన్నీ పాపార్థం పట్టింది పుత్రకారకుడు అయిన...”

“ఇదిగో జ్యోమ్యులూ మాకు నీకాస్త్రము గోల అంతా అక్కరలేదు. ఫలము చెప్పండి” అన్నాడు వారయ్య.

“ఇప్పటికి సంతానము లేదు” అన్నాడు జ్యోమ్యు.

“సరే. ఇకముందు సంగతి?” అన్నాడు రామయ్య.

“అయితే కర్మస్థానాధిపతి అయిన.”

“దత్తుచేసు కొంటాచేమో చెప్పవయ్యా” అన్నాడు వారయ్య.

“దత్తు పుత్రయోగములేదు.”

“దత్తు చేసుకొంటే”

“దత్తు చేసుకోవలెను ఉండదు. అదనా దత్తు చేసుకో తలచుకొన్నా కొనసాగదు. విఫలము అయి పోతుంది”

“అంటే”

దత్తుకు ఇంటికి రాగానే చస్తాడు”

“అమ్మవాయితో—పుత్రకోకముకన్నా దత్తు పుత్రకోకము పట్ట శక్యముకాదు అన్నాడు పెద్దలు” అన్నాడు రామయ్య. వారయ్య ముఖము వెల వెలా పోయింది.

“అయ్యో ఈ జాతకములో ఉపపదానికి చంద్రుని సంబంధము పట్టింది. కాబట్టి తమకళ త్రము ఉంటుంది. కర్మస్థానము బాగాఉంది. కర్మ కారకుడూ కర్మాధిపతి బాగా ఉన్నాడు. “మధ్య గోత్రగామ్యుండనీ” అని మూత్రము. మంచి అందక తైదు జాతకుడు కొద్ది జోజాలలో పెండ్లి చేసుకొంటాడు. “స్వభవేన ప్రాప్త” “చంద్రే దైవపుత్రః” అనే మూత్ర యన్నా జాతకానికి అవ్యర్థిస్తవి. ఆ అందక తైదు ఒక పిల్లవాడు పుట్టుతాడు. వాడు ఈ జాతకుడికి కర్మాధికారి అవుతాడు. తిప్పదు”

వారయ్య పకపకా వచ్చినాడు. ముబ్బుమృతీచ్రముగా ఆలోచించదము మెదిలు పెట్టింది. రామయ్య “కాస్త్రులవాదూ, సంతానము ఇంకా ఎంత కాలానికి కలుగుతుంది” అని ప్రశ్నించివాడు.

“నిశ్చే ఎంతో కాలానికా—ఇవ్వకు కర్మాధిపతి అయిన శనిదేశలో మటుంబాధిపతి అయిన మంగళుడు వదుస్తాఉంది. కొద్దిరోజులలో తమకళ త్రము ఆ తరువాత—నేటికి పదహారు మాసాలలో జాతకుడికి కర్మచేసే పిల్లవాడు పుట్టుతాడు.”

“అట్లా నిజముగా పదహారు మాసాలలో పిల్ల పాడు పుట్టేట్లుంటే మీకు నూటపహార్లు బహుమానము ఇప్పిస్తాను” అన్నాడు రామయ్య.

“తప్పకుండా నూటపదహార్లూ బహుమానము పుచ్చుకొంటాను” అన్నాడు జ్యోమ్యు. వారయ్య పది రూపాయలు తాంబూలములో పెట్టి జ్యోమ్యుని పన్నానించివాడు. రామయ్యతో జ్యోమ్యు వెళ్లిపోయినాడు. వారయ్య పెండ్లాన్ని చూస్తూ “నేను దత్తుచేసుకొం

టాను అని మాట ఇచ్చినాను. ఏమి అవుతుంది? చూడవలెను" అన్నాడు.

"ఏమి అవుతుంది. శోభ్యుల వోటివాక్కావ.."

"అయితే నేను దత్తు చేసుకోవడము నీకు ఇష్టము లేదు అన్నమాట"

"నేను ఆనేకమాటలు చెప్పినాను. మీరు విన్నా రుకొను. ఏమి చేసేది? మొగుడిపుట్టిన పిల్లవాడు అయినా పెండ్లానికపుట్టిన పిల్లవాడు అయినా ఉప యోగవతులకు కాని ఏ అయ్యకో ఏ అమ్మకో పుట్టినవాడు ఎప్పుడూ అక్కరకురాడు" అంది ముప్పయ్య.

"ఎట్లాగూ—" అని నవ్వివాడు వారయ్య.

* * *

జ్యోషీ చెప్పిపోయినట్లుగానే వారయ్య దత్తు చేసుకోలేదనుకొన్న పిల్లవాడికి వాళ్లుబోలాలు జ్వర ముకొని చనిపోయినాడు. వంశము నిలవడానికి ఇంకొక పిల్లను పెండ్లి చేసుకోవలసిందేను అని ముప్పయ్య వట్టుపట్టింది. రామయ్య అందుకు కోలా చేసినాడు. వారయ్యని ఇష్టముఅయినా కాకపోయినా గ్రహాల ప్రభావమో ఏమో మళ్ళీ పెండ్లి చేసుకోవడానికి సిఫ్ఫుకొన్నాడు. సవతిని సంపాదించటానికి ముప్పయ్యే ప్రానుకొన్నది. బహు సంతానము చాలు ఉన్న కుటుంబాలలో పిల్లను తీసుకొని రావలెను అనుకొన్నది. విచారించింది. వ్యయముగా బయలుదేరింది. చూపాటి నీకులో ఒక పేదకుటుంబాన్ని చూచింది. ఆ ఇల్లాలు లోమ్మిడిమింది పిల్లలను కన్నది. పెద్దపిల్లను ఇరవై సంవత్సరాలు. చార్త్రెయ్య మువ్వ పెండ్లి కాలేను. తిరిగి చూడిగానే చెబు అల్లె ఉంది. తల్లి చాలు పిల్లగా ముప్పయ్యకు ఆ అమ్మాయి లోచింది. ఆ పిల్ల తల్లితండ్రులమో తిక్కిన సంతానాన్ని పోషించే భారము తమచేమ అన్నది. పెనిమిటికి పిల్లను కుదిర్చింది. దైవానుమాయగా ఉండేటందుకు ఏనుకొండలవాడి ఎడలు పెండ్లి జరుగవలెను అని నిర్ణయించింది.

మధ్య మహారాష్ట్ర తిరునుల మేల్త్రములో పెనిమిటి వారయ్యకూ సవతి మంగమృతూ మోగుముట్టావేయించింది. అంతటితో ఆమెకు తినిది తీరలేదు. ప్రత్యేకముగా మొగుట్లో సవతిని అలమేలు మంగా పురము తీసుకొని పోయి అక్కడ దేవాలయంలో

ఉన్న సంతాన గోపాలకృష్ణుడికి మొక్కించింది. పుట్టెడు పటికి చెల్లము దైవేద్యము పెట్టించి సూతన వసూవగులచేత పసిపిల్లలకు పండాదము చేయించింది.

తిరుపతినుంచి ఇంటికి తిరిగి రాగానే వ్యవసాయపు పనులు అన్నీ మంగమ్మ తిండికిన్నీ గొడ్డూ గోదా వ్యవహారాలు అన్నీ మంగమ్మ రిల్లీకి ముప్పయ్య ఒప్పగించి వంట ఇంటి పెత్తనము మాత్రము తనమీద వేసుకొంది. వారయ్యకూడా ముప్పయ్యకు ఏమాత్రమూ తీసిపోలేదు. తమ దాదామీద సతవాల వర్షాతపాలకు లొంగిపోకుండా ఉండేటట్లుగా చెల్లుగడ్డితో చలువపందిరి వేయించినాడు. ప్రాచీనార్యాచీన పద్ధతులను వేటిని వదిలి పెట్టకుండా పవకగది పరంబామా అంతా కేటలానులు అన్నీ చూచి మద్రాసునుంచి తెప్పించి ఆ చలువ పందిరిలో అమల్ చేస్తుంటే సేసినాడు. అది చూసిన వసూవగుల కుళియ్యగృహము అయింది.

వారయ్య అంతటితో పోనీయలేదు. తన మున్నగుగిరికి సుమాప్రాను ఏర్పాటు చేసినట్లుగానే రామయ్య పంతులు కరణికాని కిన్నీ ఒక సమాప్రాను ఏర్పాటుచేసి తన దైనుమిల్లు—కట్టెల అడిలి వ్యాపారము ఆయనకు ఒప్పగించి ఇల్లు కదలకుండా ఉండిపోయినాడు. భోజన ముఖవాడులకు తప్ప దాదా దిగడము మూనివేసినాడు. ఇక మంగమ్మ సంగతి చెప్పవలసిన అవసరమేలేదు.

చక్క చిక్కన ఎద్దుల జతను సంతలో చౌకగా కొనుక్కొని తెచ్చి ఇంటి ముడ్డికూడూ దాణా తెలక పిండి పెట్టి మేపితే వారము రోజులలో వేరుకొని బుఝుకొట్టుకూ చక్కగా పొంము పనిచేస్తది. కుక్కకు ఒక్కపూట ఇంటి అన్నము వేసి అంత చెల్లము పెట్టితే అది చెల్లవారెందరికి పుంజుకొని భోజనమంటూ ప్రతివాణ్ణీ కరవహాసుంది. అయితే మావవుల ఎదురు పొదురులు తిండిమీద ఆధారపడవు అని ఇంగ్లీషు వైద్యులు అంటారు. ఇది నిజమో వేనిజమో తెలియదు కాని మంగమ్మ మండలము రోజులలో సురుపట్టడానికి నిలలేకుండా మారిపోయింది. బంగారు కెలక చూడిగా తయారు అయింది. భోజన కలా ప్రపూర్ణము అయిన చంద్రలింజము చూడిగా ఆమె ముఖము కనుపించసాగింది.

రోజులు గబగబా పరుగెత్తసాగినవి. మంగమ్మకు నిన్ననో మొన్ననో ఆ ఇంటికివచ్చినట్లుగా

ఉంది. కాని అప్పుడే రెండునెలలు గిన్నవ తిరిగి పోయినవి. సుబ్బయ్య తాతగారికి బబ్బుగా ఉండిఅనే ఒక్క పారి పుట్టినంటికివచ్చి పొమ్మనీ వత్తూవాని వద్దకు ఉన్నది. ఆమె కాపురానికి వచ్చిన ఈపాతిక సంచర్యలాలలోనూ ఎవ్వకు పుట్టినంటికి పోయినా పొయంత్రానికి వ్యగ్యవారికి చేరది. ఉమ్మ గొడ్ల పాలు సుబ్బయ్య తప్ప మరి ఎవరూ తీయడానికి రీలు లేదు. ఒకవేళ ఎవరు అయినా తీయబోయినా ఆ గొడ్లు ఆమెకు పాలుఇచ్చినట్లు ఇతరులకు ఇవ్వవు, తాతగారిని పోయి చూడవలెను అని సుబ్బయ్యకు ఎంతో అభిలాషగా ఉంది. గొడ్ల పాలుతీయడము ఎవరికి ఒప్పుచెప్పడము అనే చిక్కులో పడ్డది. మంగమ్మ తల్లి తనకుతుకు గొడ్లపాలు తీయడములో నేర్పరి అని చెప్పింది. సుబ్బయ్య మంగమ్మను పరీక్షకు చెట్టింది. పొట్ట అవులుకూడా మంగమ్మ చెంబు తీసుకొని మామ్యంటే శేర్లకు శేర్లపాలు కార్పడము మొదలు చెట్టివది. సుబ్బయ్య నిజముగా అశ్రేయ్యవడి పోయింది. "పడ్డు వంటెయ్యెరాల ఈమగ్గు ఈ గొడ్లు నాకు ఇన్ని పాలుఇచ్చి ఎరగవు. చెల్లెలా నీ మత రమునాకు కూడా నేర్పు" అంది సుబ్బయ్య. మామ కోలాలు అయ్యే సరి! గొడ్లు అన్నీ మంగమ్మకు చూపిం అయిపోయినవి. పాలు సమృద్ధముగా ఇవ్వడము మొదలు చెట్టివది. సుబ్బయ్య ఎంతో సంతోషపడ్డది. "చెల్లెలా, నా ప్రాణము తెరవవద్దది. ఇంత కాలమూ ఏ పోరు అయినా పోయి నాలుగోలాలు ఉండి రావడానికి ఈ గొడ్లమూలావ రీలు కాకుండా పోయింది. అబ్బ ఇంతకాలానికి నీవు నేవతికు మల్లె వచ్చినావే చెల్లెలా!" అంటూ సుబ్బయ్య మెచ్చు కొన్నది.

ఇంతలో సుబ్బయ్య గారి పుట్టినంటినుంచిబట్టా బండి వచ్చింది. ఆమె తాతగారు ఏకగమో వ్రాసు చాలించేట్లు ఉన్నాడు అనీ ఆమెను అయన చూడ వలెను అనికొని బండి వంటించినారు అనీ బండి నాడు చెప్పినాడు. ఆమెకన్నుల ఇంట నీరు కాదున్నా ఉంటే "ఎందుకు అక్కా ఆలోచిస్తావు, ఏమీ భయములేదు. పోయిరా. నేను అంతా శాగ్ర ద్ధగా చూసుకొంటాను" అన్నది మంగమ్మ.

"చెల్లెలా ఈ కోలా పగులు ఎట్లాగో గడువు, నాబంటి మీ అమ్మనూడా తీసుకొనిపోతాను. మా

పోరు ఇక్కడికి చూడుమైతే ఉంది. వస్తే ఇద్దరమూ పొయంత్రానికి వస్తాము. లేకపోతే మీ అమ్మను పంపించితేస్తాను," అని మంగమ్మతో చెప్పివారయ్య నుకూడా తనవంటరమ్మన్నది సుబ్బయ్య. అయిన అయితే విషయాలదేరలేదు. కాని సుబ్బయ్య ఆమెకు తోడుగా మంగమ్మతల్లి బట్టాబండిలో ప్రయాణము అయిపోయినారు.

సుబ్బయ్య పుట్టినంటికి వెళ్లిన రెండురోజులకు వారయ జిల్లాలోను మొదించకు వెళ్లవలసి వచ్చింది. అతడు ఆమెనువాడే రావలెను అనుకొన్నాడు. కాని సాధ్యముకాలేదు. వారయ రోజులు అయినా సుబ్బయ్య కానీ వారయ్యకానీ తిరిగి రాలేదు. అంత ఇంటికి మంగమ్మ సర్వార్థికారి అయిపోయింది.

అది కాస్తకనూసము. మధ్యాహ్నము మామ గంటలు అయింది. మా కాపు గా మమ్మలపట్టివది. కాప్పేపటిలో చీకటిపడ్డట్లు అయిపోయింది. దీటి లోకిపోయినగొడ్లు అన్నీ ఇంటికి వచ్చినవి. చీర గాండ్లు అందరూ ఇండ్లకు పోయినారు. రాత్రి పడు కోదానికి వచ్చే చీరగాండ్లు ఆహ్వాన తిని వస్తాము అని చెప్పి వెళ్లిపోయినారు. చీకట్లు బాగా కమ్ము కొన్నందువల్ల ఇంకా ఎంతసాధ్యమింది తెలియలేదు. ఎవ్వడో ఎందుకు అనుకొని గురవడు వంట చకా చకా చేసివేసివాడు. కొద్ది కొద్దిగా చినుకులు పడుతూ ఉన్నది. గారీమాత్రము పోరుగా ఉంది. మంగమ్మ పొంతకుండలో చేదినీళ్లు స్నానము చేసింది. శీతకోలాన్ని మించిన చలివేస్తూ ఉంది. ఉత్తరమునుంచి వివరీతము గారీవోలుకూ ఉంది. అవరికి మంగమ్మ రోజాకన్నా మరికా ప్రఅన్నము తిన్నది. పయిపోయి పడుకోవెను ఆగాలి రావలో సాధ్యము అయ్యేట్లు ఆమెకు కనిపించలేదు. కిందనే పడుకొంది. చీకటిపడే వేళకు చినుకులున్నా పోరు చేసినవి. మంగమ్మ కాలవ మునుగు పెట్టుకొని పడు కొంది. ఇట్టే నిద్రపట్టింది.

రాత్రి తొమ్మిదిగంటలు అయింది. మంగమ్మ ఉలిక్కి పట్టుకుగా లేచింది. గాలి ఈలలు వేస్తూ ఉంది. వాన ఎదాపెదా కొడుకుడుఉంది. దీపాలు ఎవ్వడో ఆరిపోయినవి. దీపము వెలిగింక దానికి వివస్వత్తుల గోదే విలవలేదు; ఆరిపోయింది.

అంతా అంకకౌర బంధురముగా ఉంది. తలుపు ఏదైతూ ఉంది కిటికీలు ఏదైతూ ఉన్నవి చటుక్కున తోవలేదు. వసానా పెంతులు తేచిపోతూ వసిల్ తసిల్ మంటూ వచ్చుకుచేస్తూ ఉన్నది. ఆమెకు భయమువేసింది. “సురవా-సురవా” అని కేక చేసింది. అనాయలేదు. ఆ చీకటి కన్నులు అలవాటుపడ్డవి. కిటికీలా తలుపు లీలగా కనిపించినవి. ఎట్లాగో దైత్యము చిక్కబట్టింది. తలుపు తెరిచింది. దీపము లేదు. లాంతరుకూడా నిలవడములేదు. మృగమృగ పెరువులు వట్టవగలు అంతా వెలుతును చేర్చుకున్నవి. వాళ్లుజరిగి ఎవరులనూ హాయిలో వదిలిపెట్టి సురవకు బయటికి వెళ్ళుతున్నారు.

తమస్కన మెరుపు మెరిసింది. గొడ్లకొత్తము మీద పెంతులు గాలికి ఎగిరిపోతూఉన్నది. చిమ్మిరి గొట్టములోనుంచి నీళ్లు కొట్టుకూ ఉన్నట్టుగా వాన దంచుతూ ఉంది. విత్తరపోయి చూస్తూ నిలుచుంది. చూడి శబదమూ పాడి ఆవులనూ సురవకు ఇంటిలోకి తోలి తక్కిన గొడ్లము బయటకు పోవడానికి మెడ తాళ్లు వదిలివేసివారు.

“అమ్మగారూ కొమ్ములు బ్రే ఈశేట్టు ఉంది. బ్యాటరీ దీపము వెలికండి” అన్నాడు సురవకు. అదృష్టవశాత్తూ బ్యాటరీ దీపము పెద్దదే మంగమ్మకు దొరికింది. దీపమువేసి చూసింది. పెంతులు అన్నీపోయిన ఆ కొట్టములోనే బ్రే ఈశేట్టు కనిపించింది. చూడను సురవకు ఎత్తు కొన్నాడు. తల్లిదేవము ఇంట్లోకి తీసుకొని రావడానికి మంగమ్మ తాని పెడతాడు ఒక చేతిలో పట్టుకొంది. రెండోచేతిలో బ్యాటరీ దీపము పట్టుకొని నడిచిస్తూ ఉంది. ఉత్తరపుగాలి పడమరకు తిరిగిపోయింది. శబద వకుశలేక వకుశలేక వకుష్టా ఉంది. గాలి ఒక్క విసురు విసిరింది. మంగమ్మ కాళ్లు నిలవలేకపోయింది. వెల్లికిలా పడ్డది. సురవకు పరుగెత్తుకొనివచ్చి పడిపిల్లను రెండుచేతులలో ఎత్తుకొన్నట్టుగా మంగమ్మను ఎత్తుకొనివచ్చి మంచమీద పడుకోపెట్టి “అమ్మగారూ నకుములు నొప్పిపట్టి నవా?” అన్నాడు.

“లేదురా—కాళ్లు నిలవలేదు” అన్నది.

“అమ్మగారూ—శబదనూ చూడనూ వేమ చూచుకొంటాను. తాను తిడిసిపోయివారు. ఒళ్లు

కుడుచుకొని స్వప్నముగా పడుకోండి” అని చెప్పి సురవకు అవతలకు వెళ్ళివారు :

* * *

దాదాగది అయిపప్పుటికిన్నీ కిటికీలుమూసి వేసి ఉన్నప్పుటికిన్నీ గాలి రంయముని వస్తూ ఉంది. గోడవక్కను శేలమీదపెట్టిన లాంతరులో దీపము గంతులు వేయడము మొదలు పెట్టింది. మంగమ్మ ఒండ్లు కొంగరపోతూ ఉంది. తల గబాగబా తుడుచుకొని చీర తెరిగి తీసి వేసి ఒళ్లు కుడుచుకొని పెట్టెలో చీరకట్టుకొంటూ ఇటుమాచింది. సురవకు వాకిలిపక్కను నిలుచుని ఉన్నాడు. వాడు తనను చూచివాడా అనే సందేహమువచ్చింది. చీర కట్టుకొంటూనే “సురవా ఏమిచేస్తున్నావు” అని అడిగింది.

“చరికి వణుకుతూ ఉన్నాను” అన్నాడు.

బ్యాటరీదీపమువేసి వాణ్ణి చూచింది. నుంకు వంటి సురవకు వణుకుతూ ఉంటే వాడి చేహమూ— పాము పొట్టవంటివాడి పొట్ట—కండలతో మలుపులు తిరిగిన వాడి జబ్బలూ మంగమ్మకు గమ్మత్తుగా తోచినవి.

“ఒరేయ్ వరికి ఎంతిశేపు అట్లా వణుకుతావు” అంటూ పెట్టెలోనుంచి తువాలూ పంచే తీసి “ఈ తువాలతో కుడుచుకొని ఈపంచె కట్టుకో” అన్నది మంగమ్మ.

“పంచే తువాలూ దొరగారిది” అంటూ అనుమానించినాడు. మంగమ్మ ఒక్క నవ్వు నవ్వి “ఇప్పుడు నీవే దొరవు” అని వాడిముఖము వంక చూచింది. వాడికి సిగ్గువచ్చి తల వంచుకొన్నాడు. ఆమె చేతులో ఉన్న బ్యాటరీదీపములో బ్యాటరీ అయిపోయింది. గంతులువేస్తూ ఉన్న దీపము ఎన్నడో ఆరిపోయింది. అంతా చీకటి గుయ్యారముగా ఉంది. గాలీవానా మరింత జోరు అయింది. మంగమ్మ పడుకొంది. ఆమె ఒళ్లు అంతా తిమ్మిరి తిమ్మిరిగా ఉంది.

“సురవా” అని పిలిచింది.

“ఆఁ” అని పలికినాడు.

“ఒరేయ్ నాకు భయమువేస్తూ ఉంది. నీవు ఇక్కడనురా” అన్నది. వాడు “చీకటిగదిలోకి వచ్చివాడు.

* * * *

గారివాసవాడు రాత్రి ఇంటి కొవలవాడూ సరవడూ తప్ప ఏ తీరిగాడూ ఇంటి లేవండుకు వారయ్యకు తుట్టెకు కోపము వచ్చింది. కాని ఎవరినీ ఏమీ అవలెదు. గొడ్లకొత్తము కొట్టుకొని పోవడము తప్ప ఏ సప్తమూ లేవండా పోయినందుకు మనస్సులో సంతోషించినాడు. గొడ్లకొత్తము వెంచి తీరిగాండ్లు ఉండదు ఉండడానికి బంబొత్తు అయిన భవంతి నేయించడము వెలుగు పెట్టినాడు.

సుబ్బయ్య తాలెగారు చనిపోయినాడు. దినవారాలు అయిన తరువాత ఎంతో దుఃఖముతో ఇంటికి తిరిగివచ్చింది. గారివాసకు ఏ సప్తమూ రావండుకు ఆమె సంతోషపడ్డది. గొడ్లకొత్తము వెంచి తీరిగాండ్లు కూడా తమ ఆవరణములోనే కాపురాలు ఉండే ఏర్పాట్లు వారయ్య చేస్తాడన్నందుకు ఆమెకు మరింత సంతోషము వేసింది.

అంతేవరకూ మందకొడిగా ఆమెనుయముగా ఉంటావచ్చింద సరవడు మరే హుషెనుగా పనులు చేస్తూఉండినను మాచి అశ్రీర్యపోయింది. అందులో పలుకరించివా మాట్లాడినవాడు ఎవరు ఏమి అడిగినా తడువుకోకుండా సరవడు సమాధానాలు చెప్తుతూ ఉంటే సుబ్బయ్యకు మరింత అశ్రీర్యము వేసింది.

మంగమ్మకు నెల తిప్పిపోయింది. సుబ్బయ్య సంతోషానికి మేరలేకుండా పోయింది. మాడు నెలలు గడిచినవి. మంగమ్మకు కడువువచ్చినట్లు రూఢి అయిపోయింది. ఆమె కొడుకును కంటుందో కూతురును కంటుందోనని అందరూ ఆలోచించ పోగారు. ఆ ఇంట్లో ప్రతిగోడూ అచ్చట్లా ముచ్చట్లుగా ఉండి. ప్రతిక్షణమూ పండుగగానే ఉంది. ఊళ్లోహండ్లు, అందరూ పండ్లు పసుపు కుంకమా పట్టురదికెనడలు; పట్టుచీరలు తెచ్చి ఇవ్వసాగి వారు. ఆ ఊళ్ళోవున్న బ్రాహ్మణఇండ్ల అవవాండ్లు కూడా యథాశక్తివ పసుతూ కుంకమా తెచ్చి ఇచ్చివారు. మంగమ్మకు కొడుకు తుట్టడతెను అనే అందరూ కోరుకొన్నారు. వేళాకోళానికి సుబ్బయ్య కూడా ఇక దిద్దలను కంటుంది అని అన్నారు.

ఇల్లు అంతో ఎంత గబగబలుగా ఉన్నా ఎంత కోలాహలముగా ఉన్నా సుబ్బయ్య వెయ్యికళ్ళతో సరవణ్ణి కనిపెడుతూఉంది. వారయ్య ఏకా వ్యవ

హారముమీద ముగ్ధిచూరికి పోయినాడు. రాత్రిలోజనాలు అయినవి. సవతులు ఇద్దరూ కలుస్తూ చెప్పకొంటూ లాంటాలాలు వేసుకొంటున్నారు. సరవడు యథా ప్రకారము దాదామీడికి మంచిసీక్సూ వగయిరాలు తీసుకొనిపోతూ మంగమ్మ వంకమాచెనమూ ఆమె వాడితో వేలావధానము చేయవలూ కనిపెట్టింది. ఏమి తెలియకట్టుగా అమామకముగా “చెల్లెలా— వారు ఊళ్ళో లేరాయెను. వయవ పడుకోవడము ఎందుకు నీకు దోకువచ్చివా ఒళ్లు తిప్పివా పైనుంచి నీవు కేకలు పెట్టితే మేము లేస్తాము— లేవకపోతాము కాబట్టి కిందనే పడుకో”నుంటూ సుబ్బయ్య మంగమ్మ ముఖము తేలి పారచూచింది.

“అక్కా వాకు ఆమందముమీద పడుకోన్నట్టుగా ఏమందముమీద పడుకోవా ఉండదు”

“అయితే ఆమందమే ఇక్కడికి తెప్పించేది.”

“వాకు ఆ మరణతీయడము చేరకాదు”

“చేరనయినా వాండ్లే లేస్తారు” అంది. ఆ మంచాన్ని అప్పటికే అప్పకు కిందికి తెప్పించింది. మంగమ్మ తీవ్రముగా ఆలోచించింది. ఆమెకు భయమువేసింది. ఉత్తరక్షణమే శ్రేయ్యము తెచ్చుకొన్నది. సుబ్బయ్య తనమీద ఆ చేతు చేరితే అట్లా చెప్పి ఉంటుంది. అని నిర్ణయించుకొన్నది. కాని ఆమె బుర్ర పరిపరివిధానపోతూ ఉంది.

“చెల్లెలా—నిద్ర పోతున్నావా” అంటూ సుబ్బయ్యవచ్చింది.

“లేదు” అన్నది మంగమ్మ.

“ఏమిటి ఆలోచిస్తున్నావు?”

“ఎత్తే ఏమీ లేదు.”

“ఇక లేవటినుంచి నేనే గొడ్డూ గోదా చూచుకొంటాను. మీ అమ్మకు వంట ఇల్లు పెప్ప చెప్పతాను. సరవణ్ణి వంటపనిల్లోనుంచి తిగించి వేయవలెను అనుకొంటున్నాను” అన్నది సుబ్బయ్య.

“మంగమ్మ మామీ ఉరుకుంది.

“చెల్లెలా ఎందుకు అట్లా చూస్తావు...వాణ్ణి అసలే పంపించి వేదామ అని కూడా అనుకొంటున్నాను”

“మీ ఇష్టము”

“నీవు తెలియవదానివే చెల్లెలా—అవునులే—అంతే,” అంటూ పవతిపక్కలో కూర్చుని సంతోషముతో ఆమెను కొంచెమునీవు చేతితో నిమిరి “హాయిగా నిద్రపో” అని చెప్పి వెళ్లిపోయింది.

సుబ్బమ్మ యథాప్రకారము పొద్దులో పడుకొంది. సంతోషానికియనువల్ల కాబోలు ఎన్నడూ లేని పద్ధతివ పామ్మనిల్లి నిద్రపోయింది. తెల్లవాగు ఝూమువ మాడుగంటలు కావస్తూఉంది. సుబ్బమ్మకు హఠాత్తుగా నిద్రమెలకువ వచ్చింది. పక్కగదిలో మనిషి అరికిడి అయింది. ఊరిలేకము ఆలకించింది. చిటి చర్మకూ లేకుండా బయటికి వడిచింది. గొడ్డ కొంములో నురవడి కదిదగ్గరకు పోయింది. తిలుపు బయట తాళము వేసిఉంది. మానుతాళము చెవితో తాళము తీసింది. లోపలికి పోయింది. పెట్టెతీసి చూచింది. ఏదైరూపాయలు కదిపించినవి. పట్టరాని కోపము వచ్చింది. తన మెడలోఉన్న కాసులదండ అహంరనూ తెంచింది. ఆ తెంచడములో కొన్ని కాసులు కిందపడ్డవి. మిగతా కాసులు ఆ పెట్టెలో పెట్టి మూరివేసింది. యథాప్రకారము తిలుపుకు తాళంవేసింది. గంజోకంటికి తెలియకుండా వచ్చి పడుకొంది.

పడమటిఇంట్లో నురవకు పొయ్యిలో విప్లవ రాజేస్తున్నాడు.

హఠాత్తుగా సుబ్బమ్మ “అఁ అఁ” అంటూ “నా మెడలో కాసులదండ ఎవరు తెంచుతున్నార” అంటూ కేకలు పెట్టుతూ లేచింది.

* * *

కరణము రామయ్య ఆశ్చర్యముతో “అది ఏమిటి అక్కయ్యా—తెల్లవాగుకూ ఉండగా నీ మెళ్ళో కాసులదేరు తెంచుకొనిపోవడము ఏమిటి?” అన్నాడు.

“అదే—పంతులూ—ఆశ్చర్యము. పోలీసులను పిలిపించు” అంది సుబ్బమ్మ.

రామయ్య ఆలోచిస్తూ “ఎవల్లో ఏమిటో మనము ముందుగా...” అంటున్నాడు. సుబ్బమ్మ ఉగ్రమూర్తి అయి “పంతులూ యావన్నెదిసీ బయటకు

లాగించి తాళాలు వేయించడమే కాదు.” చూడు నా ఇంటికినూడా తాళము పెట్టించినాను. నాఅవరణలోఎవరు రివ్వవనిచేసినా నేనునున్నించేది లేదు. ఎందుకు అనుమానిస్తావు? నీవు పోలీసులను పిలిపిస్తావా లేకపోలే నేనే పోయి పోలీసులను నిలబడుకొని వచ్చేదా”అంది.

పంతులు నిబ్బరముగా “భావమున్నటు నీరీక వచ్చింది మొదలు ఈ రోజువరకూ ఒక్క క్రిమినల్ కేసు పోలీసుర దాటిపోలేదు. భావ ఏమంటాడో నని ఆలోచిస్తున్నాను” అన్నాడు.

“పంతులూ భావ గారు ఏమీ నిన్ను అవకుండా ఉండేభారమువారి”

“అయితే పోలీసులను రప్పించడము ఎంతమీరూ ర్భాగ్యము. ఆక్కా ఇల్లు సోదా వేయించవలసి వస్తుంది నుమా”

“అదే నేను కోరుకూ ఉంది”

“నిరే” వన్నాడు పంతులు.

* * * *

నురవడిమీద క్రిమినల్ కేసు విచారణకు వచ్చింది. మేజిస్ట్రేటు ఉగ్రుడు అయిపోయినాడు. పంచత్పరము కఠినశిక్ష విధించినాడు.

* * * *

తొమ్మిదోమాసము వెంకటా ఉండగా మంగమ్మ ముఖముగా ప్రసవించింది. దుండుముక్కవంటి మొగ పిల్లవాడు పుట్టివాడు.

బ్రహ్మాండముగా భారసాలకండు జరిగింది. మాటపదార్లు తీసుకోదానికి జ్యోషిగూడా హాజరు అయినాడు. ఉరివారి అందరికీ మృషాన్న దానము చేసినాడు.

సుబ్బమ్మ పాయంత్రము అప్పుడు సంతోషముగా శిశువును పెనిమిటిదగ్గరకు తీసుకొనివచ్చి “చూడండి. ఎంతచక్కనివాడో చూడండి, అచ్చము మీ పోలికేను. ఆ గడ్డమూ = ఆ ముక్కు ఆ కన్నా అంతా మీరేను” అంటూ నవ్వింది.

నారయ్య శిశువునూ ఆ శిశువునుకన్న మంగమ్మనూ చూస్తూ బ్రహ్మాండవడిపోయినాడు.

వ సంత గీ త ము

★

శ్రీ మొక్కపాటి కృష్ణమూర్తి

పొడి పొడిమై, తలల్ విరియ బూసిన వేషయ్యుల్ల జొంపముల్,
గడుసరి పిల్ల గాలులకు గాదిలి నీలి మొయిల్ల లీలగా,
నుడివడి నాయెడంద, చిరుసోనలు వాని, మరంద మోదముల్
గడలు కొనెన్ త్రసా మధుర కాంక్షలు చేసి తరంగ తెత్తగా !

ఇది మధుమాస వేళ-వికసించిన పూబడవల్ సువిస్మృత
నమ్మకలగీతికావిహృతిచేలి, తెరల్ దళకొత్తగా రసా
భ్యుదయ కలా ప్రవేశికల నూయెల లూగుచు సాసిపోవు ; నా
యెడ గదలున్ విచిత్రముగ నీ చివు రెత్తిన బావులాలెనో !

కడు నలయించు వీడకలగా దరలన్ గతకాల మెల్లదో
చెడు వికృతమ్ముగా, చివిగి చీవరమై, బ్రతుకంత మోడుగా
జడిసి, హిమావృతమ్మయిన చాయలలోబడి నిల్చి నిల్చి యీ
యెడ మధురోహలూడుకొనసి నవశాద్యల భాసురఫలిన్

ఒక చిరుసోనగా పృథురసోత్కృత నే ప్రవహిల్లి పోదునో !
ఒక విరబూయు మావి నయి, యెయ్యవ నిల్తునో రాగమూర్తి నై
ఒక పికగీతిగా, నభివరోదిత ధూంకృతిగా మలంగి నే
ఒక మెరయింతునో ! గిరుల యింగము లభినిజాశయమ్ములున్

నిన్నటిదాక మూగవడి నెవ్వల బ్రుంగిన కొటిగొంతులీ
యన్నన విచ్చి మ్రోసినటులయ్యె ; వొకారపు వేగురేకలో
క్రన్నన శృంఖలల్ దెమలి గల్లల లాడుచు నేలరాలి యీ
మిన్నుల త్రోవలెల్ల మిసిమించె ప్రభాత పతంగ గీతులన్ !

తెలిచేకలు దిరి బంగరు
కలలగు జలజాతమాలికల దీపితమై
వలగొను పలుకుం తెలికై
శ్యలహరి మునుకాడు తలపు లామనిరక్తిన్ !

విష్ణు కర్మ

‘వనశ్రీ’

‘తెల్లకే సమస్తరాది పంపగంట! ఆహ్లా! ఆహ్లా! అమ్మగారు ఏమేమి అప్పయ్యలొందు క్కొమరి! పక్కాచాలు, గారెలు, పూర్తాలు, మనకలు- ఉండ! అగేంది! ఆటన్నిటిమీద బావుంటయ్ తెల్లపు బూరెలు, సజ్జబూరెలయితే మరీ బావుంటయ్. అమ్మ గారు తిప్పకుండా వొందుద్ది. మర్లేవ్వుం గొప్పకాడికి పోయేటప్పడు చరాయి తేలులో రెండు - మూడు - కాదు నాలుగు సజ్జబూరె లేకుకొనిపోవయ్య. గొప్పను వెలో రోలి, వోడున కూకొని వొక్కొక్కపే తివ్వాక వెళ్లొని ఎర్రనీళ్ళు తాగితే ఎంత బాగుంటుంది?’

అలా రాత్రి రామిగాడికి నిద్రలే పట్టాల. ఎప్పుడెప్పుడు తెల్లవాస్త్రంనా, ఎప్పుడు లేద్దామా అన్న ఆలోచనా, ఆ ఆలోచన తాలుకు సజ్జబూరెలూ ఆ రాత్రింతా వాడికి దక్కరిగింతలు పెట్టేసే. పదకొండవేళ్ళ రామిగాడు నిరుటి ఏరువాక పార్లమినుంచీ రెండు సలకలగింబలకు జీతానికి కురుగుకొన్నాడు చొదరయ్యగారింట్లో. రామిగాడ్ని చొదరయ్యగారి కార్మిదగ్గర, అన్నపూర్ణమ్మగారి చేతుల్లోను అప్పగించేసి, వాడి అయ్యా, అమ్మానలు నురు పీల్లలో బస్తీకి చేరారు రిక్కా లాక్కొని బరికటా నికని.

పంపగవారు బలే పునురుగా వున్నాడు రామిగాడు. తెల్లవాడుగూమన నాలుగు గంటలకే లేచి, ఆ లంకంతి యింటిని, వొడ్డినీ వొక్క చిరున పూడ్చి ఎత్తిపోవాడు.

అన్నపూర్ణమ్మగారు దింపమన్న అడ్డెడు సజ్జలన్నా వొక్క చిరుపున కుమ్మిచేశాడు. అలా దండుతొన్నంతిపేట్రా వాడికి మానెలో పుడుకు తొన్న సజ్జబూరెలు కళ్ళలో కన్పించివుంటయ్! అంతిపెద్ద రోకల్లో అడ్డెడు సజ్జలూ అమాంతంగా ఆరగంటులో పిండికొట్టిన రామిగాడ్ని చూస్తే తేలిక ఆశ్చర్యం కలగని అన్నపూర్ణమ్మగారికే ఆశ్చర్యం చేసింది.

తన తినబోయే తియ్యటి సజ్జబూరెలను తిలుచు కుని పువ్వాంగిపోతూన్న వాడి మనసుకు అరిచేతుల్లో పొంగిపుల్లిన బొబ్బలు వట్టలేదు.

అంత తెలకీగా పనిచేస్తాన్న జీతగాడ్ని చూసి—

“ఒరి నీ జిమ్మబన! రోజూ యింత కుకాలగా చెయ్యిచేరా?” అంది మరిపెంగా అన్నపూర్ణమ్మగారు.

“ఏంవమ్మగారూ! అట్టంటూ. ఇయ్యల పంపగొందంటమ్మగారూ.” అని అన్నపూర్ణ

నున్నట్టి, సుందరి, పల్లవికలెలు రామిగానే పూర్వమున్నా తాకి ఎక్కరిగింతలు పెట్టివుంటును. ముని మునిపత్నీలు పత్నీమౌ అమ్మగారికేసి అదో చూచి రిగా చూసి, క్రింది పెద్దవిని నాలుకతో రిడుపుకొన్నాడు. ఆ పత్నీలూని అంతరార్థాన్ని అర్థం చేసుకోలేవంతరి ప్రియులు కాదు అన్న పూర్వమృగాను. అవరినే పేనులు లెక్క పెట్టగల ఆమెగారికి పదకొండేళ్ల తరిగాడి మమమని అర్థం చేసుకోగలగడం నొక లెక్కలోది గాదు.

అంట్లో పని కాగానే రామిగాడు చెప్పలు తీసుకురావటానికి చాదరణ్యుగారితో బహుశుకబాడు.

చిల్లరకోట్లు హెచ్చుకొన బంగారణ్యుకెట్టి మంచిచెల్లం అమ్మలకు అమ్మలు పగలగోట్టాంటే రామిగాడికి చదవల కింద నీళ్లు పూరినై.

చాదరణ్యుగాను చూడకుండా రామిగాడు కెట్టి మాసి చెయ్యిచాసి ఆకగా చూశాడు. కెట్టి అడుగు బాడుగు యింత రామిగాడి చేతిలో విడి రించేడు. ఆ కెట్టిపంతా అహంతం నోట్లో బొక్కుకొని, చప్పరించి, అందులోని చెల్లంలూకు పార మంతా కరిగి లోపలికి పోగా మిగిలిన యీతాకు ముక్కర్ని, కీలకరవాలనున్న బయటికి పూసే రాడు. హెచ్చుకొన రూట్టాన్న కొత్త చెల్లం అమ్మ చాడి పూదయంలో దేన్నో కదిరించినేసింది. ఎదురుగా ముక్కు కాదుమంటూ, గడ్డపాకులు గిల్ల కొంటూ కూర్చున్న బంగారణ్యుకెట్టి కొడుకు బుట్టోడ్చి మూచిగానే రామిగాడికి అదోలా అనిపించింది.

తనే ఆ బుట్టోడయితే ఆ చెల్లం అమ్మకు అమ్మ అహంతంగా ఎగతేసికొని ఎత్తుకెళ్లి ఎలా తినే వాడ్నిరా బావా అనుకున్నాడు.

ఇరవ నామామలతోడూ వో కక్కడు కొత్త చెల్లం అది కొని మూటకట్టి చాదరణ్యుగాను—

“ఒరేయ్! రామిగా, హెచ్చువుట్రా?” అని అనకముందే “ఒ” అంటూ రామిగాడు మూటను ఎగతేసి నెత్తికెత్తుకున్నాడు.

అత్యాహంకార్తీ ఎత్తుకొన్నాడే. కాని, చెన్ను బరువుకు రామిగాడికి పెద్దతనాలు పిక్కు పోతున్నాయ్. ఎర్రటిచెల్లం అమ్మగారుకు పోతువు నుంటుంటే, అంత తీపులోనూ వాడికి తల్లి పుతక రించిపోతుంది. మూటకున్న చినుగులోనుండా నందు చేసుకుపోయిరామిగాడిమాపుకుంటే చెల్లం అమ్మను గోమగా గిడుకూంటే వాడినాలుక పళ్ళెపండున దేన్నో నెరుకుతుంది.

మధ్యాహ్నపు భోజనాలు కాగానే అన్న పూర్వమృగాను పిండివంటలు వండే కార్యక్రమంలో మునిగిపోయింది. బువ్వతాగి, గిన్నె కడిగి బోరించి పాచిట్టో పచ్చగడ్డి మెచ్చువూడ తాపిగా కూర్చున్న రామిగాడు వంటింట్లోనుంచి అమ్మగారి కేక వివపడగానే తరుగుతాడు.

అన్న పూర్వమృగాను చెల్లం రోట్లో వేసి పోటు చెయ్యమంది. పోటు వేస్తూంటే ముక్కులు ముక్కులుగా విడిపోతూ నూనూనూగా చెల్లం రోకలికి అతుక్కుంటూవుంటే రామిగాడు మమదు ‘ఇది-ఇది’ గా అయిపోతుంది. అన్న పూర్వమృగారి ముగ్గురు పిల్లలూ రోటియట్టూ చేరి మారం చేస్తున్నారు. వాళ్ళమ్మ పెట్టిన చెల్లపు ముక్కులను చీపుకుపిల్లలు గెండుకూంటే రామిగాడు వాళ్ళను పుహరు చేస్తున్నాడు—

అత్యాహుగారి ముక్కుకంటే అమ్మయిగారిదే పెద్దదని, బుల్లెబ్బాయిగారు అప్పడే తినేకారనీ అంటూ తివాలనే రెవకోర్కెను తింటూన్న వాళ్ళ ద్వారా పాపం రామిగాడు తీర్చుకుంటూంటే— “ఒరేయ్! తిన్న గా పోటువేయరా?” అని తలగాన్నో హెచ్చరించింది అన్న పూర్వమృగాను.

చెల్లపు పాకం కా నుకూంటే, రామిగాడి హృదయం కురిమరిలాడిపోయింది. ఇట్ట పిండివేసి కలిపిన పాకం బావలుపాడుతూంటే రామిగాడిజిహ్వా పూటలు పూరింది. అన్న పూర్వమృగాను, ఆత్రింగా ఎగబడ పిల్లలచేతుల్లో ఆపచ్చిపిండి తిలకాస్త వేసి బయటికి పంపించినేసింది.

రామిగాడ్ని పిలిచి “ఒరేయ్! రామిగా; నీ నువ్వు వీపు నుంక! ముంకాకంపు కోట్టాన్నాయరా. పండగపూటన్నా ముఖం గా వుండరా. పాచిట్టో దండెం మీద చిన్న బ్బాయి నొక్కా నొకటివేనాను. అది తొడుక్కోరా.” అంది అరివాణిమన్న మని కడుగుతా.

అమ్మగారు అన్న ఆహుటలకు రామిగాడికన్ను అంత పెద్దవిగా అయ్యె. నొక్కగంతులో నీళ్ళ గాబుదగ్గరకు పోయాడు. ఎండకు కాగివున్న నీళ్ళను గర్భగర్భ నాలుగుచెంబులు వంటివిదా కుమ్మరించుకొన్నాడు. రామిగాడిరీతి రింద్రీ నెచ్చుయిచ్చి పోయినబాగు, అన్న పూర్వమృగారిచ్చిన, గూళ్ళు చిదిగిపోయిన నొక్కా వేసుకొని పంకర్పరాది పండకుక్కు ముస్తానయినాడు.

బాగా అంట కత్తిరించినవాడి బట్టూ, పెద్ద కొనలూ, ప్రత్యేకంగా వుంటాయ్. చామనచాయ అయినా వాడి మెఖం కళ్ళ కళ్ళ లాదువుంటుంది.

ఆ మెరకకట్టు, కోలేరువేసి నట్లుగా ముక్కు, చిన్ననోరూ, గుండ్రని చెదవులూ తీర్చి దిద్దివట్టుగా వుంటయ్. వికారమైన ఆకట్టు; నిశితమైన చూపులూ ఎవరినైనా యిట్టే ఆకర్షిస్తాయ్. చక్కటి గుండ్రని వికారమైన వాడికళ్ళలో ఏవో తళుకులు కదుల్తూవుంటయ్. కొత్తవోక్కా ఎగాదిగా చూసుకుంటూ, వొక్కా చినుగును చూసుకుంటూ, బారిపోతూన్న లాగును పెకలొక్కంటూ, కొడుకునొచ్చుచున్నట్లును పెకలొక్కంటూ రామిగాడు ఆలోచించా ఆంతో వుత్సాహంగా వున్నాడు.

అన్నపూర్ణమ్మగారు పొయ్యిగొద వేరిగిన్న ఎక్కించి పజ్జుబూరెలు వండుతూంది. ఎదురుగా రామిగాడు చుట్టూ నిల్చున్న చేయ్యకొని కబుర్లు చెప్తూన్నాడు. కొని వాడిమనసు తినబోయే తియ్యటి పజ్జుబూరెలమీద, కళ్లు చూసేలో పొంగుతూన్న వాటి మీదనే వున్నయ్.

మొదట వేసిన కువకలు రెండూ పరిగా రాక పోయేసరికి అన్నపూర్ణమ్మగారు చిగ్రుబుర్రుమంటూ జీతగాడిమీద విరుచుకుపడింది.

“ఓరి! నీ చెవవంగానూ; ఎదురుగా కూర్చుని నీ పాడేం పిగించుకొన్నావురా? నీ మాత్రా నీపూ మందిపోనూ. అటా పావీల్? చావరాదురా? అన్నట్లు యీ పూట గజకు మడితి పోకావురా?” ఎలాగైనా వాణ్ని అక్కర్చుంచి వంపాలనే ప్రయత్నంలో అంది.

అన్నపూర్ణమ్మగారు చేర్చి వున్నట్లొంచి అంటుందో పూర్తిగా అర్థం కాకపోయినా రామిగాడికి అక్కర్చుంచి వెళ్లాలనేది మాత్రం తెలిసింది. గజకు మడితిపోయిపోనీ లేచివెళ్లాడు.

జీతగాడు వెళ్లక ఆమెగారు—“ఓరి! నీడి దిప్తి కళ్లు మండిపోను! ఆ చూపు పడితే యింకా కువకలు రావడమే?” అనుకొని మెటికలు విరుచుకొంది. పెద్ద మూయిని పిలిచి చీపురు తెప్పించి పొయ్యి చుట్టూ ముమ్మాటలు తిప్పి దూరంగా పారేసి; కుత్తుకు కుత్తుకు పొయ్యిలో పూసి, పెటికి పెటికి మెటికలు విరిచింది. ఈలోగా నూనె బాగా కాగడంచేత నేమో వండివన్నీ సవ్యంగానే వచ్చాయి.

ఇంతలోనే, పచ్చిపిండి ఆతిగా మింగిన చిన్నోడు “అమ్మా కరువులో నెప్పే” అంటూ వచ్చాడు.

“ఇంకేం? వాడి పొప్పి కళ్లు ఆ పిండి మీద కూడా పడినై! మానాయనీ!” అంటూ కొడుకుని దగ్గరకు తీసుకుని, వాడి చుట్టూ చీపురు మూడుసార్లు

తిప్పి, ఇంత వుత్సాహ, మిరపకాయలూ పొయ్యిలో వేసింది.

పావీల్లో కూర్చుని వంటింట్లో వుకుకుతూన్న పిండివంటల వాసమ్మ పిలుస్తూ ఆసందిస్తూన్న రామి గాడి దగ్గరకు పెద్దమ్మాయి చిట్టి, నోరు తెరవకుండా తింటూ, మడిచేతిలోవున్న అప్పచ్చిని సరికిలేచాటున చాచుకొని వచ్చింది.

చిట్టి సరికిలేలో చాచుకున్నదాన్ని పసిగట్టి ఎట్లాగైనా చిట్టిని బుట్టలో వేసుకోవాలనే ప్రయత్నంలో పడ్డాడు రామిగాడు.

చిట్టి చెవకాలే చిన్నోడు పజ్జుబూరెను నోటికి కరుచుకొని వచ్చాడు. అది చూసి చిట్టి చిన్నోడిని మందలించింది. రహస్యంగా చిన్నోడికి చెవులో పూదింది—“చొక్కాచాటున పెట్టుకోమని.

“అమ్మాయిగారూ! మీ చేతిలో వున్న తాయం కమక్కి మంటారా?” తినాలనే కోర్కె వాడి మృదనున్ని వేధించింది. “కాకమ్మ పెట్టుందో; పిచ్చికమ్మ పెట్టుందో?” అంటూ కళ్లు మూసుకుని చెయ్యి చాచేడు.

“ఒరేయ్! నీకళ్ళు దిప్తికళ్లురా! నీకు చూసించకుండా తినమని మా అమ్మ చెప్పింది.” అనాయకంగా అనేసింది ఆరేళ్ళచిట్టి.

అది విన్న రామిగాడు తనకళ్ళ నోపారి నలుపుకున్నాడు. తన కళ్ళేమైనా మారిపోయివనేమోనని తడివిచూసుకున్నాడు. దిప్తికళ్ళంటే నిమిటో చెప్పమని వాడి మనసును మృదయం వేధించింది. అందుకే కొమాలు అమ్మగారు తినని అక్కర్చుంచి ఆంతి విషయంగా వర్తిపొమ్మంది. వండేటప్పుడు తను చూస్తే పజ్జుబూరెలు చెడిపోతాయో? మాయమౌతాయో? అని తినేప్పుడు తనచూస్తే తియ్యటిపజ్జుబూరెలు చేదయిపోతాయో? ఆప్రశ్నల్లో వాడి చిన్ని బుర్ర సతమతమయి పోయింది.

అయితే పోయిన పుగాడిపండిక్కు అమ్మ పజ్జుబూరెలేకదూ వండింది. వండుతూంటే తను దగ్గరే కూర్చున్నాడుగా మరి. అమ్మ ఎప్పుడూ చెప్పలేదేం తనని దిప్తికళ్ళని. ఎక్కడో వందలమైళ్ళ దూరంలోవున్న అమ్మ, ఆయ్య, అక్కా, చిన్న తమ్ముడూ, చిట్టిచెల్లాయి వాడి కళ్ళల్లో కదిలాడు. ఆత్మీయులతోనానూ మధురస్వప్నాలు వాడి లేతిహృదయంపైన వరుచుకొన్నై.

చిన్నోడు మంచినీళ్లు తాగి వచ్చేసరికి మందం మీద పెట్టివెళ్లిన అప్పచ్చి కాస్తా మాయమైంది. వాడు ఏడుస్తూ వెళ్లి అమ్మకు చెప్పకొన్నాడు. కను

గుసంటూ వచ్చింది అన్న పూర్వమృగాడు. తీరగాడ్చి నిలచిసి అడిగింది. దొంగవధవా! అట్లాంటి పనులు చేస్తే చేతులు విరగ్గడతా నంది. ఆ యాపూ అదీ అంతా దొంగదూతే నంది.

“అమ్మగారూ! నే నసలు చూడలేదండి! దాన్ని నే తీయలేదండి. అమ్మ తోడండీ” అంటూ నెత్తిన చేయి పెట్టుకొని వొట్టేసుకున్నాడు అమా యకంగా పడకొండు సంవత్సరాల రామిగారు.

“ఛా! బధవా! పైగా అబద్ధాలూ, వొట్టాను; ఎవ్వరూ తీయకపోతే నజ్జూరెకు రక్క లొచ్చి ఎగిరిపోయిందా ఏం!” దుసరుస లాద్దూ అన్న పూర్వ మృగా రంటూవుంటే—అరుగు పక్కన నల్లకుక్క కనకసా బేన్నో నములుతూంది! నిస్సహాయతతో నిండిన రామిగాడి కళ్లలో గిరున నీళ్లుతిరిగి నై.

* * *

“ఒరేయ్! రామిగా యిక్కడున్నట్లుగా రావాలి. రాగానే నీకు అప్పచ్చులు పెట్టాను. పాపం! పొద్దుట్టుంచీ కనిపెట్టుకొని వున్నావ్.” నజ్జూరెల మూటను రామిగాడి చేతి కిస్తూ అంది అన్న పూర్వమృగాడు. ఉత్తరవృల్లాని మూడితోపు దగ్గరవున్న వంగుళ్ళకు నీరు కట్టిస్తూన్న చాదర య్యకు గర్భపత్ని అన్న పూర్వమృ తీరగాడిచేతికిచ్చి సిండివంటకాలు మూటకట్టి పంపించింది.

దొరసానమృగాడు నజ్జూరెలు పెట్టుందిని కొండంత ఆకతో ఎదురుచూస్తున్న రామిగాడికి మళ్ళీ పని తిగిలింది. ఆ పెట్టే వేవో యిప్పుడే పెట్టే, తింటూ ఎంతో చక్కగా పాలం పోయేవాడ్నిగదా అనుకున్నాడు. అయినా, రాగానే పెట్టానందిగదూ! అయితే తొందరగా నెగిరావాలి. ఎంత తొందరలో తిగినా నే అంత తొందరలో బూరెలు తినొచ్చు! పాలం పోయి వచ్చినందుకు యంకా రెండెక్కునే అమ్మ గారు యివ్వొచ్చు! యిప్పుడే అడిగితే తక్కువే యివ్వొచ్చు! అలా ఆలోచనలో పడి పరుగెత్తుకున్న మనసుతో వాడి కాళ్లు పండి వేసి నై. అన్న పూర్వ మృగా రిచ్చిన మూట భుజాన వేసుకొని పరుగుకు లంకించుకొన్నాడు. వీధి చాటి మలుపు తిరిగి రోడ్డెక్కాడు. పెద్దకాలవవంటెన దాటి, కట్ట ఎక్కగానే వాడి మెదడులో వొక పూహ మెరు పులా మెరిసింది. మూట దించి మల్లగా విప్పాడు. అసలే పెద్దనైన వాడికళ్ళు మరీ పెద్ద నైనయ్. చూడయం అనందంతో నిండిపోయింది. నోరు పూరుకొండి! పెదాలు తిడుపుకొన్నాడు. రాగా వుట్టి పొంగివున్నయ్ బూరెలు—ఒకటి—రెండు...మొత్తం వొకటి తక్కువగా పడి!

రూ. 2500 ఉచితము

మీరు కోరినది పొందండి.

నీ విభుడేమీ దొంగపడనక్కరలేదు. ఈ ఉంగ రము ధరించుటవలన అందరు వశ్యులగుదురు. న్యాపారము, పండుము, పరీక్షలు మొదలైన వాటిలో ఇది జయము చేకూర్చును. గొదాళికి పుత్రుడుదయించునా. చనిపోయినవారిలో సంతా పించవచ్చు. తాతి తిండ్లులు వాచిన రిహస్య ధనముల సంగతి వీకు కలలో తెలియచేయును. దుష్ట నక్షత్రాల చెడుఫలాలను అణచి వేసి, ఆపాయకరమైన రోగాలనుంచి రక్షించును. ఇటు నూర్చుకొంటు ఉదయించవచ్చుగాని ఈ ఉంగరం శక్తి ఎన్నడూ వృధాకాదు. నూటికి 100 పాళ్లు విజయం లభించును. వెల 12 అణాలు ప్రత్యేకం రూ. 2. ఇంకా ప్రత్యేకాధిక్యమైన శక్తివంతమైనది రూ. 2.12-0.

ఇది అబద్ధమని దుజావు చెప్పినవారికి రూ. 2500 బహుమతి ఇవ్వబడును. నచ్చనిచో ధర వాపసు చేయబడును. ఇంగ్లీషులోనే ఉత్తర ప్రత్యుత్త రాలు జరపండి.

BENGAL MAGIC HOUSE

Sitla Temple, (D-191/15)

AMRITSAR.

గ్రంథ విమర్శనము

రానున్న సంక్షోభం

(ఫ్రీట్స్ సైరస్ బర్క్, అనువాదం విద్యానవిశ్వం.
ప్రతులు: ఇంటింటి విజ్ఞానమాల, 16 జోన్సు వీధి,
మదరాసు. వల అరురూపాయలు.

ఇది ప్రపంచార్థిక మాంద్యస్వరూపాలు, కారణాలు నివారణోపాయాలు, మొదలైనవాటిని గురించి కూలంకషంగా, సునిశ్చితంగాను దర్శించే గ్రంథము.

ప్రపంచార్థికమాంద్యాలకు కమ్యూనిష్టులు కొన్ని ప్రధాన కారణాలు, నివారణోపాయాలు నిర్వచిస్తారు. వీటినిగురించి మార్క్సిస్టులు చేసినంత మాత్రుపరిశోధన లే ఆర్థిక వేర్త్రులు చెయ్యలేదు. మొట్టమొదట మార్క్స్ వీటినిగురించి సమగ్రపరిశీలన చేసినవారే వే చాలామంది ప్రపంచార్థిక వేర్త్ర తీరివపంగా అవలంబించి ప్రపంచ సంక్షోభాలు కలిగించే ఈ ఆర్థిక సమస్యలనుగురించి లీ ప్రపరిశోధనలు పాగించారు.

ఫ్రీట్స్ సైరస్ బర్క్ ప్రపంచ విఖ్యాతిపొందిన రాజకీయార్థిక వేర్త్ర. ఇతిడీ గ్రంథంలో 1929 లో సంభవించిన ఆర్థికమాంద్యాన్ని గురించి, తిమ్మలంగా ప్రపంచంలో ఏర్పడిన రాజకీయార్థిక సంక్షోభాలనుగురించి, సోదాహరణంగా వివరించాడు.

అంతేగాక ప్రస్తుతంరాబోయే ఆర్థిక సంక్షోభం సరిగా పోలికగాన్నే కాక కొన్ని కొత్త దారులు లోక్కలదని కూడా మూచించాడు. దీనికోసం ఇతడు పేర్కొన్న సంఘటనలు, మాపించిన ప్రమాణాలు సామాన్యపాఠకులకు కూడా సులభంగా అవగాహన అవుతాయి.

అయితే ఫ్రీట్స్ సైరస్ బర్క్ కేవలం కమ్యూనిష్టు పంథా ఒక్కటే ఇక ప్రపంచానికి కరణ్యమునే ధోరణి అవలంబించడు. అయితే ప్రపంచార్థిక సమస్యల అవగాహనలో మాత్రం చాలావర కిరీడు మార్క్సియర్గ్లను అవలంబిస్తాడు.

కాని ఈ సమస్యనివారణంకోసం ఇతడు మూచించే నివారణోపాయాలు చాలావరకు సోషలిస్టు పంథాలో నడుస్తాయి. ఇలాంటి ఆర్థిక సమస్య లుదయించినప్పుడు ప్రభుత్వమే బాగా కలగజేసుకుని, ఉత్పత్తి, పంపకము మొదలైన విషయాలలో సమాజంలో సర్దులకు న్యాయం జరిగేట్లు చూడాలని మూచిస్తాడు. ప్రజాస్వామ్యుడి సౌమ్యపద్ధతులద్వారానే ఇది జరగాలని ఇతి డీ గ్రంథంలో ప్రతిపాదిస్తాడు.

మనదేశంలో అప్పుడే కొంచెం కొంచెం ఆర్థికమాంద్యమాదనలు కనిపిస్తున్నాయి. ఈరోజుల్లో ఈ ఆర్థికమాంద్యానికి సంబంధించిన సమస్యలన్నీ అర్థం చేసుకోదలిచినవారి కిది అవశ్యవకసీయమైన గ్రంథము.

క్రీ విద్యాన విశ్వంగారి అనువాదం సులభమైన బాలీయ వ్యావహారికంలో నడిచిపోతూ పుస్తకం అంతా హాయిగా చదివించివేస్తుంది. జటిలమైన ఆర్థికాదిసాంకేతికపదాలకు కొత్తగా పేరెన్నో మూసేపదాలు సమకూర్చారు. చివర చేర్చిన ఈపదాల వివరణ, అనుబంధము పాఠకులకు బాగా సహాయకారిగా ఉన్నాయి.

పుస్తకముద్రణము, ముఖశక్రము మొదలైనవి ప్రసిద్ధాంగ్ల గ్రంథాలలో తులనాగోట్లున్నాయి.

ఇలాంటి ఉత్తమగ్రంథం ప్రచురించిన ఇంటింటి విజ్ఞానమాలవారు ప్రశ్నకంగా అభినందనీయులు. విజ్ఞాన ప్రదములైన ఇలాంటి ఉత్తమ గ్రంథాలింకా ఈ గ్రంథ మాలవారు ప్రకటించగలరని ఆశిస్తున్నాము.

తెలంగాణా తీరు తెన్నులు

‘భవదీయుడు’

జనపద ప్రచురణలు, ఏ. 9 319, నారాయణ గూడ. హైదరాబాద్ దక్కన్. వల : రూపాయి.

రచయిత ఇటీవల తెలంగాణాలో ఏర్పడిన పరిస్థితులన్నీ నిష్పాక్షిక దృష్టితో విచారించారు. ఇంతే కాక రేఖా రూపంలో ఈ గ్రంథం రచించి, ఈవిధమైన రచనలో తెలుగుభాష కొక కొత్తతెన్ను మూపించారు.

ఈ రచయిత ప్రజాస్వామ్యభిమానులైనా ప్రతిపక్షాల అభిప్రాయాలు కూడా విశాలదృష్టితో పరిశీలించిపట్టు కనిపిస్తుంది. ఇది తెలంగాణా సమస్య బోధపరుచుకోడానికి చాలావరకు సహకరిస్తుంది.

శ్రీ వావిళ్ల వెంకటేశ్వరశాస్త్రిగారి వజ్రీ పూర్ణుత్పన్న సన్మానసంఘటనము.

వావిళ్ల రామస్వామిశాస్త్రిలు అండ సన్న్, మద్రాసు.

దీనిలో, శ్రీ కోరాడ రామకృష్ణయ్య, మారేపల్లి రామచంద్రశాస్త్రిగారి, నిడువనోలు వెంకటరావు, స్వామి శివశంకరశాస్త్రి మొదలైన ప్రముఖులు ప్రాసిన శాస్త్రియ సారస్వతివ్యాసాలు, శ్రీ వెంక

తేజస్వతామ్రేగాది పక్షిపూర్తిసందర్భములో ఆయా ప్రముఖులు చేసిన ప్రసంగాలు ఉన్నాయి. ఇది సారస్వతి పరిశోధకులందరు పరిశీలించవలసిన సంచిక. ముద్రణాదికం చక్కగా ఉన్నది.

గ్రంథ స్వీకృతి:

ఆంధ్రలక్షణ సారము

చిలువూరి పాపయ్యతామ్రేగాదు. పండితులు, పి. ఆర్. కాశేరి, కాశీనాథ. వెల: రూపాయిన్నర.
ఇది ఇంటర్మీడియట్లో ప్రశ్నకంగా తెలుగు తీసుకున్న విద్యార్థులకు పుష్కలమైన తెలుగు వ్యాకరణ పుస్తకము. తెలుగువ్యాకరణం ప్రశ్నకంగా ఆధ్యసించే విద్యార్థులకిది బాగా ఉపయోగిస్తుంది.

కోరాడ వంశవృక్ష

కోరాడవంశీయులు. ఇది కోరాడవంశోత్పత్తి, ఆభివృద్ధి వివరించే పుస్తకము. తెలుగువారికాఖిల చరిత్రకిది కొంత సహాయకారికాగలదు. వెల రేగు.

సాన్నిధ్యము

తెలుగు ప్రేమసమాధి. బోధ ఉన్నతిపాఠశాల. కదిరి, ఆనంతపురము.

దీనిలో ఈకవి వ్రాసిన కొన్ని ప్రథమరచనలు, ప్రాస్తావికపద్యాలు, ఖండకృతులు ఉన్నాయి.

అవధాన రత్నావళి

శ్రీ సోమపల్లి సంపత్ కృష్ణమూర్తి. కదిరి, ఆనంతపురంజిల్లా.

ఇది ఈకవి ఆయా అవధానసందర్భాలలో రచించిన పద్యసంపుటము. అవధాన కవిత్వసంప్రదాయాలు తెలిసికోగోరేవారికిది ఉపయోగిస్తుంది.

తొలి మొగ్గ

ముదువూరి రామభద్రరాజు, ఆలేయపురము. తూర్పు గోదావరిజిల్లా. వెల: నాలుగు అణాలు.

ఇది సాంప్రదాయకమైన వృత్తలలో రచించిన ఖండకావ్య సంపుటి. రచయిత్రి స్కూలు వైసలు విద్యార్థిణి ప్రకాశంలో నూచించారు. ఈ దృష్టితో పరిశీలించినపుడీ ఖండకావ్యరచన ప్రశంసనీయంగా ఉన్నదని చెప్పవచ్చును.

రూపాంతర కాముది, 1 వ భాగము

క. సాంబశివరావు, ప్రతులకు: కో గంటి అన్నపూర్ణమ్మ, సామద్ర, కృష్ణాజిల్లా. వెల: 0-4-0
ఇది అద్భుతతెలుగువదాలకు, కొన్ని సంస్కృత పదాలకుగల వేరు వేరురూపాలు విరివిగా ఉన్న పుస్తకము. విద్యార్థులకు పుష్కలమైనది.

శ్రీ నరసింహశతకము

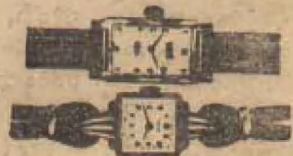
దండవ్యసంపాకవి, చిన్న బజారు. బరంపురం, గంటాంజిల్లా. వెల: నాలుగు అణాలు.

దీనిలో వ్యసంపాస్వామి నూర్చి సాంప్రదాయకధోరణిలో వ్రాసిన మారుకందపద్యాలున్నాయి.

లింగనమ్మలు

క.రా.త్రిమూర్తి కవి, నరసన్న కేట, చితాఖ పటణంజిల్లా, ఇది ఈశ్వరునిపై భక్తిభావంతో రచించిన మారు సీసనాటికలకలకము.

ఉచితము

మా బ్లాక్ మాయిర్ ఆయిల్ నెం. 501 (రిజిస్టర్డ్) వాడిన ఏ రకమైన జ్వరమునా కాళ్ళెరింగా నల్లబడుతుంది. జ్వరం తొలగిపోతేనే, అందమైన చిరునాటి వుంగరాలజ్వరం పెరిగిపోతున్నట్లుంది. సీసా వెల 1 కి రూ. 2-4-0 3 సీసాలు (పూర్తి కోర్సు) వెల రూ. 5/15/-

ఈ అద్భుతమైన నూనెను ప్రజలలో వ్యాప్తి చేయుటకుగాను, అందము, గట్టితనమును 15 సం|| గారంటీచేయబడిన ఒక ఫ్యాన్సీ రిఫ్టవాచీ, ఒక వేలి వుంగరము (నూగ్గోల్డు) ఒక సీసాతో కూడా వుచిరింగా యివ్వబడుచున్నాము. 3 సీసాలు కొను వారికి 6 ఫ్యాన్సీ రిఫ్టవాచీలు 6 వుంగరములు (నూగ్గోల్డు) వుచిరిం. సరకు వచ్చకపోలే ఖరీదు వాపసు.

పుత్తెర ప్రత్యుత్తరాలు ఇంగ్లీషులో వ్రాయండి.
LONDON COMMERCIAL Co,
P. B. 2 (D-92/14) Amritsar